

ALEXANDER HENDEL-SMITH

Čaj za tradicionalno gradene

WAMGONT 1999

Aleksandar Mekol Smit

ČAJ ZA TRADICIONALNO GRAĐENE

Prvo poglavlje

GOSPODIN MOLOFOLOLO

Tradicionalno građeni ljudi možda ne deluju kao da mogu da pešače, ali bivalo je vreme kad je Dragocena Ramocve pešačila šest i po kilometara dnevno. Kao devojčica u Močudiju, pre svih tih godina, učenica škole iz koje je pucao pogled na njeno raštrkano selo u dolini, svakog jutra se pešice upućivala na časove, pridružujući se koloni dece koja se penjala uzbrdo, devojčice u plavim tunikama, dečaci u kaki košuljama i pantalonama, poput malih vojnika. Pešačenje od kuće u kojoj je živela s ocem i starom rođakom koja ju je pazila trajalo je ceo sat, osim, naravno, kad bi joj se posrećilo pa bi uspela da se ukrca na zaprežna kola za prevoz vode koja su povremeno prolazila tim putem. Vozač tih kola, s kojim je njen otac kao mladić radio u rudnicima zlata, znao je ko je ona i uvek bi usporio kako bi mogla da se uspenra na sedište pored njega.

Ostala deca bi zavidljivo posmatrala i pokušavala da mahanjem zaustave kola. „Ne mogu ja prevoziti celu Bocvanu“, govorio je vozač. „Kad bih vas sve ukrcao, deco, moje jadne mazge bi pocrkale. Srce bi im puklo. To ne smem da dozvolim.“

„Ali povezli ste Dragocenu!“ dovikivali su mu dečaci. „Zašto je ona tako posebna?“

Vozač je pogledao Dragocenu i namignuo. „Reci im zašto si posebna, Dragocena. Objasni im.“

Mlađana Mma Ramocve, koja nije imala ni punih osam godina, sva se pomela od nelagode.

„Ali ja nisam posebna. Ja sam obična devojčica.“

„Ti si kćerka Obeda Ramocvea“, odvratio je vozač. „On je veliki čovek. Zato se ti voziš sa mnom.“

Bio je u pravu, dabome - barem u vezi s onim što je rekao o Obedu Ramocveu koji je, po svim merilima, bio valjan čovek. U tim godinama, Dragocena je imala samo bledu sliku onoga što je

predstavljao njen otac, tek kasnije, kao mlada žena, shvatila je šta znači biti kćerka Obeda Ramocvea. Ali u to vreme, na putu do škole, bez obzira na to da li se sva ushićena vozila na kolima za vodu ili je pešačila pored prašnjavog druma sa svojim drugaricama, morala je da razmišlja o školi i svim onim silnim lekcijama iz tolikih predmeta - istorija Bocvane, od samog početka, kad je bila poznata kao Kamina zemlja, preko ravnica kojima su gospodarili veličanstveni lavovi, do pojave nove Bocvane, tada još uvek samo učaurene lutke u opasnom svetu, časovi pisanja, sa slovima abecede, tim kosim i tankim i uspravnim i debelim linijama ispisanim belom kredom na prastaraj tabli, aritmetika, sa svojom zbunjujućom tablicom množenja koju je valjalo naučiti napamet - pored tako mnogo drugih stvari koje je detinja pamet morala da nauči.

Kola za prevoz vode nisu, dabome, prolazila naročito često, stoga je većinom dana predstojalo dugo pešačenje do škole i potom natrag kući. Neka deca morala su da pređu još duži put, u jednom odeljenju imali su dečaka koji je pešačio više od jedanaest kilometara u jednom pravcu, čak i tokom najvreljih meseci, kad se sunce spušta na Bocvanu kao pesnica, kad se goveda skupljaju pod širokim, hladovitim krošnjama akacija kao pod suncobranima, ne odvažujući se da odlutaju u potragu za ponekom preostalom vlati trave. Taj dečak nije smatrao svoje svakodnevno putovanje teškim, to je bilo nešto što si morao da radiš ako si želeo da ideš u školu i naučiš sve ono što tvoji roditelji nisu nikad imali prilike da nauče. I nisi se žalio, čak i ako si u kišnoj sezoni možda jedva izbegao da te pogodi grom ili da te odnese neka od bujica naraslih u donedavno suvim rečnim koritima. U Bocvani se nisi žalio na takve stvari.

Sada je, naravno, bilo drugačije, i upravo je razmišljanje o ovim razlikama nateralo Mmu Ramocve da ponovo razmišlja o pešačenju.

„Ulenjili smo se, Mma Ramocve“, izjavila je Mma Makuci jednog popodneva, dok su lagano ispijale svoje popodneve šolje crvenog afričkog čaja u sedištu Prve damske detektivske agencije. „Jeste li приметili to? Ulenjili smo se.“

Mma Ramocve se namrštila. Povremeno je, naime, Mma Makuci umela da iznosi tvrdnje koje su imale onu klasičnu manu, svojstvenu svim uopštavanjima - bile su suviše uopštene. Ovo opažanje, činilo joj se, moglo se svrstati u takve primedbe.

„Hoćete da kažete da smo se nas dve ulenjile“ upitala je svoju pomoćnicu. „Ako o tome govorite, tada mislim da niste u pravu, Mma Makuci. Uzmite, na primer, današnje prepodne. Završile smo onaj izveštaj o bezbednosti u kreditnoj banci. I napisale smo gomilu pisama. Šest, sedam, čini mi se. Baš i ne bih rekla da smo lenje.“

Mma Makuci je podigla ruku u znak protesta. „Ne, Mma, nisam to htela da kažem. Nisam htela da kažem da smo se nas dve ulenjile. Ili barem ne mnogo. Govorim o svima.“

Mma Ramocve ju je začuđeno pogledala. „O celoj Bocvani?“ Mma Makuci je potvrdno klimnula. „Da, o celoj zemlji. I nije to samo Bocvana, Mma. Nismo mi ništa gori od ostalih. Šta-više, sigurna sam da ima zemalja mnogo više lenjih nego što je naša. Htela sam da kažem da su se ljudi uopšte ulenjili.“

Mma Ramocve je na to odahnula, jer se beše taman spremila da brani Bocvanu od optužbi Mme Makuci. Ako se primedba odnosila na ljude uopšte, a ne samo na stanovnike Gaborona, tada je teorija Mme Makuci zasluživala da bude makar saslušana. „Zašto kažete da su se ljudi ulenjili, Mma?“ upitala je.

Mma Makuci je pogledala kroz poluotvorena vrata koja su vodila iz agencije u automehaničarsku radionicu. Na drugom kraju radionice, gospodin Dž. L. B. Matekoni je pokazivao dvojici šegrtu deo motora. „Vidite li ona dva momka tamo?“ rekla je. „Čarlija i...“

„Fanvela“, dopunila ju je Mma Ramocve. „Moramo početi da ga zovemo imenom. Nije lepo da ga stalno zaboravljamo.“

„Da, Čarlija i... Fanvela“, rekla je Mma Makuci. „Ali to je baš glupo ime, zar ne, Mma? Zašto bi nekome dali ime Fanvel?“ Mma Ramocve nije mogla dozvoliti da ovo prođe tek tako. Mma Makuci je bila preoštra prema dvojici šegrtu, a pogotovo prema starijem, Čarliju. Njih dvoje su već više puta razmenili oštre reči, između ostalog i onom prilikom kad je Čarli nazvao Mmu Makuci bradavičavim prasetom i izneo neke potcenjivačke opaske o njenim velikim naočarima. To je bilo vrlo ružno od njega i Mma Ramocve mu je to jasno dala do znanja, ali je istovremeno priznala i da je bio izazvan. „Mladi su“, rekla je tada Mmi Makuci. „A mladi su takvi, Mma. Glave su im pune glasne muzike i devojaka. Zamislite da hodate naokolo sa svim tim besmislicama u glavi.“

To beše rečeno u Čarlijevu odbranu, sad je bilo nužno reći nešto u prilog Fanvelu. Nije lepo od Mme Makuci, pomislila je, da se sprda na račun Fanvelovog imena. „Zašto ikome daju nekakvo ime, Mma Makuci? Momak tu ništa ne može. Roditelji su oni koji deci daju glupa imena. Njih valja kriviti.“

„Ali Fanvel, Mma Ramocve? Baš budalasto ime. Sto ga nisu nazvali Fanbelt^[1]? To bi bilo baš dobro ime za automehaničarskog šegрта, zar ne? Ha! Fanbelt. To bi bilo baš smešno.“

„Ne, Mma Makuci“, rekla je Mma Ramocve. „Ne smemo se rugati tuđim imenima. Ima onih koji misle da je vaše ime, Grejs, čudno ime. Naravno, ja ne mislim tako. Ali verovatno ima takvih.“

Mma Makuci se nije uzbuđivala zbog toga. „To znači da su budale“, rekla je. „Trebalo bi da budu pametniji.“

„Isto to bi verovatno i Fanvel rekao svakom ko se smeje njegovom imenu“, istakla je Mma Ramocve.

Mma Makuci je morala da se složi s tim, makar i nerado. Ona i Mma Ramocve su imale sreće sa svojim relativno normalnim imenima kao što su Grejs i Dragocena, poznavala je neke svoje vršnjake koji nisu bili te sreće i koje su roditelji opteretili, iskreno rečeno, smešnim imenima. Jedan dečak s kojim je išla u školu nosio je Secvana ime koje je značilo "Pazi, stigla je policija". Siroti dečak je bio predmet sprdnje među svojim školskim drugovima i bezuspešno je pokušavao da promeni ime po kojem su ga svi znali. Međutim, imena se lepe, kao i lažne optužbe, i on je prolazio kroz život s tim nesrećnim teretom, podsećajući ga se svaki put kad je morao da da podatke za neki službeni dokument, gledajući u stranu kako bi osoba koja mu uzima podatke mogla nesmetano da se smejulji, što su svi uglavnom i činili.

„Sve i da imena nisu njihova krivica“, rekla je Mma Makuci, „način na koji se ti momci ponašaju jeste njihova krivica, Mma. U to nema nikakve sumnje. A ti momci su veoma lenji, Mma. Oni su primeri onoga o čemu govorim.“

Strogo se zagledala u Mmu Ramocve, kao da izaziva svoju poslodavku da joj se suprotstavi. Mma Ramocve nije zagrizla mamac i premda je poštovala Mmu Makuci zbog njenog samopouzdanja, beše već odavno došla do zaključka da nema svrhe ulaziti u raspravu s njom kad se nalazi usred razvijanja teorije.

Oduvek je smatrala da je najbolje pustiti ljude da kažu šta imaju, potom, kad završe, i po mogućnosti ostanu bez daha, uvek možemo uložiti blag prigovor na ono što su rekli.

Izvirujući u pravcu garaže, Mma Makuci je progovorila tišim glasom. „Jeste li ikad videli onu dvojicu momaka da pešače?“ upitala je.

Mma Ramocve se namrštila. Dabome da je videla šegrte kako pešače, pešačili su po radionici, dolazili su u kancelariju po svoj čaj, odlazili su do drveta pod kojim je bio parkiran kamionet gospodina Dž. L. B. Matekonija. Ukazala je na to Mmi Makuci, dovoljno blago, ali ne toliko da bi sprečila novo pobijanje s drugog kraja prostorije.

„Ne to pešačenje, Mma“, rekla je Mma Makuci. „Svako može da se šetka po kancelariji ili garaži. Svako, Mma. Čak i ta dvojica lenjivaca. Ja govorim o pešačenju s jednog mesta na drugo. O pešačenju na posao. O pešačenju od centra grada do Nacionalnog stadiona. Od raskršća prema Kgaleu do Gaborona. O takvom pešačenju.“

„To nisu kratke šetnje“, rekla je Mma Ramocve. „Mada ne bi trebalo baš tako mnogo vremena, ja mislim, da se stigne od centra grada do stadiona. Možda dvadeset pet minuta ako nije prevelika vrućina.“

Mma Makuci je prezrivo šmrknula. „Otkud znamo?“ upitala je. „Ovih dana više niko i ne zna koliko je vremena potrebno da otpešačimo negde, zato što smo svi prestali da pešačimo, Mma. Znamo koliko nam je potrebno da se odvezemo tamo kolima. Znamo koliko traje vožnja minibusom. Ali ne znamo koliko nam je vremena potrebno da tamo stignemo pešice.“

Mma Ramocve je ćutala razmišljajući o ovome. Beše odavno shvatila da jedna od osobina predavanja Mme Makuci jeste i to da u njima često postoji i zrnce istine, a ponekad i više od toga.

„I još nešto, Mma Ramocve“, nastavila je Mma Makuci. „Jeste li čuli za evoluciju? Dakle, šta će se dogoditi ako nastavimo da budemo ovako lenji i svuda idemo kolima? Ja ću vam reći, Mma. Počeće da nam izrastaju točkovi. Tako to ide u evoluciji.“ Mma Ramocve se slatko nasmejala. „Ma nije valjda, Mma!“ Ali Mma Makuci je bila mrtva ozbiljna. „O da, jeste, Mma Ramocve. Prsti su nam evoluirali zato da bismo mogli da radimo stvari kao što je kucanje na pisačkoj mašini. To svi znaju. Sto nam onda ne bi i noge evoluirale na isti način? Ja mislim da će postati kružne i vrteti se. Eto to će se dogoditi, Mma, ne budemo li pripazili.“

Mma Ramocve nije mogla da suzdrži osmeh. „Ne mislim da će se to dogoditi, Mma.“

Mma Makuci je stisla usne. „Videćemo, Mma.“

Mma Ramocve je umalo rekla: Ali nećemo, Mma Makuci, jer evolucija traje dugo i vi i ja nećemo biti tu da vidimo rezultate. Ipak, prećutala je, zato što su je primedbe Mme Makuci ipak dotakle i želela je da malo detaljnije razmisli o njima. Kad je ona sama poslednji put pešačila? Spoznaja da ne može da se seti bila je otrežnjavajuća. Obično je čim svane izlazila da prošetala po vrtu - ponekad je to činila i uveče - ali to nije bila nikakva velika udaljenost i često je više vremena provodila posmatrajući biljke ili stojeći i razmišljajući, nego hodajući. Za ostalo je koristila svoj mali beli kombi, kojim se svakog jutra odvozila u Prvu damsku detektivsku agenciju i potom ponovo kući na kraju dana. A ako bi i skoknula do tržnog centra na Keju, u onaj supermarket gde su onomad imali onu dramatičnu poteru kolicima za kupovinu, i tamo je odlazila kombijem, parkirajući ga što bliže ulazu kako ne bi morala mnogo da pešači preko parkirališta. Ne, ona je bila savršeno dobar primer za ono o čemu je govorila Mma Makuci. Isto kao i Mma Potokvani, nadzornica sirotišta, koja se svuda vozila onim starim kombijem koji im je služio za prevoz dece, i kao gospodin Dž. L. B. Matekoni, koji je bio još više umešan u ovu epidemiju lenjosti, s obzirom na to da je popravljao kola i kombije i, prema tome, omogućavao ljudima da izbegavaju pešačenje.

Ne, Mma Makuci je bila u pravu, ako ne sasvim, a ono velikim delom. Automobili su promenili Bocvanu, automobili su promenili sve i posvuda, a Mma Ramocve nije bila sasvim sigurna je li to baš u celosti bila promena na bolje.

Počecu više da pešačim, odlučila je. Nije dovoljno samo identifikovati problem, ima mnogo onih koji umeju vešto da istaknu šta nije u redu sa svetom, ali ne umeju baš uvek da smisle kako bi se to moglo ispraviti. Mma Ramocve nije želela da bude jedan od tih kritičara iz fotelje, preduzeće nešto. Počeće da odlazi pešice na posao... gotovo da je odlučila da to bude tri dana nedeljno, ali potom je pomislila da će i dva biti sasvim dovoljna. I da će početi od sutra.

Kad se te večeri vraćala kući, Mmi Ramocve ponovo pade na um misao o pešačenju. Međutim, nije joj se vratila zato što se setila

onoga što je Mma Makuci rekla o lenjosti, nego zato što je mali beli kombi, koji je tokom proteklih nekoliko meseci povremeno vrlo čudno čangrljao, sada opet proizvodio takve zvuke, ali ovog puta glasnije nego pre. Dogodilo se baš kad je ušla u Zebrinu ulicu, skretanje za ugao uvek je predstavljalo napor za mali beli kombi, što je imalo neke veze s amortizerima i onim o čemu je gospodin Dž. L. B. Matekoni učtivo govorio kao o „rasporedu tereta“. Mma Ramocve je razmislila o tom izrazu i potom vrlo direktno upitala: „Ako sam dobro razumela, gospodine Dž. L. B. Matekoni, taj teret sam ja?“

Skrenuo je pogled da bi prikrio nelagodu. „Moglo bi se reći, Mma Ramocve. Ali opet, svi smo mi teret kad je o vozilima reč. Čak i one vrlo tanke ženske, manekenke, bile bi teret...“ Zaćutao je. Pomislio je kako ne uspeva da popravi stvar, a Mma Ramocve ga je s iščekivanjem posmatrala.

Kad je postalo jasno da on nema ništa više da doda, Mma Ramocve je nastavila: „Da, gospodine Dž. L. B. Matekoni, postoje takve žene. I, nažalost, sve su češće. Sad ih već ima mnogo.“ Zastala je. „Ali možda će početi da nestaju. Postajaće sve tanje i tanje, i sve više po modi, a onda... puf... oduvaće ih vetar.“ Ova primedba umanjila je napetost koja se u međuvremenu nagomilala i oboje su prasnuli u smeh. „To će ih naučiti pameti“, rekao je on. „Njih će oduvati, dok će ostale žene i dalje biti ovde, zato što vetar neće biti dovoljno jak da ih podigne...“ Ponovo je zaćutao, Mma Ramocve ga je ponovo s iščekivanjem posmatrala.

Taj raspored tereta je očigledno stvarao probleme, ali sad, kad je kombi ponovo počeo da zabrinjavajuće čangrlja, shvatila je da to nema nikakve veze s amortizerima i tradicionalno građenim vozačima. Imalo je veze s nekakvom bolešću samog motora, mali beli kombi imao je bolesno srce.

Podigla je nogu s gasa da bi videla hoće li to pomoći, ali čangrljanje je tako postalo samo malo tiše. A kad je opet spustila nogu na papučicu, buka se pojačala. Sasvim je nestajala samo kad bi kombi sasvim usporio, kad bi se kretao jedva malo brže od pešaka. Kao da joj je govorio: Ostario sam. Još uvek mogu da se krećem, ali moram da se krećem brzinom vrlo starog kombija.

Nastavila je Zebrinom ulicom, pažljivo manevrišući dok je ulazila u dvorište, brižljivo kao medicinska sestra koja gura niz bolnički hodnik

kolica s vrlo bolesnim pacijentom. Zatim je parkirala kombi na uobičajenom mestu, pod drvetom pored kuće, i izvukla se s vozačkog sedišta. Ulazeći u kuću, raspravljala je sama sa sobom šta joj je činiti. Bila je udata za automehaničara, u čemu bi uživala svaka žena, pogotovo kad joj se pokvare kola. Automehaničari su dobri muževi, isto kao i stolari i vodoinstalateri - to je opšte poznato - i svaka žena koju zaprosi neki takav muškarac postupaće pametno ako prihvati. Međutim, činilo se da svaka dobra strana nekog muškarca ima i svoje naličje, neku manu koja odnekud vreba. Na muža automehaničara se može računati u smislu da će pokrenuti pokvarena kola, ali isto tako se sa sigurnošću može računati na to da će navijati da se kola zamene. Automehaničari su retko kad zadovoljni onim što imaju, to jest, što se njihovog zanata tiče, i često savetuju svojim mušterijama ili, štaviše, svojim suprugama - da zamene ova kola onima. Mma Ramocve je tačno znala šta će gospodin Dž. L. B. Matekoni reći bude li mu kazala da mali beli kombi proizvodi čudne zvuke, budući da joj je sve to već ranije rekao.

„Došlo je vreme da zameniš taj kombi, Mma Ramocve“, rekao joj je pre svega nekoliko meseci. I potom dodao: „Nijedno vozilo ne traje daveka, znaš.“

„Znam, gospodine Dž. L. B. Matekoni“, odvratila je ona na to. „Ali sigurno nije u redu zameniti vozilo koje još ima toliko života u sebi. Mislim da to nije odgovorno postupanje.“

„Tvome kombiju je više od dvadeset godina“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Dvadeset dve, čini mi se. To je oko polovina starosti same Bocvane.“

To beše nesrećno odabrano poređenje, za koje se Mma Ramocve odmah uhvatila. „Znači, ti bi i Bocvanu zamenio?“ upitala je. „Zemlja je ostarila i ti odmah kažeš, Dosta je bilo, hajde da nađemo novu zemlju. Iznenaduješ me, gospodine Dž. L. B. Matekoni.“

Ovaj nezadovoljavajući razgovor beše ovim okončan, ali Mma Ramocve je znala da će, bude li prijavila da kombi ima kvar, to biti ravno potpisivanju smrtne presude. Razmišljala je o tome večeras, pripremajući krompir za porodičnu večera. U kući je bilo tiho, gospodin Dž. L. B. Matekoni je imao da se vrati tek kasnije, budući da je morao da isporuči jedan automobil u Lobace i potom se vrati

odatile. Dvoje usvojene dece, Puso i Motoleli, bili su u svojim sobama i pisali domaće zadatke, ili je barem Mma Ramocve tako mislila sve dok nije čula smeh koji je dopirao s drugog kraja predsoblja. Pomislila je da se smeju nekoj šali ili da su se setili nečega zabavnog što se danas dogodilo u školi, nečega što je reklo neko od druge dece, poniženja koje je pretrpeo neomiljeni nastavnik.

Smeh se iznenada ponovo začuo, ovog puta praćen kikotanjem. Domaći zadaci su morali biti završeni do večere: to je bilo pravilo, a previše smejanja šalama neće nimalo ubrzati posao. Spustivši nož za ljuštenje krompira, Mma Ramocve ode da istraži stvar.

„Motoleli?“ pozvala je ispred zatvorenih vrata devojčine sobe.

Kikotanje koje se do tog trenutka čulo iznutra naglo se prekinulo. Lako pokucavši - Mma Ramocve je oduvek poštovala pravo dece na privatnost - gurnula je vrata i otvorila ih.

Motoleli je sedela u svojoj invalidskoj stolici, blizu malog radnog stola, licem okrenuta prema drugoj devojčici sličnog uzrasta koja je sedela u fotelji pored kreveta. Njih dve su se koliko maločas nekontrolisano kikotale, jer su im se u očima, primetila je Mma Ramocve, još uvek zrcalile suze smeha.

„Mora biti da vam je današnji domaći baš zabavan“, rekla je Mma Ramocve.

Motoleli je okrnula svoju drugaricu zavereničkim pogledom, a potom se okrenula prema Mmi Ramocve. „Ovo je moja drugarica“, rekla je. „Zove se Elis.“

Mma Ramocve je pogledala drugu devojčicu, koja je učtivo ustala i spustila glavu. Nakon što su razmenile pozdrave, mala gošća je ponovo sela.

„Jesi li završila domaći zadatak, Motoleli?“ upitala je Mma Ramocve.

Devojčica je odvratila da je sve uradila, bilo je lako, rekla je, tako lako da je čak i Puso sve uradio, a on je nekoliko godina mlađi od nje.

„Razlog što smo danas imali tako lak domaći“, objasnila je Elis, „jeste to što nastavnica koja nam ga je dala nije mnogo pametna. Ona ume da oceni samo jednostavne zadatke.“

Ova opaska naterala je obe devojčice da se opet zakikoću, a Mma Ramocve je morala da se ugrize za usnu da se ne bi i sama

nasmejala. Međutim, nije smela da se pridruži devojčicama u smehu na račun nastavnice. Nastavnike moramo poštovati - kao što je u Bocvani oduvek i bilo - a ako deca misle da su nastavnici glupi, teško da će to podstaći poštovanje.

„Ne bih rekla da nastavnica može biti takva“, rekla je Mma Ramocve. „Nastavnici moraju da polože ispite. Oni su odlično obrazovani.“

„Ova nije“, rekla je Motoleli, na šta su i ona i druga devojčica počele da se grče od smeha.

Mma Ramocve je odustala. Nije imalo svrhe da pokušava da spreči kikotanje dveju tinejdžerki, one su naprosto takve. S jednakim bi uspehom neko mogao pokušati da spreči muškarce da vole fudbal. Ova analogija naterala ju je da zastane i razmisli. Fudbal. Ako se dobro seća, gospodin Leungo Molofololo se najavio za sutra u deset pre podne. Mma Ramocve beše već navikla da prima poznate ljude, ali gospodin Molofololo je, po svim merilima, bio važan klijent. Ne samo da je posedovao veliku kuću gore u Fulukaneu - kuću čija je gradnja morala stajati nekoliko miliona pula - nego je bio dobar s praktično svim uticajnim ljudima u zemlji. Gospodin Molofololo je predvodio najbolji fudbalski tim u zemlji, a to je, u svetu muškaraca, bilo važnije od ičega drugog.

„On je običan muškarac“, rekla je Mma Makuci nakon što je sekretarica gospodina Molofololoa nazvala da bi zakazala sastanak. „Činjenica da poseduje fudbalski tim ne menja stvar, Mma. Isti je kao svaki dragi muškarac.“

Međutim, Mma Ramocve je mislila drugačije. Gospodin Molofololo nije bio bilo koji muškarac, on je bio gospodin Fudbal.

Drugo poglavlje

PEŠAČENJE JE DOBRO ZA NAROD, ALI I ZA BOCVANU

Sutradan za doručkom, Mma Ramocve je saopštila gospodinu Dž. L. B. Matekoniju da će na posao otići pešice. Tu odluku beše donela oko sat vremena ranije, usred svoje uobičajene šetnje po vrtu, nedugo pošto je razgledala drveće papaje koje je obeležavalo granicu između njenog placa i omanje ledine koja se pružala iza njega. Sama je zasadila to drveće, još onda kad se doselila u Zebrinu ulicu i vrta nije još ni bilo, već samo tvrda zemlja, zakržljalo žbunje i kisela detelina. Sada je drveće bilo krcato plodovima, teškim žutim kuglama koje će uskoro moći da bere i uživa u njima. Volela je papaju, ali gospodin Dž. L. B. Matekoni i deca nisu, tako da je voće bilo samo za nju, njena lična poslastica, posluženo sa sokom od pomorandže i, možda, malo šećera.

Pored drveća papaje raslo je drvo akacije na kojem su ptice volele da predahnu na svojim putovanjima i na kojem je gospodin Dž. L. B. Matekoni jednom prilikom video dugačku zelenu zmiju omotanu oko grane, dok joj je rep visio poput izdužene grančice o koju se neko, ne znajući, lako mogao očešati. Zmije su bile svakodnevan prizor u Bocvani, ali ljudi su odbijali da ostave nesrećna stvorenja na miru. Mma Ramocve nije volela da ih ubija i u potpunosti se slagala s javnom molbom koju je uputilo nadležno ministarstvo, u kojoj je tražilo od ljudi da se suzdrže od bilo kakvih akcija protiv zmija osim ako im ove baš ne uđu u kuću. One imaju svoje mesto, rekao je službenik ministarstva, i da nema zmija bilo bi mnogo više pacova, koji bi začas slistili strpljivo sakupljenu letinu.

Ova poruka, međutim, kosila se s najdubljim instinktima većine ljudi. Mma Makuci, na primer, nije gajila ni najmanje razumevanja za zmije i ne bi oklevala da se otarasi neke od njih kad bi joj se samo ukazala prilika.

„Sve je to lepo i krasno što pričaju ovi iz vlade, Mma Ramocve“, rekla je. „Ali, recite vi meni, ulaze li zmije u zgradu vlade? Ti što rade u vladi ne moraju da žive sa zmijama, za razliku od naroda u selima ili na pojilima za stoku. Pitajte taj narod tamo šta da se radi sa zmijama i dobićete vrlo nedvosmislen odgovor.“

Potom je ispričala Mmi Ramocve o incidentu za koji je tvrdila da se dogodio u Bobonongu kad je bila mala. Velika zmija -mamba - nastanila se na drvetu pored vrlo prometne staze. S jedne od grana stuštila se na starca koji je hodao stazom, s tragičnim posledicama, niko ne može preživeti ujed mambe, ponajmanje star čovek. Šta misli Mma Ramocve, kako su ljudi izašli na kraj s ovim problemom?

Mma Ramocve je načas razmislila. „Pretpostavljam da su verovatno naložili jednoj od žena da skuva veliki lonac ovsene kaše“, rekla je zatim. „Još dok je kaša bila ključala, žena je podmetnula krpu na glavu i potom namestila lonac da stoji na njoj. Onda je otišla pod drvo i pozvala zmiju. Mambe smatraju da je to vrlo neučtivo. Zato se mamba stuštila odozgo na tu ovsenu kašu i sva se ispekla. Mislim da je verovatno tako bilo, Mma.“

Mma Makuci je razrogačenih očiju zurila u nju. „Ali to je neverovatno, Mma. Bilo je u dlaku tako. Kako ste pogodili?“

Mma Ramocve se osmehnula, ali nije rekla ništa. Nije rekla Mmi Makuci da je priča stara i da ju je ona čula od jedne od svojih tetaka, a ova po svoj prilici od svoje majke. Bilo je mnogo takvih priča i možda su, nekada davno, neke od njih bile istinite. Otad su poprimile snagu istine i ljudi su bezazleno verovali da su se te stvari uistinu dogodile.

Pogledala je uvis, u krošnju akacije. U njoj se mirne duše mogla kriti zmija, priroda je puna zmijolikih oblika i boja - dugačke, zavojite grane i grančice, trave u bojama zmija koje se lelujuju na vetru slično lelujavom gamizanju zmije. Lako je sakriti se. Tako nas zmije mogu nečujno posmatrati, palacajući jezikom da bi nam osetile miris dok im sitne, kao katran crne oči sijaju zlom, one su tu, ali najbolji način da se obračunamo s njima jeste da se ne obračunavamo s njima - Mma Ramocve je bila sigurna u to. Ako ostavljamo zmije na miru, ne diraju ni one nas. Ujedaju nas samo kad provalimo u njihov svet, a ko bi im to mogao zameriti? Isto je i sa životom uopšte, pomislila je Mma Ramocve. Ako se stalno zabrinjavamo zbog nečega što nas

muči, naposljetku samo pogoršamo stvar. Mnogo je bolje pustiti da se sve sredi samo od sebe.

Udaljila se od drveta akacije i lagano krenula prema kući. Dan je bio lep - ne prevruć već s blagim, gotovo neprimetnim povetarcem koji je dodirivao kožu lako poput perceta. Takav vetar ostavlja pesak da leži tamo gde je, za razliku od onih vrućih vetrova punih prašine i trunja, od kojih oči suze i peku. Dobar dan za šetnju, pomislila je Mma Ramocve, stoga će ovo danas biti prvi dan kada će pešice otići u kancelariju i na isti način se popodne vratiti kući.

Mma Ramocve je bila skrupulozno iskrena, ali to nije značilo da je bila iznad samo zavaravanja. Da je ispitala svoje motive, možda bi naposljetku priznala da pravi razlog za pešačenje na posao nije toliko rešenost da se ne ulenji, koliko spoznaja da bi bilo bolje da zasad ne koristi mali beli kombi. Jer ako ga bude koristila, gospodin Dž. L. B. Matekoni će sigurno čuti ono čangrljanje i insistirati da pogleda kombi i vidi šta se može učiniti. A dođe li do toga, bila je ubeđena da će njeno odano vozilo otići bogu na istinu.

To nije želela, stoga je po svim propisima saopštila gospodinu Dž. L. B. Matekoniju svoju odluku da pešice ode na posao.

„To je vrlo dobro“, rekao je on. „Kad bi ljudi pešice odlazili na posao, uštedeli bi mnogo benzina. Bilo bi i manje kola na putevima i manje saobraćajnih zastoja.“

„I manje posla za automehaničare?“ dodala je Mma Ramocve.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je odmahnuo glavom. „Za automehaničare uvek ima posla“, odvratio je. „Čak i kad bi svi pešačili, i dalje bi bilo mašina koje bi se kvarile.“ Načas je razmislio. „A uvek će biti i posla za one automehaničare koji popravljaju brljotine drugih automehaničara.“

Pogledali su se. Nije bilo sumnje na šta je mislio, većito je popravljao brljotine svojih šegrti, kako je nedavno rekao Mmi Ramocve. Ona nije govorila ništa. Nadala se da on neće pominjati mali beli kombi, s tim problemom će se suočiti kasnije. Neko rešenje će se već naći - možda diskretna poseta drugoj auto- mehaničarskoj radionici, gde bi kombi mogao biti popravljen a da gospodin Dž. L. B. Matekoni nikad ne sazna za to. Moguće je čak i da će čangrljanje nestati samo od sebe, ponekad motor čangrlja samo privremeno, zbog začepljenja cevi za dovod goriva, možda, nekog kamenčića na

pogrešnom mestu - postoji mnogo sasvim bezazlenih objašnjenja. Uz malo sreće, to će biti slučaj i s ovim čangrljanjem, s vozilima se nikad ne zna, kao ni sa životom uopšte.

Na vreme je izašla iz kuće. Put od Zebrine ulice do prostorija Prve damske detektivske agencije, koje je delila s Brzim motorima Tlokvenga, kolima je trajao desetak minuta ili manje, ali pešice će joj trebati i svih četrdeset minuta. Mma Ramocve je rešila da da sebi ceo sat, mada ne bi bilo previše važno ni ako bi potrajalo duže, prvi sastanak, onaj s gospodinom Molofoloom, bio je tek u jedanaest sati, a pre toga nije imala bogzna kakvog posla. Mma Makuci će pokupiti pristiglu poštu, onoliko koliko je ima, i dovršavati eventualno zaostale kancelarijske poslove. Tu su bila i jedan ili dva manja slučaja na kojima je njena pomoćnica radila, i možda će se zaokupiti pisanjem izveštaja o njima. Mma Makuci je revnosno pisala izveštaje i imala je jednu podebelu fasciklu s oznakom Slučajni i privremeni izveštaji, koja po mišljenju Mme Ramocve nije imala naročitu upotrebnu vrednost, ali ju je zaokupljala onda kad nije imala preča posla. Mma Ramocve je tu fasciklu smatrala dnevnikom Mme Makuci, ali nije je nikad pominjala na taj način. Imala je na umu nezgodnu narav svoje pomoćnice, a i nije zaboravila da joj je ova pre kratkog vremena bila uručila svoju ostavku. A premda je odsustvovala iz kancelarije manje od jednog dana i vratila se kao da se ništa nije dogodilo, Mma Ramocve je stalno podsećala sebe da Mma Makuci više nema stvarne potrebe da radi sad kad je verena i udaće se za gospodina Futija Radifutija, vlasnika prodavnice nameštaja "Dvostruko udobnije" i, kao takvog, vrlo dobrostojećeg čoveka. Stoga je brižljivo vodila računa da ne uvredi svoju katkada razdražljivu pomoćnicu, a nazivanje fascikle sa Slučajnim i privremenim izveštajima dnevnikom nesumnjivo bi bilo vrlo uvredljivo.

Pešačenje Zebrinom ulicom bilo je prilično monotono. Komšijski psi, oni čudni žuti psi koji se nisu naročito dopadali Mmi Ramocve, dali su se u lavež kao da je ona neki slučajni prolaznik, trčeći duž ograde imanja i keseći zube u nemoćnom besu. Videla je kako se zavesa pomera na prozoru njene komšinice i čula uzvik kojim je ova pozvala pse, mahnula je i komšinica joj je uzvratila pozdrav, brzim pokretom ruke iz još uvek zamračene sobe.

Na vrhu Zebrine ulice saobraćaj je bio nešto gušći i morala je da sačeka nekoliko trenutaka da bi prešla na drugu stranu puta. Dan se još osećao na rano jutro, a vazduh je prožimao oštar miris dima od tek založenih šporeta. Grupice ljudi stajale su pored puta i čekale prolazak prvog minibusa, dok je nekolicina pešačila, domaća posluga, pomislila je Mma Ramocve - kuvarice, kućne pomoćnice, dadilje - koja radi u onim dobrostojećim domaćinstvima u ulicama blizu gimnazije Maru-a-Pula.^[2] Prepoznala je jednu od žena, tradicionalno građenu poput nje, koja je živela negde u blizini raskršća prema Kgaleu i koja je poslužila Mmu Ramocve čajem kad je ova došla u gimnaziju na poziv upravitelja, koji je želeo da razgovara o mogućnosti njenog sudelovanja na školskom sajmu profesionalne orijentacije.

„Neki mlađi đaci su u upitniku naveli da bi želeli da budu privatni detektivi“, objasnio je upravitelj gimnazije. „Zato sam pomislio da bi trebalo da im damo nekakvu predstavu onoga što taj posao podrazumeva. A vi ste, Mma Ramocve, jedini privatni detektiv u Bocvani, zar ne?“

„Uvek mi je drago kad mogu da pomognem školi, gospodine Tejlor“, rekla je. „Ali nisam sigurna da li je ovo dobra zamisao. Ako im kažem da je lepo biti privatni detektiv, svi će hteti da se bave tim zanimanjem. A odakle će se namaći posla za sve?“

Upravitelj ju je pažljivo saslušao. „Bocvana raste, Mma Ramocve. Mnogo se toga događa u ovoj zemlji. Svakako će biti posla za više privatnih detektiva.“

Mma Ramocve je razmislila o tome dok joj je tradicionalno građena žena sipala čaj. Pogledala ju je, a ova joj je uzvratila osmeh, mnogo se toga može izreći bez reči, pogotovo među ženama. Brz pogled, pokret glave, jedva primetna promena držanja - sve to može preneti poruku isto tako rečito i isto tako opširno kao reči. Želi nešto da mi kaže, pomislila je tada Mma Ramocve, ali ne može ovde. Pogledala je ženu, ali trenutak beše prošao i upravitelj je upravo postavio pitanje na koje je morala da odgovori.

„Slažete li se, Mma Ramocve?“ upitao je upravitelj, dodajući joj čaj. „Ako ima mnogo firmi, sigurno će biti i mnogo iskušenja. Tada svakako postoji i potreba za ljudima koji će se baviti takvim stvarima.“

„To je tačno, Rra“, odvrtila je Mma Ramocve. „Od mene zaista povremeno traže da proveravam nepoštene službenike. Ali ne naročito često.“ Zastala je. „Uglavnom se bavim malim stvarima. Malim problemima iz svakodnevnog života ljudi.“

„Pa dobro, onda biste mogli govoriti o tome, zar ne?“

Potvrdno je klimnula, nije mogla reći ne. Život je u Bocvani bio stvar traženja i činjenja. Ljudi traže od nekog da im učini ovo ili ono i toj osobi nema druge nego da pristane. Kasnije može ona njih zamoliti za nešto, a oni će joj uzvratiti uslugu. Mma Potokvani je odlično razumela to pravilo i nije nikad oklevala da zatraži usluge za decu u sirotištu. To je gospodin Dž. L. B. Matekoni vrlo dobro znao, budući da su ga redovno pozivali tamo da popravlja najrazličitije mašine, uključujući i kombi kojim su se deca vozila na izlete. Te usluge su bile uzvraćene, ako kao uzvraćanje računate izdašne komade voćnog kolača, Mma Ramocve bi to pre nazvala mitom, s obzirom na slabost gospodina Dž. L. B. Matekonija prema takvim poslasticama, ali uzvraćanje je možda učtiviji izraz.

Sada, nedaleko od ugla koji je obeležavao ivicu vrta hotela Sunce, Mma Ramocve se našla licem u lice sa ženom koja joj je servirala čaj u kancelariji gospodina Tejlora. Oklevala je, isto kao i druga žena, koja ju je očigledno prepoznala. Razmenile su tradicionalne pozdrave i usledio je trenutak neugodne tišine. S kitnjastog drveta iza ograde posmatrala ih je mala, sjajna ptica po čijem su ljubičasto-crnom perju poigrali zraci sunca.

Tišinu je prva prekinula Mma Ramocve. „Ja sam Dragocena Ramocve. Videla sam vas, Mma, onomad u kancelariji u gimnaziji. Sećate li se?“

Kao da je ženi bilo drago što je se Mma Ramocve setila. Ljudi poput nje umeli su da budu nevidljivi za druge. „Dobro se sećam, Mma. Razgovarali ste s gospodinom Tejlorom. On je dobar čovek.“

„Da“, odvrtila je Mma Ramocve. „Čula sam da jeste.“ Zastala je, pažljivo proučavajući izraz na ženinom licu. Da, tu je. Ne možeš ga promašiti. „Hteli ste da pričate sa mnom, Mma?“ Žena se iznenađeno trgla. Bila je nervozna. „Da pričam s vama, Mma?“

Mma Ramocve je pružila ruku. Nije dotakla drugu ženu, ali držala je ruku tako da je ova može uzeti ako hoće. „Čini mi se da vas nešto

muči, sestro moja“, rekla je. „Moj posao je da saslušam tuđe muke. Jeste li to znali?“

Žena je oborila pogled. Nije prihvatila pruženu ruku i Mma Ramocve je lagano spusti.

„Jesam, Mma. Ali ja nisam bogata. Nemam novca.“

„To nije važno“, odvrátila je Mma Ramocve. „Ja sam vaša sestra, Mma.“

Bio je to način da se pomenu stare spone koje su oduvek držale zemlju na okupu, suptilan, obično neizrečen osećaj uzajamnog interesovanja i poštovanja na koji su ljudi umeli da zaborave, ali koji je još uvek bio tu i mogli su ga prizvati oni koji su držali do starih načina. Ja sam tvoja sestra. Ne postoji jednostavniji ili delotvorniji način da se izrazi čitava jedna životna filozofija.

Žena je podigla pogled. „To je lepo od vas, Mma, ali ne mogu sada razgovarati. Radim. Moram da stignem u školu.“

Mma Ramocve je klimnula glavom. „U redu je, važno je samo da znate da ću vas saslušati. Zna li gde je moja kancelarija?“

Žena se okrenula i pokazala preko ramena. „Tamo na onoj strani. Na Tlokvenškom drumu. Odmah pored onog velikog servisa.“

Mma Ramocve se osmehnula. Brzi motori Tlokvenga su se teško mogli nazvati velikim servisom, ali znala je na šta žena misli. Kad si na dnu, onda ti svaka privatna firma, čak i tako mala kao što je automehaničarski servis, može izgledati velika i važna.

„Da“, odvrátila je. „Odmah pored servisa. Ali to nije veliki servis, a ako ikad navratite do mene bićete posluženi šoljom crvenog afričkog čaja. Uvek vi spremate čaj drugima, moraćete da nam dozvolite da ga, za promenu, skuvamo mi vama.“

Žena se na ovo osmehnula i potom nastavila svojim putem. Mma Ramocve je pogledala na sat. Još uvek je imala više nego dovoljno vremena, ali podozrevala je da pešačenje do posla neće ići tako brzo kao što je mislila.

U trenutku kad je najzad ugledala Brze motore Tlokvenga i Prvu damsku detektivsku agenciju, Mma Ramocve je osećala strahovitu žeđ. Noge je, sa zadovoljstvom je primetila, nisu nimalo bolele - za to je imala da zahvali svojim ravnim cipelama - i još uvek je imala više nego dovoljno energije. Mučila ju je samo žeđ, a nju će lako

utažiti čim Mma Makuci pristavi vodu za prvi čaj koji su pile tokom radnog vremena.

Kad je stigla do servisa, iz kanala za popravke izronio je Čarli, brišući motorno ulje s ruku.

„Dakle, Mma Ramocve“, doviknuo joj je dok mu je prilazila. „Jel' vas to onaj vaš stari kombi konačno ostavio na cedilu? Jel' hoćete da uzmem gazdin kamionet i odem da ga došlepujem?“

Mma Ramocve se namrštila. „Sve je u redu. Naprosto sam odlučila da dopešačim dovde. Pešačenje je zdravije, znaš.“

Čarli ju je s nevericom pogledao. „Pešačenje je zdravije, kažete, Mma?“

„Da, Čarli, kažem. A vas dvojica biste baš mogli malo više da pešačite.“

„Ja vazda pešačim, Mma“, rekao je mlađi šegrt, koji se u međuvremenu pojavio iza Čarlija. „Svakog dana pešačim dva kilometra do autobuske stanice.“

„To je baš dobro“, rekla je Mma Ramocve. „Znači da nisi lenj.“

„Nisam ni ja“, umešao se Čarli. „Možda i ne pešačim mnogo, al' što bi' i pešačio kad nam je Bog dao kola i autobuse? Šta će mi to?“

Mma Ramocve je izvadila maramicu iz džepa i obrisala čelo. „Da se malo razmrdaš“, rekla je. „Eto šta će ti.“

Čarli se iscerio. „Razmrdavam se ja dovoljno, Mma. Razmrdavam se koliko god očete igrajući s devojkama. Je'n, dva, tri! Eto tako. To je odlično razmrdavanje.“

Mlađi šegrt je iznenađeno pogledao Čarlija. „A je li to istina, Čarli?“

„Naravno da nije istina. Ništa što taj kaže nije istina.“ Bio je to glas Mme Makuci, koja se pojavila na vratima kancelarije i pružila Mmi Ramocve šolju čaja.

Mma Ramocve ju je zahvalno prihvatila. „Tako sam žedna, Mma“, rekla je. „Baš lepo od vas što ste me sačekali s čajem.“

„Da ste se dovezli ovamo“, rekao je Čarli, „ne biste bili tol'ko žedni. Prevruće je za pešačenje.“

„A za igranku nije prevruće?“ odrezala je Mma Makuci.

Čarli nije odgovorio, ali ga je Mma Ramocve čula kako šapatom kaže Fanvelu: „Ko bi s njom igrao? Niko. Samo onaj Futi Radifuti, a taj ti ima dve leve noge. Sjajan igrač. Pravi baletan.“

Srećom, Mma Makuci se već vratila u kancelariju i nije čula ovaj komentar. Mma Ramocve je dobacila Čarliju prekoran pogled. „Ne bi smeo da govoriš takve stvari, Čarli. To nije lepo.“

„I ona meni svašta kaže“, odvratio je šegrt.

Mma Ramocve je uzdahnula. „Jednog dana, možda ubrzo, shvatićeš da ono što drugi rade nikad nije izgovor. Zar nisi čuo za okretanje drugog obraza?“

Čarli se nije dao smesti. „Nisam.“

Mma Ramocve je počela da mu objašnjava, ali bilo joj je jasno da ono što govori ne dopire do njega.

„Ja to nikad ne radim“, rekao je Čarli. „Zato što bi to bilo vrlo glupo, Mma Ramocve. Okrenete drugi obraz i, šljias, dobijete šamar i s te strane.“

Treće poglavlje

NAJLEPŠA IGRA NA SVETU

„Stigao je“, rekla je Mma Makuci, izvirujući kroz prozor. „Ono su njegova kola.“

Mma Ramocve je uložila krajnji napor volje da ne podigne pogled sa svog radnog stola. „Pretpostavljam da je to mercedes, Mma“, promrmljala je.

Mma Makuci se nasmejala. „I to veliki, Mma. Jedan od najvećih mercedesa koje sam ikad videla.“

„Koliko čujem, i on je veliki čovek“, rekla je Mma Ramocve. „Takvog čoveka nećete nikad zateći kako se voza naokolo u kombiju kao što je moj.“

Mma Makuci se složila. Sto se kola tiče, delila je mišljenje Mme Ramocve - da bi trebalo da budu mala, pouzdana i osmišljena tako da čoveka što jednostavnije i jeftinije prevezu s jednog mesta na drugo. Kad ona sama bude imala kola - a Futi je rekao da će joj ih kupiti - svakako neće tražiti mercedes, već će se radije odlučiti za neka od onih malih kola koja izgledaju kao da mogu lako ići i napred i nazad, toliko im slično izgleda prednji i zadnji kraj. I volela bi da budu neke umerene boje: videla je pre neki dan jedan vrlo lep automobil boje jorgovana koji bi joj odlično pristajao. Baš se pitala u vezi s tim. Neko u fabrici je zacemento rekao: Hajde sad da ofarbamo ova kola u neku boju koja priliči dami. Nijedan muškarac ne bi odabrao boju jorgovana, mislila je ona, i samo bi ženi preostalo da udomi takva kola, što bi ona učinila, i to rado.

„Zašto muškarci toliko vole velika kola, Mma?“ upitala je, posmatrajući šofera kako izlazi iz kola i otvara zadnja vrata. „Može li biti da osećaju potrebu za takvim kolima zato što misle da nisu dovoljno veliki i jaki?“

„Moguće je“, rekla je Mma Ramocve. „Rekla bih, Mma Makuci, da su muškarci i dečaci potpuno isti. Potrebno im je da se igraju. Isto kao i ženama, naravno. Žene se igraju na svoj način.“ „Možda smo

svi mi isti“, zamišljeno je rekla Mma Makuci. „Ali, opet, kad pogledate Čarlija...“

Njenu nit razmišljanja prekinuli su topot koraka i kucanje na vratima. Mma Ramocve je ovog puta podigla pogled i klimnula glavom u pravcu vrata. „Molim vas, Mma Makuci, otvorite mu“, rekla je. „Spremna sam za gospodina Leunga Molofololoa.“ Mma Makuci je ustala, zagladila suknju i prešla nekoliko koraka koji su je delili od vrata.

„Samo trenutak, Rra“, obratila se čoveku koji je stajao napolju. „Da proverim da li vas Mma Ramocve može primiti.“

Bacila je pogled preko ramena, kao da traži potvrdu. Mma Ramocve je klimnula glavom. Ranije je često pokušavala da joj objasni da je takvo pretvaranje nepotrebno, ali je njena pomoćnica insistirala na toj šaradi svaki put kad su imale važne posetioce i stoga je odustala od pokušaja da je spreči. Mma Ramocve, sa svoje strane, nije marila za formalnosti, isto tako, nije se trudila da ikome nametne utisak da je firma veća i bolja nego što zaista jeste. „Ljudi će o nama suditi prema našim rezultatima“, rekla je Mmi Makuci. „Samo su rezultati važni.“

Mma Makuci je malo razmislila o tome. „To je šteta, Mma“, primetila je naposletku. „Zato što naši rezultati nisu uvek naročito dobri.“

Mma Ramocve je odmahнула glavom. „Ali ja mislim da jesu, Mma. Ponekad ne saznamo baš ono što klijent želi, ali saznamo ono što je potrebno da zna. Postoji razlika, znate.“ Pomislila je na slučaj Mme Sebina, koja je bila usvojena i koja im je došla s molbom da pronađu njenu pravu porodicu. Uspele su da joj nadu brata za koga se na kraju ispostavilo da joj nije brat. Na izvjesnom nivou, izgledalo je da su doživele neuspeh, ali opet, kad su Mma Sebina i taj muškarac za koga je mislila da joj je brat zaključili da su istinski dragi jedno drugom - dovoljno da se venčaju - to se svakako moglo nazvati srećnim ishodom. Zatim, tu je bio slučaj Hepija Bapecija, jedan od prvih slučajeva koje su rešavale, kad su otkrile da je Hepijev otac varalica. Ili Kremlj, redovni posetilac Gogo bara za zgodne muškarce, suprug sklon šaranju, Mma Ramocve je dokazala da je on baš to - sklon šaranju i premda to nije bilo ono zbog čega je Kremljova žena došla kod njih, svakako je bilo bolje da zna. Prema tome, uspeh i neuspeh u detektivskom poslu nisu uvek tako jasno

razgraničeni kao što izgleda, ali opet, Mmu Makuci je bilo teško uveriti u to. Stoga je Mma Ramocve odustala od razgovora na tu temu.

Sada je Mma Makuci, pomerivši se u stranu da bi gospodin Leungo Molofololo mogao da uđe u kancelariju, objavila: „Mma Ramocve, ovo je klijent s kojim imate zakazano u deset sati.“ Gospodin Molofololo je pogledao na svoj ručni sat. „Primetićete, Mma, da je sad tačno deset sati i četiri minuta. Volim da budem tačan, znate.“

„To je istinska vrlina, Rra“, rekla je Mma Ramocve, ustajući sa stolice i dajući mu znak da sedne.

„Da“, nastavio je gospodin Leungo Molofololo. „Kad bi više ljudi u Africi negovalo tu vrlinu, život bi mnogo glatkije funkcionisao. Čuli ste za Nemce, Mma? Rekli su mi da sve što oni rade ide tačno kao sat. Fik-fik. Samo tako. U minut.“

„To su Švajcarci, Rra“, oglasila se Mma Makuci iza njegovih leđa.

Gospodin Leungo Molofololo se okrenuo i pogledao Mmu Makuci, koja mu je uzvratila osmeh. „Može biti da su vrlo tačni, Mma. Moguće je da su i Švajcarci i Nemci vrlo tačni - a moguće je da ima i drugih koji su takvi. To ne znamo. Ja sam, međutim, govorio o Nemcima, ali hvala vam, Mma, što ste mi priskočili u pomoć u vezi s tim.“

„Švajcarci stalno prave časovnike“, nastavila je Mma Makuci. „Možda su zato tako tačni. Ako negde ima mnogo časovnika, onda...“

„Hvala vam, Mma Makuci“, odlučno ju je prekinula Mma Ramocve. „Ako biste bili tako ljubazni da nam svima skuvate čaj, da možemo da pijuckamo dok gospodin Molofololo razgovara sa mnom.“ Naglasila je ono sa mnom, u nadi da će Mma Makuci pravilno shvatiti, ipak, nije bila preterano sigurna u to.

Gospodin Leungo Molofololo se ponovo okrenuo Mmi Ramocve. „Ne znam da li znate nešto o meni“, rekao je. „Možda ste videli moje ime u novinama.“ Zastao je. „Jeste li?“

„Ne samo da sam videla vaše ime“, odvratila je Mma Ramocve, „nego i vašu fotografiju, Rra. Prošle nedelje sam videla kako predajete pozamašan ček dobrotvornom društvu medicinskih sestara. To je bilo veoma lepo od vas.“

„One su divne osobe“, rekao je gospodin Molofololo. „I veoma poštujem poziv medicinske sestre. Da sam se rodio kao žena, Mma - a srećan sam što mogu reći da nisam - mislim da bih bio medicinska sestra.“

Mma Ramocve je okrnula pogledom Mmu Makuci, čije oči sevnuše na ove reči. Zatim je samo malčice nakrivila glavu u stranu, nadajući se da će Mma Makuci razumeti da je to signal kojim joj govori, Ja ću ovo srediti.

„Možda biste bili vrlo srećni da ste se rodili kao žena, Rra“, učtivo je rekla.

Odgovor gospodina Molofololoa bio je brz. „Ne. Ne bih. Bio bih vrlo tužan.“

Mma Ramocve se nasmejala. "Mislim da je većina ljudi srećna u svojoj koži. Muškarci su srećni što su rođeni kao muškarci, a žene su srećne što su rođene kao žene. Nije bolje biti jedno ili drugo, mada ja moram reći da osećam olakšanje što se nisam rodila kao muško."

Gospodin Molofololo je zinuo da nešto kaže, ali je Mma Ramocve žurno nastavila. „A što se tiče poziva medicinske sestre, Rra, danas se žene mogu baviti i tolikim drugim zanimanjima. Da ste se rodili kao žensko, zar ne biste želeli da budete lekar? Ili pilot Er Bocvane - šta mislite o tome?“

Gospodin Molofololo je nekoliko časaka ćutao. Potom je rekao: „Sasvim ste u pravu, Mma. Moja kćerka mi stalno govori, Tatice, ne smes zaboravljati da se svet ne okreće samo zbog tebe. Okrene se i zbog manjina. Ne, u pravu ste, Mma, ne smemo zaboravljati na prava žena.“

„Koje nisu manjina“, dobacila je Mma Makuci sedeći za svojim radnim stolom. „Staviše, ima mnogo više žena nego muškaraca, zato što muškarci žive kraće od žena. Žive kraće zato što previše piju i samo sede. Tako da smo mi većina, Rra.“

Gospodin Molofololo je podigao pogled prema tavanici. „Ne i u svetu fudbala, Mma“, odvratio je. „A upravo zbog toga sam i došao kod Mme Ramocve.“

Mma Ramocve mu je uputila osmeh pun izvinjenja. „Mma Makuci je detektivska pomoćnica, Rra. Vrlo je umešna u istraživanju najrazličitijih slučajeva. Uz to je i verenica Futija Radifutija. Verovatno poznajete njegovog oca...“

Njena opaska imala je željeno dejstvo. Gospodin Molofololo se napola okrenuo na svojoj stolici i klimnuo glavom Mmi Makuci. „Baš mi je milo što smo se upoznali, Mma. Nisam znao da ste to vi. Gospodin Radifuti - stariji - i ja smo već godinama prijatelji.“

„Baš lepo“, rekla je Mma Ramocve. Zaista je bilo, Mma Ramocve je volela kad se ljudi poznaju, a još ako se veza među njima protezala na više od jedne generacije, tim bolje. Oduvek je bilo tako u Bocvani, gde se veze među ljudima, te duboke krvne i plemenske veze, granaju i ukrštaju širom ljudskog pejzaža, povezujući čoveka s čovekom sponama poverenja i čiste bliskosti. Nekad u Bocvani ljudi nisu bili jedni drugima stranci, svi su se nekako negde uklapali, pa makar s mukom i na margini. Sada se mnogo njih ne poznaje, a veze su oslabile usled prelaska u gradove, ali i nekih drugih stvari: usled ponašanja koje je rezultovalo začecem mora dece koja pojma nemaju ko im je otac ni iz kojeg bi plemena mogao biti, usled surove pokore bolesti koja je stvorila siročad u zemlji u kojoj je pojam siročeta bio maltene nepoznat, jer je oduvek postojalo obilje tetaka i baka spremnih da popune prazninu. Da, sve se to promenilo, ali uprkos svemu, stare spona su opstajale, kao što se upravo videlo po tome što je gospodin Molofololo priznao činjenicu da Mma Makuci nije samo sekretarica sklona iritantnim upadicama nego osoba koja ima svoje mesto.

„Fudbal“, rekao je gospodin Molofololo. „Najlepša igra na svetu. Znae da ga tako zovu, Mma? Tako zovu fudbal.“

Mma Ramocve nije to znala. Nije nikad bila na nekoj fudbalskoj utakmici, mada je viđala dečake, uključujući i Pusoa, kako ga igraju i tu i tamo umela da posmatra te njihove mečeve nekoliko minuta. Da li je to baš tako lepa igra? Pretpostavljala je da jeste - da se može i tako reći. Uvek su bili tako vešti, ti fudbaleri, što su često otkrivali i njihovi nadimci. Videla je te nadimke nedavno u novinama, ispod fotografije s nekog zvaničnog skupa koja je prikazivala fudbalera zvanog Brzi igrač Galebo kako razgovara s drugim fudbalerom zvanim Visoki skakač Bosedža. Ti nadimci su davali nekakav nagoveštaj u vezi s talentom igrača o kojem je reč, neki drugi nisu bili tako očigledni. Čitala je u svoje vreme o Džoelu „Dvanaest volti“ Kokou iz Gradskog parnog valjka, i o Sekani „Prženoj piletini“ Molvantvi iz Tobdžija iz predgrađa. Nije mogla zamisliti zbog čega su

gospodina Kokoa prozvali Dvanaest volti, dok se za gospodina Molvantvu dalo pretpostaviti da je ljubitelj pržene piletine. Možda je, opet, sve to imalo neke veze s načinom na koji se muškarci druže, često se smeju i tapšu jedni druge po leđima, ili se pretvaraju da šutiraju jedan drugog. Možda to ima neke veze s tim.

„Bojim se da ne znam mnogo o fudbalu, Rra“, rekla je Mma Ramocve. „Ali mogu da razumem zašto kažu da je tako lep - zbog sveg tog trčanja i eskiviranja i tih stvari. Pretpostavljam da se to može nazvati lepim.“

„Meni, opet, nikad nije bilo jasno šta je to tako privlačno u fudbalu“, umešala se Mma Makuci. „Sto svi dižu takvu larmu oko šutiranja lopte na ledini?“

Izgledalo je da gospodin Molofololo primio ovo vrlo dobrodušno. „Zato što ste vi, gospođe, žene“, rekao je. „To nije nešto što žene razumeju.“ Zastao je i potom žurno dometnuo: „Dabome, postoji mnogo stvari koje muškarci ne razumeju. Njima nisu jasne neke stvari koje ženama jesu. Kao što su...“ Glas mu je zamro.

„Da, Rra?“ podstakla ga je Mma Ramocve.

Gospodin Molofololo je neodređeno mahnuo rukom. „Ima mnogo toga. Ženska posla. Cipele, možda. Takve stvari.“

Mma Ramocve i Mma Makuci su se zgledale. On ima pravo, pomislila je Mma Ramocve, muškarci ne razumeju cipele - ne sasvim, ne onako istančano kao žene. Za muškarce, cipele su naprosto obuća, ono što se navlači na noge, za žene, cipele su... ne, nije imala vremena da zalazi u to.

Gospodin Molofololo je nastavio s pričom. „Možda bi najbolje bilo, Mma, da vam kažem nešto o sebi. Tako ćete razumeti zašto je problem zbog kojeg sam došao kod vas za mene tako veliki.“ Zaćutao je i položio ruku na grudi, preko srca. Mma Ramocve je tada primetila uštirkane manžetne na rukavima njegove košulje i tešku zlatnu dugmad na njima. Čudno je to s bogatim ljudima, pomislila je. Ako su sami zaradili svoje bogatstvo, obično se svim silama trude da vam pokažu koliko novca imaju, ako su ga nasledili od oca, često ga nikad i ne pominju. Gospodin Molofololo je očigledno sam zaradio svoj novac.

„Taj problem“, nastavio je, „boli me tu. Baš tu - u samom srcu.“

Ozbiljnog izraza lica, Mma Ramocve je nagnula glavu u stranu. Svi koji su dolazili kod nje su zbog nečega patili, svako na svoj način - čak i ovaj bogataš sa svojim velikim mercedesom i skupim dugmadima za manžetne. Ljudska boljka je kao grom: ne bira svoje mete već udara, s grubom ravnopravnošću i ne obazirući se mnogo na položaj, uspešnost ili moralne vrednosti.

„Naporno sam radio, Mma“, nastavio je priču gospodin Molofololo. „Radio sam od malih nogu. Čuvao sam goveda, znate, isto kao i svi ostali mali dečaci po selima. Bili smo siromašni, shvatate. A onda sam krenuo u školu i trudio se više od svih ostalih dečaka. Dok su drugi igrali fudbal, ja sam učio i učio. Potom, kad me je upravitelj škole upitao šta bih želeo da budem kad porastem, odgovorio sam da bih želeo da budem knjigovođa. Pročitao sam negde nešto o ovlašćenim knjigovođama, i rekao sam sebi, jednog dana biću ovlašćeni knjigovođa. Danas sam upravo to. Ovlašćeni knjigovođa, ali i poslovan čovek. Posedujem mnogo lokala. Posvuda. Mnogo lokala.“

Mma Ramocve je primetila da Mma Makuci pažljivo sluša ovo i znala je zašto. Njena pomoćnica je samo zahvaljujući svom vrednom radu uspela da se izvuče iz siromaštva i samo je zahvaljujući toj svojoj nepokolebljivoj marljivosti osvojila devedeset sedam procenata na završnom ispitu Bocvanskog koledža za sekretarice. Ako se Mma Makuci poistovetila s pričom gospodina Molofololoa, to je bilo zato što je to bila i njena priča, ako se izuzmu čuvanje goveda i fudbal, ovlašćeno knjigovodstvo i lokali - u stvari, ako se izuzmu sve pojedinosti.

„Ali znate kako to biva, Mma“, pričao je dalje gospodin Molofololo. „Kad uspete u poslu, počnete da razmišljate o svemu onome što ste propustili dok ste tako naporno radili. Zato često čujete ljude da kažu: Ubijao sam se radeći i evo, deca su mi odrasla, a ja to nisam ni primetio. Jeste li čuli ljude kako to kažu, Mma?“

Mma Ramocve nije to čula, ali mogla je zamisliti da neko zaista kaže tako, stoga je potvrdno klimnula.

Gospodin Molofololo se zavalio u stolici. „A znate li šta sam ja pomislio, Mma Ramocve? Reći ću vam. Pomislio sam: nisam nikad igrao fudbal, a sad je prekasno. Eto to sam pomislio. Ne može čovek

od pedeset i nešto da istrči na teren i igra fudbal, je li tako? Srce mu to ne dozvoljava. Zato je bilo prekasno."

Zastao je i onda, u maniru nekog ko iznosi važno saopštenje, rekao: „Ali, ako je bilo prekasno da sam zaigram fudbal, nije bilo prekasno da kupim fudbalski tim, Mma. Ha! I tako sam kupio tim kojem nije išlo baš najbolje - nikakav, beskoristan tim - i otarasio se svih onih lenjih igrača i doveo nove, koji su želeli da postižu golove. Tako su rođeni Napadači iz Kalaharija. A sad nas vidite na samom vrhu, uglavnom prve u ligi, u najmanju ruku druge. Sve doskora, to jest. Ja sam to postigao. Postigao sam to sasvim sam."

Mma Makuci je sve dotad ćutala. Ali tada je upitala: „Sami ste to postigli, Rra? Znači da ste ipak igrali?“

Gospodin Molofololo je u prvi mah ignorisao ovo pitanje, ali je naposljetku ipak odgovorio. „Ne, ne ja, Mma. Ja sa vlasnik. Fudbal igraju fudbaleri. I imamo trenera, veoma dobrog trenera. On govori ljudima koja će taktika biti najbolja.“

„Sigurno ste veoma ponosni na svoj tim, Rra“, rekla je Mma Ramocve. „Čak sam i ja čula za njega. A ja sam samo žena.“ Gospodin Molofololo nije primetio ironiju. „Pa eto“, rekao je. „To kazuje sve, zar ne?“

Mma Ramocve je znala da će, ne bude li rekla nešto, Mma Makuci upitati: „Šta to kazuje?“ Stoga ga je upitala kako njegovom timu ide. Zašto više nisu na prvom mestu u ligi?

Bilo je to pravo pitanje, budući da ga je to, objasnio je, i dovelo kod nje. „Nešto je pošlo gadno naopako“, rekao je. „Pre nekoliko meseci, počeli smo da ređamo poraze. U početku sam mislio da je to jednostavno razdoblje loše sreće, pretpostavljam da ne možete uvek pobeđivati. Ali to se nastavilo i sad se samo spuštamo sve niže na lestvici. Ljudi nam se smeju. Kažu, Izem ti napadače kad ne umeju da napadaju. Nema tu više ništa od napada. To je vrlo mučno, Mma, i sramota me je zbog mog tima.“ „Baš žalosno“, rekla je Mma Ramocve. „Izgraditi nešto i potom gledati kako se uništava, mislim da to nije baš prijatno iskustvo.“

Bio je zahvalan na saosećanju. „Hvala vam, Mma. Siguran sam da možete zamisliti kako bi bilo kad biste videli kako vaš posao iznenada klizi u propast. Rešavate sve te silne slučajeve i onda odjednom nemate više rešenja. To ne bi bilo prijatno, zar ne?“ Mma

Ramocve je bila taktična. „U poslu stalno dolazi do preokreta. To nije krivica ljudi koji vode posao - ili barem nije uvek njihova krivica.“

Kao da je ovaj komentar privukao pažnju gospodina Molofololoa, koji je odjednom živnuo. „To sasvim sigurno nije njihova krivica, Mma! A u ovom slučaju nije krivica mojih igrača - ili barem većine njih. Za mene igraju isti momci kao i pre, i dobri su kao što su uvek bili. Ali šta god da urade, nešto pođe potpuno naopako. Nepotrebno se dosuđuju penali ili odbrana ne upali baš najbolje. Ima mnogo razloga.“

Mma Ramocve je podigla ruku. „Ako je to igra, Rra, tada se svakako može svašta desiti. Možda će se situacija poboljšati.“

Gospodin Molofololo je neutešno odmahnuo glavom. „Voleo bih da mislim tako“, rekao je. „Ali bojim se da smo osuđeni na propast. Ne verujem da može poći nabolje, sve dok...“

Mma Ramocve ga je s iščekivanjem pogledala. „Sve dok šta, Rra?“
„Dok ne otkrijemo ko je izdajnik.“

Mma Ramocve je čekala da kaže još nešto o tome, ali on ju je samo ljutito posmatrao, kao da nju krivi za nevolje svog tima. Da nije on jedan od onih ljudi, pitala se, koji na svakom koraku vide neprijatelje? Poznavala je jednom nekog takvog, taj je sumnjao da su se svi zaverili protiv njega. Možda gospodin Molofololo takođe posvuda vidi izdajnike namerne da ga iznevere i upropaste.

„Možda bi trebalo da mi kažete nešto više o tom izdajniku“, rekla je blagim glasom. „Da nije to neki vaš poslovni suparnik?“

Ova sugestija kao da je još više naljutila gospodina Molofololoa. „Ne znam, Mma“, odvratio je naposletku, pomalo zlovoljno. „Možda iza izdajnika stoji neko takav. Ko zna? Stvarni problem je u tome da postoji izdajnik u timu.“

„Neko ko želi da gubite?“ Mma Ramocve je već čula za ljude koji nameštaju utakmice - svojevremeno je u Južnoj Africi izbio nekakav skandal zbog nameštanja kriket-mečeva i stvar je dospela u lokalne novine. Ali da li bi se nešto takvo moglo događati i u fudbalu u Gaboronu? Pitala se da li su ulози dovoljno visoki za to, možda i jesu. Možda je to stvar mercedesa, činilo se da su obavezna mirođija u takvim čorbama.

Gospodin Molofololo je skrstio ruke u krilu. „Da, Mma Ramocve, bojim se da bi moglo biti tako. Staviše, siguran sam da je tako. U

timu postoji neko ko želi da gubimo i daje sve od sebe da tako i bude."

Gospodin Molofololo je ućutao i usledila je tišina. Napolju, na drvetu akacije iza kancelarije, gugutala je grlica - mala južno afrička grlica koja se nastanila u krošnji i gugutanjem dozivala svog para koji nikad nije došao.

Mma Ramocve je raširila ruke. „Ne znam, Rra, da li sam baš ja najpogodnija da otkrijem šta se tamo dešava“, rekla je.

„Ali vi ste detektivka“, pobunio se gospodin Molofololo. „A ja sam se raspitivao, Mma. Svi su mi rekli: idi kod one Mme Ramocve - ona ume da sazna štošta. Eto šta su mi rekli.“

Mmi Ramocve je laskalo saznanje da se njena reputacija pročula, ali nije znala baš ništa o fudbalu i činilo joj se da će biti nemoguće iščeprkati nešto o nečemu tako lukavom i podlom kao što je nameštanje utakmica. Njoj je bilo sasvim dovoljno teško da pogodi koji gol pripada kojem timu, a kamoli da otkrije ko namerno ne igra najbolje što može.

„Možda sam ja detektiv, Rra“, objašnjavala je, „ali ovo što tražite od mene je nešto vrlo specifično. Kako da otkrijem ko je taj... taj izdajnik, kad ne znam ništa o fudbalu? Ne mogu da sednem tamo i kažem, Vidite li? Vidite li šta se tamo događa - to je vrlo sumnjivo. Ne mogu to.“

„Ne mogu ni ja“, rekla je Mma Makuci. „Ni ja ne znam ništa o fudbalu.“

Gospodin Molofololo je uzdahnuo. „Ja i ne tražim to od vas, Mma“, rekao je. „Tražim da istražite privatni život igrača. Otkrijte kome plaćaju da to radi - jer taj je potplaćen, u to sam siguran.“

Ovo je sve promenilo. „To svakako mogu, Rra“, odvrtila je Mma Ramocve. „Staviše, to je ono u šta se baš razumemo, zar ne, Mma Makuci?“

Mma Makuci je s razumevanjem klimnula glavom. „Često otkrivamo gde muževi kriju novac kad dođe do razvoda“, rekla je. „Muškarci su vrlo lukavi, Rra. Ali mi ipak otkrijemo gde je novac.“

Gospodin Molofololo je podigao obrvu. „Siguran sam da je tako“, rekao je.

„Stoga sa zadovoljstvom prihvatamo vaš slučaj“, rekla je Mma Ramocve. „Biće nam potrebne pojedinosti o svim igračima. Moramo

da znamo gde ko od njih stanuje i neophodno je da imam nekakav kontakt s timom. Možete li da mi smislite neku pogodnu masku?“

Gospodin Molofololo je načas razmislio. „Imamo jednu gospođu koja masira igrače“, rekao je potom. „Pomaže im kad istegnu mišić ili tako nešto. Međutim, pomaže i da im udovi uvek valjano funkcionišu. Možda biste mogli biti njena pomoćnica. Ona već godinama radi za mene i vrlo je diskretna.“

„To je važno“, oglasila se Mma Makuci sa svog mesta. „Ljudi ne žele žene koje previše pričaju.“

Na kraju radnog vremena, u pet sati, kad je ceo Gaboron počeo da izlazi iz svojih prodavnica i kancelarija i drugih radnih mesta, kad je sunce počelo da tone nad Kalaharijem na zapadu, Mma Ramocve je zaključala kancelariju za sobom i otpešačila, zajedno s Mmom Makuci, na Tlokvenški drum. Mma Makuci je tamo hvatala minibus, jedno od onih klimavih, prekrvanih vozila koja prevoze putnike putevima koji vode u grad, i rekla je Mmi Ramocve: „Zašto da pešačite celim putem, Mma? Dođite sa mnom na minibus i možete da siđete kad stignemo do raskršća, pa pešačite od tamo.“

Našla se u iskušenju. Imala je dosta posla tokom dana, što s gospodinom Molofoloom i nekoliko drugih klijenata koji su naišli nenajavljeni, i sada je samo želela da stigne kući. Ali rekla je da će pešačiti, i pešačiće.

„Ne, hvala, Mma. To je dobra vežba, znate. Važno je da se narod u Bocvani dovoljno kreće. Već smo pričale o tome.“

Mma Makuci se osmehnula. „Ali takođe je važno“, rekla je, „da se ljudi u Bocvani što pre vrata svojim kućama. Važno je da imaju dovoljno vremena da pripreme sebi dobru večeru. Važno je da ne budu prašnjavi od glave do pete od preteranog pešačenja. Sve je to važno.“

Mma Ramocve se samo osmehnula. „Želim vam prijatan san večeras, Mma. Vidimo se sutra ujutru.“

S tim su se oprostile i Mma Makuci je posmatrala Mmu Ramocve kako se upućuje stazom pored drumu prema gradu. Divila se svojoj poslodavki, za koju je verovala da je mnogo jača od nje same. Ja ne bih nikad pešačila ako ima izgleda da se ukrcam u kola ili minibus. Ne, ne bih, a to je zato što je Mma Ramocve jaka i odlučna žena, a ja sam samo jedna od onih koje se okreću onako kako vetar duva.

Zastala je, nije bila sigurna da li je ovo bila prava metafora. Zamislila je načas Mmu Ramocve kako je bije snažan vetar, jedan od onih vrelih, suvih vetrova koji dolaze daleko iz buša, negde s druge strane granice, iz brda čija imena ne zna i koja nije nikada videla. Zamišljala je kako vetar gužva suknu i bluzu Mme Ramocve, naduvavajući ih tu i tamo, ali Mma Ramocve je nepokolebljivo stajala, dok se drveće akacije oko nje povijalo i lišće kovitlalo u mahnitim vrtlozima. Mma Ramocve je nepokolebljivo stajala, čak i onda kad je vetar obarao i bacakao naokolo manje odlučne, mršave, slabašne ljude. To je bila Mma Ramocve, njena stena.

Nesvesna maštarija Mme Makuci, Mma Ramocve je polako napredovala stazom pored druma. Saobraćaj u tom pravcu nije bio tako gust, budući da je većina vozila dolazila iz grada, hitajući ka raštrkanim selima Tlokvenga. Upravo je prolazila pored stabala eukaliptusa koja su se pružala prema jezeru^[3] na jugu, svakodnevno se vozila pored tih stabala i mislila je da ih dobro poznaje. Ali sada, pešačeći, kao da ih je videla prvi put. Volela je njihov miris, taj pomalo bockav miris koji ju je podsećao na maramice koje je koristila rođaka njenog oca. Kanula bi na tkaninu nekoliko kapi eukaliptusovog ulja i dala maloj Dragocenoj da ih pomiriše. „To čuva od nazeba“, rekla je rođaka. „Ako staviš eukaliptusovog ulja na maramicu, nos ti je bezbedan. Uvek.“ Mma Ramocve se osmehnula prisećajući se toga. Nije verovala da eukaliptusovo ulje može sprečiti nazeb, čitala je negde da se nazeb ne može sprečiti nikako drugačije nego pranjem ruku nakon što si bio u dodiru s osobom koja ga ima. Ljudi veruju u sve i svašta, uprkos svim mogućim dokazima, ali ako ne veruju, šta onda? Šta ako prestanemo da verujemo u ono što ne možemo da dokažemo? U nešto moramo verovati, pomislila je.

Moramo verovati u dobrotu i ljubaznost i govorenje istine, moramo da verujemo u stare bocvanske vrednosti -ništa od toga se ne može dokazati na način na koji se može dokazati da nešto ne sprečava nazeb, a ipak moramo verovati u to.

O čemu je samo razmišljala pešačeći stazom pored Tlokvenškog druma, ali barem su joj te misli odvrćale pažnju, makar i nakratko, od rastućeg osećaja nelagode u desnom stopalu. Skrenuvši u kraj poznat kao selo, u ulicu Odi, shvatila je da joj se na stopalu formira plik, i to bolan. Stala je, čučnula i izula cipelu, bojažljivo opipavajući

mesto za koje je mislila da je izvor bola. Da, koža je tu bila podignuta, zaista se stvorio plik.

Pitala se da li da izuje desnu ili možda obe cipele. Bivalo je vreme kad bi to uradila bez razmišljanja, kao dete i kasnije, kao devojka, zadovoljno je hodala bosa, pogotovo po pesku, koji je davao tako prijatan osećaj tabanima. Ali sada su njena stopala postala nežnija, a tlo, činilo se, bodljikavije i manje gostoljubivo.

Ponovo je obula cipelu i krenula niz ulicu Odi. Plik ju je sada baš boleo i morala se manje oslanjati na tu nogu, što je rezultovalo hramanjem. Zebrina ulica je još uvek bila daleko - najmanje dvadeset minuta hoda, pomislila je, i mogla je misliti kako će joj stopalo izgledati posle toga.

Nalazila se na samo nekoliko koraka - koliko god bolnih - od kuće Mofatovih na uglu. Ući će unutra i posetiti Mofatove, odlučila je, ako je doktor kod kuće, možda bi joj čak mogao pogledati ovaj plik i dati joj neku mast za njega. A bila je sigurna i da će je Mma Mofat, bude li je za to zamolila, prebaciti do kuće i spasti dodatne agonije.

Dr Mofat je bio kod kuće i, dok je Mma Mofat kuvala čaj, pregledao je Mmi Ramocve stopalo.

„Baš gadan plik“, rekao je. „Ali mislim da možemo spasti stopalo.“

Mma Ramocve ga je uspaničeno pogledala i shvatila da se doktor Mofat osmehuje. „Zabrinuli ste me, Rra.“

„Samo sam se malo šalio, Mma Ramocve“, rekao je, ljušteći zaštitu s malog kvadratnog komada hanzaplata. „Stopalo vam je dobro. Ali recite mi: zašto pešačite? Šta nije u redu s vašim malim belim kombijem?“

Mma Ramocve je oklevala. „O, doktore Mofat, tako sam tužna. Baš, baš sam tužna. Moj kombi...“

„Imali ste nezgodu?“

„Ne, nije posredi nezgoda. Moj kombi je već star. On i ja se već godinama družimo - još otkako sam došla u Gaboron. A sad je kao stara krava koja stoji pod drvetom i čeka da skonča. Ne znam...“

Oklevala je. Nije znala šta da radi, a sad je plakala za kombijem koji je toliko volela. Smešno, pomislila je, da odrasla žena plače za kombijem. Ali doktor Mofat nije mislio da je to smešno, video je toliko ljudske patnje u svim njenim oblicima i veličinama, i znao je koliko je ljudima lako da zaplaču. Stoga su on i Mma Mofat, koja je ušla

noseći čaj za gošću, utešili Mmu Ramocve i popričali s njom o malom belom kombiju.

„Jedno je sigurno“, rekao je doktor Mofat. „S ljudima je isto kao s kombijima. Kad nešto mora da se popravi, odmah viču da im nije ništa. Idite kod nekog - za čoveka se obraćamo lekaru, a za kombi automehaničaru.“

„Gospodin Dž. L. B. Matekoni će mi samo reći da mu nema spasa. Znam da hoće.“

„Onda popričajte s jednim od one dvojice momaka - njegovih šegrtu. Nek vam ga neko od njih popravi.“

Mma Ramocve je ćutke razmišljala o ovom predlogu. Ne bi nikad lagala gospodina Dž. L. B. Matekonija, ali to ne znači da mora da mu kaže baš sve.

Četvrto poglavlje

MMA MAKUCI PRIPREMA PILETINU U LJUTOM SOSU

Te večeri, dok je Mma Ramocve lečila bolan plik na svojoj desnoj peti, Mma Makuci je imala pune ruke posla u kuhinji, pripremajući večeru za svog verenika, gospodina Futija Radifutija, sopstvenika prodavnice nameštaja Dvostruko udobnije, ali i vlasnika velikog krda valjanih goveda koje je sakupio njegov otac, gospodin Radifuti stariji. Mma Makuci je znala kakvu hranu voli Futi Radifuti, a nedavno je ustanovila da je naročit ljubitelj piletine u ljutom peri-peri sosu, jelu koje su smislili Portugalci u Mozambiku i Angoli. Odakle se raširilo i u druge zemlje, uključujući i Bocvanu, gde je bilo omiljeno među onima koji vole izrazito ljuta jela. Futi je jedan od takvih, pomislila je, i kadar je da zadovoljno žvaće i najljuće čili papričice a da mu ne zatreba ni čaša vode.

„Navići ćeš se, Grejs“, rekao je. „Nećeš ni osećati. Peri-peri piletina, jagnjetina s karijem - sve. Sve će ti imati podjednako dobar ukus.“

Čisto je sumnjala u to, ali je Futiju za ljubav ipak bila spremna da se pomiri s onim što je smatrala preterano ljutim jelima, a sada je i sama pripremala jedno, ubacujući nekoliko izdašnih prstohvata tucanog čilija u marinadu od ulja i limunovog soka koju je napravila nedugo pre Futijevog dolaska.

Umočila je prst u sos i potom dotakla njime jezik. Smesta je osetila pečenje i uzela čašu vode da rashladi usta. Kako on to uspeva? upitala se. To ju je nateralo na razmišljanje o tome koliko često žena mora postaviti to pitanje u vezi s muškarcima. Oni rade svakakve neobjašnjive stvari, a žene se stalno isto pitaju: Kako im to uspeva?

Kad je Futi pola sata kasnije stigao, piletina je bila skoro gotova. Futi je seo za sto prekriven novim žutim stolnjakom koji je nedavno kupila i posmatrao Mmu Makuci kako dovršava spremanje večere.

„Ja baš imam sreće što se ženim ženom koja ume da spremi peri-peri piletinu“, izjavio je. „Oduvek sam želeo da upoznam baš takvu

ženu.“

Nasmejala se. „A ne bi se oženio mnome da ne umem da spremim peri-peri piletinu?“

Futi je smatrao da je ovo baš duhovito. On sam nije bio tako dovitljiv kao Mma Makuci i uživao je u njenoj sposobnosti izricanja bezbrižnih, vedrih komentara poput ovog. Voleo bi da je kadar da joj uzvрати nekim duhovitim odgovorom, ali šta bi mogao reći? Naravno da bi se oženio njome bez obzira na to ume li da spremi peri-peri piletinu ili ne. Staviše, nije ni znao ništa o tome pre no što ju je zaprosio.

„Oženio bih se tobom“, odvratio je, „čak i da ne umeš da skuvaš ništa - baš ništa! Oženio bih se tobom čak i da nosiš naočari, to jest, naravno, kao što ih i nosiš.“

Neko vreme su oboje ćutali, pokušavajući da dokuče značenje ove poslednje opaske. Potom je Futi pročistio grlo. „Dabome da mi naočari ne smetaju, Grejs, a uz to, tvoje su vrlo lepe. Tako ja smatram.“

Mma Makuci je mešala piletinu možda malo agresivnije nego što je bilo neophodno. „Piletina je skoro gotova, Futi“, rekla je. „Sad ću ti postaviti da jedeš.“

Jeli su u tišini i prošlo je nekoliko minuta pre no što je Futi progovorio. „Kad sam rekao“ zaustio je. „Nisam hteo da kažem da...“

„Dabome da nisi. Nisam ni pomislila da jesi.“

Tokom tišine koja je posle toga usledila, Mma Makuci je popila nekoliko čaša vode. Imala je osećaj kao da joj je preko jezika prešla vruća pegla, a kao da je voda, na neki čudan način, samo činila svaki naredni zalogaj još ljućim. Kad su dovršili piletinu, poslužila je desert od ananasa i vanila-krema za koji je znala da će se dopasti Futiju, i to kao da je odagnalo sumorno raspoloženje koje se beše navuklo nad sto.

„Moj omiljeni slatkiš!“ oduševio se Futi.

Sipala mu je još nekoliko kašika krema. „Šta ima novo u radnji?“ upitala je.

Futi je obrisao trunčicu krema s ugla usana. „Danas su nam dostavili novu pošiljku stolica“, odvratio je. „Stigle su iz fabrike u Durbanu, a kad smo otvorili sanduke, videli smo da su s dobrog dela

njih pootpadale noge. Možeš li da poveruješ, Grejs? Pre četiri dana su izašle iz fabrike i već su im otpale noge.“

„To je vrlo loša izrada“, rekla je Mma Makuci. „Šta li ti ljudi misle?“

Futi je žalostivo odmahnuo glavom. „To se sad redovno dešava. Ljudi ne vode računa kako izrađuju stvari. Malo lepka i misle da će to biti dovoljno da drži stolicu. To je vrlo opasno.“

„Pogotovo za tradicionalno građen svet“, rekla je Mma Makuci. „Šta kad bi neko poput Mme Ramocve seo na jednu od tih stolica? Mogao bi da se nađe na podu.“

Futi se složio. „Ne bih voleo da vidim Mmu Ramocve kako seda na jednu od tih stolica“, rekao je. „Bezbednija je na stolici koju ima, koliko god da je stara. Ponekad su stare stvari i najbolje. Stara stolica i stari krevet. Umeju da budu baš dobri.“

Mma Makuci se nije baš obradovala ovom pominjanju kreveta. Stid koji je osećala zbog onog kreveta koji je uništila ostavivši ga napolju, da pokisne, ne beše još u celosti iščezao, i osećala je kako joj zadnji deo vrata postaje vreo pri samoj pomisli na to.

„Stolice“, rekla je žurno. „Da, stare stolice umeju da budu vrlo udobne. Premda ne mislim da je stolica koju imam u kancelariji naročito udobna. Na kraju radnog vremena me uvek bole leđa. Znaš, ona nije istog oblika kao ja.“

Futi se namrštió. „Ti imaš vrlo lep oblik, Grejs. Uvek sam to govorio. Stolica je ta koja ne valja.“

Kompliment beše dočekan sa zahvalnošću i ona se osmehnula svom vereniku. „Hvala ti, Futi. Jeste, ta stolica je baš stara. Tamo je od samog početka, još otkad smo bile u starim prostorijama blizu brda Kgale.“

„Onda ti moram dati novu“, odlučno je rekao Futi. „Sutra ću dopremiti jednu u tvoju kancelariju. Sada u radnji imamo celo novo odeljenje kancelarijskog nameštaja i ima mnogo lepih stolica. Doneću ti jednu valjanu.“

Zahvalila mu je, ali je potom pomislila: A šta je s Mmom Ramocve? Kako će se ona osećati kad vidi da njena pomoćnica dobija novu stolicu, a ona i dalje sedi na staroj? Mogla bi reći ovo Futiju Radifutiju, ali ako to učini, možda će on pomisliti da je pohlepna: ne biva da jednom rukom primaš poklon i odmah pružiš drugu da bi zatražila nešto za nekog drugog. Hvala ti na divnoj stolici koju si mi

poklonio, a kako bi sad bilo da mi daš još jednu, za moju prijateljicu Mmu Ramocve? To stvarno ne bi išlo.

Dok se Mma Makuci rvala s ovim pitanjem lepog vaspitanja, Futi Radifuti se sve više zagrevao za temu stolica. Uvek je tako kad se povede razgovor o nameštaju, pomislila je - oči mu sinu. Zaista je voleo da razgovara o nameštaju, na isti način kao što toliki ljudi vole da razgovaraju o fudbalu. To je bilo dobro: ako bi valjalo odabrati između udaje za muškarca koji priča o nameštaju i muškarca koji priča o fudbalu, Mma Makuci se ne bi ni trenutka dvoumila koga da odabere. Tako je malo onoga što čovek može reći o fudbalu a da pri tom ne počne da se ponavlja, dok se o nameštaju moglo reći mnogo toga, ili barem prilično mnogo.

„Koje boje?“ upitao je Futi. „Koje bi boje volela da ti bude stolica?“

Mmu Makuci je iznenadilo ovo pitanje. Oduvek je pretpostavljala da su kancelarijske stolice crne ili, ponekad, sive: njena stolica u kancelariji bila je negde između tih dveju boja - sad je već bilo teško razabrati, budući da je bila previše izandala.

„Imaš li zelenih?“ upitala je. „Oduvek sam želela zelenu stolicu.“

„Naravno da imam zelenih“, odvratio je Futi. „Dobijamo neke vrlo lepe stolice u zelenoj boji.“

Došlo je vreme i za drugu porciju krema s ananasom. Potom, kad je sklonila desert i postavila pribor za čaj, Mma Makuci je pristavila vodu, dok se Futi zavalio u stolicu onako kako to već čine muškarci kad se dobro najedu.

„Ima još novosti iz radnje“, izjavio je. „Nekih za koje mislim da će te interesovati da ih čuješ.“

Mma Makuci je uzela kutiju za čaj, staru okruglu limenku na kojoj je, ispod slike ulice s nizom parkiranih kola, bila odštampana reč Mafeking. „Imao si naporan dan“, rekla je.

„Jesam“, odvratio je Futi. „A ova druga novost upravo ima veze s tim što imamo mnogo posla. Zaposlili smo nekog.“

Mma Makuci je kašičicom sipala čaj u čajnik. Jedna kašičica po glavi, mrmljala je, i jedna za lonče. „I šta će raditi taj novi radnik?“ upitala je.

„Ona“, ispravio ju je Futi. „Biće pomoćnik poslovođe odeljenja kreveta. Odlučili smo da ponovo počnemo s prodajom kreveta i

potreban nam je neko ko će umeti da ih proda. To mora biti prava vrsta osobe."

„A koja je to vrsta osobe?" upitala je Mma Makuci.

Kao da je Futi bilo pomalo neprijamo. „Glamurozna", odvratio je, pokajnički se osmehujući. „Svi koji se bave prodajom nameštaja kažu isto: ako hoćeš da prodaš skupe krevete, zaposli neku lepu ženu koja će se time baviti."

Mma Makuci je prasnula u smeh. „Zato je na reklamama za kola uvek i slika neke lepe devojke", rekla je. „Lako je shvatiti šta pokušavaju da postignu."

„Mislim da si u pravu", rekao je Futi. „Zato smo dali oglas da tražimo prodavačicu i javilo se trideset žena, Mma. Trideset. Mora da ima mnogo žena koje žele da prodaju krevete."

„Lenjih žena, možda", rekla je Mma Makuci. „Lenje žene vole da prodaju krevete, one koje nisu lenje radije će prodavati sportske patike."

Futi je apsorbovao ovo zapažanje. Verovatno je tačno, pomislio je.

„Aii jedna od njih je bila zaista dobra", nastavio je potom. „Diplomirala je na Bocvanskom koledžu za sekretarice. Osamdeset procenata na završnom ispitu."

Mma Makuci je oklevala, dok joj je ruka lebdela iznad čajnika. Negde u zabačenim delovima uma, nelagoda je obznanila svoje prisustvo.

„Osamdeset procenata?" upitala je.

„Da", odvratio je Futi. „A ima i vrlo dobre preporuke."

„Kako se zove?" upitala je Mma Makuci.

Futi je progovorio ujednačenim tonom, očigledno nesvestan eksplozivnog potencijala informacije koju se spremao da otkrije. „Vajolet Sefoto", rekao je. „Mislim da je poznaješ. Rekla je da je pohađala s tobom Koledž za sekretarice. Rekla je da ste bile dobre prijateljice."

Mma Makuci je imala problem da napuni čajnik ključalom vodom. Njena desna ruka, inače tako mirna, sada se tresla, i morala je da upotrebi drugu da bi joj pritekla u pomoć. Vajolet Sefoto! Osamdeset procenata!

Uspela je da napuni čajnik vodom, ali tek pošto je isprosipala manji deo ključale vode, i to tako da joj je nekoliko kapi dospelo na ručni

zglob i pecnulo ga.

„Polila si se vrućom vodom?“

Odmahnula je rukom. „Ništa. Dobro sam.“ Ali, razmišljala je: Osamdeset procenata? To je, naravno, bila laž, budući da je Vajolet Sefoto retko kad postizala više od pedeset procenata na bilo kojem ispitu na koledžu. Štaviše, Mma Makuci se sećala i jedne prilike kad se Vajolet nije pojavila na ispitu izgovarajući se bolešću i, čak, donevši sutradan pismo od lekara kojim je potkrepila svoju tvrdnju. „Svako može napisati pismo“, prošaputala je prijateljica Mme Makuci, dovoljno glasno da Vajolet Sefoto čuje i okrene se na peti da bi besno pogledala one koje je kleveću.

Pogledala je pogrešnu osobu, Mmu Makuci, i tog trenutka se rodilo trajno neprijateljstvo podjarivano zavišću.

Mma Makuci je već znala odgovor na pitanje i nije zaista imala potrebe da ga postavi. Ali morala je. „Znači, zaposlio si je?“ rekla je. „Tu Vajolet Sef...“ Nije mogla naterati sebe da izgovori ime do kraja i glas joj je zamro.

„Naravno“, rekao je Futi. Izgledalo je da je iznenađen time što je uopšte mogla pomisliti da je bio moguć neki drugi ishod. Osamdeset procenata možda nije devedeset sedam procenata, ali ni osamdeset nije loše.

„Shvatam.“

Skrenula je pogled. Da li da mu kaže? „Nisam sigurna da je osvojila baš osamdeset procenata“, rekla je. Nastojala je da joj glas zvuči ravnodušno, ali nije tako zvučao, i pomislila je da će on shvatiti da nešto nije u redu.

„Ali jeste“, odvratio je Futi. „Rekla mi je. Osamdeset procenata.“

„Ali ona je lažljivica, Futi! Zar ti nije jasno? Ona je velika lažljivica“, poželela je da kaže Mma Makuci. Međutim, nije mogla to reći, jer je Futi bio pravičan čovek i zatražio bi, makar i blago, neki dokaz, koji bi ona teško mogla pribaviti. Stoga je umesto toga rekla: „Zašto misliš da želi da radi u prodavnici? Ako već ima takvo svedočanstvo, zašto ne potraži posao u nekoj velikoj firmi? U kompaniji koja se bavi dijamantima, na primer?“

Futi je slegao ramenima. „Nije uvek lako dobiti posao u tim kompanijama“, rekao je. „Ljudi čekaju u redovima da bi se zaposlili tamo. Uostalom, i ovo je dobro plaćen posao. Ima dosta beneficija.“

Stvarno ima, pomislila je Mma Makuci. I bila je sigurna da je jedna od tih beneficija, barem s tačke gledišta Vajolet Sefoto, to što će blisko saradivati s Futijem, koji je vrlo dobrostojeći, ne samo zbog svog udela u vlasništvu prodavnice nameštaja Dvostruko udobnije, nego i zbog onog velikog krda goveda na pojilu Radifutijevih. Nije bilo ni najmanje sumnje da je stvarni Vajoletin motiv da se prijavi za ovo radno mesto bio da odvoji Futija od njegove zakonite verenice - Grejs Makuci, detektivske pomoćnice - i namami ga u svoje zlobno, proračunato, iščekujuće naručje. O da, sve je bilo jasno kao dan, ali nije bilo svrhe da pokušava da objasni Futiju, jer on to jednostavno ne bi uvideo. Niti bi, pomislila je, dobro reagovao kad bi ga upozorila na Vajolet, nedugo nakon što se verila, Mma Ramocve ju je upozorila da vodi računa i ne govori vereniku šta da radi. „Muškarci to ne vole“, rekla je. „Ne smete dozvoliti da muškarac pomisli da mu solite pamet. Pobeći će. Već sam mnogo puta to videla.“

Stoga je Mma Makuci servirala čaj i sela za sto zajedno s Futijem. Pomislila je da Futi nema pojma koliko je zabrinuta, budući da je nastavio razgovor o nameštaju. Pojavio se novi model stola, rekao je, koji može da se sklopi i spremi pod krevet.

„To je vrlo korisno“, rekao je. „Mislim da će biti mnogo onih koji će želeti da drže sto pod krevetom.“ Mma Makuci se nije izjašnjavala u vezi s tim, možda će biti mnogo takvih, ali ovo nije bio trenutak za razmišljanje o njima. Ovo je bio trenutak za razmišljanje o onoj pokvarenoj Vajolet Sefoto i onome što se može preduzeti u vezi s njom. Mogla bi pokušati da je upozori da ga se kloni, pomislila je Mma Makuci, tako što će joj reći da dobro zna kakve su njene stvarne namere. Vajolet, međutim, nije bila od onih koje je lako uplašiti, ona bi naprosto porekla da zna zašto je Mma Makuci optužuje. Druga mogućnost bio bi razgovor s Futijevim stričevima i ujacima. To je uvek bila mogućnost u Bocvani, gde su stričevi i ujaci oduvek bili neizostavni učesnici dogovora o vereništvu i braku. Bilo bi sasvim normalno i pristojno da njeni stričevi i ujaci odu kod Futijevih stričeva i ujaka i izraze svoju zabrinutost zbog opasnosti koju je Vajolet predstavljala za budući brak.

Ipak, tu je postojao problem: ovo bi zaista bio sasvim logičan postupak, ali samo ukoliko bi se mogla pouzdati u diskreciju svojih stričeva i ujaka, a pribojavala se da ipak ne bi. Pogotovo njen

najstariji stric, onaj sa slomljenim nosom, bio je poznat po nedostatku takta. Insistirao bi da bude uključen u pregovore, a zasigurno bi samo pogoršao stvar. Postavljao bi zahteve, možda čak i pretio, a porodica kao što su Radifutijevi, koji govore tiho i promišljeno, uvredila bi se ako bi njen stric digao preveliku galamu. Jadna ti sam ja, pomisli Mma Makuci. Jadna i nesretna kao krava koja stoji na pruzi i vidi voz iz Mafikenga kako joj se približava, ali ne može da natera sebe da se pomeri.

Peto poglavlje

LJUBAV TRAŽI MNOGO TRUDA

Sutradan ujutru nije moglo biti ni govora o pešačenju do kancelarije. Mmi Ramocve je, štaviše, bilo dovoljno teško nešto malo pre šest, kad je ustala, da ode do kupatila a da pri tom ne šepa, toliko je bolan bio plik na njenom desnom stopalu. Hanzaplast koji joj je prethodnog dana stavio doktor Mofat beše spao tokom noći, otkrivši upaljenu kožu. To se, dabome, moglo popraviti: u ormariću u kupatilu držala je zalihu hanzaplasta, najviše zbog Pusoa, koji je vazda dolazio s ogrebotinama od trnja, eksera i koječega drugog što je vrebalo dečake. Ali barem nije ništa slomio, za razliku od svog školskog druga, lepuškastog dečkića sa širokim osmehom koji se uvek mogao videti s rukom u povezu ili s gipsom na gležnju. Taj dečak je padao s drveća, objasnio je Pusoa. „On se uvek penje, Mma, a onda padne i polomi se kad tresne na zemlju. Ali njemu to ne smeta. Vrlo je hrabar i kad bude imao dvanaest godina prijaviće se u vojsku, ja mislim.“ Mma Ramocve je prasnula u smeh. „Ne možeš se prijaviti u vojsku sa dvanaest godina“, rekla je. „Moraš biti mnogo stariji. Osamnaest, čini mi se. Tako nešto. Uz to, za vojnika nije važno samo da li ume da se popne na drvo.“

„Ali to je ipak dobro, zar ne?“ tvrdio je Pusoa. „Ako umeš da se popneš na drvo, možeš da se sakriješ kad vidiš da dolazi neprijatelj.“

Mma Ramocve mu je u šali pripretila prstom. „Ne bih rekla da je to ono što se očekuje od hrabrog vojnika, Pusoa.“ Zastala je. Rekao je, kad vidiš da dolazi neprijatelj. Ali Bocvana nije imala neprijatelja i ta činjenica je bila istovremeno izvor olakšanja - ko bi poželeo neprijatelje? - i ponosa. Njena zemlja nije nikad bila agresor, nije se nikad zalagala za nasilje, nije nikad zauzimala strane u tuđim raspravama. Pitala se kako ljudi mogu mirno da spavaju znajući da neko, u njihovo ime, baca bombe na druge ljude ili provaljuje u njihove domove i odvodi ih nekud. Zašto to rade? Zašto je neophodno ubijati i sakatiti druge ljude, kad su ti ljudi isti kao mi -

ljudi koji žele da žive sa svojim porodicama, da odlaze izjutra na posao i da uveče imaju dovoljno da pojedu? Time ne traže mnogo od sveta, iako mnogima od njih svet ne ispunjava čak ni taj mali zahtev.

Razmišljanje o većim patnjama u svetu, međutim, ipak ne sprečava da čoveka boli vlastiti žulj, i desno stopalo Mme Ramocve je bolno damaralo dok ga je podizala na ivicu kade. Zagledala je bolno mesto, dodirujući ga nežno kao da dodiruje granu trnovite akacije. Koža joj je bila vrela i zategnuta kao bubanj tamo gde se ispod nje nakupila tečnost. Pitala se da li bi trebalo da uzme iglu i probuši taj mali mehur, čime bi se ublažio pritisak i umanjio bol. Međutim, oduvek su je učili da valja pustiti telo da se samo leči, da upija ili izbacuje prema svom raspoloženju, prema sopstvenom rasporedu oporavka. Stoga je jednostavno stavila novi hanzaplast, što je, izgleda, pomoglo, i otišla niz hodnik da bi skuvala jutarnju šolju svog crvenog afričkog čaja.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je još spavao. Mma Ramocve je uvek ustajala pre svih ostalih i uživala u kratkim trenucima samoće pre no što ostali poustaju i počnu da traže od nje ovo i ono. Moraće pripremiti doručak, naći deci šta da obuku, naći mužu šta da obuče, moraće uraditi sto stvari. Ali do tada je imala još oko pola sata, dotle je mogla da bude sama u svom vrtu dok se sunce pomalja nad granicom na istoku, tamo iza Tlokvenga, lebdeći nad horizontom kao plutajuća vatrena kugla. Nema lepšeg doba dana od ovoga, razmišljala je, kad je vazduh prohladan i kad se, među nižim granama drveća, još oseća nagoveštaj, samo slabašan nagoveštaj, providne bele izmaglice.

Pogledala je iza svog povrtnjaka, svog jasnog, s mukom održavanog povrtnjaka, ka samoj kući. U toj građevini, pomislila je, nalaze se svi moji, pod tim krovom su moje dvoje usvojene dece, Motoleli i Puso, i gospodin Dž. L. B. Matekoni, moj muž. A parkiran pored kuhinje, zaokružujući njen svet, nalazio se mali beli kombi, još uvek tu mada ne nužno i zauvek. Srknula je čaj. Ništa ne traje večno, ni ona, ni gospodin Dž. L. B. Matekoni, ni kuća, pa čak ni Bocvana. Nedavno je negde pročitala da naučnici mogu tačno izračunati kad će svemu doći kraj i kad će zemlju progutati sunce - ili, beše, neka druga planeta? - i od nas neće ostati ništa. To ju je

nateralo na razmišljanje, a potegla je ovo pitanje i u razgovoru s biskupom Trevorom Mvambom, dok su jednog nedelnog jutra pili čaj ispred Anglikanske katedrale posle službe u pola osam, one na engleskom, a pre one u pola deset, koja se održavala na Secvana jeziku. „Je li tačno“, upitala ga je tad, „da će sunce spržiti zemlju i da će nam to biti svima kraj?“

Trevor se osmehnuo. „Ne verujem da će se to dogoditi u bliskoj budućnosti, Mma Ramocve“, odvratio je. „Svakako neće do sledećeg utorka, kad se sastaje Bocvanski savez majki. I, da budem iskren, mislim da ne bi trebalo da se preterano zabrinjavamo zbog toga. Naša briga bi trebalo da bude ono što se događa sad. Ljubav ima mnogo posla, znate.“

Ljubav ima mnogo posla. To je bilo divno rečeno i rekla mu je da to može biti najbolji mogući moto koji čovek može imati.

Popila je svoj čaj i uputila se natrag u kuću. Ljubav ima mnogo posla. Da. Tu je doručak koji valja pripremiti, pisma na koja valja odgovoriti i problemi klijenata koje valja rešiti. Ima sasvim dovoljno posla i bez zabrinjavanja zbog toga što će sunce spržiti zemlju. Tačno, čovek ne bi trebalo da se previše zabrinjava, ali onda je pogledala svoj kombi i pomislila: Koliko ću još moći da te zadržim? Još jedan dan? Još jednu nedelju? I kako ću potom moći da se oprostim s tobom, posle tolikih godina? Biće to kao gubitak najboljeg prijatelja, vernog pratioca - biće podjednako teško.

Mma Ramocve je na trenutak osetila zebnju kad je tog jutra okrenula ključ u kontakt bravi svog kombija, ali taj trenutak zebnje trajao je upravo toliko - trenutak. Motor je zabrundaos poslušno, ne proizvodeći nikakvo sumnjivo čangrljanje, i ona je lagano krenula iz dvorišta. Odahnula je, možda je problem zaista bio samo privremen - baš kao što je i pomislila, ništa više od zrna prašine u zupcima menjača ili... nije se mogla setiti imena nijednog od ostalih pokretnih delova, ali je znala da postoje poluge i opruge i stvari koje se pomeraju gore-dole, bilo šta od toga moglo je biti napola zaglavljeno. Ali čim je krenula niz Zebrinu ulicu, brižljivo vodeći računa da ne vozi prebrzo, kombi je ponovo počeo da se buni. Usledilo je nekakvo štucanje, pa glasan prasak iz izduvne cevi, da bi potom usledilo već dobro poznato čangrljanje. Srce joj se stislo. Mali beli kombi je umirao.

Ali čim je došla do ovog turobnog zaključka, našla je izlaz. Prihvaćiće savet doktora Mofata. Mlađi šegrt, Fanvel, bio je predusretljiv i umeo je da čuva tajnu. Zamoliće ga da pogleda kombi posle radnog vremena. Odbaciće ga kući i mogao bi ga pogledati tamo. Gospodin Dž. L. B. Matekoni i Čarli ne moraju nikad saznati za tu njenu posetu, a ako Fanvel izađe na kraj s problemom, tada niko ne mora saznati ni za šta.

Prilika za razgovor sa šegrtom ukazala joj še kasnije tog prepodneva.

„Oдох da protegnem noge“, obratila se Mmi Makuci. „Predugo sam sedela.“

Mma Makuci je podigla pogled s pisma koje je čitala. „Vrlo dobra ideja, Mma. Ako ne protežemo noge, krv nam se spusti u stopala i nema je dovoljno za mozak. Zato su neki ljudi tako glupi. To su oni kojima je previše krvi otišlo u stopala.“

Mma Ramocve je zurila u svoju pomoćnicu. „Zanimljiva teorija, Mma. Ali nisam sigurna da je sasvim ispravna. Znam neke vrlo pametne ljude koji stalno sede. Možete ih videti na Univerzitetu Bocvane. Najviše vremena provode sedeći, ali su svejedno veoma pametni. Očigledno je da im sasvim dovoljno krvi dospeva u mozak. Ne, Mma, ne mislim da sedenje ima bilo kakve veze s tim.“

Mma Makuci se nadurila. „Ne bi trebalo da se raspravljate s naukom, Mma“, promrmljala je. „Mnogi ljudi su tako pogrešili.“ Za trenutak je izgledalo kao da će reći još nešto, ali nije. Stoga je Mma Ramocve izašla iz kancelarije i otišla u dvorište ispred radionice.

Dvojica šegrta stajala su ispod kola podignutih zbog pregleda. Čarli je šrafčigerom pokazivao prema nečemu, a Fanvel je virio naviše u stajni trap, gužvu cevi i kablova koja se ne razlikuje mnogo od utrobe živog stvora i isto je tako ranjiva, pomislila je, stresavši se, Mma Ramocve.

Fanvel se okrenuo i pogledao je, a ona mu je diskretno dala znak da joj priđe.

„Bi li pošao načas sa mnom?“ rekla je. „Čarli se može pobrinuti za ta kola.“ Biće to kratka šetnja, pomislila je, budući da je još uvek imala onaj plik, iako je u međuvremenu prestao da damara.

Fanvel je okrznuo pogledom Čarlija, koji mu potvrdno klimnu. Mma Ramocve je povremeno tražila od šegrta da joj obave neke sitne

posliće i mlađi šegrt je mislio da je i ovog puta reč o tome.

Otišli su od radionice prema špragu koji se pružao iza nje. Ovo je bila periferija, napola buš, napola predgrađe, gde su ponekad umela da dolutaju goveda, donoseći sa sobom zvuke pravog sela, zvuke klepetuša. Ovde su kljunorošci umeli da čuče na granama i zamišljeno posmatraju gužvu na Tlokvenškom drumu pre no što ponovo nastave let, prelazeći u dugini krivinama s jednog drveta na drugo. Ovde su kratkotrajni naleti vetra, onog vetra koji je dolazio niotkuda posebno, umeli načas da uzvitlaju bačene novine ili poneku plastičnu kesu, malodušno podižući ove otpatke pre no što ih ponovo spuste i nastave svojim putem. Ovde su počinjale staze koje su vodile dublje u buš i potom iščezavale u podnožju brežuljaka južno od grada.

„Htela sam da popričam s tobom, Fanvele“, rekla je Mma Ramocve. „Htela sam da te zamolim za uslugu.“

Mladić ju je nervozno pogledao i potom se osvrnuo i pogledao u pravcu radionice. Nije bio onako samouveren kao drugi šegrt i obično se uzdao u to da će Čarli odgovoriti za obojicu.

„Ne brini“, umirivala ga je Mma Ramocve. „Nije to neka velika usluga. Ili možda jeste donekle velika. Ne prevelika, ali donekle velika.“

„Uvek ću vam pomoći, Mma“, nesigurno je rekao Fanvel. „Samo recite. Učiniću sve što mogu.“

Mma Ramocve mu je blago dodirnuh podlakticu. „Hvala ti, Fanvele. Reč je o mom kombiju. Potrebno je da pogledaš moj kombi.“

Prestali su da hodaju. Šegrt ju je zbunjeno pogledao. „Vaš kombi?“

„Moj kombi je jako bolestan“, rekla je Mma Ramocve. „Nešto gadno nije u redu s njim.“

Fanvel je načas razmislio. „A jeste li popričali o tome s gospodinom Dž. L. B. Matekonijem? On vam je pravi čovek za to, Mma. Nema šta taj ne ume da popravi.“

Mma Ramocve je uzdahnula. Bio je u pravu kad je rekao da nema ničega što gospodin Dž. L. B. Matekoni ne bi umeo da popravi, ali to nije bilo isto kao reći da nema ničega što on ne bi hteo da popravi. U životu svake mašine, voleo je da kaže gospodin Dž. L. B. Matekoni, dođe vreme kad se valja oprostiti s njom. To se naposljetku dogodilo s pumpom za vodu u sirotištu, onomad je vrlo odlučno rekao da ne

može više popravljati njen prastari motor, koji je poticao iz vremena Protektorata Bečuanane. Mma Ramocve nije nimalo sumnjala da je na isti način posmatrao i mali beli kombi. Po mišljenju gospodina Dž. L. B. Matekonija, njegov čas je kucnuo.

Objasnila je ovaj problem Fanvelu. „Znači“, rekla je na kraju, „ako mislim da zadržim svoj kombi, tada ga mora popraviti neko drugi. Gospodin Dž. L. B. Matekoni bi ga se jednostavno otarasio.“

„Ali videće me“, pobunio se šegrt. „Ako dovezem vaš kombi u radionicu, videće me i znaće šta radim.“

„Pa naravno“, rekla je Mma Ramocve. „Zato bih i volela da ga pogledaš kod tebe. U svom dvorištu.“

Fanvel se namrštio. „Ali kako, kad tamo nemam dovoljno alata. Nemam ni kanal. Ništa nemam.“

„Ama samo pogledaj motor“, preklinjala ga je Mma Ramocve. „Zar ne možeš da ga samo pogledaš? Za to ti ne treba bogzna koliko alata. Nekoliko ključeva, možda. Ništa više.“

Fanvel se počeošao po glavi. „Ne znam, Mma. Ne znam...“ „Mogla bih te odbaciti kući“, rekla je Mma Ramocve. „A ti bi ga onda mogao pogledati i reći mi šta misliš. Možda je to samo neka sitnica, koju bi vrlo lako mogao popraviti. Platiću ti, naravno.“

Fanvel je oklevao. Bio je vazda praznih džepova i šansa da zaradi malo džeparca delovala mu je vrlo privlačno. „Možda“, rekao je naposljetku. „Možda bi' mog'o da ga pogledam. AT ne mogu ništa da garantujem, Mma.“

„Niko od nas ne može ništa garantovati, Fanvele“, odvratila je Mma Ramocve. „Čak ni da će sunce sutra ujutru opet izaći.“ Fanvel se osmehnuo. „Je li očete da se kladimo, Mma Ramocve?“ upitao je. „U deset pula?“

Posle podne, na kraju radnog vremena, gospodin Dž. L. B. Matekoni je bio negde na terenu, tako da nije bilo potrebe za diskrecijom.

„Odbaciću Fanvela kući“, saopštila je Mma Ramocve Mmi Makuci. „Mogu prvo odbaciti vas, a onda ću nastaviti ka Starom Nalediju, gde on živi.“

„A šta je sa mnom?“ upitao je Čarli, koji beše načuo razgovor muvajući se napolju pred vratima. „Što biste odbacili njega a ne mene, Mma? Šta meni fali?“

„Fali tebi svašta, Čarli“, umešala se Mma Makuci. „Sastavila sam poduži spisak tokom poslednjih par godina, sad je već oko tri strane dugačak.“

„Prič'o sam s Mmom Ramocve“, obrecnuo se Čarli. „Prič'o sam s gospojom koja je ovde gazdarica. Uvek je najbolje pričati s onim ko prodaje kravu, umesto džaba govoriti kravi.“

Oči Mme Makuci su ljutito blesnule. „Ti to mene nazivaš kravom, Čarli? Jesam li dobro čula? Kažeš da sam krava?“ Ljuto uvređena, okrenula se Mmi Ramocve. „Jeste li čuli, Mma? Jeste li čuli šta je rekao?“

Mma Ramocve je pomirljivo odmahнула rukom. „Mislim da ne bi trebalo da se svađate, vas dvoje. A ti ne smeš govoriti takve stvari, Čarli. Vrlo je neučtivo nazvati drugu osobu piletom.“ „Piletom? Nisam je ni nazv'o piletom. Rek'o sam joj da je...“ Eto ti“, prekinula ga je Mma Ramocve. „Priznao si.“

Čarli je ćutao.

„A tebe ću odbaciti kući jedan dan sledeće nedelje. Obećavam. Tada će biti tvoj red. Sada je Fanvelov.“

Zaključali su kancelariju i otišli do malog belog kombija. Plik beše prestao da je muči, valjda je pukao, pomislila je, i sad opet mogu normalno da hodam. Kad bi samo svi naši problemi bili takvi, možda i jesu. Možda je štos u tome da se pozabavimo njima onoliko koliko je nužno, a onda ih pokrijemo hanzaplastom i zaboravimo na njih.

Mma Makuci je sela na sedište za suvozača, dok se Fanvel popeo pozadi. Čim su krenuli, Mma Makuci se dala u opisivanje onoga što je te večeri nameravala da skuva za Futija Radifutija. Pripremiće mu gulaš, rekla je, od najbolje, ali baš najbolje bocvanske govedine. Meso je dobila od rođaka koji je lično zaklao živinče i koji joj je rekao da je poznavao roditelje i dedove i babe te životinje. „I svi su bili vrlo ukusni, rekao je, Mma. Rekao je da je to bila jedna vrlo ukusna porodica.“

Kad se Mma Makuci iskrkala pred svojom kućom, Fanvel je zauzeo njeno mesto na sedištu za suvozača. Kad su krenuli, vrlo pažljivo je osluškivao rad motora, napregnuto se mršteći kad je Mma Ramocve počela da vozi brzinom pri kojoj je ono čangrljanje postajalo primetno.

„Ovo je vrlo gadan zvuk, Mma“, rekao je. „Vrlo gadan.“

Iako je očekivala ovu presudu, Mma Ramocve ga je zamolila da ne donosi odluku dok ne pogleda motor. „Možda je to neko privremeno čangrljanje“, usudila se da kaže. „Zar ne misliš da bi moglo biti samo privremeno, Fanvele?“

Nije bio tog mišljenja. „Ovo je trajno“, odvratio je. „Vrlo trajno čangrljanje, Mma Ramocve.“

Skrenuli su s glavnog puta i zaputili se u srce Starog Naledija, raštrkanog skupa sirotinjskih kuća - od kojih neke nisu bile ništa više od straćara - koji se nastavljao na ostatak dobrostojećeg Gaborona. Po merilima sličnih ćumeza drugde u Africi, ovde je vladala prava raskoš, sa hidrantima za čistu vodu i rasvetom duž džombastih ulica, ali i dalje je ovo bio najsiromašniji deo grada i, ako bi iko tražio siromaštvo u inače prosperitetnoj zemlji, ovde ga je mogao naći.

Šesto poglavlje

FANVELOVA KUĆA

Nije bila najmanja u naselju, budući da je imala dve prostorije, u blizini je bilo i manjih - sa samo jednom prostorijom, sagrađenih od ćerpiča i pokrivenih kosim krovom od talasastog lima, sa zidovima koji su stajali blagodareći ne toliko umešnosti graditelja koliko gravitaciji i nadi. Fanvelova kuća nalazila se na raskršću dvaju neasfaltiranih puteva usred Starog Naledija, okružena malenim dvorištem u čijem su se stražnjem delu nalazili dvorišni klozet, prislonjen uza zid kuće, i dva mala trnovita drveta. Ulazna vrata, kroz koja se izlazilo manje ili više direktno na put, bila su ofarbana u svetloplavo, nacionalnu boju, što je bio znak ponosa. I premda je dvorište bilo siromašno a okolina sumorna, sve je odisalo održavanošću, odajući utisak da neka ponosna ruka redovno mete i čisti.

Stigli su u doba dana kad kasno poslepodne neprimetno prelazi u rano predvečerje, doba kad se senke izdužuju a svetlost postaje mekša. Predstojao je još dobar sat do spuštanja mraka i Mma Ramocve se nadala da će to dati šegrtu dovoljno vremena da pogleda kombi. Dok on radi, pomislila je, ona može sesti pod jedno od ona dva drveta, tamo se nalazio kamen udobnog izgleda koji je očigledno služio baš u tu svrhu. Po svoj prilici je to mesto gde sedi kućevlasnik, pomislila je, pa dobro, ona je Fanvelova gošća i može se smestiti tamo ako joj on ponudi da sedne.

„Znači, ovde stanuješ, Fanvele“, rekla je, pažljivo manevrišući dok je skretala s puta i ulazila u malo dvorište.

Okrenuo se prema njoj i ponosno osmehnuo. „Da, ovo je moja kuća, Mma. Zapravo, kuća moje babe. Ja stanujem ovde, znate. Zajedno s ostalima.“

Mma Ramocve je klimnula glavom. Nije bilo ništa neobično da baka bude glava porodice, pogotovo sad, s ovom bolešću koja je harala zemljom. Ali ko su ostali, pitala se? Mogli bi biti bilo ko: Fanvelova

rođena braća i sestre, braća i sestre od tetaka, stričeva i ujaka, pa čak i stričevi, ujaci, tetke i ujne. Rodbinski odnos zapravo i nije bio bitan, kuća je dom svima koji u njoj žive, a porodica je porodica bez obzira na razblaženost krvi i daljinu srodstva.

Pažljivo je parkirala kombi pored velikog limenog korita prevrnutog u dvorištu. To je sigurno bila porodična kada. Kad je isključila motor i otvorila svoja vrata, otvorila su se ulazna vrata na kući i izvirilo je dete od desetak godina. Fanvel mu je rukom dao znak da priđe, na šta je dete stidljivo izašlo, praćeno manjim detetom, dečakom, i potom još jednim dečakom.

Mma Ramocve se osmehnula devojčici. „Kako si, malena?“

Dete je uljudno oborilo pogled. „Dobro sam, Mma.“

Mma Ramocve je posegla i uzela je za ruku. Bila je nekako čudno suva, kakve već umeju da budu detinje ruke. „A ovo su tvoja braća?“

Devojčica je klimnula glavom i pokazala na manjeg dečaka. „Ono mi je brat od druge majke.“

Vrata su se otvorila i izašla je još jedna devojčica - prilično starija od prve, od trinaest ili, možda, četrnaest godina. Primećujući na njoj prve znake stasavanja u ženu, Mma Ramocve je pomislila: kad bi samo mogla biti nekako zaštićena. Ali kako je zaštititi kad nema ni oca ni majke? Skrenula je pogled u stranu. Čovečanstvo je nekako guralo dalje, deca su nekako odrastala i u okruženjima koja nisu nimalo obećavala, poput ovog prenaseljenog kućerka u ovoj zbruci uličica i puteljaka i ruševnih prebivališta. A mnoga od njih, protivno svim izgledima, učinila su nešto sa svojim životom, učeći uz svetlost sveće ili sijalice uključene pomoću opasno ukradene struje sa bandere, zadubljena u udžbenike koji su ih mogli odvesti u nešto bolje od ovoga. Fanvel je to uradio: sigurno je morao da se bori da bi dobio školsko svedočanstvo koje je značilo da može da se upiše na zanat i izučava za automehaničara. I da nije bilo Čarlija, koji mu je odvlačio pažnju i navodio ga na pogrešan put, dosad bi već bio završio zanat i zarađivao bi dovoljno, možda, da ostavi Stari Naledi za sobom.

Fanvel se okrenuo starijoj devojčici. „Odvedi ovu tetu u kuću i skuvaj joj čaj“, rekao je. „Teta voli čaj.“

Devojčica je klimnula glavom i rukom dala Mmi Ramocve znak da pođe za njom.

„Moja baba će se uskoro vratiti“, rekao je Fanvel. „Ona će vam takođe praviti društvo, Mma. Dotle ću ja uzeti da pogledam vaš kombi.“

Mma Ramocve je ušla za devojčicom u kuću i našla se u maloj prostoriji kvadratnog oblika. Na drugom kraju, iza pohabane plave zavese nalazio se prolaz koji je vodio u drugu sobu, za koju je pretpostavljala da služi kao spavaća. U prednjoj sobi, mutno osvetljene dnevnim svetlošću koja je dopirala kroz jedini prostor, bile su nagomilane stvari koje su pripadale porodici: kalajni kovčeg s kojeg je nekad davno otpala kopča, sto od lakiranog žutog drveta, stolice s ravnim naslonima, otvoren kredenac s konzervama hrane i kuhinjskim priborom poslaganim na policama. Uza zid naspram prozora stajao je mali električni šporet - dve ringle i malena, trošna rerna. Ovo je bio dom... Mma Ramocve je razmislila: petoro mladih ljudi, ako u njih ubroji i Fanvela, i jedne bake. A videla je i šest emajliranih tanjira naslaganih na jednoj od polica, šest tanjira iz kojih je ova porodica jela sve svoje obroke.

Devojčica je odnekud izvadila jednostavan čajnik. Bio je već napunjen vodom i ona ga je pažljivo spustila na šporet.

„Začas će biti gotov, Mma.“

Mma Ramocve joj se osmehnula. Manja deca, devojčica i dva dečaka, behu se postrance uvukla u kuhinju i sada su stajala pored prozora, posmatrajući je.

„Da sednem ovde“ upitala je Mma Ramocve, pokazujući prema jednoj od stolica.

Devojčica je potvrdno klimnula. „To je stolica moje babe, Mma“, rekla je. „Ali njoj neće smetati. Sešće na neku drugu.“

Mma Ramocve je pogledala ostalu decu. Bilo je teško sa sigurnošću reći, ali dvoje su bili baš slični, ostali su izgledali drugačije. Braća i sestre od različitih majki, pomislila je. Razume se, to se odnosi na sve nas, zar ne? Svi smo mi braća i sestre koje su rodile različite majke.

Okrenula se prema starijoj devojčici. „Ideš li u školu?“

Devojčica je klimnula glavom. „U gimnaziju, u drugi razred.“^[4] Bilo je neke ozbiljnosti u načinu na koji je govorila, jer je odgovarala

precizno i tek posle nekoliko časaka koji su joj, izgleda, služili za razmišljanje.

„A koji ti je omiljeni predmet?" upitala je Mma Ramocve. „Da pogađam? Engleski ti baš dobro ide. Jesam li u pravu?"

Devojčica je raširila oči. „Otkud znate, Mma? Jeste, to mi je najdraži predmet."

Mma Ramocve se tiho nasmejala. „Ja sam detektivka, znaš. Znam kako da uočim pokazatelje. A ovde ih ima mnogo. Videla sam one dve knjige na polici. One tamo. Engleski rečnik i knjiga pripovedaka. Pomislila sam: neko u ovoj kući voli da čita. To mi je odmah bilo jasno. Oni su", pokazala je glavom prema mlađoj deci, „premali da bi čitali engleske rečnike. A Fanvel... Pa, on je mlad momak, a njih baš i ne zanimaju rečnici. Prema tome, ostale ste baka ili ti, i zaključila sam da mora biti da je reč o tebi."

Devojčica se nasmešila. To je bio prvi put da se nasmešila i Mma Ramocve je videla kako joj je lice sinulo. „Fanvel mi je rekao da ste vi detektivka, Mma“, rekla je. „I rekao mi je da ste vrlo pametni." Zastala je. „I da vam vrlo često pomaže u rešavanju slučajeva."

Mma Ramocve nije ništa odala. „Naravno", odvratila je. „Tvoj brat je vrlo koristan."

Voda u čajniku beše dotad već proključala i devojčica se zaokupila pripremanjem čaja. Bio je prilično tanak i serviran s mlekom u prahu, ali Mma Ramocve je bila žedna i dobro joj je došao. Upravo kad je počela da pije čaj, otvorila su se vrata i ušla je baka.

Fanvelova baka i Mma Ramocve su sedele za stolom. Dok su baka i njena gošća razgovarale, starija devojčica koja je skuvala čaj bila je napolju zajedno s mlađom decom.

„Ja sam iz Tamage", rekla je stara žena. „Tamo sam i rođena, kao prvo dete moje majke i oca. Prvo od sedmoro. Tri devojčice i četiri dečaka. Troje nas je ostalo, Mma, posle svih ovih godina. Troje."

„Vi ste još uvek tu", rekla je Mma Ramocve. „To je dobro."

Baka je priznala istinitost reči Mme Ramocve. „Jeste, dobro je. Ali kad ste stari kao ja, mislite da se ceo svet menja. Na sve strane ima novih ljudi. Novih zgrada. I ova silna žurba - svima se žuri. A vi sedite i mislite: Što se svima žuri? Usevi neće zbog toga rasti ništa brže, zar ne? Bogme neće.

„Tamaga je dobro mesto za život i bila sam vrlo srećna tamo. Išla sam u školu i dobro mi je išlo ono čemu su nas učili. Umem da pišem, Mma. Umem i da čitam. Nisam nepismena. Tamo u sobi gde spavam imam Bibliju i dobar deo znam naizust. Mnogo puta sam je pročitala. Dobar deo umem da kazujem bez čitanja. 'U početku stvori...'"

Mma Ramocve je klimnula glavom. „Da, znam taj deo." I žurno dodala: „Ispričajte mi šta vam se dogodilo, Mma. Tamo u Tamagi. Šta vam se dogodilo?"

Stara žena ju je iznenađeno pogledala. Mma Ramocve je primetila da su joj oči neuobičajeno vlažne na rubovima, kao oči nekog ko je predugo gledao u dim založene vatre, tugujući. „Ništa mi se nije dogodilo u Tamagi, Mma. Ništa."

Mma Ramocve se osmehnula. „Tokom svih tih godina, Mma?"

Lice stare žene nabralo se u osmehu. „Pretpostavljam da se ponešto i dogodilo. Naprosto, kad živite u selu, ponekad izgleda da se ništa ne događa. Znae kako je. Traju vrućine. Pa onda dođu kiše. Posle toga zahladni. I onda opet počnu vrućine.

„I deca se rađaju", nastavila je, „i odrastaju i odlaze, i rađaju se nova deca. To je ono što se događa u mestima kao što je Tamaga."

Mma Ramocve je shvatala na šta stara žena misli. Isto je bilo u Močudiju kad je ona bila devojka. Nešto se dogodilo u njenom životu, jer je došla u Gaboron i osnovala Prvu damsku detektivsku agenciju, ali bilo je onih koji su ostali. U njihovom životu se nije događalo bogzna šta, a ipak, jesu li zato bili manje srećni? Verovala je da nisu.

„Udala sam se u šesnaestoj", pričala je dalje stara žena. „Nisam bila baš rada da se udajem, jer sam 'tela da postanem medicinska sestra ili bolničarka. Imali su školu pri Škotskoj bolnici u Molepololeu, Livingstonovoj bolnici. Znae za tu bolnicu, Mma?"

„Znam", odvratila je Mma Ramocve. „Bolnica doktora Merivedera. Dok je bio tamo. Upokojio se, ali ga ljudi i dalje vole. Ljudi su voljeni i kad se upokoje, zar ne, Mma?"

„Jesu. Pravo kažete. To je ta bolnica, da. Mogla sam otići tamo i iškolovati se, al' moj najstariji stric se protivio tome. Ako se iškolujem za medicinsku sestru, rek'o je, otići ću u Južnu Afriku i neću se više nikad vratiti, a ko će onda gledati njega i ostale? I tako su me

naterali da se udam. Rekla bi' da im je bilo veoma stalo do goveda koja će dobiti za mene. Do lobole.“

„Bio je tamo jedan momak koji je bio bratanac prijatelja mog najstarijeg strica - moj otac je bio pokojni, znate. I tako su nas upoznali - doveli su tog momka u kuću i onda su sedeli i gledali nas kako razgovaramo. Momak je bio strašno stidljiv i nije umeo da priča ni o čemu. Gled'o me je kao da je 'teo reći, Izvini, ovo nije bila moja zamisao. E, kad sam videla taj njegov pogled, znala sam da ću moći da ga volim. Nisu mi se dopadali muškarci koji ne mare kako se žena oseća. A ovaj je mislio na mene. Zato sam rekla svom najstarijem stricu da je naš'o valjanog momka i da ću se ja ponašati onako kako priliči da se ponaša dobra žena i da on ne mora da brine da će mu momkova porodica tražiti da im vrati goveda. Jer to je najviše brinulo mog strica, Mma.

„Venčali smo se, a moj muž je skoro odmah posle toga otiš'o i dobio pos'o u Gaboronu kao šofer u državnoj službi. Tada su tražili šofere, jer je država tek pronašla dijamante i vlada je imala para da i' troši na kola. Kupovali su silna kola parama od dijamantata i trebali su im ljudi da ih voze.

„A on je bio omiljen među tim ljudima iz vlade i napredovao je u šofera prve klase. To je značilo da je mog'o da vozi velika državna kola, a ne samo kola nižih službenika. Tu i tamo je vozio i samog Seretsea Kamu, Mma, a posle je ponekad vozio i predsednika Mazirea kad bi se predsednikov lični šofer nešto razbooleo. Predsednik Mazire je im'o običaj da razgovara s njim o nojevima, jer se mnogo zanimao za njih - predsednik, mislim - a moj muž se razumeo u nojeve. Mada i' baš i nije mario, al' to nije nikad rek'o predsedniku. To bi bilo neučtivo, znate, Mma.

„I dok je on tako šoferis'o u državnoj službi, Mma, ja sam i dalje živela u Tamagi i podizala decu. Imali smo dva sina i dve ćerke. Jedna od nji' bila je Fanvelova mati. Ona je sada pokojna. Druga devojka udala se za čoveka iz preka“ - pokazala je u pravcu granice - „i retko je viđamo. Nešto nije u redu, rekla bi', al' ona neće da kaže šta je posredi. A nije srećna, Mma. Jedan moj sin otiš'o je u Maun i radio u nekoj firmi tamo. Upokojio se, isto ko i njegova žena. Tako su njihova deca došla kod mene. Drugi je otiš'o u Frensistaun. On je

činovnik, i to na položaju, al' ne šalje nam nimalo para, Mma. Ni jednu jedinu tebu.

„Pre svih tih godina, dok sam ja živela s decom u selu, moj muž je naš'o drugu ženu u Gaboronu. Znala sam za to, Mma, al' nisam ništa rekla. Neke moje prijateljice su mi rekle da bi trebalo da odem i nađem tu ženu i otrujem je, al' sam ja rekla ne, ja to neću uraditi. Nisam nikad nikog otrovala, Mma, pa ne bi' ni tu rđavu ženu koja se viđala s mojim mužem i uzimala ga od mene. Jeste 1' ikad otrovali nekog, Mma? Ne verujem da jeste! Kad vas vidim, ne bi' pomislila: Ovo je trovačica. Ne bi' to pomislila, Mma.

„A onda, Mma, posle mnogo godina u Gaboronu, moj muž se upokojio. Tad sam saznala da je imao ćerku s tom drugom ženom, i da je ta mala rodila dete kad je imala petnaest godina. A posle je rodila još jedno. Ta deca su unučad te rđave žene. Njihova mati je jednostavno otišla. Ostavila je decu kod neki' komšija i rekla im da se jave meni, jer je čula da sam baka.

„I tako sam ja došla u Gaboron i okupila svu tu unučad koju nije im'o ko da gleda. Našla sam ovu kuću, Mma - koja je možebiti mala al' je vrlo udobna. Ima dovoljno prostora za sve nas ako pazimo kako se krećemo po njoj i ne sudaramo se previše jedni s drugima.

„Dok sam bila u Tamagi, Mma, zarađivala sam pomalo kao grnčarka. Znate da se tamo bave grnčarijom? Možda ste videli ono što prave. Ja sam bila jedna od žena koje su pravile lonce, vrlo dobre lonce, Mma. I zato, kad sam došla u Gaboron, mislila sam da bi' mogla praviti lonce i prodavati i' u onom dućanu, Bocvanski zanati, možda znate za njega, Mma. Ti ljudi tamo, to vam je dobar svet, i oće da uzmu ono što pravite ako mogu da prodaju. Uzimaju moje lonce, al' ne previše, a ja od svakog dobijem samo nekoliko pula. Kome danas trebaju bocvanski zemljani lonci, Mma, kad ima tol'ko toga što narod može da kupi? A i teško je nabaviti pravu boju ovde u Gaboronu, Mma. Tamo u Tamagi smo imali sve što nam je bilo potrebno - samo je trebalo da odemo i potražimo. Imali smo valjanu glinu. Imali smo mnogo dobri' boja od crvene zemlje i biljaka koje smo poznavali. I sve nam je to dao Bog, nismo morali ni za šta da plaćamo. A ovde u Gaboronu, ništa nije besplatno, čak ni ono što Bog daje Bocvani. Samo neko dođe i zalepi im cenu. I onda kaže, Ne, ono ti je dvadeset pula, a ono tamo je pedeset, i tako redom.

Jednog dana će zalepiti cenu i na sam vazduh, Mma, i reći, Ne, ne smeš da dišeš dok nam ne platiš četrdeset pula za vazduh. Šta misliš ti, da je vazduh besplatan?“

Začutala je. Mma Ramocve ju je gledala u oči. Beonjače su imale čudnu boju, možda pomalo žućkastu, od davno prslih kapilara, može biti, rđa, prašina mnoštva godina. Bilo šta od toga je moglo biti objašnjenje.

Stara žena je uzdahnula. „Fanvel je dobro dete“, rekla je. „Vredno radi tamo u servisu i znate šta, Mma? Kad god dobije platu, da mi sav novac koji dobije od gospodina Dž. L. B. Matekonija. Svaku paru. Od toga živimo, Mma - svi mi. Fanvelova plata je sve što imamo, i to malo pula što privredim praveći lonce. Od toga se hranimo, Mma. Svi mi.“

Mma Ramocve je nepomično sedela. Svi mi. Dok ne čuješ celu priču, dok ne začepkaš dublje, i dok ne saslušaš, pomislila je, znaš samo delić dobrote ljudskog srca.

Sedmo poglavlje

PUSO UPOZNAJE SVOG IDOLA ROPSA TOBEGU

Naravno, ono što je Mma Ramocve čula od Fanvela nisu bile dobre vesti. Ali sutradan je bila subota i privremeno je izbacila sebi iz glave sve misli o tome. Mali beli kombi je još radio - jedva - i sve dok je milila najmanjom mogućom brzinom, motor se nije preterano glasno bunio. Stoga nije menjala svoje planove za taj dan koji su, neuobičajen za subotu, obuhvatali i poslovne obaveze koje su, pri tom, bile krajnje nesvakidašnje.

Prethodnog jutra, Mmu Ramocve je telefonom pozvao njen novi klijent, gospodin Leungo Molofololo.

„Kad ćete početi da radite na mom slučaju, Mma Ramocve?“ raspitivao se ovaj poslovni čovek.

„Vrlo uskoro, Rra“, odvratila je Mma Ramocve, pogledavši Mmu Makuci dok je govorila. Pogled je imao značenje koje je njena pomoćnica shvatila, pa je smesta ubacila papir u pisaću mašinu i počela bučno da kuca.

„Kao što verovatno čujete, Rra“, nastavila je Mma Ramocve, „trenutno smo prilično zauzeti. Ali nastojaću da se što pre latim vašeg slučaja.“

Izgovor je bio iskren, Mma Ramocve je bila zauzeta, ali nije očekivala da klijenti imaju razumevanja za to. Znala je da smo svi mi u svojim očima posebni i koliko nam je nezamislivo da su tamo neki tuđi problemi preči od naših vlastitih. A uočila je da je ljudima, što su bogatiji, tim teže da razumeju da postoje i drugi ljudi, s vlastitim nadama i planovima, koliko god se te nade i planovi činili mali, posmatrani s visina na kojima obitavaju bogati. Možda mi svima njima izgledamo kao mravi, pomislila je Mma Ramocve, i zamislila na trenutak kako bogata osoba gleda dole i kaže, Onaj mrav tamo, onaj tradicionalno građeni mrav, ono je Mma Ramocve. A onaj koji trčkara pored nje, onaj mrav s velikim naočarima, ono je Mma Makuci.

Gospodin Molofololo je, međutim, pokazao da nije od takvih. Rekao je da shvata da je zauzeta i da će njegov slučaj morati da stane u red i sačeka. Na to je Mma Ramocve odgovorila: „To je vrlo mali red, Rra, a vaš slučaj je sad već pri vrhu spiska.”

„U tom slučaju, Mma Ramocve”, rekao je gospodin Molofololo, „nadam se da ćete sutra moći da pođete sa mnom na fudbalsku utakmicu. Igramo veliku, važnu utakmicu na Stadionu, i mnogo je toga na kocki.”

Mma Ramocve je razmišljala brzo. Njene subote bile su donekle ritual. Uvek bi pre podne išla u hotel Prezident na čaj i potom u brzu kupovinu, posle čega se vraćala kući i spremala ručak. Posle podne bi odremala, što je ponekad činio i gospodin Dž. L. B. Matekoni, a onda bi ustala i napravila biskvite za čaj. Bio je to vrlo zadovoljavajući način da se provede subota, dok joj mogućnost da prisustvuje fudbalskoj utakmici nije delovala naročito primamljivo. S druge strane, Puso je mogao poći s njom, on je stalno pričao o fudbalu, mada ona nije pridavala veliku pažnju tim njegovim pričama. Činilo joj se da je mnogo toga o čemu pričaju dečaci i muškarci baš takvo, njima dovoljno važno, ali ne preterano bitno devojkicama i ženama.

„Doći ću na utakmicu, Rra”, rekla je i potom, brzo razmislivši, dodala: „Hoćete li moći da pošaljete kola po mene? Moj kombi je... trenutno je nešto u kvaru.”

„Poslaću šofera po vas u dva”, rekao je gospodin Molofololo.

„A moj usvojeni sin?” upitala je Mma Ramocve. „Mogu li da ga povedem?”

„Oboje ćete biti gosti gospodina Leunga Molofololoa“, odvratio je gospodin Molofololo. „Obećavam.”

Mma Ramocve mu je zahvalila i dala adresu svoje kuće. Potom, pre no što su se pozdravili, upitala ga je šta misli, kakav će biti ishod utakmice. Na drugom kraju žice osetilo se oklevanje, upravo ona vrsta tišine koja, u telefonskom razgovoru, uvek signalizuje, Razmišljam. Naposletku je odgovorio. „Utakmica će nam biti ukradena, Mma“, rekao je. „Svi znaju da smo mi jači tim. Ali utakmica će biti ukradena.”

Postojala je samo jedna reč za ono što je Mma Ramocve čula u njegovom glasu - tuga. Spustivši slušalicu, obratila se Mmi Makuci:

„Jeste li primetili, Mma, kako stvari koje nisu bile naročito važne mogu postati veoma važne? Fudbalska utakmica? Šta je to? Igra. Ali za muškarce je to početak i kraj sveta.“

„Ne za sve njih“, rekla je važnim glasom Mma Makuci. „Futi Radifuti ne mari za fudbal. Kaže da je to samo gubljenje vremena.“

Mma Ramocve se osmehnula. „Ali sigurno postoji nešto što je Futiju važno“, rekla je, žurno dodavši: „Pored vas, Mma. Vi ste mu veoma važni.“

Mma Makuci je prihvatila kompliment. „Futi voli da sakuplja makete aviona“, rekla je. „To mu je važno.“

Mma Ramocve je suspregla osmeh. „Mora biti da je to vrlo zanimljivo“, rekla je. „Rekla bih da nema mnogo muškaraca koji se time bave.“

„O, ali ima, Mma“, odvrátila je Mma Makuci. „Postoje u Gaboronu još četiri muškarca koji gaje interesovanje za makete aviona, u stvari, njih trojica su još uvek vrlo mladi. Dolaze kod Futija kući i pokazuju jedni drugima svoje avione. Baš uživaju u tome.“

„Svakome je potreban hobi“, rekla je Mma Ramocve. „Pogotovo muškarcima. A potreban im je zato što nemaju dovoljno posla. Mi žene uvek imamo previše posla i ne moramo da provodimo vreme gledajući fudbal ili igrajući se... sakupljajući makete aviona.“

„U pravu ste, Mma“, rekla je Mma Makuci. „Žene nose ceo svet na leđima. Kako ono ide ona pesma? Sećate li je se?“^[5]

Mma Ramocve se sećala i otpevušila jedan delić na licu mesta, improvizujući reči koje su govorile o tome kako smo svi mi na nečijim leđima i neko na našim ali da nam to ne pada teško i niko ne bi ni želeo da bude drugačije.

„Napadači iz Kalaharija“ upitao je Puso. „Jeste li sigurni, Mma?“

Reakcija dečkića - negde između neverice i čistog ushićenja - nije iznenadila Mmu Ramocve kad mu je saopštila da će biti gosti ni manje ni više nego vlasnika tima.

„Njegov šofer dolazi po nas“, rekla je. „Zato hoću da se pre polaska okupaš i obučeš najbolju košulju - onu crvenu, mislim - tako da budeš elegantan kad upoznaš kapiten.“

Ovo je već bilo gotovo previše za Puso. Kapiten Napadača iz Kalaharija, Rops Tobega, bio je neka vrsta heroja. Čak je i Mma Ramocve, koja nije imala pojma o fudbalu, čula sve o Ropsu Tobegi i

njegovim delima. Bio je jedan od starijih fudbalera u Bocvani, profesionalac još od tinejdžerskih godina. Sada, u svojoj tridesetoj, približavao se tački kad su mlađi počinjali da mu dišu za vratom, ali još uvek je bio jedan od najpopularnijih i najcenjenijih igrača, a u poslednje vreme su ga i u Parlamentu hvalili zbog inicijative za pomaganje mladim delinkventima. „Nijedan dečak se ne ponaša rđavo ako provodi dovoljno vremena na fudbalskom terenu“, pisalo se da je rekao. „Dajte mi mladića koga čeka suđenje i ja ću ga preobratiti.“

Prazno obećanje, rekli su neki, ali on ga je ispunio. Staviše, preobratio je trojicu mladića kojima je pretio zatvor i koji su postali odlični fudbaleri. Sad su sva trojica bila u timu - slabom timu, mora se priznati, ali su se odrekli svog rđavog ponašanja.

„Ropsa Tobegu?“ bez daha je upitao Puso. „Hoću li ga upoznati, Mma.“

„Sva je prilika da hoćeš“, odvratila je Mma Ramocve. „Mi smo gosti gospodina Leunga Molofololoa, a on je pominjao da će nas upoznati s igračima.“

„To je tako uzbudljivo, Mma“, rekao je Puso. „Poneću svoju fudbalsku loptu i zamoliti da mi se potpiše na nju.“

Puso je bio toliko oduševljen da je bio spreman dva sata pre nego što je šofer gospodina Molofololoa trebalo da dođe po njih. Potom su se, u udobnosti velikog mercedes-benca koji je po njih poslao gospodin Molofololo, odvezli do obližnjeg stadiona. Bilo je vrelo poslepodne i bilo bi bolje da su prozori na kolima ostali zatvoreni da bi klima mogla da radi, ali je Puso insistirao na tome da budu otvoreni, kako bi prolaznici mogli da ga vide kako sedi u kolima. Mma Ramocve se osmehnula. Bilo joj je drago što je dečkić tako ushićen zbog ovog izlaska.

Na stadionu ih je dočekaio jedan od službenika gospodina Molofololoa, koji ih je poveo u prostoriju iza tribina. Tamo su zatekli gospodina Molofololoa preko puta kojeg je, u fudbalskom dresu, sedeo Rops Tobega glavom. Gospodin Molofololo je podigao pogled kad je Mma Ramocve ušla i pokretom ruke joj dao znak da sedne na prazno sedište pored njega.

„Rops i ja uvek malo popričamo pre utakmice“, rekao je gospodin Molofololo kad su završili s upoznavanjem. „Dogovaramo se o

strategiji."

„Onda ne bi trebalo da vas prekidam", rekla je Mma Ramocve, okrznuvši pogledom Puso a koji je stajao pored nje i napregnuto zurio u Ropsa. „Ovde je jedan momčić..."

Rops je pogledao Puso a i osmehnuo se. „Koji želi da mu se potpišem na njegovu fudbalsku loptu?"

Puso je koraknuo napred, pružajući loptu Ropsu koji ju je prihvatio i potpisao se na nju. „Budi vredan u školi, momče", rekao mu je veliki fudbaler. „Igraj fudbal. Hrani se zdravo. Budi učitiv. Daj sve od sebe. Jasno?"

Puso je potvrdno klimnuo.

„Dobar savet", rekao je gospodin Molofololo. „Ali sada, Mma Ramocve, želeo bih da uputim Ropsa u ovo. On je kapiten, znate."

„Znam", odvrtila je Mma Ramocve. Osmehnula se Ropsu. „Svi znaju za vas, Rra."

Kapiten je odgovorio dostojanstvenim lakim naklonom. „I za vas svi znaju, Mma Ramocve."

Dobacila je brz pogled gospodinu Molofololou. Ako svi znaju za nju, biće joj teško da diskretno radi na ovom slučaju. I svakako neće imati šanse da se pretvara da je nešto što nije, kako je gospodin Molofololo onomad predložio. „Zaista, Rra? A šta znaju o meni?"

Kapiten je ustao i protegao ruke. Zatim je izbacio jedno stopalo ispred drugog i lagano se ljuljao, protežući mišiće nogu. „Znaju da ste privatna detektivka s kancelarijom na Tlokvenškom drumu. Blizu automehaničarskog servisa. To znaju."

„Zaista, Rra?" upitala je Mma Ramocve. „Mislite li da svi to znaju? Baš svi?"

Rops je prestao da vežba. „Ne, Mma, malo sam preterao. Ja to znam zato što pamtim sve što pročitam u novinama. Ali ne mislim da ima mnogo ljudi koji pamte takve stvari."

Uto se umešao gospodin Molofololo, koji je sa zanimanjem pratio ovaj dijalog. „Šta misliš, Ropse, znaju li igrači?"

Rops je izgledao zamišljeno. „Ne, verovatno ne znaju. Momci ne čitaju novine od prvih strana. Čitaju sportske vesti, a kad pročitaju sve što piše o fudbalu oči su im preumorne da bi čitali i ostale stranice."

Gospodin Molofololo je prasnuo u smeh. „Oni su fudbaleri, znate, Mma Ramocve. A glave fudbalera su obično pune samo fudbala. Nema mesta za druge misli." Zastao je, s poštovanjem pogledavši Ropsa. „Osim kada je reč o Ropsu, razume se. Rops nije takav."

Izgedajući zadovoljno zbog ovog komplimenta, Rops se cifrasto naklonio u pravcu gospodina Molofololoa. „Dajem sve od sebe", rekao je.

„A to je dobro", žurno je potvrdio gospodin Molofololo. Pokretom ruke pokazao je Ropsu da sedne, a potom dao znak pomoćniku da izvede Puso iz prostorije. „Odvedi dečaka u svlačionicu", rekao je. „Može da gleda igrače dok se pripremaju."

Puso, zanemio od strahopoštovanja izazvanog prisustvom fudbalske zvezde ali sav blistav od zadovoljstva, beše odveden napolje dok su se Mma Ramocve i dvojica muškaraca smeštali za sto.

„Dakle, Ropse“, počeo je gospodin Molofololo. „Rekao sam Mmi Ramocve za naše probleme. Ono što joj nisam rekao jeste da smo ti i ja već ko zna koliko puta razgovarali o tome i da posle svih tih razgovora nismo ništa bliže rešenju nego što smo bili na početku. To je tačno, zar ne?"

Rops je potvrdio klimanjem glave. „Tačno je, gazda. Slažem se s vama u pogledu jedne stvari. Ne ide nam onako dobro kao što bi trebalo. Ali ne slažem se s vašom tvrdnjom da imamo izdajnika u timu. Ko je to? Možete li mi ga pokazati?"

Ovo kao da je iznerviralo gospodina Molofololoa, koji se nagnuo napred onako sedeći na stolici i počeo da dobuje prstima po stolu. „Ja sam taj. To sam ja. Ja. Da mogu da ti ga pokažem, danas ne bismo bili ovde gde jesmo. Već bismo se obračunali s njim. A ja ne bih morao da se obraćam detektivskoj agenciji za pomoć. Ne, ne mogu ti pokazati izdajnika jer ne znam ko je. Ali to ne znači da ga nema.“

Na trenutak niko nije progovarao. Rops se namrštio, kao da pokušava da razabere šta je zapravo gospodin Molofololo hteo da kaže, Mma Ramocve je ćutala jer se još pitala u vezi sa značenjem reči Ja sam taj. To sam ja. Kao da je odjednom odlučio da prizna da je izdajnik on sam, što nije imalo nikakvog smisla. Pa šta je, onda, značilo ono Ja sam taj.

Tišinu je prekinula Mma Ramocve. „Izvinjavam se, Rra“, rekla je. „Kazali ste Ja sam taj. Šta ste time hteli reći, Rra?“

Gospodin Molofololo ju je pogledao kao da je postavila sasvim nevažno pitanje. „Šta rekoste da sam kazao?“

„Kazali ste Ja sam taj.“

Pogledao je Ropsa, koji je slegao ramenima. Zatim se ponovo okrenuo prema Mmi Ramocve. „Mislim da nisam, Mma. Govorili smo o pronalaženju tog čoveka koji podriva tim. Tražimo šakala koji se ušunjao u stado prerušen u kozu. O tome pričamo.“

Mma Ramocve je pokretom ruke pokazala da prihvata ovo. „Vrlo dobro, Rra. Pričajmo o tome.“ Okrenula se prema Ropsu. „Rra Tobega: jeste li ikad videli nekog od igrača da postupa na način koji je kod vas izazvao sumnjičavost?“

Rops je energično odmahnuo glavom. „Nikad. Svi igraju sa stoprocentnom predanošću. S predanošću, Mma. Predanošću.“

„Pa zašto onda gubimo?“ umešao se gospodin Molofololo.

„Zato što neko mora da izgubi“, odvratio je Rops.

Mma Ramocve je pomislila da je ovo sasvim logičan odgovor. U svakoj igri u kojoj dva tima pokušavaju da pobede, jedan obavezno biva razočaran, to je priroda takmičarskih sportova. A postoje, smatrala je, i timovi koji nisu naročito dobri i koji zbog toga stalno gube.

Na gospodina Molofololoa ovo, međutim, nije baš ostavilo utisak. „Da“, rekao je. „Neko mora pobediti i neko mora biti poražen. Ali kad imate jak tim kao što je naš, tada ne očekujete da ćete uvek biti poražena strana, zar ne? Trebalo bi da pobeđujemo i da gubimo. Rekao bih da to tako funkcioniše.“

Gospodin Molofololo je zurio u Ropsa, kao da ga čika da se usprotivi tako očiglednoj logici. Međutim, kapiten je samo slegao ramenima, bacio pogled na svoj sat i objavio da je vreme da ode u svlačionicu i povede svoj tim na teren.

„Znači da i mi moramo otići na svoja mesta na tribinama“, rekao je gospodin Molofololo, ustajući i popravljajući kravatu. „Poslaću nekog po vašeg malog u svlačionicu, Mma, i reći mu da ga dovede na naša mesta. Svi sedimo zajedno, na mom specijalnom mestu. Odatle ćete imati odličan pregled.“

Utakmica je počela. Mmi Ramocve je prvih nekoliko minuta bilo relativno zanimljivo, budući da joj je gospodin Molofololo sve vreme objašnjavao ko je ko i koliko je golova postigao - ili promašio - tokom protekle sezone. Zaključila je da odlično poznaje sve svoje igrače, štaviše, to ju je u velikoj meri podsetilo na način na koji je njen pokojni otac, Obed Ramocve, poznavao grla u svom krdu. Znao je dobre strane svakog govečeta - njegov potencijal da raste, njegovo poreklo, sposobnost da izdrži sušu i tome slično. Isto je bilo s gospodinom Molofoloom i njegovim igračima, tako da je očekivala da se svakog trenutka da u priču o tome kako se uzgajaju fudbaleri, ali to se ipak nije dogodilo, možda bi tako nešto ipak bilo malo previše.

Tokom prvih petnaestak minuta, činilo joj se da se ne dešava bogzna šta. Napadači iz Kalaharija došli su u posed lopte da bi im je povremeno oduzimali igrači Gradskog parnog valjka. Potom bi im je Napadači preoteli i akcija bi se nastavila tamo gde je pre izvesnog vremena stala. I tako ukруг.

„Kako nam ide?“ upitala je u jednom trenutku gospodina Molofololoa. A on je odvratio: „Još uvek se ništa ne dešava, Mma. Morate biti strpljivi. Ovo nije kao kuvanje.“

Pitala se da li da prigovori ovakvom komentaru, ali je ipak rešila da to ne učini. Posredi nije bila samo činjenica da je gospodin Molofololo klijent i da ne bi trebalo uvrediti klijenta, bilo je nečega čudnog u gospodinu Molofololou, nečega što nije umela precizno da objasni. Bio je sklon da iznosi komentare koji su bili blago uznemirujući - kao da razmišlja o nečemu drugom ili sagledava onu dimenziju problema koju sagovornik ne vidi.

Mma Ramocve je mirno sedela na svom mestu i posmatrala tok utakmice. Tu i tamo bi gospodin Molofololo živnuo i dobacivao svojim igračima ohrabrujuće uzvike, u drugim trenucima bi samo zaječao i uhvatio se za glavu. Ostali u publici ponašali su se na sličan način kad god bi se situacija na terenu preokrenula. Sve je ovo bilo sasvim novo za Mmu Ramocve i pomislila je kako je čudno što se ovakve stvari - fudbalske utakmice, sa svom svojom strašću i složenošću - odigravaju pred njenim nosom ovde u Gaboronu, a ona o njima ipak zna tako malo.

Izgledalo je da Puso u svakom trenutku tačno zna šta se događa. Sedeo je pored gospodina Molofololoa i ovaj krupni muškarac se tu i tamo priginjao i diskutovao s njim o taktici igre. Na poluvremenu, kad su igrači otišli s terena, na kojem ih je zamenio orkestar Odbrambenih snaga Bocvane, Mma Ramocve je upitala Puso kako ide utakmica.

„Ne baš dobro“, odvratio je Puso. „Mislim da će Napadači izgubiti. Osim ako Brzi Citamba ne učini nešto.“

„Brzi Citamba! Ko ti je taj Brzi Citamba?“

Puso je pogledao Mmu Ramocve s popustljivom trpeljivošću čoveka koji nekom objašnjava nešto što taj nema šanse da razume. Ovo su muška posla, kao da je govorio njegov pogled. „Brzi Citamba je napadač, Mma. Njegov zadatak je da postiže golove.“

Mma Ramocve je klimnula glavom. Bilo joj je jasno da su golovi cilj čitave ove rabote, ali zar ne može bilo koji igrač postići gol?

„A golmanov zadatak je da to spreči, je li tako?“ upitala ga je.

„Naravno“, odvratio je Puso. „A mi imamo jako dobrog golmana, Mma.“

„Mi?“

Puso joj je ponovo objasnio. „Naš tim. Napadači. Golman je Tafa Grmalj. On je odličan golman.“

Mma Ramocve je klimnula glavom. „Shvatam. Sigurno je dobro kad je golman visok i jak. Tafa Grmalj sigurno zakloni otvor gola.“

Puso je odmahnuo glavom. „On je sitan čova, Mma.“

„Tafa Grmalj je sitan?“

„Jeste“, rekao je Puso. „Vrlo sitan, Mma. Ali je isto tako vrlo dobar čuvar gola.“

Mma Ramocve je ćutala. Za kratko vreme je saznala mnogo toga o fudbalu. Saznala je o vođenju lopte, o napadačima i njihovim zadacima, o grmaljima koji su zapravo sitne građe, nije sumnjala da će tokom drugog poluvremena saznati još više.

Vratili su se na svoja sedišta, orkestar je odmarširao s terena i počelo je drugo poluvreme utakmice. Mma Ramocve je primetila da su timovi promenili strane i da se tempo igre, izgleda, ubrzava. Gledaoci, kojih kao da je sada bilo još više, postali su glasniji i vrlo su jasno upućivali uzvike na engleskom i Secvana jeziku igračima za koje su smatrali da ne igraju dovoljno dobro. A onda je, sasvim

neočekivano, postignut gol i polovina stadiona pobjednički je zauralala.

Mma Ramocve nije bila sasvim sigurna šta se dogodilo, ali navijači Napadača nisu ni najmanje sumnjali da je gol postignut krivicom Tafe Grmalja. A gospodin Molofololo, koji je ćutke gledao drugo poluvremena, okrenuo se sad Mmi Ramocve i rekao: „Vidite li, Mma? Izgubićemo. Opet. Opet ćemo izgubiti.”

„Ali još ima vremena da postignete gol”, utešno je rekla Mma Ramocve.

„Još samo deset minuta”, odvratio je gospodin Molofololo. „Gotovi smo, Mma. Gotovi.”

Govorio je tako obeshrabrenim tonom da je Mmu Ramocve duša zbolela zbog njega. Kao dete, pomislila je, ovaj veliki čovek ponašao se kao malo dete poraženo u igri piljaka. Malo je nedostajalo da mu kaže, Ovo je samo igra, znate, ali nešto joj nije dalo da to učini. Jeste bilo tačno da je ovo samo igra, ali za ljude obuzete njome kao da je bila i mnogo više od toga. Više je ličila na pitanje života ili smrti.

Poraz s jednim golom razlike bio bi dovoljno gadan, ali nije ostalo na tome. Dva minuta pred kraj utakmice, Parni valjak je zaigrao presing i prodro kroz odbranu Napadača. Gomila se uskomešala i razgalamila. Potom je još jedna lopta prozujala pored Tafe Grmalja, a navijače Parnog valjka je zahvatila opšta euforija. Gospodin Molofololo je s gađenjem odmahnuo rukom i okrenuo glavu na drugu stranu.

„Znači, Grmalj je izdajnik?” blagim glasom je upitala Mma Ramocve.

Gospodin Molofololo ju je iznenađeno pogledao. „Grmalj? Razume se da nije. Primio je dva gola, ali nije baš svaki šut odbranjiv. Ovo nije kujanje, Mma.”

Na ovo novo poređenje s kujanjem, Mma Ramocve se ujela za jezik. Pomislila je da joj je dosta fudbala i da bi možda trebalo da učtivo obavesti gospodina Molofololoa da neće moći da preuzme slučaj. Ali ako to uradi, tada ništa od honorara, a uz cene koje povazan rastu Prva damska detektivska agencija nije sebi mogla priuštiti da bude izbirljiva kad je posao u pitanju. Brzi motori Tlokvenga donosili su porodici pristojan prihod, ali podizanje dece je

skupo, bila ona vlastita ili usvojena, kao Puso i Motololi. Na kraju meseca im nikad nije preostajalo mnogo novca, premda je Mma Ramocve bila svesna koliko je srećna u poređenju s drugima. Pomislila je na Fanvela, koji je svaku paru svoje skromne šegrtske plate davao svojoj baki. U poređenju s njim, ona je bila zaista dobrostojeća.

Ali postojao je još jedan razlog zbog kog je smatrala da bi trebalo da se odupre iskušenju da odustane od ovog slučaja. Mma Ramocve je oduvek cenila izazov i mada nije imala bogzna kako dugačak detektivski staž, još nikad nije odbila slučaj zato što joj se učinio suviše komplikovan. Svet fudbala joj je možebiti bio stran, ali tokom svoje karijere je zalazila u najrazličitija nepoznata okruženja i nikad se nije uplašila. Moraće naučiti malo više o fudbalu - to joj je bilo sasvim jasno - ali činilo joj se da pri ruci ima odličnog kućnog učitelja: Puso. Znao je sve o napadačima i tim stvarima, i naučiće od njega. Ne, laticiće se ovog slučaja, nema odustajanja.

Gospodin Molofololo je posle utakmice otišao u svlačionicu i poveo Puso sa sobom, dok je Mma Ramocve čekala u kolima. Gledaoci su napuštali stadion i, dok su prolazili, načula je tu i tamo poneki odlomak razgovora. Zašto je Grmalj bio na suprotnoj strani gola? Jesi li video ono? Na šta je odgovor, mučno jezgrovit, glasio Ma da, znaš već šta ja mislim... Šta misliš? upitala se u sebi Mma Ramocve. Volela bi da je mogla da stigne tu dvojicu navijača i upita ih: Mislite li da je namerno primio ta dva gola? Šta mislite, na čijoj je zapravo strani igrao?

Posle desetak minuta, pojavili su se Puso i gospodin Molofololo. Vlasnik Napadača iz Kalaharija izgledao je krajnje snuždeno, a razgovor na putu do Zebrine ulice svodio se praktično na jednosložne reči.

„Jad“, rekao je. „Jad i beda.“

„Baš mi je žao, Rra“, rekla je Mma Ramocve. „Stvarno sam se nadala da ćete pobediti. Ali možda jednostavno ovi iz Parnog valjka ovih dana baš dobro igraju. Možda su zaslužili da pobeđu.“

„Nisu.“

„Pa dobro, možda će sledeći put biti bolje. Nikad se ne zna.“

„Neće“, obrecnuo se gospodin Molofololo.

Posle toga, Mma Ramocve se ućutala. Potom, kad je šofer zaustavio velika kola ispred kuće u Zebrinoj ulici, ponovo se obratila gospodinu Molofololou. Podsetila ga je da joj je, kad je onomad došao kod nje, rekao da će joj dati spisak s imenima igrača, zajedno s njihovim adresama. Da li bi mogla dobiti taj spisak?

„Da.“

Mma Ramocve je otvorila vrata automobila. „Proveli smo prijatno poslepodne, Rra. Hvala vam na tome. Puso...“

Puso je shvatio šta se od njega traži i zahvalio gospodinu Molofololou što mu je omogućio da gleda utakmicu. Ovo je već naišlo na bolji prijem i Molofololo je ponudio dečaku da ga povede na utakmicu koju će Napadači igrati narednog vikenda. Dali bi to voleo?

Dečkić je uputio molećiv pogled Mmi Ramocve, koja je potvrdno klimnula. „Mnogo bih to voleo, Rra“, rekao je. „Hvala vam.“

Izašli su iz kola i ušli u kuću.

„Tako sam srećan, Mma“, rekao je Puso.

Mma Ramocve ga je s nežnošću pomilovala po glavi. „Vidim. I drago mi je da si srećan, Puso, i pored toga što mi se čini da Napadači nisu naročito srećni.“

„O, ja mislim da jesu“, rekao je Puso. „Čini mi se da baš i nisu želeli da pobeđu.“

Mma Ramocve se namrštila. Dečkić se taman okrenuo da ode u svoju sobu, ali ga je ona uhvatila za ruku. „Puso! Otkud ti ta pomisao?“

Dečkić je slegao ramenima. „Pa kad se lepo videlo“, odvratio je. „Jedan od njih se čak osmehnuo kad su oni iz Parnog valjka postigli onaj prvi gol. Video sam ga.“

Oči Mme Ramocve su se raširile. „Osmehnuo se? Jedan od igrača?“

„Aha. Gledao sam ga i video sam kad se osmehnuo. A onda je odjednom prestao da se osmehuje, ko da mu je neko zabranio.“

Mma Ramocve je zurila u Puso. Kako ono beše, ona poslovica što ju je čula pre neki dan i zabeležila kao vrlo korisnu? Iz detinjih usta... Da, to je to.

Nastojala je da ne zvuči previše zabrinuto. Moraš biti pažljiv kad pokušavaš da dobiješ informacije od dece, moraš biti pažljiv, kako ih ne bi podstakao da nakite priču. Prisećala se i da je Klovis

Andersen, autor Načela privatnog istraživanja, pisao o tome. Budite uvek vrlo oprezni kada dokaze dobijate od dece, glasio je njegov savet. Ne dozvolite da dete pomisli da želite da čujete određeni odgovor, jer će ono u tom slučaju izmisliti nešto da bi vam udovoljilo. Imao sam mnogo slučajeva u kojima su se naizgled dragocene informacije dobijene od dece ispostavile kao netačne, zato što je dete nastojalo da bude od pomoći. Deca, uopšte uzev, nemaju jasnu predstavu o razlici između stvarnog sveta i onoga kakav priželjkujemo.

Klovis Andersen je bio u pravu u vezi s ovim, kao i u vezi s tolikim drugim stvarima, i Mma Ramocve je podozrevala da bi se Mma Potokvani, sa svojim velikim iskustvom u radu s decom, složila s njim. Jedno od dece iz sirotišta je jednom prilikom slučajno bilo očevidac provale u susednu kuću i Mma Potokvani je sedela pored njega dok je davalo izjavu policiji. Dečkić, koji je imao jedva sedam godina, rekao je da je čovek koji je provalio kroz prozor bio Deda Mraz. Policija je pokušavala da ga navede da promeni izjavu, ali je on uporno ostajao pri svome. „To je bio Deda Mraz“, govorio je.

Stoga je Mma Ramocve sada, glumeći ležernost, pokušavala da izvuče informaciju o igraču koji se osmehnuo kad je protivnički tim postigao gol. „Pa dobro, ko zna zašto se osmehnuo“, rekla je. „Možda se setio nekog vica ili tako nečega. Mislim da to i nije naročito važno, uostalom.“

„Ne verujem da je razmišljao o vicu“, vrlo ozbiljno je odvratio Puso. „Osmehivao se zato što je Parni valjak postigao gol. Siguran sam u to, Mma.“

Mma Ramocve je slegla ramenima, kao da želi da kaže da sve to nije naročito bitno. „Uzgred, ko je to bio? Jesi li video koji je to igrač?“

Puso se počeošao po glavi. „Mislim da je bio Brzi Citamba“, odvratio je. „Ili nije. Možda je bio neki koji liči na Brzog.“ Zastao je. „Ne, mislim da ipak nije bio Brzi.“

„Pa dobro“, rekla je Mma Ramocve.

Osmo poglavlje

VAJOLET SEFOTO POČINJE DA RADI

U ponedjeljak koji je usledio posle sramnog poraza Napadača iz Kalaharija u utakmici protiv Parnog valjka, nova radnica prodavnice nameštaja Futija Radifutija Dvostruko udobnije pojavila se na svom radnom mestu - niko drugi do Vajolet Sefoto, nekadašnja ispod prosečna studentkinja Bocvanskog koledža za sekretarice, koja na završnom ispitu ni slučajno nije imala osamdeset procenata koje je pomenula u razgovoru za posao. Bila je to ona ista Vajolet Sefoto s kojom se Mma Makuci ponovo srela u Akademiji za ples i pokret, plesnoj školi čiji su se časovi održavali utorkom u hotelu Prezident i u kojoj se Vajolet, rešena da ponizi onu koja je na ispitima u koledžu bila toliko bolja od nje, pokazala u svom najgorem izdanju.

Takođe, bila je to ona ista Vajolet Sefoto s kojom je Mma Makuci docnije ukrstila mačeve u još dva navrata. Prvi je bio onda kad je Mma Makuci prenagljeno uručila svoj otkaz Mmi Ramocve i otišla u agenciju za zapošljavanje da nađe drugi posao, samo da bi ustanovila da tu agenciju vodi Vajolet. To je, razume se, pružilo Vajolet priliku da iznese neke sarkastične i zajedljive primedbe o trenutnoj mogućnosti zapošljavanja žena čiji izgled nije naročito privlačan - u koje je svakako ubrajala Mmu Makuci - i nagovesti joj da bi možda trebalo da potraži posao izvan Gaborona, možda u mestu kao što je Lobace, gde nemaju tako visoke standarde. Osoba koja ne izgleda moderno, rekla je, mogla bi naći posao u Lobaceu ako već ne može u Gaboronu.

Mma Makuci je besno izletela odatle i pokušala da zaboravi na Vajolet Sefoto. U tome je i uspevala, sve se dok se Vajolet nije ponovo pojavila, ovog puta kao autor - u to su Mma Makuci i Mma Ramocve bile sigurne - niza anonimnih pisama uvredljive prirode, u kojima su se povremeno pominjale i velike naočari. To je rezultovalo spektakularnom poterom među gondolama supermarketa u tržnom centru na Keju, posle koje se Vajolet više nije oglasila ni pojavila. Ali

sad je bila tu, u samom srcu tabora Mmc Makuci, kao nova radnica - na odeljenju kreveta - u prodavnici nameštaja Dvostruko udobnije.

Futi nije bio svestan pritvornosti svoje nove nameštenice. Beše uočio određenu hladnoću kod svoje verenice kad joj je onomad pomenuo da je zaposlio Vajolet, ali pripisao je to nekom starom suparništvu na Bocvanskom koledžu za sekretarice - manjem sukobu ličnosti, možda - koje će uskoro biti zaboravljeno. Razume se, nije imao pojma da je Vajolet, potraživši posao kod njega, uradila to s vrlo jasnim ciljem na umu. Mma Makuci je, blagodareći svom ženskom instinktu, odmah shvatila koji je njen cilj, dok muškarac, pogotovo pun poverenja i bezazlen kao Futi, ne bi nikad ni pomislio na tako nešto.

„Dakle, Mma“, rekao je kad se Vajolet u ponedeljak rano izjutra pojavila u prodavnici. „Zaista ste stigli na vreme. Tek je...“ Pogledao je na sat. Radnja se otvarala u osam, a sad je bilo jedva pola osam.

Vajolet mu je uputila osmeh. „Volim da dođem na posao na vreme“, rekla je. „Najbolje je biti potpuno spreman kad naiđu prve mušterije. To je oduvek bilo moje mišljenje, Rra.“

Futi je klimnuo glavom, odobravajući. „To je najbolji stav“, rekao je. „Viđao sam mušterije kako odlaze iz prodavnica zato što osoblje nije bilo spremno da ih usluži.“

„Ne podnosim takve stvari“, rekla je Vajolet. „Mušterija je uvek u pravu.“

Futi je ponovo klimnuo glavom u znak odobravanja. „U ovoj firmi, to je pravilo broj jedan“, rekao je. „I baš mi je drago da to znate, Mma.“

„Molim vas, Rra, zovite me Vajolet“, rekla je. „Draže mi je tako. Nekako je više prijateljski, čini mi se.“

„Ako tako želite, Mma. Svoje nameštenike obično zovem po imenu ako oni tako žele.“

„Želim, Rra, zaista. Možete me čak zvati i Vaj, ako hoćete. Tako me zovu neki ljudi koji su mi veoma bliski. Skraćeno od Vajolet, znate.“

Nakon što je Vajolet potpisala ugovor o sklapanju radnog odnosa, Futi ju je otpratio do novog odeljenja s krevetima, kojim je trebalo da upravlja kao pomoćnica poslovođe. Zatim je počeo da joj pokazuje krevete i opisuje karakteristike svakog od desetak modela koliko su imali.

„Držimo uglavnom duple krevete“, rekao je.

„Baš fino“, odvratila je Vajolet. „Tako je manje usamljeno. Ko još danas želi krevet za jednu osobu?“

Futi se namrštiio. „Ipak se traže“, rekao je. „Ponekad osoba koja je obudovela, na primer, traži krevet za jednu osobu. Ili bake. Njima je draži takav krevet ako im muž hrče.“

Vajolet se zakikotala. „Ja nikad ne hrčem“, rekla je.

Futi nije odgovorio na to. „A oni kreveti tamo“, nastavio je s objašnjavanjem, „to su najskuplji koje imamo. To su, kako mi kažemo, deluks kreveti, prvoklasni. Imaju vrlo udobne duške. Vrlo mekane. S odličnim oprugama.“

„Vrlo lepi kreveti za mladence“, rekla je Vajolet. Oborila je malčice pogled govoreći to, na način koji je ukazivao na smernost, ali i na štošta drugo. Međutim, Futi je video samo smernost i bio je impresioniran. Pitao se nije li Vajolet pomalo napadna, ali ova čedna primedba ukazivala je na prirodu koja je bila sasvim u skladu s običajima kojih su se pridržavali na odeljenju kreveta u prodavnici nameštaja Dvostruko udobnije.

Pokazao joj je njen radni sto i objasnio sistem arhiviranja. „Odlično se razumem u sisteme arhiviranja“, rekla je Vajolet. „Podrobno smo ih učili na Bocvanskom koledžu za sekretarice - sve moguće sisteme arhiviranja: abecedni, numerički... i ostale. Sve redom.“

Futi se osmehnuo. „A, da, Bocvanski koledž za sekretarice! Dabome, odatle poznajete moju verenicu - pomenuli ste mi to. Grejs.“

„Makuci“, žurno je dometnula Vajolet, razvlačeći lice u osmeh. „Grejs Makuci. Naravno da sam je poznavala. Svi smo je poznavali. Bila je vrlo omiljena.“

„To je lepo čuti“, rekao je Futi. „Ne bi ni priličilo da se venčam s osobom koja nije omiljena, zar ne“

Duhovite opaske nisu bile Futijeva jača strana i ovo je bilo otprilike najduhovitije što je umeo da smisli. Ali Vajolet se svejedno slatko nasmejala, što mu je prijalo, baš kao što je i mislila da hoće.

„Da“, rekla je. „Bila je vrlo omiljena među devojkama... i među momcima. Vrlo omiljena među momcima.“

Futi se trgao. Osmehnuo se, ali to je bio nervozan osmeh. „I među momcima? Ali tamo nije bilo momaka, valjda, na Bocvanskom koledžu za sekretarice, zar ne?“

Vajolet je sela za svoj sto i poigravala se hemijskom olovkom. Nije gledala u Futija dok je govorila, već je zurila negde kroz i iza njega, kao da se u mislima vratila u događaje iz daleke prošlosti koje se jedva i seća. „Ne, na samom koledžu nije bilo momaka. Ali zato ih je uvek bilo na ulazu, ako me razumete.“ Okrznula je pogledom Futija pre no što je ponovo pogledala u neku udaljenu tačku. „Blizu ulaza se nalazio jedan kafić, znate, vrlo popularan. Svi momci su znali da devojke iz koledža dolaze tamo posle predavanja. Stoga su momci takođe dolazili tamo, da bi mogli da sede i ćaskaju s devojka. Nazivali smo taj kafić dućanom za muvanje. Ha! Dućan za muvanje. To su bili dani, Rra.“

Futi nekoliko časaka nije govorio ništa. Zatim je pročistio grlo i progovorio. Njegovo zamuckivanje, koje se sada ispoljavalo samo kad je bio vrlo uznemiren, pojavilo se sad, ali tek malo, poput vrha opakog grebena koji vreba uza samu površinu reke. „Je... je... je li Grejs odlazila u taj kaf... kafić?“

„O da“, odvratila je Vajolet. „Grejs je bila glavna tamo. Pravi magnet za momke. Čoveče! Trebalo je da je vidite.“

Futi je pokušao da se nasmeje, ali čak je i taj smeh zvučao nekako prigušeno. Vajolet ga je posmatrala, a njeno zadovoljstvo je bilo primetno. „Da, to su stvarno bili dani. Ali, znate li šta? Čak i danas, posle nekoliko godina, prisetim se tih vremena i pomislim: godine dolaze i prolaze, ali mi se ne menjamo, zar ne? Ja sam još uvek ista kao što sam tada bila...“ Tu je malo zastala, pre no što je nastavila: „A i vi ste začelo isti kao što ste tada bili. I Grejs, takođe. Pretpostavljam da se nije promenila.“

Futi nije rekao ništa. Osećao se dašak očajanja u njegovom ponašanju, i počeo je da tegli levom rukom manžetnu na desnom rukavu svoje košulje. Vajoletine strele pogodile su pravo u cilj i ona je to znala. Međutim, bilo je vreme da promeni pravac svog pohoda. Uvek je moguće preoteti muškarca od druge žene, potrebno je samo voditi računa da se ne pretera na samom početku. Ali ona je bila uverena da je sposobna za to. Već je dvaput to uradila, mada su joj ti muškarci poslužili samo kao privremena zabava i napustila ih je kad su joj postali dosadni. Ovo je bilo drugačije. Futi ne bi bio privremena zabava - štaviše, ne bi bio zabavan ni u kom smislu reči. Međutim, žena je došla u životnu fazu kad su joj se ciljevi promenili i najvažnija

od svega joj je nesumnjivo bila sigurnost koju bi stekla pored dobrostojećeg muža.

Futi je bio idealan: blag, nenametljiv muškarac koga je mogla da vrti oko malog prsta. Savršen. A činjenica da je bio veren i pred brakom s Grejs Makuci, detektivskom pomoćnicom u Prvoj damskoj detektivskoj agenciji i istaknutom diplomkom Bocvanskog sekretarskog koledža (devedeset sedam procenata)? Možeš misliti! Neznatna prepreka, ništa veća od malog mravinjaka koji par modernih cipela pregazi lakim korakom kao od šale.

Mma Makuci, dabome, nije imala pojma o ovom razgovoru koji se odvijao između Futija Radifutija i Vajolet Sefoto. Međutim, u tom trenutku je ipak razmišljala o Vajolet i pretnji koju je predstavljala ova opasna, bezobzirna žena. Futi joj je rekao da je ponedjeljak prvi radni dan nove nameštenice prodavnice nameštaja Dvostruko udobnije i Mma Makuci, još odkako je tog jutra ustala, nije uspevala da izbaciti iz glave misli o Vajolet.

Vozeći se na posao pretrpanim minibusom, primetila je na sedištu ispred sebe ženu s teškom šminkom na licu. Ta žena bese natrckala tako debeo sloj kreme na kožu da se jutarnje sunce koje je dopiralo kroz prozor odbijalo od njenog lica kao od signalnog ogledala. Kilometrima daleko, pomislila je Mma Makuci, kilometrima daleko u brdima tamo iznad jezera, ljudi možda opažaju ovaj blesak svetlosti i pitaju se ko to šalje poruku i kome. Ne, to je apsurdna pomisao, ali pogledaj je samo, razmišljala je dalje Mma Makuci, ova je isto, ali baš isto tako rđava kao... Opet joj je na pamet pala Vajolet Sefoto, bez obzira na to koliko se trudila da misli o drugim stvarima. A kad se žena ispred nje okrenula i osmehnula nekom pored sebe, Mma Makuci je uhvatila sebe kako razmišlja: namiguša, isto kao Vajolet Sefoto, nesposobna da odvoji oči, a nesumnjivo i ruke, od muškaraca. Takve žene predstavljaju javnu pošast i vlasti bi trebalo da postave velike uočljive znake upozorenja, slične onima za zaštitu zdravlja, na kojima bi pisalo: Čuvajte se ovakvih žena! A ispod bi se nalazila slika Vajolet Sefoto ili neke koja izgleda poput nje.

U normalnim okolnostima, ovakve misli bi joj možda pomogle, zabavna maštarija o nezgodnoj suparnici mogla je ublažiti pretnju koju je ta suparnica predstavljala, u normalnim okolnostima... ali ovo nisu bile normalne okolnosti, daleko od toga. Ovo je bilo vreme rata,

mada još nije došlo do zvanične objave neprijateljstava. Mmu Makuci je usled ove spoznaje pritisla neka težina u grudima, jer je shvatila da Vajolet u svom arsenalu ima oružje koje ona sama naprosto nema. Glamur.

To je bilo najgore od svega - taj strašni zaključak. Ja sam žena s naočarima, razmišljala je Mma Makuci. Potrebne su mi naočari da bih videla. Uz to sam i žena s donekle problematičnom kožom. To nije moja krivica, a kad je koža posredi, tu se ne može učiniti bogzna šta. Nju dobijamo na samom početku i to nam je što nam je. Ako koža koju imamo i ima nekih mrlja, tada moramo naći muškarca kome takve stvari ne smetaju – muškarca koji nas gleda, vidi našu kožu, a onda zalazi ispod kože da bi video šta leži ispod nje, da bi video da li osoba unutar kože ume da kuva, voli li da ga sasluša, ume li da drži red u kući i dvorištu i hoće li biti dobra prema njegovom ostarelom ocu - čak i ako taj ostareli otac proizvodi čudne zvuke dok jede, a neretko i onda kad ne jede. To je ono što se nadate da će muškarac tražiti ispod flekave kože.

Nažalost, međutim, muškarci su slabi. Možda i znaju da bi trebalo da tragaju za ovim dobrim osobinama kod žena, ali ne rade to uvek. Umesto toga, vide odeću koju žena nosi, gledaju njenu figuru i hod, i sve one sjajne stvarčice koje umeće u kosu - perle, srebrne češljice i tome slično - i ne mogu da odole, jadničci, to ih naprosto ošamuti, baš kao što kobra svojim ljuljanjem hipnotiše miša. A onda kobra napadne i miš je gotov, baš kao što je i muškarac gotov. Mišu kraj dođe u brzom oblačku prašine i nekoliko grčevitih pokreta, kad je muškarac posredi, sve završava halabukom i gužvom oko venčanja, kad svi ujaci, stričevi, ujne, strine i tetke - pogotovo tetke - dođu kod njega i opkole ga i ispipavaju i gnjave, a onda je gotov i tu mu je kraj.

Mma Makuci je pogledala kroz prozor minibusa. Vajolet Sefoto. Vajolet Sefoto. E pa dobro, Vajolet Sefoto: ja sam miroljubiva žena i ne volim da budem u zavadi ni sa kim. Ali naiđe vreme kad moramo da branimo ono što imamo. Futi Radifuti je moj i boriću se do kraja da bih ga zadržala. Do samog kraja.

Minibus je sad već tutnjao Tlokvenškim drumom, približavajući se stanici na kojoj je Mma Makuci silazila. Osećala se mnogo bolje posle ovog podsticajnog govora koji je održala sama sebi i dok je izlazila iz minibusa, pogled joj je pao na mali kiosk s krofnama do

kojeg je obično svraćala petkom, da bi se malo počastila. Danas je bio tek ponedjeljak, ali pomislila je da bi baš i mogla ugoditi sebi. Kupiće krofnu - raskošnu, masnu, šećerom posutu krofnu - a kupiće i jednu za Mmu Ramocve. Poješće ih zajedno, uz jutarnji čaj, uživajući u tim trenucima druženja - dve žene koje zajedno rade, ali i dve prijateljice, udružene onako kako to često biva s prijateljicama, u ljubavi prema svemu onome što vole.

Deveto poglavlje

MALI BELI KOMBI JE U OPASNOSTI

„Ovo je bilo baš dobro, Mma Makuci“, rekla je Mma Ramocve, ližući šećer s vrhova prstiju. „Mnogo se toga može reći o započinjanju nedelje krofnama.“ Pokupila je i poslednjih nekoliko mrvica sa svog tanjira i ubacila ih u usta. „Dosad smo obično završavale nedelju krofnama. Možda bi trebalo da odsad tako obeležavamo početak nedelje.“

„Ili bismo mogle počinjati i završavati nedelju krofnama“, rekla je Mma Makuci. „To bi uvek bilo moguće.“

Mma Ramocve se na trenutak borila s iskušenjem, ali samo na trenutak. „Bila bi to vrlo dobra politika, Mma.“ I ne samo da joj se učinilo vrlo privlačnim sa stanovišta ličnog zadovoljstva već je imalo logike i što se tiče morala zaposlenih. Nedavno je pročitala članak u časopisu u kojem je autor, opisan kao čuveni stručnjak, napisao da bi svaki poslodavac koji želi da izvuče ono najbolje iz svog osoblja trebalo da uvede sistem podsticaja. Male povlastice su uvek dobrodošle, napisao je. Zajednički izlazak ne samo da pruža zadovoljstvo već dovodi i do zbližavanja među zaposlenima i motiviše ih. Mma Ramocve je smatrala da su zajednički izlasci zaposlenih nesumnjivo dobra ideja, ali nije joj se činilo da su baš dobra ideja kada je reč o firmi tako maloj kao što je njena.

Sedeći u svojoj maloj kancelariji, ona i Mma Makuci su imale mnogo prilika za zbližavanje, štaviše, počele su da se zbližavaju još onog dana kad je Mma Makuci prvi put došla i dobila posao. A ako bi izašle zajedno, kuda bi otišle? Ljudi koji rade u mestima poput Johanesburga mogu da pričaju o tim zajedničkim izlascima zaposlenih, u tako velikom gradu ima mnogo mesta gde mogu otići. Gaboron je mnogo manji i malo je mesta gde ona i Mma Makuci mogu otići a da tamo nisu već mnogo puta bile.

Mogle bi otići i popiti čaj u kafiću na Keju, onom gde možeš sedeti i posmatrati parkiralište s eukaliptusovim drvećem u daljini, ali isto su

tako lepo mogle popiti čaj i u kancelariji i, ako samo malčice izviju vrat, videti rub istog tog šumarka eukaliptusa. Ili su mogle da odu dole u Mokolodi i popiju čaj u tamošnjem restoranu, to bi možda bilo malo uzbudljivije, ali bi iziskivalo polusatnu vožnju malim belim kombijem, a mali beli kombi trenutno zaista nije bio u poziciji da se odvaži na takav put. Radio je, istina, ali jedva, vožnja njime bila je brza otprilike koliko i pešačenje.

Odgurnula je tanjir na kraj stola. Pomisao na kombi ispunila ju je strahom. Tog jutra je gospodin Dž. L. B. Matekoni otišao na posao pre nje i kad je Mma Ramocve stigla, stajao je ispred radionice i pričao s Fanvelom dok se mali beli kombi s mukom dovlačio na svoje parking-mesto pored zgrade. Ugledavši ga, Mma Ramocve je nagazila na pedal gasa u nadi da će kombi shvatiti važnost trenutka i postići normalnu brzinu. Ali nije, a naglo naprezanje motora proizvelo je zastrašujuće struganje, ozbiljnije, činilo se, od sveg onog čangrljanja koje se ranije čulo.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je prekinuo razgovor sa svojim šegrtom i žurno prišao kombiju.

„Kako grozan zvuk“, rekao je, „Mma Ramocve! Otkad tvoj kombi tako čangrlja?“

Mma Ramocve je progutala knedlu. „Zvuk, gospodine Dž. L. B. Matekoni? Kažeš da se čuje neki čudan zvuk? Jesi li siguran da se to nije čulo neko drugo vozilo?“ U očajanju, pogledala je preko ramena da bi videla prolazi li nešto Tlokvenškim drumom. Drum je bio potpuno prazan.

„Ne, to je tvoj kombi“, rekao je. „Nešto gadno nije u redu s njim. Odmah ću ga pogledati. Imamo dva sata do dolaska prve zakazane mušterije.“

Mmi Ramocve je bilo jasno da nema kud. „Ne bih da te gnjavim“, promrmljala je. „Možda neki drugi put.“

„Svašta!“ rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Ja sam ti muž, Mma. Ne mogu dozvoliti da se moja žena vozi naokolo u kombiju koji tako čangrlja. Pomisli na moj ugled - samo pomisli. Šta će reći svet?“ Prekorno ju je pogledao pre no što je nastavio, odgovarajući na sopstveno pitanje. „Reći će da baš i nisam neki automehaničar ako kombi moje žene tako čangrlja. Svi će to reći.“

Mma Ramocve je uhvatila Fanvelov pogled. Slegao je ramenima, kao da bi da kaže, Rek'o sam vam, Mma Ramocve. Rek'o sam vam da nema nade.

Ušla je u kancelariju, dok joj se srce stezalo u grudima. Znala je šta će se dogoditi i da će vrlo brzo uslediti automehaničarska smrtna presuda, izrečena rečima isto onako snažnim i ozbiljnim poput onih koje upotrebljavaju lekari kad saopštavaju loše vesti. Zaključila je, međutim, da nema svrhe da zasad pokušava bilo šta i da sve što može jeste da privremeno ne razmišlja o tome. A kad čovek ne može učiniti ništa da bi zaustavio napredovanje nepovoljnih događaja, tada je, smatrala je, najbolje nastaviti dalje sa životom i ne zabrinjavati se. Baš u tom trenutku ušla je Mma Makuci sa krofnama koje su bile pravi melem, pa makar i privremen, za zebnju koja ju je mučila.

Uz to, imale su mnogo posla. Kad je Mma Makuci tog jutra stigla u kancelariju, pronašla je veliki koverat gurnut pod vrata. Sudeći prema onome što je pisalo na njemu, poticao je iz kancelarije gospodina Leunga Molofololoa.

„Očekivala sam to“, rekla je Mma Ramocve, pregledajući uredno otkucane listove papira koje joj je dodala Mma Makuci. „Ovo je spisak igrača. Naša polazna tačka, Mma.“

Stojeći iza Mme Ramocve i zavirujući joj preko ramena, Mma Makuci je pokazala jedno od imena. „Grmalj“, rekla je.

„A1a ti fudbaleri imaju glupava imena, Mma. Oni su obična deca. Mala deca.“

Mma Ramocve se popustljivo osmehnula. Ona sama ne bi to baš tako rekla, ali znala je šta Mma Makuci hoće da kaže. Žene ne nadevaju nadimke jedna drugoj. Iz nekog razloga, to uvek rade muškarci, a izabrana imena su uistinu smešna: samo njima razumljive šale koje drugima ništa ne znače, malo poniženje privezano oko vrata nekog nesrećnika. Zašto se, pitala se, muškarci tako ponašaju? Pomislio bi čovek da će se jednom naučiti pameti - neki i jesu, pomalo - ali većina nije. „Znam sve o Grmalju“, rekla je. „On je golman i baš je sitan čovek. Nije nikakav grmalj.“

„Pa eto“, dočekala je Mma Makuci. „To je dokaz. Zašto nazvati sitnog čoveka Grmalj? Vrlo glupo - baš kao što sam i rekla.“ Zavirila

je u spisak. „I ko je taj što ga zovu Rops? Ovde piše da je kapiten. Zašto ga zovu Rops?“

„Rops je ime koje sam i ranije čula“, odvrtila je Mma Ramocve. „To je savršeno dobro ime. Za razliku od ovog ovde. Vidite, ovaj se zove Džoel 'Dvonogi' Koko.“

„Još jedno budalasto ime“, rekla je Mma Makuci. Vratila se za svoj sto i sela, iščekujući. „Dobro, Mma Ramocve, šta ćemo mi sad s tim spiskom? Kako ćemo naći izdajnika?“

Mma Ramocve je spustila spisak. „Razmislimo malo, Mma Makuci. Kako smo ranije radile?“

Mma Makuci je delovala zbunjeno. „Nismo nikad imale posla s fudbalskim timom, Mma. Ne koliko se ja sećam.“

„Znam“, odvrtila je Mma Ramocve. „Ali smo zato imale posla s nepoštenim nameštenicima, zar ne? A najjednostavniji način da se pronađu takvi ljudi jeste da se utvrdi ko je bogatiji nego što bi trebalo da bude. To je uvek dobar način da se razotkrije neko koga plaćaju da radi nešto nepošteno ili ko zavlači prste u kasu.“

Mma Makuci je razmislila o ovome. Jeste, složila se, to je najbolji prvi korak, ali da li će u ovom slučaju upaliti? Šta ako motiv izdajnika nije bio novac nego nešto drugo? Ljudi izdaju druge ljude, pa čak i svoju zemlju, iz najrazličitijih razloga: zato što hoće da izravnavaju račune s poslodavcem, zato što su zaljubljeni u osobu koja od njih traži da počine izdaju, zato što su ljubomorni, razloga ima koliko i ljudi.

Mma Ramocve je uvidela logiku u ovome. „Tačno“, složila se. „Uvek je moguće da u timu postoji neko ko je ljut na gospodina Molofololoa. Možda je to neko ko smatra da bi trebalo da bude kapiten umesto Ropsa. Da ste vi ta osoba, i da smatrate da bi vi trebalo da igrate u napadačkoj liniji, tamo gde postoje najveće šanse za postizanje golova, tada biste možda pomislili, Pokazaću ja njemu. Mogli biste pomisliti baš to, zar ne, Mma Makuci?“

Mma Makuci je potvrdila da bi mogla. Stoga je Mma Ramocve nastavila: „A šta ako ste fudbaler koji je imao devojkicu, a tu je devojkicu preoteo vlasnik kluba ili čak kapiten? Šta onda? Možda biste takođe rekli, Pokazaću ja njima.“

Mma Makuci je napregnuto slušala. Preotimanje devojkice nije se mnogo razlikovalo od preotimanja verenika. A pri pomisli na to usta

su joj se osušila od straha. Šta ako Vajolet uspe da joj preotme Futija, kao što očigledno planira da uradi? Kakva budućnost bi tada čekala nju, Grejs Makuci? Pribojavala se da ne bi nikad našla drugog muškarca ili, barem, ni upola ovako dobrog kao što je Futi, a kamoli nekog ko poseduje sopstvenu prodavnicu i veliko krdo goveda. Doveka bi ostala detektivska pomoćnica, žena koja mora da pazi na svaku paru i da gleda druge žene, udate žene, kako žive bolje od nje, zato što imaju muškarce koji zarađuju i mogu da im priušte takav život. O, kakve li nepravde, kako mrska, mrska pomisao.

Uto je postala svesna da joj je Mma Ramocve nešto rekla. „Šta ste rekli, Mma? Nešto sam se bila zamislila.“

„Kazala sam da nam je gospodin Molofololo ovde već malo pomogao“, rekla je Mma Ramocve. „Možda ste приметili da su tri imena na spisku štiklirana. To je nešto što sam ga zamolila da učini. A znate li šta to znači, Mma? Možete li pogoditi?“

Jedino što je Mmi Makuci padalo na pamet bilo je da su to oni na koje gospodin Molofololo sumnja. Ali ne, odvrtila je Mma Ramocve, to bi bilo previše jednostavno. „Prisetite se, Mma, šta kaže Klovis Andersen“, upozorila ju je. „Kaže da ne bi nikad trebalo uzimati u obzir one na koje drugi sumnjaju, zato što bi nas to moglo navesti na sasvim pogrešan trag. Eto šta on kaže, Mma. A ja mislim da je u pravu. Prema tome, ovo nisu sumnjivci po mišljenju gospodina Molofololoa - posredi je nešto mnogo jednostavnije. Štiklirana imena označavaju one članove tima koji voze mercedes.“

Mma Makuci je izgledala iznenađeno. „Nije valjda nepošteno voziti takva kola, Mma?“

Mma Ramocve se nasmejala. „Naravno da nije. To su vrlo dobra kola, koja voze neki vrlo pošteni ljudi. Ne, posredi je drugi razlog. Mercedes je skup. Prema tome, ako neko vozi mercedes, tada mora da ima para. Zato, ako tražite onog ko ima para, pratite mercedes, Mma!“

Upravo u ovom zanimljivom trenutku, njihov razgovor bese prekinut ulaskom gospodina Polopecija, priučenog automehaničara zaposlenog u servisu gospodina Dž. L. B. Matekonija koji je katkad pomagao i u detektivskoj agenciji. Davanje posla gospodinu Polopeciju bilo je čin dobročinstva, ali se on ispostavio kao dragocen

radnik, koji je sad već bio kadar da samostalno opravljaja većinu tipova automobila i da mnoge automehaničarske procedure obavlja najmanje isto onoliko dobro kao dvojica šegrti. Sada je u kancelariju ušao noseći svoju okrnjenu belu šolju za čaj.

„Vidim da ste jele krofne“, rekao je, prodorno posmatrajući masan papir na kraju radnog stola Mme Makuci. „Mislio sam da ih jedete petkom.“

„Došlo je do promene politike“, odvratio je Mma Makuci. „Biznis koji želi da ima budućnost mora biti prilagodljiv.“

Mma Ramocve je prasnula u smeh. Gledala je gospodina Polopecija i prisetila se da je često umeo da prilično dobro baci svetlo na problem. Ideje su mu neretko bile neuobičajene, ali vrlo oštroumne i pored njihove neočekivanosti.

„Recite, gospodine Polopecij“, obratila mu se. „Kako biste vi ovo rešili, Rra“ Dodala mu je spisak fudbalera koji je dobila od gospodina Molofololoa. „Prepoznajete li ovo?“

Gospodin Polopecij je preleteo pogledom spisak imena i potom podigao glavu, osmehujući se. Napadači iz Kalaharija Mma. Ovo su njihova imena.“ Pokazao je jedno ime. „Brzi Citamba. Nekad je živeo tamo u Tlokvengu, blizu mog rođaka. Viđali su ga ponekad kad bi se provezao pored njihove kuće. Njegova žena je prijateljica moje snaje.“

Mma Ramocve je ležerno mahnula rukom. „Pa da“, rekla je. „Brzi Citamba. Videla sam ga kako igra.“

Gospodin Polopecij ju je zapanjeno pogledao. „Ne bih nikad pogodio, Mma. Interesuje vas fudbal, Mma Ramocve? Nisam to znao!“

„Uvek možete saznati ponešto novo o nekom“, oglasila se Mma Makuci.

„Ma znam ja to“, odvratio je gospodin Polopecij. „Ali jednostavno ne mogu da zamislim Mmu Ramocve na fudbalskoj utakmici.“ Zatvorio je oči, kako bi bolje zamislio prizor. „Ne, Mma, ne vidim vas tamo. Jednostavno vas ne vidim.“

Mma Ramocve se nasmejala. „To nije nimalo iznenađujuće, Rra. Samo sam jednom bila na utakmici. Vidite, trenutno radimo na jednom fudbalskom slučaju. Smejte se vi samo, Rra, ali baš to radimo. Sada smo fudbalske detektivke.“

Dok je Mma Makuci pripremala čaj za gospodina Polopecija, Mma Ramocve mu je objasnila pozadinu slučaja Molofololo. Gospodin Polopeci ju je napregnuto slušao, podigavši obrvu kad je čuo optužbu za izdajstvo. Kad je završila, začuđeno je odmahnuo glavom. „Primetio sam da im ne ide dobro. Pomislio sam da to možda njihov trener isprobava novu taktiku ili tako nešto. Na kraj pameti mi ne bi palo da neko namerno gubi. To je vrlo ozbiljno, Mma. Au!“

„I tako, gospodine Polopeci“, rekla je Mma Ramocve, „sad Mma Makuci i ja sedimo i pitamo se odakle da počnemo. A ja sam joj baš rekla da bi trebalo da se pre svega pozabavimo onim članovima tima za koje izgleda da imaju više novca nego što bi se moglo očekivati. To je uvek pokazatelj, ja mislim.“

Gospodin Polopeci se počeošao po glavi. „Pa, sad, možda. Možda.“

„Ne zvučite ubeđeno.“

„Rekao sam možda, Mma. Nisam rekao da nije tako. Rekao sam možda.“

Mma Ramocve je pokazala spisak. „Vidite, zamolila sam gospodina Molofololola da obeleži one koji voze mercedes. Možemo početi od njih.“

Gospodin Polopeci je nekoliko časaka sumnjičavo posmatrao Mmu Ramocve. Potom je odmahnuo glavom. „Zato što mislite da su to oni koji imaju više novca nego što bi trebalo? Da primaju mito? To hoćete da kažete, Mma?“

Mma Ramocve se zavalila u svoju stolicu. „Manje ili više, Rra.“

Mma Makuci mu je dodala šolju punu čaja i on ju je pažljivo obuhvatio obema rukama pre no što ju je prineo usnama. „Zahvaljujem, Mma. Odličan čaj.“ Otpio je gutljaj i potom spustio šolju. „To sasvim sigurno nije posredi, Mma“, odlučno je rekao. „Možete zaboraviti na te igrače.“

„Zašto?“

„Zato što fudbaleri nisu budale“, rekao je gospodin Polopeci. „Znaju da su oči javnosti uprte u njih. Stalno ih posmatraju. O njima se piše u novinama. O njima se priča. Ako imate novac koji niste pošteno zaradili, Mma, mercedes je poslednje na šta biste ga trošili.“

Mma Makuci se nalaktila na svoj radni sto. „Da znate da on možda ima pravo, Mma Ramocve. Shvatam šta hoće da kaže. Ne kupuj

mercedes ako nećeš da ljudi počnu da postavljaju pitanja."

Mma Ramocve nije očekivala ovako odlučno pobijanje svoje teorije koja je, najzad, ipak nosila pečat autoriteta Klovisa Andersena. Međutim, sad kad je razmislila o ovome što je rekao gospodin Polopeci, shvatila je da je on verovatno u pravu. Sto je bila šteta, budući da je smatrala da je teorija o mercedesima dobro utemeljena, i to ne samo zbog toga što je predstavljala zgodnu polaznu osnovu. Ipak, kad je zrelo razmislila, zaključila je da je gospodin Polopeci u pravu. Samo bi budala privlačila pažnju tamo gde ona nije poželjna.

A onda je gospodinu Polopeciju sinula ideja. U stvari, bliže određenje pretpostavke koju je maločas izneo. „Dabome“, rekao je, „njihove majke su nešto sasvim drugo. Ako majka fudbalera vozi mercedes, tada postoji sasvim osnovan razlog za sumnju.“

Deseto poglavlje

MALO BOCVANSKE ISTORIJE

Tokom ostatka prepodneva, Mma Ramocve nije uspevala da natera sebe da išta odradi do kraja. Morala je da napiše neka pisma i odlučila je da ih izdiktira Mmi Makuci, čija je olovka lebdela iznad papira dok se Mma Ramocve naprezala da spreči misli da joj lutaju. Razume se, ono što ju je pritiskalo bio je mali beli kombi. Osećala se onako kako se valjda oseća čovek u bolničkoj čekaonici dok prebira po glavi moguće rezultate operacije voljene osobe, spreman da ishod proceni na osnovu izraza na licu hirurga. U ovom slučaju, njeno iščekivanje je dodatno otežavala činjenica da je sasvim jasno čula buku iz radionice, čas zvonak zveket a čas tup udar metala o metal, rođaci onih u bolnici barem nisu bili izloženi tako živopisnim i neposrednim zvučnim efektima.

„To ste već rekli, Mma“, učtivo ju je opomenula Mma Makuci. „Već ste rekli da ćete tog dana imati vremena za sastanak. Mislim da bi sada trebalo da kažete da...“

„O, Mma, ne mogu da se koncentrišem“, rekla je Mma Ramocve. „Sedim ovde, a misli su mi tamo, s druge strane zida, gde rasturaju moj kombi na sastavne delove. A na kraju mi neće saopštiti nimalo dobre vesti.“

Mma Makuci je pomislila da je ovo verovatno tačno, ali dala je sve od sebe da uteši svoju poslodavku. „Nikad se ne zna, Mma. Povremeno se dešavaju čuda. Možda će jedno pohoditi i vaš kombi.“

Mma Ramocve je cenila ovo ali je znala da od čuda nema ništa. A kad je posle pola sata ili malo više gospodin Dž. L. B. Matekoni ušao u kancelariju brišući ruke pucvalom, smesta je znala šta sledi.

„Strašno mi je žao, Mma Ramocve“, počeo je, „ali motor je jednostavno previše star...“

Nije završio, jer je Mma Ramocve zakukala iz sveg glasa, a Mma Makuci smesta skočila na noge i počela da je teši.

„Ne plačite, Mma“, rekla je Mma Makuci. „Ne smete plakati.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je sav smeten stajao i posmatrao ovaj izliv ženskog jada i solidarnost koju je taj jad izazvao. Voleo bi da je i sam mogao da teši svoju ženu, da je zagrlji, ali je još uvek bio sav prljav od kolomasti, a uz to, ovo mu je delovalo kao trenutak kojem bi on mogao malo doprineti. Stoga je samo pognuo glavu i krišom se iskrao iz kancelarije, ostavljajući dve žene nasamo.

„Sigurna sam da će vam nabaviti drugi kombi“, rekla je Mma Makuci. „I da ćete ga zavoleti. Videćete.“

Mma Ramocve je s mukom nastojala da se pribere. „Ne bi trebalo da cmizdrim zbog ovakvih sitnica“, šmrcala je. „Plače se zbog krupnih stvari, baš krupnih, a ja ovde traćim suze. To je samo kombi.“

„To je kombi koji ste mnogo voleli“, rekla je Mma Makuci. „Znam kako vam je.“ Ona je volela svoju čipkanu maramicu, koja je zaista bila prava sitnica, ali ujedno i nešto što je dugo bilo jedina dragocenost koju je imala. Sve ostalo je jednostavno služilo svrsi, zadovoljavajući zahteve siromašnog i tegobnog života, ta maramica je predstavljala lepotu i prefinjenost, mogućnost nečega boljeg.

„To je pomalo kao istorija Bocvane“, rekla je Mma Ramocve. „Pomalo kao istorija Bocvane koja će biti bačena na đubrište. Baš tako.“

Mma Makuci nije bila baš ubeđena u ovu analogiju, ali joj je ona barem dala ideju. „Možda bi ga muzej uzeo“, usudila se da kaže. „Tamo imaju neka stara volujska kola. Vaš kombi bi mogao stajati pored njih.“

Mma Ramocve je smatrala da to nije verovatno. Šta će njima stari beli kombi, starih vozila ima koliko hoćeš i nema razloga da se njen kombi izdvaja. Ona nije bila ni po čemu čuvena i kombi ne bi nikog interesovao samo zato što ga je ona vozila. Ukazala je na to Mmi Makuci, koja je energično odmahнула glavom. „Muzeji se danas interesuju za obične stvari“, rekla je. „Vole da pokazuju kako živi običan svet - poput vas i mene.“

Dok je Mma Makuci pričala, Mma Ramocve je zamišljala da bi muzej zaista mogao imati odeljenje posvećeno običnim ljudima, u kojem bi možda neki od njih bili i izloženi, sedeći u foteljama ili čitajući novine, možda i kuvajući, perući veš i tome slično. Mma Makuci bi i sama mogla biti eksponat ili bi barem njene naočari

mogle biti izložene u posebnoj vitrini, zajedno s njenom devedeset sedam procenmom diplomom Bocvanskog koledža za sekretarice. Neke ljude bi takve stvari možda interesovale - Mmu Makuci, na primer.

„Dobro je“, rekla je Mma Makuci. „Vidim da se smešite. Uskoro ćete se osećati bolje, Mma. Nije ovo kraj sveta, znate.“

Ali bio je - ili je Mma Ramocve, kako je dan odmicao, sve više imala takav utisak. Ručala je sama za svojim radnim stolom - Mma Makuci je morala u neku kupovinu - i kad je gospodin Dž. L. B. Matekoni promolio glavu kroz vrata da bi joj rekao da mora da ode negde nekim poslom, jedva ga je čula, maltene ga nije ni primetila. Nije ni trebalo da zna da se taj posao sastoji od odlaska kod kolege automehaničara kojem je pre podne telefonirao i dogovorio se o kupovini kombija, jednog malog plavog kombija koji je prešao relativno malu kilometražu i koji je, u žargonu zanata, bio opisan kao „vozilo u veoma dobrom stanju“.

Manje od sat vremena kasnije, dovezao je taj kombi u Brze motore Tlokvenga. Parkirao ga je na ulazu u servis i ušao unutra da pozove Mmu Ramocve.

„Dođi da vidiš nešto“, rekao je, uzimajući je za ruku.

Pomislila je načas da je vodi da vidi njen trijumfalno popravljen kombi, ali onda je pomislila, ne, nije moguće - kupio joj je novi. Delovao je zadovoljno i ushićeno i stoga se napregla da se osmehne. On ne može da razume osećanja koja gajim prema svom starom kombiju, pomislila je, ali daje sve od sebe da učini nešto za mene i moram se potruditi da poveruje da sam zadovoljna.

Dvojica šegрта, koja su zaverenički stajala pored ulaza u garažu, posmatrala su dok ju je gospodin Dž. L. B. Matekoni vodio oko zgrade. Čarli je podigao palac u znak ohrabrenja, Fanvel nije uradio ništa, uhvatio je pogled Mme Ramocve i potom okrenuo glavu.

„Eno“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Tamo je!“

Plavi kombi je bio parkiran pod drvetom akacije, na istom onom mestu koji je ranije zauzimao stari kombi. Bio je neznatno veći od malog belog kombija - plavi kombi srednje veličine, moglo se reći - i bio je s ljubavlju opran i ispoliran, tako da su mu se hromirani dodaci blistali čak i u senci drveta.

Mma Ramocve je stala u pola koraka. „Ovo je baš lep kombi“, rekla je. Dala je sve od sebe da zvuči oduševljeno, ali teško joj je palo. Progutala je knedlu „Vrlo lep.“ Okrenula se prema mužu. „I ti si ga kupio za mene?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je učtivo pognuo glavu. „Kupio sam ga za tebe, Mma Ramocve. Tvoj je. Tvoj novi kombi.“

Uzela ga je za ruku i stisla je. „Ti si dobar muž“, prošaputala je. „Ti si dobar čovek.“

Delovao je ponosno. „To je najmanje što zaslužuješ.“

Poveo ju je za ruku do novog kombija. Videla je svoj odraz na blistavoj površini vozila, beli kombi nije odavao nikakav odraz - svet je nestajao pored njega - ali u plavetnilu ovog kombija videla se tradicionalno građena žena kako stoji pored muškarca u kaki kombinezonu. Oboje su bili nekako iskrivljeni, kao u nestašnom krivom ogledalu, muškarac se skupio, sav pretvoren u torzo i sa zakržljanim udovima, žena je bila građena tradicionalnije no ikad - pravo prostranstvo od žene, nabreklo kao sam afrički kontinent.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pružio ruku i otvorio vrata na vozačkoj strani. Vrata starog kombija su škripala otvarajući se, ova su se bešumno pomerala na dobro podmazanim šarkama, otkrivajući besprekornu unutrašnjost. Bilo je teško poverovati da kombi nije nov-novcat, da nije maločas izašao iz pogona fabrike u Port Elizabet.

Sve je bilo na svom mestu i savršeno. Na podu, pokrivenom tamnom gumenom prostirkom, behu postavljeni specijalno krojeni kartonski podmetači namenjeni da štite obuću vozača, na podmetačima je bio odštampan moto servisa u kom je kombi bio kupljen: Na usluzi, gospodine! Ili gospođo, pomislila je Mma Ramocve, mada je shvatala da su kola i kombiji obično preokupacija muškaraca, dok žene razmišljaju o očuvanju porodice, doma, o tome kako da učine svet lepšim i prijatnijim, kako da zaustave suze čovečanstva. Neke žene, barem. A i neki muškarci ne misle samo o kolima.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je pokretom ruke pokazao Mmi Ramocve da bi trebalo da uđe u kombi. „Sve je spremno za vožnju“, rekao je. „Možemo da se provozamo drumom i vratimo ovamo.“

Koliko da ga malo osetiš, a ja ću ti pomoći šta god bude bilo potrebno."

Ponovo se primorala na osmeh. Nastojala je da pokaže zahvalnost, jer je zaista osećala zahvalnost, istinsku zahvalnost, zbog toga što ima ovakvog muža, koji je toliko voli da je potražio naročit kombi da bi joj ga poklonio.

„Vrlo je lep, Rra", rekla je. „I plav. Kao nebo."

„Zato sam ga i izabrao", odvratio je. „Imali su i crveni, ali taj nisam hteo. Ti nisi osoba koja bi vozila crveno vozilo. Rekao sam im to. Crvena vozila su za mlade momke." Pokazao je glavom u pravcu dvojice šegrta, koji su ih posmatrali iz daljine. „Znaš kakvi su mladi momci."

Znala je. Ali setila se i svoje posete Fanvelovoj kući i saznanja da cela ta brojna porodica živi samo od njegove plate. Međutim, nije to mogla pomenuti. Misija je bila tajna, tako da nije mogla reći, Ipak, ima mladih momaka koji čine dobro - što bi inače svakako rekla.

Smestila se na vozačko sedište. Doimalo se sasvim drugačijim od sedišta u starom kombiju, koje je bilo mnogo manje i s daleko tanjim tapacirungom. S godinama, međutim, sedište u malom belom kombiju beše se oblikovalo prema njoj, tako da je sad više podsećalo na veliku šaku koja je pridržava odozdo. Ovo sedište bilo je nekako strano, možda će se u budućnosti ugnuti na pravim mestima, ali zasad se, iako udobno, doimalo nekako nepoznato i prilično uznemirujuće. Vožnja na takvom sedištu ličiće pomalo na vožnju u fotelji, pomislila je Mma Ramocve, ali nije to izgovorila naglas. Umesto toga, rekla je gospodinu Dž. L. B. Matekoniju: „Ovo je poslednja reč udobnosti, Rra. Vrlo, vrlo udobno. Mora da je ovo sedište stiglo iz prodavnice nameštaja Dvostruko udobnije.“

Dopala mu se ova šala. „Može biti, Mma Ramocve. Može biti. Moraćemo pitati Futija Radifutija.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je obišao prednju stranu kombija i ukrcao se na suvozačko sedište. „Sad bismo mogli da se provozamo“, rekao je. „Ovde ti je paljenje. Vidiš? Vidiš kako se motor lako pali. I slušaj - oslušni kako je tih.“

Mma Ramocve je morala priznati da je motor uistinu tih. Ali onda: „Gde je menjač, Rra?“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je prasnuo u smeh. „Menjači su danas umnogome stvar prošlosti, Mma. Ili barem oni ručni. Ovaj kombi ima automatski menjač.“

Mma Ramocve se već vozila u vozilima s automatskim menjačem, ali nije obraćala mnogo pažnje na ono što se dešavalo. Prisetila se da je razmišljala kako nekima možda odgovara da ne moraju stalno menjati brzine, ali i da nije bila sigurna je li i ona jedan od takvih vozača. Staviše, imala je osećaj da verovatno nije, budući da je ustanovila da držanje jedne ruke na poluzi menjača a volana na drugoj predstavlja udoban položaj za vožnju. Podozrevala je da bi se i Mma Potokvani složila s njom, beše primetila, naime, da nadzornica sirotišta menja brzine onako kao što muti testo za svoj čuveni voćni kolač: energičnim i snažnim kružnim pokretima.

Tokom narednih petnaest minuta, gospodin Dž. L. B. Matekoni je podučavao Mmu Ramocve kako funkcioniše automatski menjač i pomogao joj da ovlada početnim koracima pokretanja i zaustavljanja takvog vozila. Zatim su otišli na kratku vožnju Tlokvenškim drumom i potom natrag do servisa.

„Baš lepo ide“, rekla je Mma Ramocve kad je naposljetku zaustavila kombi pored radionice. „I tako glatko, bez truckanja.“

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je blistao od zadovoljstva. „Biće ovo velika promena posle tvog starog kombija“, rekao je. Potvrдно je klimnula. Da, promena će biti velika. Njen bivši kombi, sa svim svojim čudima i čangrljanjem, svojom povremenom nepredvidljivošću, svojom skromnošću i neudobnošću, nalazio se čitav jedan svet daleko od izolovane, klimatizovane čaure koja je činila vozačku kabinu novog kombija. I mada pouzdan prevoz uvek predstavlja olakšanje, a ovaj novi kombi je očigledno bio pouzdan, mali beli kombi je bio nekako ljudskiji, sličniji nama, prirodniji od ove blistave građevine od plavo obojenog metala.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni nije bio sasvim neosetljiv. „Znam“, tiho je rekao, položivši dlan na njenu mišicu, „znam da će ti nedostajati tvoj stari kombi. Ali, znaš, brzo ćeš se navići na ovaj. I prijateljićeš se s njime.“

Sumorno je klimnula glavom. Glumljenje vedrine i zahvalnosti beše nestalo, naprosto nije više mogla da se pretvara. „Volela sam svoj mali beli kombi“, promucala je. „Volela sam ga, znaš.“

Oborio je pogled. „Naravno da jesi. Ti si odana žena, Mma Ramocve, ali svaka mašina ima svoj vek, Mma - baš kao i čovek. I znam da ume biti teško oprostiti se od njih, isto kao što je teško oprostiti se od ljudi. Znam to.“

Izašli su iz novog plavog kombija. Vraćajući se u kancelariju, Mma Ramocve se nije usuđivala da pogleda u pravcu radionice. Nije želela da vidi mali beli kombi kako stoji tamo, sam, suočen s usudom koji snalazi mašine koje su odslužile svoje i koje nam više ne mogu biti od koristi.

Do kraja svog prvog radnog dana u prodavnici nameštaja Dvostruko udobnije, Vajolet Sefoto je prodala četiri kreveta. Praksa Futija Radifutija bila je da po zatvaranju radnje održi sastanak s poslovođama svih odeljenja - da bi dobio izveštaj o prodaji i popisao šta je potrebno isporučiti narednog dana. Tog popodneva bili su vrlo zauzeti, na odeljenju trpezarijskog nameštaja radilo se sve u šesnaest, jer su između podnevne pauze i sastanka prodali dva velika stola i dvanaest stolica. Na odeljenju tapaciranog nameštaja, veliku kožnu sofpu koju nikako nisu uspevali da prodaju i kojoj su već pomišljali da dodatno snize cenu, iznenada je kupio omalen, tih čovek koga je u radnju uvela njegova znatno krupnija i glasnija žena. Futi je srdačno čestitao osoblju na ovoj prodaji. „Više nećemo nabavljati tako velike sofe“, rekao je. „Ljudi u ovoj zemlji ne vole tako glomazan nameštaj. Mi u Bocvani ne posmatramo stvari na taj način.“

Usledio je tihi žamor odobravanja. Svi su se slagali da im ta sofa neće nimalo nedostajati.

Zatim je došao red na odeljenje kreveta. Sve oči su se okrenule prema Vajolet Sefoto, čije zapošljavanje beše primljeno kao nepopularna mera, budući da su za to radno mesto konkurisali i jedan ili dva interna kandidata. Neki od prisutnih su potajno priželjkivali da nije prodala ništa, jer bi im to omogućilo da promrmljaju poneki komentar o opasnostima zapošljavanja autsajdera bez iskustva u prodaji nameštaja, pa makar imali i impresivne preporuke s prethodnih radnih mesta.

„Četiri kreveta“, rekla je Vajolet. „Prodala sam četiri kreveta. Pokušaću da sutra prodam i više - čim se malo uhodam u ovaj posao.“

Oči koje behu uprte u Vajolet prebacile su se na Futija Radifutija.

„Četiri kreveta!" rekao je. „Pa to je veoma dobro, Mma! Bio bih srećan da ste prodali dva - ili barem jedan.“

Vajolet je slegla ramenima. „Nije teško", rekla je, i dodala: „ako posedujete odgovarajuće umeće.“

„Dakle, Mma, vi ga svakako posedujete", izjavio je Futi. „Četiri kreveta!"

Jedno ili dvoje nameštenika okrenulo je glavu na drugu stranu slušajući ove pohvale upućene Vajolet, ostali su se smeškali, mada pomalo usiljeno. Kasnije, kad je sastanak bio gotov, Futi je pokazao Vajolet da ostane u njegovoj kancelariji.

„Zaista ste se potrudili", rekao je. „Lepo ste počeli, Mma.“

„Vajolet, molim vas", ispravila ga je.

„Da, Vajolet. Zaista ste se potrudili.“

Vajolet je samopotcenjivački odmahнула rukom - koliko da bi pokazala da smatra kako takvi podvizi nisu ništa posebno. Potom, pogledavši na sat, rekla je: „Sad moram da požurim, Rra. Moram na vreme da stignem kući da bih skuvala večeru svojoj bolesnoj tetki. Ja je pazim, znate, a ona voli da obeduje na vreme.“

„Razume se", rekao je Futi. „Ne želim da vas zadržavam, Mma." Oklevao je. „Da li biste hteli da vas odbacim kući, Mma... Vajolet? Svakako sam i sam hteo da krenem.“

Vajolet mu je uputila blistav osmeh. „Vrlo ste ljubazni, gospodine Radifuti.“

„Futi, molim vas", rekao je on.

Klimnula je glavom. „Dobro, onda, Futi. Da, dobro bi mi došlo. Moja sirota tetka ume da se zabrine za mene.“

„Znam kako je to, Vajolet. Kad vodite računa o starom rođaku. Vazda se nešto zabrinjavaju. Te zbog ovoga, te zbog onoga. To ume da bude veliki teret.“

„Trudimo se koliko možemo", smerno je rekla Vajolet, uzimajući svoju torbicu. „To nije uvek dovoljno, ali ipak se trudimo.“

Futi je zaključao radnju za sobom i njih dvoje se ukrcaše u kola. Vajolet je smerno sedela na suvozačkom sedištu, ali su joj prsti zato diskretno odlutali da bi opipali plišanu površinu naslona za ruke pored nje. Nije propustila da primeti ni skupu izradu instrument-table.

„Znači, kuvate za svoju tetku“, rekao je Futi dok su se vozili. „Siguran sam da ste i dobra kuvarica.“

Vajolet je uživala u zadovoljstvu ovoga i Prodavačica, dama koja prati modu, prvoklasna sekretarica... i kuvarica. Bila je to litanija kvalifikacija.

„Volim kuvanje“, odvratila je. „A uvek je lepše kuvati za još nekog. To pruža dvostruko zadovoljstvo. Kao što je vaš nameštaj dvostruko udobniji.“

Futi se ushićeno nasmejavao, smatrajući ovo vrlo duhovitim.

Prvoklasna sekretarica, kuvarica... i duhovita, pomislila je Vajolet.

„Dobra kuhinja čini čoveka srećnim“, rekao je Futi, dodajući: „I sitim.“

Načas je skrenuo pogled s puta da bi pogledao Vajolet i ona je shvatila da se on to upravo našalio. Stoga se glasno nasmejala, a Futi je sebi dozvolio osmeh. Ovo će biti lakše nego što sam mislila, rekla je Vajolet u sebi. Muškarci. Uvek je tako lako.

Futi je skrenuo u ulicu koja je vodila pored Automehaničarske zanatske škole. Malo dalje napred nalazila se raskrsnica, a iza nje je nekoliko zanatlija iznelo svoje proizvode na prodaju: stolice grube izrade, nekoliko bezobličnih punjenih taburea za sedenje, lonce sumnjivog oblika i upotrebljivosti. Saobraćaj je bio gust, budući da je u toku bio popodnevi špic, i Futi se, čekajući zeleno svetlo, našao pored krcatog minibusa. To nije bio prizor koji bi iz bilo kog razloga privlačio pažnju, minibusa je bilo na sve strane, ljuljali su se kao pretovareni brodići, svaki od njih sitan, optimističan biznis, ponos svog vlasnika. Stoga nije zagledao ni ovaj, budući da nije bio ni po čemu izuzetan, osim po činjenici da se njime - upravo u tom trenutku gledajući kroz prozor - vozila Grejs Makuci, detektivska pomoćnica, koja je putovala kući s posla u Prvoj damskoj detektivskoj agenciji.

Pogledi im se nisu sreli. Mma Makuci je, međutim, odmah prepoznala kola Futija Radifutija i trгла se. Smesta se uspravila na sedištu i priljubila lice uz prozor, osmotrivši prvo kola, pa onda Futija za volanom i naposletku, u strašnom, bolnom trenutku, lik Vajolet Sefoto, lažne pretendentkinje na osamdeset procenata na završnom ispitu, autorke anonimnih pisama, Jezavelje.

Jedanaesto poglavlje

GRMALJ TAFA

Mma Ramocve je pomislila kako je utorak ujutru baš dobar dan za početak rada na slučaju. Umnogome je to tako zbog položaja utorka: ponedjeljak je nezgodan, ni iz kog drugog razloga do zato što je ponedjeljak, početak nove radne nedelje, kad sledeći vikend deluje dalek da dalji ne može biti. Sreda je sredina nedelje, dan kada se, iz nekog razloga, uvek čini da ima previše posla. U četvrtak je čovek već umoran, a u petak, kad se kraj već nazire, više nije raspoložen da išta započinje. Preostajao je, prema tome, utorak, koji je sada došao, dan kad se Mma Ramocve iznova latila razmišljanja o spisku fudbalera i odlučivanja o kojem će prvo povesti istragu.

Bacila je pogled na drugi kraj prostorije, prema Mmi Makuci, koja je ukočeno sedela za svojim radnim stolom, na način koji je Mmi Ramocve jasno rekao da njena pomoćnica ima loš dan. Mma Makuci je bila takva, umela je da bude mrzovoljna, pogotovo ako je posredi bio neki problem na kućnom frontu. Neka briga ju je svakako morila, ali Mma Ramocve je dobro znala da ne bi valjalo da u ovom trenutku potegne to pitanje. Kasnije u toku dana, Mma Makuci će joj i sama reći u čemu je stvar i tada će moći da je uteši ili ohrabri. Potom će se i raspoloženje popraviti i sve će se vratiti u normalu. Obično je bivalo tako.

Slučaj Molofololo je bio težak, ne samo zbog čudnovatog sveta fudbala s kojim je bio povezan nego i zbog izazova koji je predstavljalo čeprkanje po privatnom životu tako velikog broja ljudi. Moraće da raspodeli dužnosti, zaključila je. Mma Makuci bi mogla preuzeti nekoliko imena, gospodin Polopecu - ako posao u servisu dozvoli - nekoliko drugih, a ona sama će se pozabaviti ostalima. Gledajući spisak, uzela je olovku i podelila imena. Po mišljenju gospodina Polopecija, vlasnici mercedesa, čija su imena bila štiklirana, nisu bili verovatni kandidati, u tom slučaju, mogli su biti prepušteni gospodinu Polopeciju, pošto je imao najmanje iskustva u

detektivskom poslu. Potom je preostala imena nasumično raspodelila između Mme Makuci i sebe.

Beše zaključila da se najbolji pristup sastoji u direktnom razgovoru s fudbalerima. Predlog gospodina Molofololoa da izigrava maserku nije bio praktičan, iz više razloga. Prvi i osnovni bio je taj što Mma Ramocve nije imala pojma kako se vrši masaža, a i nimalo joj se nije milila pomisao na udaranje i zavrtnanje ekstremiteta tih mišićavih fudbalera. Mogla bi povući kako ne treba i samo pogoršati stvar, mogla bi ih nenamerno zagolicati, svašta se može dogoditi. Ne, to nije bila dobra zamisao, mnogo je bolje bilo da bude otvorena i kaže igračima da ju je gospodin Molofololo zamolio da porazgovara sa svima i otkrije šta se događa. Pored toga što je imalo prednost u vidu istinitosti, to je ujedno pružalo ljudima priliku da rade ono što najviše vole - da pričaju. Koliko god se Mma Ramocve divila Načelima privatnog istraživanja Klovisa Andersena, mora se reći da je ovo bilo nešto što je smatrala da zna bolje i od samog gospodina Andersena. Nigde u toj odličnoj knjizi autor nije preporučivao praksu za koju Mma Ramocve beše ustanovila da predstavlja najjače oružje u arsenalu privamog detektiva - postavljanje direktnih pitanja ljudima u vezi s nečim. Ustanovila je da to uvek pali, uvek. Vrlo jednostavno: kad si u nedoumici, pitaj.

Zagledala je spisak imena i adrese pored njih. Odmahivala je glavom čitajući smešne fudbalerske nadimke, mada se pri tom osmehivala, muškarci dovek ostaju dečaci, pomislila je, pogotovo kada je o sportu reč. Tada zaboravljaju koliko zapravo imaju godina i vraćaju se u doba kad su imali deset ili koliko već godina kad su bili najsretniji. Svi mi imamo takvo doba, pomislila je Mma Ramocve - doba kad nam je svet bio najuzbudljiviji. Obično je to doba negde u detinjstvu, u toj maglovitoj, napola zaboravljenoj zemlji u kojoj smo negda prebivali, doba neiskustva i nade. Za mene je to bilo... zastala je i pomislila na Močudi i kuću u kojoj je živela kao mala. Videla je i svog oca, pokojnog Obeda Ramocvea, s njegovim izanđalim starim šeširom kojem su se ljudi smejali a koji je on tako voleo. Tada sam bila najsrećnija, pomislila je. Nije da je sad bila nesrećna - bila je veoma srećna, srećna zbog svog biznisa, zbog svog muža, zbog svog malog belog... Ne, zbog toga je bila nesrećna, ali najbolje da ne misli o tome. Umesto toga, bolje da misli

o fudbalu i... Skliznula je pogledom niz spisak i došla do Grmalja Tafe. Počeće od njega, jer je poznavala ulicu u kojoj živi, a i zato što je smatrala da je dobra zamisao da počne od golmana. Sećala se da je čula ljude kako izlazeći sa stadiona pričaju o njemu. Neko je prokomentarisao da je u odsudnom trenutku stajao na pogrešnoj strani gola, doduše, ona sama ne bi to nikad primetila, ali je po svemu sudeći bilo dovoljno očigledno, dok su ljudi našli za shodno da to prokomentarišu - ljudi koji su znali o čemu govore, kao što, izgleda, zna većina onih koji dolaze na fudbalske utakmice. Gledaoci su stalno dobacivali savete igračima, činilo se da su ti gledaoci veoma dobro potkovani, pomislila je Mma Ramocve.

Pogledala je preko, prema Mmi Makuci. „Ja sad odoh da porazgovaram s jednim od ovih fudbalera“, objavila je. „Podelila sam imena na spisku, kako biste i vi mogli razgovarati s njima.“

Mma Makuci se jedva udostojila da podigne pogled sa stola. „Ne vidim šta ćemo dobiti razgovorom s tim ljudima“, promrmljala je. „Oni ionako ne pričaju ni o čem drugom sem o fudbalu.“

Mme Ramocve je iznenadio stepen džangrizavosti u ovom odgovoru, ali je ipak bila strpljiva. „To je ono o čemu moramo da pričamo u ovom slučaju“, rekla je blagim glasom. „Reč je o fudbalu, znate.“

Mma Makuci je napućila usne. „Od njih nećemo saznati ama baš ništa“, rekla je. „Pojma nećemo imati o čemu govore, Mma. Golovi i linije i napadi i takve stvari. Šta je sve to uopšte, Mma Ramocve, pitam ja vas? Šta je sve to? Pa još taj ofsajd? Stalno čujete muškarce kako govore o tome. Taj i taj je bio u ofsajdu. E nije. E jeste. I sve takve neke stvari. Koja je razlika između tog jezika i brzog Zulu, Mma? Recite vi meni.“

Mma Ramocve je začuđeno posmatrala svoju pomoćnicu. „Brzi Zulu, Mma? Kakav je to jezik?“

Mma Makuci je mahnula rukom u pravcu granice. „Neki kojim govore tamo preko. Teži od običnog Zulu jezika. Duplo teži. Ne možete ga razumeti. Niko ne može.“

„Mma, je li vas nešto muči?“ upitala je Mma Ramocve. „Meni uvek možete reći - to znate.“

Mma Makuci je sad podigla pogled, a njene velike naočari uhvatile su svetlost sunca koja je ulazila kroz mali prozor iza radnog stola

Mme Ramocve, stakla su blesnula kao oči životinje noću pri svetlosti baklje. „Zašto mislite da me nešto muči?“ obrecnula se. „Sedim ovde i radim, a vi pričate o fudbalu. Izvinjavam se, Mma, ali nije lako raditi ako vas neko stalno zamajava pričom o fudbalu.“

Mma Ramocve je uzdahnula. „Oprostite, Mma. Nastojaću da vam ne smetam, ali ako ste zbog nečega nesrećni, tada vas molim da mi se poverite. Nije lako biti nesrećan u samoći, znate. Lakše je ako...“

Nije završila. Mma Makuci je skinula naočari i zarila lice u dlanove. „O, Mma, tako sam nesrećna“, zajecala je. „I izvinite što sam vas optužila da pričate o fudbalu. Niste vi pričali o fudbalu - naprosto sam ja jedna strašno nesrećna žena, Mma.“ Mma Ramocve je žurno ustala i prišla Mmi Makuci. Sagnuvši se, zagrlila ju je, osećajući kako joj se ramena tresu dok jecaji postaju sve dublji.

„Odmah mi je bilo jasno, Mma“, rekla je. „Odmah mi je bilo jasno da ste nesrećni. Šta je bilo, Mma? Je li nešto s Futijem?“

Pomen imena Futija Radifutija izazvao je glasan plač. „Jeste, Mma. O, Mma Ramocve, jeste. Videla sam ga. Videla sam ga juče posle podne u njegovim kolima.“ Podigla je pogled prema svojoj poslodavki. Suze su joj se slivale niz obraze, spirajući masnjikavu belu kremu koju je svakog jutra utrljavala u svoju problematičnu kožu. Kao rezultat toga, suze Mme Makuci bile su mutne, kao mleko.

Mma Ramocve je izvadila maramicu i obrisala te suze. „Eto, Mma. Trebalo vam je da se isplaćete. Videli ste Futija u kolima. Što ste se zbog toga tako potresli?“

„Zato što je u njegovim kolima bila i Vajolet Sefoto“, odvrtila je Mma Makuci. „Ta rđava žena. Zavodnica. Osmehivala se onim svojim razjapljenim, zlobnim osmehom. Izgledala je kao leopard koji je ulovio plen i sada ga odvlači u svoju pećinu. Eto kako je izgledala.“

Mma Ramocve se namrštila. „Ali ne znate zašto je bila u kolima?“

„Ona sad radi kod njega“, rekla je Mma Makuci. „Futi joj je dao posao. Juče je počela i već je zarila svoje kandže u njega.“ Mma Ramocve je privukla stolicu preko, na stranu na kojoj je sedela Mma Makuci, i sela. „Slušajte me sad, Mma. Ne smete prenagljivati sa zaključcima. Sećate se šta kaže Klovis Andersen? Prisetite se tog dela - pročitala sam vam ga jednom prilikom. Rekao je, Nemojte donositi konačan zaključak sve dok ne budete potpuno sigurni u

činjenično stanje. Tim rečima, zar ne, Mma? Baš tim rečima. A ako ih primenite na ovo, sve što znate jeste da je iz nekog razloga - a vi ne znate koji je to razlog - Futi juče posle podne povezao Vajolet Sefoto svojim kolima. U koliko je to sati bilo?"

„Joj, ne znam, Mma. Možda oko pola šest.“

„Pola šest? Dobro, Mma, šta ljudi rade u pet posle podne? Odlaze kući s posla, je li tako?"

Ovo je izazvalo novi nalet plača Mme Makuci. „Vodio ju je kod sebe kući! Joj, Mma Ramocve, eto šta su oni radili. Išli su njegovoj kući da bi tamo vodili nemoralne razgovore.“

Mma Ramocve je prezrivo dunula. „Gluposti, Mma. Nemate nikakvih dokaza da je iko imao na umu nemoralne razgovore, kakvi god to razgovori bili. Šta ako ju je Futi jednostavno odbacio do kuće - njene kuće - zato što su se malo duže zadržali u radnji? Šta ako je to sve što su radili? U stvari, što više razmišljam o tome, sve više mi se čini da je baš to najverovatnije objašnjenje. Zar ne.“

Mma Makuci nije bila baš uverena u to, ali posle još nekoliko minuta tešenja izgledalo je da se pribrala. „Moram nastaviti s poslom, Mma“, rekla je. „Nije dobro razmišljati o ovim stvarima onda kad pokušavam da radim. Biće kasnije vremena za razmišljanje o tome.“

„Trebalo bi da porazgovarate o tome“, rekla je Mma Ramocve. „Takve stvari je najbolje raspraviti, zar ne mislite?"

Mma Makuci ponovo nije mislila tako i Mma Ramocve je zaključila da tu zasad ne može više ništa uraditi. Bilo je vreme da ode da potraži Grmalja Tafu, što je i uradila, vozeći se svojim novim, srednje velikim plavim kombijem, koji joj je delovao sasvim strano i na sve moguće načine pogrešno.

Samo što je parkirala kombi pod drvetom na kraju ulice - vijugave, nekaldrmisane ulice oivičene kućama srednje klase na zapadnom kraju Gaborona - odnekud je iskršao dečkić. Na sebi je imao malene kaki-pantalone i majicu nekoliko brojeva preveliku za njegov vretenasti torzo, prašinu na kolenima i veliki hanzaplast zalepljen popreko preko nosa. A poput svih ostalih dečkića koji se tako iznebuha pojave kad čovek nekog traži, i ovaj, pomislila je Mma Ramocve, začelo zna u kojoj od ovih kuća stanuje Grmalj Tafa. Mali dečaci znaju takve stvari, oni znaju brojeve registarskih tablica svih

kola u kraju, znaju kako se zovu psi u dvorištima u ulici i kakva im je narav, znaju gde je najbolje tražiti leteće mrave onda kad kiša natera termite da izmire iz svojih podzemnih jazbina i vinu se u nebo, osim ako dečkić ne uspe da ih dograbi pre no što to učine i ne otkine im lepršava krila pre no što ih u slast pojede, znaju u kojim krošnjama ima ptičjih gnezda a u kojima ih nema, i koji su stanovnici ulice spremni da im plate četiri pula da im operu i ispoliraju kola.

Načela privatnog istraživanja nisu sadržavala savete o traženju informacija od malih dečaka, ali Mma Ramocve je često pomišljala da bi trebalo da ih sadrže. Možda bi jednog dana mogla pisari Klovisu Andersenu i reći mu šta sve nema u knjizi ali bi moglo da se pojavi u sledećem izdanju. Ali gde li se on nalazi, taj Klovis Andersen, koji tako mnogo zna o privatnom istraživanju? Negde u Americi, zamišljala je, zbog toga što je tu i tamo pominjao čuvene slučajeve u američkim gradovima koji su u njenim ušima zvučali toliko egzotično da se pitala da li je moguće da zaista postoje. Gde li je to mesto zvano Mansi, u Indijani? Ili Ogden, u Juti? Ili - ovo ju je kopkalo više od svega - grad po imenu Mobajl^[6], u Alabami? Da li se taj grad premešta s jednog mesta na drugo, kao što mu ime kazuje? Šta se tamo događa? Znaju li oni za crveni afrički čaj, pitala se. Jesu li čuli za Gaboron?

„Germalj Tafa?“ rekao je dečkić, odgovarajući na pitanje Mme Ramocve. „Jeste, Mma, on stanuje ovde. Živi u onoj kući tamo preko. Onoj tamo.“

Pokazao je malim, prljavim prstom u pravcu kuće koja se nalazila otprilike na pola puta niz ulicu.

„Onoj žutoj?“

Dečak je ozbiljno klimnuo glavom. „To je ta kuća, Mma. U njoj stanuje i Mmakeleco.“

Mma Ramocve se osmehnula. Dečak je o domaćici kuće govorio na tradicionalan način, imenujući je kao majku njenog prvorođenog deteta. Mma Tafa je, znači, imala kćerku po imenu Keleco. To je bila dodatna informacija, koja joj je mogla poslužiti, ali verovatno ipak neće. Međutim, bilo ih je još.

„Ona je jedna jako debela gospođa“, rekao je dečkić, učtivo dodavši: „Poput vas, Mma.“

Mma Ramocve ga je potapšala po glavi. „Imaš odličnu moć zapažanja. I dobar si dečak. Hvala ti.“

Odlučila je da ostavi kombi tu gde ga je parkirala i da kratku razdaljinu do žute kuće pređe pešice. Osećaj mesta - njegova atmosfera i raspoloženje - često su se lakše upijali pešačenjem nego posmatranjem kroz prozor vozila. Rekla je dečaku da će mu, ako joj pripazi na kombi, dati dva pula kad se bude vratila. Ushićen, odskakutao je na svoje stražarsko mesto. Šteta, odjednom je pomislila, kad bi neko ukrao moj kombi, možda bih mogla ponovo dobiti onaj stari. Uzaludna pomisao: bilo je prekasno za to.

Otpešačila je putem do kuće Tafinih. Većina kuća u ovoj ulici imala je dvorišta ograđena zidovima, ne dozvoljavajući prolaznicima da vide bogzna šta, ali ipak je uspela da stvori neku opštu predstavu o ovom kraju. Nije to bio bogataški deo grada, ali nije bio ni sirotinjski, nalazio se negde između. Ljudi koji su ovde živeli pripadali su sredini lestvice: zamenici direktora filijala banaka - još ne pravi direktori, opštinski službenici s dovoljno radnog staža da mogu zamisliti sebe, recimo, za nekih deset godina, za stolom na kojem stoji natpis zamenik direktora, zamenici upravitelja škola. To joj je, samo po sebi, reklo mnogo toga još pre no što je stigla do kapije kuće Tafinih. Ovo je bio kraj nastanjen ljudima koji su težili da postignu nešto više, ali se još uvek nisu nalazili na položaju koji su priželjkivali. A u slučaju fudbalskog golmana, šta je to moglo da znači? Da teži da postane kapiten, ali da još nema izgleda za to? Šta ako želiš da budeš kapiten, a to mesto je već zauzeto? U takvim okolnostima, tvoja jedina nada je da se otarasiš postojećeg kapitena - što bi se po svoj prilici moglo desiti ukoliko tim izvesno vreme doživljava jedan poraz za drugim. Dakle, ovo je bila zanimljiva pomisao, pogotovo ako je čoveku pala na um upravo dok hoda kratkom, ispucalom stazom koja vodi od kapije do ulaznih vrata golmanove kuće.

Mma Tafa - ili Mmakeleco - dodala je Mmi Ramocve šolju čaja. Sedele su za stolom u kuhinji, gde je Mma Tafa pozvala Mmu Ramocve da uđe.

„Bolje nam je u kuhinji, Mma“, rekla je Mma Tafa. „Kuvam gulaš, a ne bih volela da mi zagori. Ako sedimo ovde, mogu da pazim na njega.“

„Volim da sedim u kuhinji“, rekla je Mma Ramocve. „To je često najprijamija prostorija u kući. Dnevna soba ume da bude previše zvanična, zar ne, Mma!“

„Slažem se. Naša dnevna soba je često neuredna. Grmalj ume da ostavi novine na podu ili da izuje patike gde stigne. Većito skupljam stvari s poda u ovoj kući. Većito.“

Mma Ramocve se nasmejala. „Šta ćete kad su muškarci oduvek takvi. Potrebne smo im, Mma. Šta bi oni radili da nije nas da im kažemo gde im je odeća? Šetali bi naokolo bez odeće na sebi, jer ne bi umeli da je pronađu.“

Mma Tafa se grleno zakikotala. Čudan smeh, pomislila je Mma Ramocve, nekako nalik na zvuk krčanja slonovskog želuca.

„Sasvim ste u pravu, Mma“, rekla je Mma Tafa. „To bi ih naučilo da ne bacaju odeću na pod. To bi ih naučilo.“

Mma Ramocve je sa zahvalnošću prihvatila šolju čaja. Pre podne beše već dobrano poodmaklo i bila je vrućina. Na polici iznad šporeta nalazio se mali ventilator, ali uočila je da kabal nije uključen u struju. U suprotnom, duvanje bi rashladilo čaj. Ispijajući prvi gutljaj, primetila je da je Mma Tafa posmatra. Mma Ramocve, naime, beše rekla svojoj domaćici da je došla zato što ju je gospodin Molofololo zamolio da porazgovara s njegovim igračima kako bi ustanovila šta nije u redu s timom. Grmalj Tafa, objasnila je njegova supruga, nije kod kuće ali će se svakog trenutka vratiti, na vreme za ručak. Mma Ramocve može slobodno da ostane i sačeka ga.

Mma Ramocve je osećala da je Mmi Tafa drago što ima društvo. Znala je da nije uvek lako ženama u njenom položaju, gde je lagodno seosko druženje zamenjeno relativnom anonimnošću grada. Takva žena ume da provodi veći deo dana bez ikakvog kontakta s drugim ženama - što je, po mišljenju Mme Ramocve, bila sasvim neprirodna situacija. Smatrala je, naime, da smo rođeni da razgovaramo s drugim ljudima, rođeni smo da budemo druželjubivi i da sedimo s drugima u hladu akacije i razgovaramo o svemu što se juče dogodilo. Nismo rođeni da sedimo u kuhinji sami-samcati, bez ikog s kim bi ćaskali.

Odsustvo Grmalja Tafe bilo je zgodno, jer je pružilo Mmi Ramocve priliku da popriča s njegovom ženom, a znala je da se tako neretko može saznati više nego u razgovoru s osobom lično. Stoga nije

gubila vreme i prešla je direktno na stvar koja ju je i dovela u kuhinju ove žute kuće.

„Čini mi se da Napadačima iz Kalaharija trenutno ne ide baš najbolje“, rekla je Mma Ramocve. „To je baš šteta, zar ne?“

Mma Tafa je podigla pogled ka nebesima. „Vrlo, vrlo loše, Mma. Kad su momci poslednji put pobedili? Jedva mogu i da se setim.“

Mma Ramocve je gledala u svoju šolju čaja. Nije želela da Mma Tafa pomisli da ona gura nos u tuđa posla, ali je osetila da bi nekoliko direktnih pitanja moglo uroditi dragocenim rezultatima. „A šta vi mislite o tome, Mma? Zna li zašto se to dešava?“

Beše pažljivo odabrala reči. Nije tražila od Mme Tafa da joj kaže šta misli Grmalj Tafa, ali je podozrevala da će to svakako doznati.

I bila je u pravu. „Grmalj misli da je problem u gospodinu Molofololou“, rekla je Mma Tafa. „Kaže da gazda nema pojma o fudbalu. Kaže da je to uvek problem s tim bogatašima koji poseduju fudbalske timove. Misle da umeju da igraju, ali ne umeju.“

Mma Ramocve ju je pažljivo slušala. „On ne voli gospodina Molofololoa?“

Mma Tafa je oklevala. „Ne bih to baš tako rekla.“ Pogledala je Mmu Ramocve, ne sasvim sigurna može li joj verovati, međutim, poverenje je pobedilo. „Ne, možda i bih. Moj muž misli da je Molofololo vrlo nestrpljiv. Kaže da on stalno govori igračima kako da igraju. Kaže da je to zadatak trenera ili kapitena. Ali kaže da je trener slabić, a da je kapiten nekad bio dobar a da sad više nije. Kaže da bi kapiten trebalo da se vrati tamo odakle je došao i čuva goveda, umesto što pokušava da i dalje igra fudbal.“

Pominjanje goveda učinilo se Mmi Ramocve značajnim. Koji god problem bio na tapetu, u Bocvani se pre ili posle u to upetljaju goveda, isto onako neizbežno kao što nalaze put do valova s hranom. Kao da ljudi, rešavajući bilo kakav spor, moraju postaviti sebi pitanje: Šta goveda misle o tome? Znala je, naravno, šta goveda misle: goveda priželjkuju kišu i slatku zelenu travu koja poraste posle te kiše, a što se svega ostalog tiče, Bocvana im se dopada baš onakva kakva je.

Mma Tafa je pogledala šolju Mme Ramocve, da vidi bi li je trebalo dopuniti. „Samo da znate, Mma“, nastavila je, „zanimljivo je to što je gospodin Molofololo našao nekog drugog da razgovara s njegovim

igračima o njihovim problemima. Nemojte me pogrešno razumeti, Mma, ali zašto tražiti od žene da ide i razgovara s muškarcima o fudbalu?"

Mma Ramocve je slegla ramenima. „Nekim ljudima razgovor teško ide. Ponekad je lakše zadužiti nekog drugog za to.“ Mma Tafa se na sav glas nasmejala. „Ali taj čovek stalno priča! Moj muž kaže da on nikad ne zatvara usta. Radite ovako, radite onako. Sve vreme samo priča.“ Odmahnula je glavom. „Ne, problem je u tome što ne ume da sluša. To je njegov problem. Stoga je možda odabrao vas da budete njegove uši.“

Mma Ramocve je iskoristila ovaj šlagvort. „A šta vi mislite, Mma, šta bi ove uši trebalo da čuju? Koje biste reči želeli da im kažete?“

Dve žene su se savršeno dobro razumele. Ako postoji neka poruka, pomislila je Mma Ramocve, sada će uslediti.

Mma Tafa je zurila u nju. „Koje reči, pitate, Mma? Dakle, evo šta ja imam da kažem. Novi kapiten, Mma. Eto poruke. A ako on upita gde da nađe novog kapitena, recite mu da postoji samo jedan valjan čovek za taj posao i da je on već u timu. Grmalj. On bi trebalo da bude kapiten, Mma. A ne može daveka čekati. Uskoro. Uskoro mora postati kapiten.“ Zastala je. „Čaj, Mma? Jeste li raspoloženi za još jednu šolju?“

Mma Tafa nije mogla biti jasnija, pomislila je Mma Ramocve. Prirodno je da žena gaji ambicije u vezi sa svojim mužem, ali ne možete uvek biti sigurni da i muž gaji tu istu ambiciju. Dali Grmalj Tafa stvarno želi da bude kapiten ili je reč o tome da Mma Tafa želi da bude kapitenova žena? Odlučila je da ne okoliša. „A Grmalj?“ rekla je. „Da li bi Grmalj voleo da preuzme Ropsov posao?“

„Mislim da bi“, odvratila je Mma Tafa.

„Samo mislite, Mma? Niste ga to pitali?“

Mma Tafa je uzdahnula. „Ne znaju svi muškarci šta hoće, Mma. Mnogi od njih kažu da su zadovoljni onim što rade, a ne znaju šta bi stvarno želeli da rade... u dubini duše. Znate šta hoću da kažem, Mma.“

„Mislim da znam“, odvratila je Mma Ramocve.

„Zato je ženin zadatak - vaš i moj, Mma - da ustanovi šta njen muž stvarno želi da radi, i da mu onda to kaže. To je, čini mi se, naš

zadatak, Mma.“

Mma Ramocve je pomislila na gospodina Dž. L. B. Matekonija. Bio je čovek blage naravi - poznat po tome - i nikad ga nije čula da govori o svojim željama. Je li imao nekih ambicija? Sigurno je u nekom trenutku poželeo da poseduje sopstveni servis i sigurno je radio na tome da ostvari taj cilj. Zatim je poželeo da se oženi i zaprosio ju je - naposljetku - što je nagoveštavalo da je morao imati ambicije da zasnuje brak. Ali osim toga, pitala se, koje su neispunjene želje čamile u njegovoj duši? Da li je želeo da nauči da pilotira, kao što je uradio vlasnik drugog automehaničarskog servisa? Pomislila je da nije. Bio je prestravljen onomad kad ga je Mma Potokvani na prepad nagovorila da u dobrotvorne svrhe skoči padobranom, tako da nije bilo verovatno da je želeo da ima bilo kakva posla s avionima. Da li je želeo da nauči da kuva? Ponovo je pomislila da nije, gospodin Dž. L. B. Matekoni nije pokazivao ni najmanje interesovanje za bilo kakav kuhinjski posao. A da li je možda želeo da otputuje negde, možda u Namibiju, na njene pešćane plaže pune dina, na more? Nije nikad govorio o tome.

Pomisao da gospodin Dž. L. B. Matekoni gaji tajne, neispunjene ambicije ražalostila je Mmu Ramocve, jednako kao i pomisao da ljudi nešto istinski žele i nikad ne dobiju ono za čim čeznu. Odbacujući ili zabranjujući tuđe nade, pomislila je, zaboravljamo da i oni, isto kao i mi, imaju samo jedan život.

Upravo dok je Mma Tafa pristavljala vodu za drugu porciju čaja, a Mma Ramocve razmišljala o neostvarenim ambicijama, otvorila su se kuhinjska vrata i ušao je Grmalj Tafa. Videći golmana izbliza, Mma Ramocve je bila zapanjena njegovim malim rastom - ovde u kuhinji izgledao je još sitniji, i to ne malo, nego kad stoji na голу. Naravno, to je možda imalo izvesne veze s tim što je stajao pored Mme Tafa koja je, pored svog muža, izgledala još veća nego pre. Ona se razliva, pomislila je Mma Ramocve, razliva se iz udobnog, jastučastog središta ka rukavcima svojih raskošno podstavljenih prstiju, veličanstvena reka od žene. A on, sićušni golman, izgledao je kao da bi se mogao utopiti u njenom naručju, utopiti i nestati. Gde li mi je muž? pitala bi se Mma Tafa .Jeste li ga negde videli? A oni bi joj odgovorili: Tu, u vašem naručju, Mma, tu je, pogledajte.

Upoznali su se i Grmalj Tafa je seo. Kad mu je žena objasnila da je Mma Ramocve tu u ime gospodina Molofololoa, preko lica mu je preletela senka. Pogledao je načas svoju ženu, koja je reagovala jednim od onih pogleda kakve razmenjuju bračni parovi, pogledom koji je govorio više od bilo kojih reči. Potom je usledio i ohrabrujući odgovor koji je podvukao neizgovorenu poruku: „Nema nikakvog problema“, rekla je. „Ne brini.“

Mma Ramocve je napravila mentalnu zabelešku ove opaske. Kakav bi problem mogao Grmalj Tafa očekivati od emisara gospodina Molofololoa? S jedne strane, ova opaska je nagoveštavala da Grmalj Tafa ima razloga da se plaši gospodina Molofololoa - a to je, svakako, upravo ono što se može očekivati da oseća izdajnik fudbalskog tima.

Grmalj Tafa je seo za sto, preko puta Mma Ramocve, i pažljivo slušao dok mu je objašnjavala kojim je poslom došla. „Gospodin Molofololo želi da čuje šta nije u redu“, rekla je. „Zato ja idem i razgovaram sa svim igračima.“

Vidljivo je odahnuo kad je pomenula sve igrače. „Ne samo sa nmom?“ rekao je.

„Razume se da ne, Rra. Zašto bih razgovarala samo s vama?“

Bila je svesna žaoke na kraju svog odgovora i pažljivo je posmatrala njegovu reakciju.

„Zato što za primljeni gol uvek okrive golmana“, rekao je. „Uvek jadnog golmana.“

Zvučalo je sasvim logično. I, dabome, ako je iko u prilici da proda meč, onda je to golman.

Grmalj Tafa je sklopio dlanove i zavalio se na naslon stolice. „Želite da znate šta nije u redu, Mma? Reći ću vam. Bez straha. Bez imalo straha ću vam reći. Naš kapiten - Rops Tobega. Jeste li ga upoznali?“

Mma Ramocve je odmahнула glavom. „Samo nakratko, Rra. Još uvek nisam razgovarala s njim, Rra. Ali hoću.“

Grmalj je nabrao nos. „Hoćete, ali samo ako on pristane da razgovara s vama. Moraćete, znate, da se najavite. Veliki Rops Tobega nije od onih ljudi kod kojih možete naprosto da svratite. O ne. Morate da telefonirate i kažete njegovoj ženi, Molim vas, mogu li

da razgovaram s Ropsom, Mma? Neću dugo. Samo minut. Eto šta morate da uradite."

Mma Tafa je prasnula u smeh. „A za razgovor s njegovom ženom takođe morate da se najavite. Morate da telefonirate kućnoj pomoćnici i kažete, Molim vas, Mma, mogu li da razgovaram s Mmom Tobega? Samo minut, itd, itd.“ Gledala je u Grmalja dok je govorila, očigledno uživajući u njegovom odobravanju.

„Smešno, zaista", rekao je Grmalj. „Ali Mmakeleco je u pravu. Mnogi su dozvolili da mu položaj udari u glavu. Lakše ćete doći do predsednika države nego do njega, kad vam kažem!"

„To ništa ne valja", rekla je Mma Ramocve. „Čini mi se da pokušavate da mi kažete da kapiten, taj Rops, nije dobar."

„Baš tako", potvrdio je Grmalj Tafa. „I dokle god ga ne smene, ima samo da gubimo, gubimo i gubimo. To vam garantujem, Mma."

Mma Ramocve je delovala zamišljeno, pažljivo vagajući ovu informaciju. „Kažite mi, Rra", rekla je potom, „kako se smenjuje kapiten? Da li to biva automatski ukoliko timu duže vreme ide veoma loše?"

Učinilo joj se da oboje oklevaju, Mmakeleco i Grmalj Tafa, učinilo joj se da je videla da su se ukočili i da se zgledaju. Čekala je.

„Pa, sad, ne znam“, rekao je naposljetku Grmalj Tafa. „To zavisi od vlasnika tima. Pretpostavljam da o tome odlučuje gospodin Molofololo.“

Mma Ramocve je pokušala drugačiji pristup. „Mislite li da je moguće, Rra...“ počela je. „Mislite li da je moguće da se neko u timu namerno trudi da gubite? Mislite li da je tako nešto moguće?“

Grmalj Tafa je načas zatvorio oči. Zatim ih je otvorio i zagledao se u Mmu Ramocve pogledom koji je odavao čisto, najiskrenije užasavanje. „Nikad, Mma. Videlo bi se, znate. Svi bi videli.“

Mma Ramocve ga je blago podstakla. „Kako to?“

Grmalj Tafa je dobio prstima po stolu. „Uvek se vidi kad neko ne igra najbolje što može. Jednostavno se vidi.“ Zaćutao je, kao da se prvi put setio nečega. „Ali, kad ste već pomenuli to, Mma, mislim da možda postoji neko ko ne igra najbolje što može. Da, mislim da mogu to reći.“

Mma Ramocve ga je pažljivo posmatrala. Ovako sitan, pomislila je, podseća na neko od onih stvorenja koja se mogu videti kako jurcaju

po bušu: žilava i gotovo neuhvatljiva. Bio bi odličan plesač, zaključila je. A onda je načas zamislila Grmalja Tafa kako pleše sa svojom ženom, izgubljen u tom silnom mesu, a nežna stopala mu jedva dodiruju pod dok ga ona drži u naručju.

Nastojala je da pitanje zvuči nebitno - kao naknadna misao. „Šta mislite, ko to ne igra najbolje što može?“

Odgovor je stigao kao iz topa. „Rops“, rekao je. „Ako iko želi da izgubimo, to je sigurno Rops.“

Glumila je nevericu. „Ma nije moguće, Rra. Nije valjda Rops takav. Zašto bi želeo da gubite?“

„Zato što mrzi gospodina Molofololoa“, odvratio je Grmalj Tafa. „Koliko znam, gospodin Molofololo je kriv što je Ropsov zet bankrotirao.“

„Kako to?“ raspitivala se Mma Ramocve.

Grmalj nije znao, ali je uveravao Mmu Ramocve da se to zaista dogodilo i da je Rops još uvek ljut zbog toga.

„Shvatam“, rekla je Mma Ramocve. „Ali ako Rops već ne podnosi gospodina Molofololoa, što jednostavno ne ode? On je toliko poznat, sigurno bi mnogi timovi poželeli da igra za njih. Mogao bi da pređe u Tobdžije iz predgrađa. Mogao bi da pređe u bilo koji drugi tim.“

Grmalj Tafa je odmahnuo glavom. „Prestar je Rops za to. Nije više onako dobar. Rops je odigrao svoje.“

„Ali ne bi valjda želeo da ovako završi karijeru“, bila je uporna Mma Ramocve. „Ko bi želeo da se povuče posle ovako dugog niza poraza?“

„Ne pitajte mene“, odvratio je Grmalj Tafa. „Vi bi trebalo da znate takve stvari. Vi ste detektivka.“

Mma Ramocve je nepomično sedela. „Otkud znate, Rra? Otkud znate da sam detektivka?“

Grmalj ju je iznenađeno pogledao. „Otud što to svi znaju, Mma Ramocve. Vi ste čuveni u ovim krajevima. Mma Ramocve iz Prve damske detektivske agencije. Sad vas već svi poznaju.“ „Propade vam maska“, rekla je Mma Tafa, osmehujući se Mmi Ramocve. „Je 1' tako kažete vi detektivi?“

Umesto nje, odgovorio je Grmalj Tafa. „Tako“, rekao je.

Mma Ramocve se do svojih kola vratila duboko zamišljena. Nije bila sasvim sigurna koje zaključke da izvuče iz svog razgovora s bračnim

parom Tafa, neke stvari su joj postale jasnije, dok su neke druge postale još manje jasne. Ponešto joj je, pak, sad bilo sasvim nerazumljivo.

Dečkić je savesno presedeo pored njenog kombija, stoga je izvadila iz torbice nekoliko novčića da bi mu platila.

„Dobro si mi čuvao kombi“, rekla je, utisnuvši mu novčiće u ispružen dlan.

„Hvala vam, Mma.“

Pogledala je naniže u njega, u njegovo čudno, vrlo ozbiljno lice, bio je bistriji, možda, od većine svojih vršnjaka. Dečaci sve znaju, sećala se da je neko rekao. Sve.

„Kaži ti meni“, obratila se dečaku, „Grmalj Tafa: šta misliš, je li on dobar ili rđav čovek?“

Dečakove oči su se samo malo pokrenule. Muva mu je sletela na glavu i lagano se šetala prostranstvom njegovog čela. Nije uradio ništa da je otera.

„Ja mislim da je on rđav čovek“, rekao je. „Mnogo rđav čovek. I da će ga Bog jednog dana kazniti.“

Mma Ramocve ostala je zatečena ovim rečima. Sud bese izrečen tako brzo, tako jasno, ali uvek je tako, pomislila je, kad si mali.

„Ko kaže da je on rđav čovek?“ upitala je. „Samo ti?“ Dečkić je odmahnuo glavom, nateravši muvu da odleti sa svoje odjednom nebezbedne piste.

„Moj otac“, odvratio je. „Grmalj Tafa duguje mom ocu deset hiljada pula. To je ovol'ko mnogo, Mma.“ Raširio je ruke da bi joj dočarao tu gomilu novca. „Tata kaže da samo rđavi ljudi ne plaćaju ono što su obećali da će platiti. Zato ja mislim da će mu Bog doakati.“

Mma Ramocve se osmehnula. „Ti si vrlo zanimljiv dečak“, rekla je.

Dvanaesto poglavlje

CIPELE OD KROKODILSKE KOŽE

Vrativši se u svoju praznu kancelariju, Mma Ramocve je na svom radnom stolu zatekla rukom ispisanu poruku od Mme Makuci:

Mma Ramocve, sada se osećam malo bolje, pa sam rešila da odem u kupovinu. Potrebno mi je da razmislim o onome o čemu smo razgovarale, ali sad moram da trknem do supermarketa. Futi dolazi na večeru i moram da kupim neke namirnice. Popričaću s njim, Mma. Rekli ste da je uvek najbolje raspraviti stvar i upravo ću to i uraditi.

Grejs Makuci, DS

Mma Ramocve se osmehnula pročitavši poruku. Ako nas način na koji pišemo pisma odaje, a ljudi kažu da je zaista tako, tada je ovo DS kazivalo sve: zvanje diplomirane sekretarice bilo je ono čime se Mma Makuci najviše ponosila - sasvim razumljivo. Ali mora li ga navoditi pored svog imena, i to čak i onda kad je ostavljala poruku svojoj poslodavki Mma Ramocve nije imala nikakvih slova koja bi dometnula pored svog imena, osim, naravno, ako ne bi napisala Ž, žensko. Mma Dragocena Ramocve, Ž. To se činilo nepotrebno, budući da je ono Mma jasno govorilo da je reč o ženi, isto kao i njeno ime, Dragocena. Možda bi mogla staviti TGZ (tradicionalno građena žena) ili PD (privatna detektivka). Ovo poslednje zvuči mnogo bolje, pomislila je, ali je zaista nepotrebno, pošto svi znaju da je ona privatna detektivka, ili su barem Tafini tako rekli.

Nadala se da će Mma Makuci svoj razgovor s Futijem obaviti taktično i da neće reći ništa zbog čega bi se docnije kajala. Kad je svojoj pomoćnici nagovestila da bi bilo dobro da kaže šta je muči, Mma Ramocve nije htela da kaže da bi o tome trebalo da razgovara s Futijem, htela je da kaže da bi Mma Makuci trebalo da razgovara o tome s njom. Diskutovati o takvim stvarima s prijateljicom je jedno, diskutovati o tome s muškarcem, pri tom još osumnjičenim muškarcem, nešto je sasvim drugo, i mnogo opasnije. Muškarci ne

vole kad ih osumnjiče za neverstvo, štaviše, čula je za slučajeve kad su muškarci na takve optužbe reagovali tako što su otišli i našli sebi drugu devojkicu, iako u optužbi nije bilo ni najmanje istine. Čini se da i sam pomen takve mogućnosti može biti dovoljan da u umu muškarca podstakne želju da uradi ono što inače ne bi uradio. Žena mora biti veoma, veoma pažljiva.

Mma Ramocve je smatrala da nema nikakve verovatnoće da Futi razmišlja o mogućnosti da napusti Mmu Makuci zbog Vajolet Sefoto. Futi joj se oduvek činio kao odan muškarac nesklon avanturama, ne od one vrste muškaraca koji bi se spetljali sa ženom poput Vajolet, s njenim nemoralnim, raskalašnim i krajnje bezobzirnim ponašanjem. A opet, opet... Problem je u tome što su muškarci slabi i ponekad se i najpostojaniji među njima, našavši se suočeni s odlučnim napadom, ispostave kao najveći mogući slabići. Vajolet to verovatno dobro zna. Zna kako da zavrti glavu muškarcu, jer je to već mnogo puta uradila, po svoj prilici ostavljajući za sobom trag u vidu raskinutih veridbi i razorenih brakova. Mma Ramocve ju je smatrala kradljivicom muževa, budući da je više nego jednom čula takvu optužbu u vezi s njom. A hoće li Futi, uprkos svim svojim dobrim osobinama, biti kadar da odoli razornoj moći nekog tako vičnog opakom umeću krađe muževa?

Sela je za svoj radni sto, razmišljajući o ovim stvarima, i upravo se time bavila, gledajući u tavanicu, kad je ušao Fanvel.

„Znam da još nije vreme za čaj, Mma Ramocve“, rekao je, pogledavši na svoj sat. „Ali strašno sam žedan. 'Teo bi' da skuvam malo čaja.“

„I ja sam žedna“, rekla je Mma Ramocve. „Mogao bi i meni skuvati jedan.“

Fanvel je otišao da napuni lonče vodom i vratio se nekoliko časaka kasnije. Čekajući da voda proključa, sedeo je na stolu Mme Makuci, lupkajući nogama o stranicu stola. Da je Mma Makuci tu, pomislila je Mma Ramocve, ne bi se ni u snu usudio da uradi tako nešto, ali mogla mu je oprostiti ovu sitnu drskost. I ona sama je u odsustvu Mme Makuci radila neke stvari na koje se u njenom prisustvu ne bi nikad odvažila - upotrebljavajući, na primer, šolju svoje pomoćnice ako bi njena sopstvena bila prljava a ona je imala previše posla - ili je bila prevelika vrućina - da bi je oprala.

„Baš mi je žao“, iznenada se oglasio Fanvel.

Mma Ramocve je iznenađeno podigla pogled. „Zašto, šta si uradio?“

„Nisam ništa uradio, Mma. Zao mi je zbog vašeg starog kombija.“

Mma Ramocve je uzdahnula. „Vrlo si ljubazan, Fanvele. Lepo je od tebe što to kažeš.“ Beše primetila da Čarli nije rekao ni reč povodom kraja njenog malog belog kombija i čak se smejujlo gledajući ga, prisetila se. Ali nije bila osvetoljubiva i stoga nije imalo svrhe razmišljati o tome.

„Ražalostio sam se dok smo ga šlepovali“, nastavio je Fanvel. „Kad se samo setim kol'ko ste se puta vozili tim kombijem kući i posle opet u kancelariju. Mora biti da vam je ovo teško palo, Mma.“

„Jeste“, odvratila je Mma Ramocve. Nije videla kad su odšlepovali kombi, ali više nije bio parkiran pored radionice, tako da je pretpostavila da je i to obavljeno. Nije se usuđivala ni da pita o tome šta će biti s kombijem, ali sad je zaključila da bi možda trebalo da se raspita. Beše posavetovala Mmu Makuci da je dobro porazgovarati o problemu, pa, eto, sad bi možda i za nju samu bilo najbolje da porazgovara o sudbini svog kombija.

Upitala je Fanvela šta su uradili i objasnio joj je. „Jutros smo to obavili“, rekao je. „Kad ste se vi odvezli vašim novim kombijem. Gazda je vozio kamionet, a ja sam sedeo za volanom vašeg kombija. Odvezli smo ga onom čoveku koji vadi rezervne delove iz starih kola. Hari Moloso. On drži taj plac tamo u industrijskoj zoni, na onoj strani. Ponekad idem kod njega po rezervne delove. To vam je jedan trbušast čovek koji pije mnogo piva i ima stomak koji mu štrči, ovako. Tamo smo ga odšlepovali.“ Mma Ramocve je saslušala ovo s rastućim osećanjem praznine u duši. To nije bio dostojanstven kraj za njen mali beli kombi - da bude tako sramno predat Hariju Molosou, s njegovim pivskim stomakom i uvek spremnim acetilenskim brenerom, tim okrutnim instrumentom za mučenje. Zadrhtala je.

Fanvel je zazviždao. „Šteta za vaš kombi, Mma“, rekao je. „Možda se ipak mog'o popraviti. Ako bi čovek naš'o delove. Al' to bi bio velik pos'o.“

Mma Ramocve je ćutala, a Fanvel ju je posmatrao, osmehujući se. „Mnogo velik pos'o. Ali mora da ih negde ima. Ako se čovek valjano

potrudi da ih pronađe.^u

Mma Ramocve je uzela olovku i poigravala se njome vrteći je lagano između palca i kažiprsta. „Rezervni delovi?“

„Da“, rekao je Fanvel. „Morali bi' da... Al' to je podugačak spisak, Mma. Ne isplati se, ko što reče gazda kad smo ga otvorili. U pravu je, shvatam.“

Iako krhka i tanušna, to je ipak bila slamka. „Ali moglo bi se uraditi? Šta misliš, da li bi bilo moguće pronaći te delove?“ Fanvel je potvrdno klimnuo. „Pa, počnete kod Harija Molosoa. Sigurno je i pre im'o taki' kombija na placu. Sto posto ima nekih delova. A Hari Moloso zna i druge koji trguju rezervnim delovima, Mma. Mog'o bi telefonirati u Johannesburg ako zatreba i popričati s nekim tamo. Ili u Frensistaun, u Mafikeng – gde god. Taj zna ljude.“ Osmehnuo se. „Ja - ja vam nikog ne znam. Nikog.“

Mma Ramocve se zagledala u svoj sto. Isplati li se to? Volela je taj kombi i mada je ovaj novi bio vrlo udoban i efikasan, jesu li udobnost i efikasnost baš sve u životu? Smatrala je da nisu. Da jesu, da li bi se onda ona i Mma Makuci bavile ovim čime se bave, radeći za vrlo malo novca u čudnoj maloj kancelariji pored automehaničarske radionice? Pomislila je da bi ona sama mogla naći daleko udobnije radno mesto, a da Mma Makuci ima Futija - ako ga, to jest, još uvek ima - i da uskoro neće imati ni potrebe da radi. Ne, udobnost nije sve. Njih dve rade u Prvoj damskoj detektivskoj agenciji zato što žele da pomognu ljudima koji imaju problema u životu. I sede na ovim starim stolicama zato što su oduvek sedele na njima i osećaju odanost prema stvarima koje su ih tako dobro služile. Mali beli kombi ju je dobro služio, a onda su ga odšlepovali na otpad Harija Molosoa, to mu je bilo hvala.

Podigla je pogled prema Fanvelu, koji ju je posmatrao, dok mu je na uglovima usana poigravao osmeh. Duboko je uzdahnula. „Šta misliš, da li bi...“

Šegrt je unapred znao šta je naumila da ga pita. „Da“, rekao je. „Mog'o bi da pokušam.“

Odahnula je. „Da li bismo mogli da odemo tamo? Ne mora danas, ali uskoro?“

Fanvel je napravio gest koji je ukazivao da mu odgovara sve što ona želi da učini. „Al' ništa ne garantujem, Mma Ramocve“, rekao je.

„Ko može garantovati bilo šta?“ odgovorila mu je pitanjem Mma Ramocve.

Fanvel se nasmejao. „Na vašoj tabli tamo napolju piše da je zadovoljstvo zagarantovano, zar ne? Prva damska detektivska agencija - Lično vodimo slučajeve - Zadovoljstvo zagarantovano.“

„Pa sad, pretpostavljam da bismo volele da možemo to da garantujemo“, odvratila je Mma Ramocve. Imala je osećaj da bi najradije ustala i zagrlila tog momka, ali znala je da to nikako ne sme. Zamislila je načas kako ga grli i uto u kancelariju ulazi Mma Makuci i potpuno pogrešno protumači to što je videla. Morala bi joj reći, Ali zagrlila sam ga naprosto zato što me je obuzela radost, Mma na šta bi Mma Makuci taktično odgovorila, Naravno, Mma, naravno.

Dok su Fanvel i Mma Ramocve razgovarali o malom belom kombiju, Mma Makuci je bila u tržnom centru na Keju, šetajući širokim holom koji je vodio do supermarketa. Prodavnice na obema stranama hola bile su pune raznoraznih iskušenja - ako se izuzme butik sportske odeće, za koju nije ni najmanje marila. Nije je zanimala odeća namenjena vrzmanju po bušu - sve te bezvezne jakne s previše džepova, šeširi sa spuštenim obodom i tome slično. Nije baš naročito volela buš: bila je spremna da prihvati da ima onih koji ga vole, ali Mma Makuci je spadala u one koji su više za udobnosti grada. U bušu ima stvari koje te mogu ujesti - i hoće, samo ako im se ukaže prilika. I naravno, ako se čovek odvaži da zađe u pravi buš, zabačene predele koji se prostiru na severu zemlje, u prostrane nizije i šume mopani drveća, tamo ima stvorenja čije mu prisustvo može stvarati istinsku nelagodu. Mma Makuci je to znala zato što je jednog od njenih predaka, njenog dedu po majci, napao lav u okolini Mauna. Deda je radio kao vozač za kompaniju koja je dostavljala zalihe iz Frensistauna u Deltu, i stao je usput u malom selu u kojem je imao rođaka. Dok se pred zoru pripremao da krene dalje, napala ga je velika lavica koja ga je gadno unakazila pre no što su seljani, čuvši njegove krike, dojurili vitlajući motkama. Ova priča se usekla u pamćenje male Mme Makuci i buš ju je otad činio nervoznom.

Razume se, u Gaboronu, u tržnom centru na Keju, nije bilo opasnosti od lavova, ali ko će ga znati šta vreba tamo gde prestaje

grad? Uostalom, jezero se nije nalazilo baš daleko, a iza njega prostirala se oblast u kojoj su se mogle videti velike antilope - kudui i elandi - a ako njih ima tamo, zašto se onda tuda ne bi vrzmala i stvorenja koja ih love - lavovi i leopardi? I zar u jezeru nema krokodila, bez obzira na to što ljudi pričaju da ih nema? Krokodili... zastala je. Supermarket se nalazio odmah iza ugla, ali ovde, s njene desne strane, dizao se izlog prodavnice cipela a u njemu, izložen na stalku, par cipela koji je izgledao kao da je napravljen od krokodilske kože.

Mma Makuci je stala i zagledala se u izlog. Bilo je teško reći koja je koža posredi - cipele u prednjem delu izloga bile su vrlo očigledno od nojeve kože, što se videlo po onim sićušnim ispupčenjima - ali one na stalku su imale sasvim drugačiju teksturu. Da nisu možda od kože nilskog konja? Svakako da ne. Nije nikad čula da se koža nilskog konja koristi za izradu obuće i čisto je sumnjala da bi takva obuća bila iole dopadljiva. Nije mogla zamisliti sebe kako kaže, Ovo su moje nove cipele od kože nilskog konja, to je odavalo potpuno pogrešan utisak. Možda bi Mma Ramocve mogla nositi cipele od kože nilskog konja, to bi bila prava koža za tradicionalno građene osobe.

Oklevala je. Nije došla u tržni centar da bi kupila cipele, došla je da bi kupila namirnice, a između kupovine namirnica i kupovine cipela postoji ogromna razlika, sažeta u jednoj jedincatoj reči: krivica. Ne osećamo ni najmanju krivicu kupujući svakodnevne potrepštine, kao što su namirnice, dok je kupovina obuće, pa makar i one namenjene za odlazak na posao, proces vrlo podložan griži savesti. Jesu li cipele neophodne? Jesu li ovakve cipele neophodne? Da li bi iko mogao poverovati da su neke ovakve cipele kupljene s funkcionalnošću na umu? To su bila pitanja s kojima se Mma Makuci suočavala svaki put kad bi ušla u prodavnicu cipela. Pitanja koja je ona odlučno, s rešenošću dostojnom divljenja, ostavljala po strani pre no što bi obavila kupovinu.

Njeno oklevanje nije bilo dugog veka. Imaće dovoljno vremena za kupovinu namirnica za večeru čak i ako sad uđe u prodavnicu cipela. Uz to, ko kaže da mora i kupiti nešto ako uđe, savršeno je moguće ući u prodavnicu cipela i samo razgledati, i pored toga što je Mma Makuci neizbežno izlazila iz nje s novim parom cipela. Ovog puta,

biće to čista radoznalost u vezi s cipelama od krokodilske kože, ništa više.

Prodavačica ju je prepoznala. Njena sestra je pohađala Bocvanski koledž za sekretarice istovremeno kad i Mma Makuci, štaviše, bile su baš dobre drugarice. „Mma Makuci“, oslovila ju je, prilazeći joj. „Dugo vas nije bilo. Kako ste, Mma?“

„Dobro sam, Mma, hvala na pitanju. A vi?“

„Ja takođe, Mma, hvala.“

Usledila je tišina. Zatim je Mma Makuci nastavila: „A vaša sestra, je li i ona dobro?“ „Jeste. Rodila je još jednu bebu. Beba je takođe dobro.“ „Lepo.“

Tišina se vratila. Mma Makuci je pogledala prema izlogu. „Nisam mogla a da ne primetim, Mma“, rekla je, „da tamo u izlogu imate par vrlo elegantnih cipela. One na stalku. To su veoma lepe cipele.“

Prodavačica se nasmejala. „Jesu, Mma. Vrlo su lepe. Zato smo ih i stavili na stalak - da biste ih primetili u prolazu. I primetili ste ih.“

Prišla je izlogu i nagnula se da uzme cipele sa stalka. Vrativši se do Mme Makuci, podigla ih je visoko, kao nagradu. „Evo, Mma. Pogledajte ih samo. Izuzetne cipele.“

Mma Makuci je pružila ruku i uzela jednu cipelu iz ruku prodavačice. Okrenula ju je i pogledala štiklu i đon. Štikla je bila visoka, ali ne toliko da bi činila cipele nepraktičnim. Pogledala je unutra: izrada je bila besprekorna, kožnu postavu pridržavali su uredni šavovi na rubovima i sve je bilo pedantno i stručno napravljeno. Prešla je prstom preko kože, osećaj je bio baš kao što treba.

„Proizvedene su u Johanesburgu“, rekla je prodavačica. „Tamošnje žene koje prate modu nose ovih dana baš takve cipele. Ali vi to znate, naravno.“

Mma Makuci je potvrdno klimnula. „Naravno.“

„Međutim, sad se ove cipele nose i u Gaboronu“, nastavila je prodavačica. „Kupuju ih naše žene koje prate modu.“

Mma Makuci je ćutke sela na jednu od stolica, dok je prodavačica, dodavši joj i drugu cipelu, otišla da donese kratke najlon-čarapice. Odluka da proba cipele beše donesena bez reči, ali uz odlično uzajamno razumevanje. Prodavačica je znala šta se odvija u umu Mme Makuci i ostavila ju je da sama bije svoju unutrašnju bitku,

njena pomoć joj nije bila potrebna. Osim, možda, primedbe da su cipele napravljene od kože koja liči na krokodilsku - ali nije. To je takozvani „krokodil-luk“, što nikako nije isto. „To je bolje za krokodile“, objasnila je prodavačica. „I isto je tako lepo. Kad vide te cipele, mnogi će pomisliti da nosite krokodilsku kožu. Eto šta će pomisliti, Mma.“

Mma Makuci je navukla cipele na noge. Bile su baš njen broj i savršeno su joj pristajale. Okrznula je pogledom asistentkinju, koja je ohrabrujuće klimnula. Ustala je.

„Nisam sigurna kad bih nosila ove cipele“, rekla je, nesigurno koraknuvši.

Prodavačica je raširila ruke. „O, Mma, možete ih nositi na raznim zabavama. To su idealne svečane cipele.“

Mma Makuci je pogledala naniže, u svoja stopala. „Ne idem često na zabave“, rekla je. „Zapravo, ne idem ni na kakve zabave.“ To je bilo tačno. Mma Makuci nije bila od onih koji obilaze zabave, a Futi joj nije nikad ni predložio da odu na neku.

„Ali i ne morate“, žurno je dodala prodavačica. „Te cipele i nisu da se nose samo u svečanim prilikama. Možete ih nositi na posao. Kad imate sastanke s klijentima. Ili kao obuću za svaki dan - kad god poželite da izgledate otmeno, makar i bez nekog posebnog povoda. Ove su vam cipele za svaku priliku, znate.“ „Vrlo su lepe“, rekla je Mma Makuci. „Vrlo elegantne.“ Prodavačica je potvrdno klimnula. „To je prvo što sam pomislila kad sam ih videla. Pomislila sam da tako elegantne cipele odavno nismo imali u radnji.“

Mma Makuci je upitala za cenu. Bila je visoka, ali onda je rekla samoj sebi: ja sam verenica bogatog čoveka - još uvek - a on mi često kaže da bi voleo da mi kupuje cipele i haljine. Nisam to nikad iskoristila, nikad. Pogledala je u novčanik. Beše otišla u banku da podigne novac s računa i imala je taman dovoljno za cipele, iako za hranu, u tom slučaju, ne bi ostalo baš ništa.

Izbor je bio jasan: cipele ili namirnice, lepota ili hrana, razboritost ili podleganje iskušenju.

„Uzeću ove cipele“, odlučno je rekla.

Na licu prodavačice pojavio se širok osmeh. „Nećete se pokajati, Mma“, rekla je. „Nikad. Nijednom.“

Mma Makuci je uhvatila minibus do kuće. Praznih ruku, ako se izuzmu cipele, koje behu upakovane u elegantnu kutiju i potom u plastičnu torbu za kupovinu. Ta torba joj se sad nalazila na krilu, istom onom na kojem bi se, da nije popustila pred nepromišljenošću, sad nalazio ceger s namirnicama. Ali da je kupila namirnice, sad ne bi bila obuzeta ovim divnim osećanjem preporođenosti do kojeg ume da dovede uzbudljiva kupovina. Uostalom, jesu li joj namirnice bile zaista potrebne? Imala je kod kuće nešto krompira i malo spanaća. Imala je i nekoliko jaja i komad hleba. Uz malo mašte i snalažljivosti, od toga se može napraviti dovoljno ukusan zalogaj za Futijevu večeru - omlet s krompirom i spanaćem, možda, ili pržena jaja i pomfrit, obrok jednostavan ali baš onakav kakav muškarci vole da pojedu.

Iskrcala se iz minibusu i prepešačila kratku udaljenost od stanice do kuće. Ušavši, sela je na jednu od stolica za kuhinjskim stolom i izula stare cipele. Zatim je, ustavši, prošetala nekoliko krugova po sobi s novim cipelama na nogama. Stare cipele su posmatrale, prekorno je gledajući: Samo si zbacila stare i navukla nove, gazdarice, rekle su. Toliko o odanosti.

Odmahnula je glavom. Neće baciti stare cipele, toliko bi trebalo da znaju. Još uvek ste mi važne, rekla im je.

Cipele su ćutale. Bile su skeptične.

Nove cipele su, čim ih je obula, dobacile ponosit pogled starim cipelama. Možete da se pojedete od muke, stare cipele, rekle su. Odsvirale ste svoje.

E pa nisu, pomislila je Mma Makuci. Nisu odsvirale svoje. Svake cipele, kakve god bile i u kakvom god stanju, imaju svoje mesto.

Aha, gazdarice, rekle su stare cipele. Lepo sročeno, ali kad se sve sabere i oduzme, odsvirale smo svoje. Ali bolje se pripazi, gazdarice! Šta ako si i ti odsvirala svoje?

Ponovo je sela. Cipele, stare i nove, ćutale su kao zalivene. Cipele ne mogu da govore, pomislila je, to naprosto ja pričam sama sa sobom.

Odsvirala, šapnule su stare cipele.

Pogledala je dole. Cipele su ležale na podu i ćutale, izvrnutih jezika, obični komadi kože, zapravo, ali s izrazom samozadovoljstva koji dolazi posle davanja blagovremenog i preko potrebnog upozorenja.

Trinaesto poglavlje

KAKO BRINEMO

„Oдох ja“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni sledećeg jutra, stojeći na kuhinjskom pragu. „Danas je dan za Lobace.“ „Pa da“, rekla je Mma Ramocve. Beše smetnula s uma, ali sad se setila, da je ovo jedan od onih dana kad gospodin Dž. L. B. Matekoni odlazi da pomaže prijatelju koji drži servis u Lobaceu. Taj prijatelj, koji je nedavno kupio servis, borio se da opstane u poslu nakon što se njegov radnik prevremeno penzionisao. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je smesta uskočio, ponudivši da dolazi jednom u dve nedelje - vodeći i Čarlija sa sobom - kako bi mu pomogao da dovrši zaostali posao. Tipično za njega, pomislila je s dragošću Mma Ramocve, da priskoči nekom u pomoć na taj način. Ali posla je neizbežno bivalo više no što su on i Čarli mogli da obave i dani provedeni u Lobaceu bi se uvek otegli.

„Pokušaću da se vratim na vreme za večeru“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Ali znaš kako je.“

Mma Ramocve je znala. Neće se vratiti do deset uveče, možda i kasnije, a ona neće prestati da brine sve dok ne vidi farove njegovog kamioneta pred kapijom. Taj put je noću umeo da bude opasan, što zbog loših vozača, što zbog životinja koje bi zabasale na drum. Čula je za mnoge koji su noću naleteli na neko živinče, u jednom trenutku je drum bio prazan a koliko u sledećem, skoro uvek bez i najmanjeg upozorenja, krava ili magarac bi nonšalantno došetali pravo pred kola. Ali, zbog takvih stvari možemo se zabrinjavati bez kraja i konca, pomislila je Mma Ramocve, koja je znala da od zabrinjavanja nema nikakve pomoći. Naravno da brinemo zbog onih koje volimo, ne možemo drugačije. Brinula je zbog Motoleli, zbog budućnosti koja je čekala devojčicu u invalidskim kolicima. Od pomoći je kad je takva devojčica hrabra poput Motoleli, ali da li će hrabrost biti dovoljna da joj pomogne da pregrmi sva razočaranja koja je izvesno čekaju? Šta ako poželi da se uda i ima porodicu? Hoće li se naći mladić spreman

da preuzme odgovornost za hendikepiranu suprugu? Uz to, Mma Ramocve nije čak bila sigurna postoji li mogućnost da Motoleli rodi dete, sve i ako bude imala muža. Zasad nije mnogo razmišljala o tome, ali doći će vreme kad će morati.

A Puso, šta je s njim? Bio je čudan dečak - pomalo rezervisan, što je možda bilo i za očekivati od deteta koje je imalo tako težak početak u životu. Sad joj se činilo da uspevaju da dopru do njega, ali ponekad se pitala kakav će ispasti. Da je bio biološki sin gospodina Dž. L. B. Matekonija, znala bi da će blaga priroda gospodina Dž. L. B. Matekonija kad-tad izbiti na površinu, ali nije bio, bio je sin čoveka o kojem nisu znali baš ništa.

Ovakve sumnje bile su normalne i bilo bi čudno kad usvojitelji ne bi razmišljali o ovim stvarima. Ipak, nije imalo svrhe dozvoliti da ova uznemirujuća razmišljanja prerastu u brigu koja izjeda dušu. Bilo je važno živeti normalno i pružati deci ljubav koju zaslužuju. To je i činila, i znala je da joj oni tu ljubav u duši uzvraćaju.

Gledajući tog jutra za gospodinom Dž. L. B. Matekonijem dok je išao prema svom kamionetu, Mma Ramocve je osetila kako je obuzima iznenadno osećanje ranjivosti, strah da svet kakav poznaje visi o koncu. Mi smo, zapravo, sićušna stvorenja, sićušna i uplašena, koja nastoje da ne izgube ravnotežu na maloj platformi koju čini naša planeta. Stoga, iako svet oko nas može delovati tako čvrsto, tako postojano, zapravo nije takav. Svi smo na milosti i nemilosti slučaja, bez obzira na to koliko smo samouvereni, taoci sopstvene ljudske krhkosti. A to se ne odnosi samo na ljude nego i na zemlje. Stvari mogu poći naopako, a čitave nacije biti uvučene u svet živog košmara, događalo se već i događa se i dalje. Jadna Afrika, ne zaslužuje sve ono što joj rade. Afrika, koja bi mogla biti otelovljenje ljubavi, sreće i radosti, ume da bude i mesto patnje i sramote. Ali ta patnja nije jedina priča, pomislila je Mma Ramocve. Tu je i priča o hrabrosti, odlučnosti i dobroti koja se takođe može ispričati, i ona se ponosila time što je njena zemlja, njena Bocvana, bila deo toga.

Pre no što se ukrcao u kamionet, gospodin Dž. L. B. Matekoni se okrenuo i mahnuo. Odmahnula mu je s prozora i odjednom, neobjašnjivo, osetila je poriv da istrči u dvorište i razgovara s njim pre no što ode, da mu nešto kaže. Nepomično je stajala, poriv je bio snažan, ali deo nje se oglosio govoreći joj da ne bude luda, da bi

trebalo da ostane tu gde je. U rukama je držala kuhinjsku krpu i uhvatila sebe kako je uvrće obuzeta zebnjom. Zatim ju je bacila u stranu i požurila prema vratima.

On beše pokrenuo kamionet i upravo je vozio u rikverc prema kapiji. Kad se ona pojavila pored bočnog zida kuće, spazio ju je i ponovo mahnuo, misleći da je pošla u vrt. Ali onda je video da mu maše kao da je zaboravila da mu kaže nešto, sigurno da poruči da u povratku kupi nešto u nekoj od prodavnica u Lobaceu. Bio je tamo jedan mesar koji je bio neki dalji rod Obedu Ramocveu i koji im je davao dobre pozicije mesa po vrlo povoljnoj ceni. Biće da je o tome reč, pomislio je.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni je spustio prozor. „Bez brige, Mma Ramocve“, rekao je. „Svratiću do mesare. Šta nam je ovog puta potrebno?“

Odmahnula je glavom. Video je da ga prodorno posmatra, kao da očekuje poruku ili da čeka da on nešto kaže.

„Šta je bilo, Mma Ramocve?“

Odmahnula je glavom. „Ne znam, gospodine Dž. L. B. Matekoni. Valjda sam samo htela da ti nešto kažem. A sad ne znam šta je to bilo.“

Počeo je da širi lice u osmeh i taman je zaustio da je u šali prekori zbog zaboravnosti, kad je zastao. Bilo je u njenom ponašanju nečeg što je ukazivalo na zabrinutost, gotovo kao da je bila uplašena, kao da je želela da je on razuveri. Pružio je ruku kroz prozor i nežno je dotakao po nadlaktici, a potom uzeo njenu ruku u svoju, nespretno, budući da mu njegov položaj u kabini kamioneta nije nimalo olakšavao stvar. „Šta je bilo, Mma Ramocve? Nešto nije u redu?“

Odgovorila je da nije ništa bilo, sve je u redu. Zna li on kako je to kad ponekad osećaš strašnu zebnju, kad ti se čini kao da će se nešto dogoditi? Razmislio je načas o tome, da, razumeo je to osećanje, ali ništa loše se neće dogoditi. Potom ju je upitao je li uznemirena zbog svog kombija. Odrečno je odmahнула glavom.

„Pa šta je onda?“

Stegnula mu je ruku. „Htela sam da ti zahvalim“, rekla je.

Bio je zbunjen. „Zašto? Zašto da mi zahvališ?“

„Za sve što mi daješ, gospodine Dž. L. B. Matekoni.“

Skrenuo je pogled. Pokazivanje osećanja mu nije išlo od ruke, nikad to nije umeo, ali mu je srce u grudima naraslo kad je čuo reči zahvalnosti od ove žene koja je u njegovim očima bila otelovljenje svega lepog, otelovljenje dobrote i velikodušnosti i razumevanja, zemlje na koju je bio tako ponosan, otelovljenje Afrike i vaskolike ljubavi kojom je Afrika obilovala.

„Trebalo bi da zahvalim ja tebi, Mma Ramocve“, rekao je. „Ti si ona koja meni daje sve.“

Stegnula mu je ruku još jednom, s mnogo dragosti, i potom uzmakla. „Ne smem te više zadržavati“, rekla je. „Lobace.“

Uzdahnuo je. „Da, Lobace.“

Ubacio je kamionet u brzinu, a ona je gledala za njim dok je izlazio na ulicu. U pozadini, začula je lavež komšijskih pasa koji se zaorio na zvuk motora kamioneta. Ti psi, pomislila je, vrebaju sve što prolazi, čoveka ili vozilo, spremni da brane svoj komadić teritorije od svakog uljeza, baš kao i mi ostali.

Osećaj je bio vrlo uznemirujuć, ali se uglavnom oporavila od njega do trenutka kad je, pola sata kasnije, i sama izašla iz kuće.

Deca behu otišla u školu, Puso je gurao Motolelina kolica. Sad je već bio dovoljno veliki i radio je to bez prigovaranja, negde u njegovom umu, razmišljala je Mma Ramocve, bila je usađena činjenica da ga je sestra pazila, da mu je, štaviše, spasla život kad je bio sasvim mali. Nije se sećao toga, naravno, ali ispričali su mu i znao je.

Vozila je svoj novi kombi Zebrinom ulicom. Nije bilo nikakvog tajanstvenog, neobjašnjivog čangrljanja kao u starom kombiju, niti truckanja prilikom prelaska preko nestručno urađenih zakrpa na putu. Sve sama glatkoća, kao da je sedela u kanuu, u mokonu, na mirnim vodama Okavanga. Mnogima bi to bio vrhunac savršenstva, ali ne i Mmi Ramocve. Čovek bi mogao zaspati u ovom kombiju, pomislila je, dok se tako vozi. Nije mnogo drugačije od ležanja u krevetu.

Na nekoliko časaka je i sama osetila kako je obuzima sanjivost i morala je da zatrepće i odmahne glavom da bi se rasanila, tolika je bila moć autosugestije. Ne smem razmišljati o tome, rekla je sebi, to je kao kad razmišljaš o krofnama i odmah ogladniš. Krofne. Istog časa je negde u dubini želuca osetila grč gladi, iako je pre manje od

jednog sata uživala u valjanom doručku koji se sastojao od kukuruzne kaše i kriški hleba namazanih debelim slojem džema od kajsija. Džem od kajsija... Grčevi gladi su se ponovo javili.

Kad je Mma Ramocve stigla, Mma Makuci je već bila u kancelariji.

„Tu je jedna žena“, rekla je, pokazujući glavom prema servisu. „Stoji tamo napolju sa strane. Neće da uđe.“

Mma Ramocve se namrštila. Je li to ona zaboravila da neko dolazi ili je Mma Makuci nekom zakazala a da joj nije rekla?

Kao da joj je Mma Makuci pročitala misli. „Nije imala zakazano. Samo se pojavila.“

Ljudi su ponekad umeli da se samo pojave, to nije bilo ništa neobično. Vide tablu i uđu da pogledaju izbliza. Ponekad su stidljivi i stoje neko vreme pod drvetom, prikupljajući hrabrost da uđu u kancelariju. Mma Ramocve je takve uvek hrabrila. „Ne smete biti stidljivi“, govorila bi im. „Svakome može zatrebati privatni detektiv - čak i privatnom detektivu.“

Sela je za svoj radni sto. „Možete je uvesti, Mma. Recite joj da sam stigla.“

Pogledala je površinu stola i privukla nekoliko papira na sredinu. Uredan radni sto može ostaviti povoljan utisak u očima nekih, ali potpuno prazan sto mogao bi slati sasvim drugačiju poruku. Doduše, teško da je ovo bila klijentkinja na koju je trebalo ostaviti upečatljiv utisak, žena koja je došla pešice i koja se snobiva da uđe, po svoj prilici nije od one vrste klijenata koji bi uočili takve stvari.

Mma Makuci je uvela posetiteljku.

„Dumela, Mma“, rekla je Mma Ramocve, Dobro jutro, i pružila ženi ruku na pozdrav. „O tsogile jemg? Kako ste?“

Pozdrav je bio uzvraćen. „Ke tsogile sentle, wenet o tsogile jang?“ Dobro sam, a kako ste vi?

Mma Ramocve je pokretom ruke pokazala svojoj posetiteljki da sedne, i u taj mah shvatila da je tu ženu već negde videla. Od prvog trenutka joj je delovala poznato, sad je bila sasvim sigurna. „Nas dve smo se već srele, zar ne, Mma?“

Posetiteljka je potvrdila klimnuvši glavom. „Jesmo, Mma. Onog jutra. Pešačili ste na posao.“

„Da. Sećam se.“

Ućutale su. Mma Ramocve je saćekala nekoliko ćasaka pre no Ńto je progovorila. „Rekla sam vam, Mma, da moųete doći kod mene i razgovarati sa mnom. Drago mi je da ste doŃli.“

ųena je podigla glavu, iznenaćena. „ZaŃto?“

„ZaŃto mi je drago da ste doŃli?“ Mma Ramocve je raŃirila ruke. „Zato Ńto ste ovde, Mma. NaŃ posao je da pomaųemo ljudima. Mi se time bavimo.“

ųena je delovala nesigurno i Mma Ramocve je blagim glasom dodala: „Ne Ńelimo vaŃ novac, Mma. Mi pomaųemo svima. Nema potrebe da nam plaćate.“

„Pa kako onda jedete, Mma?“ upitala je Ńena.

Mma Ramocve se osmehnula. „Kao Ńto vidite, Mma, ne manjka mi hrane. Jedemo tako Ńto nam dolaze i neki bogati ljudi. Oni nam plaćaju. Bogati umeju da budu vrlo nesrećni, Mma.“

ųena nije izgledala baŃ uverena u to. „Bogati ljudi su sigurno vrlo srećni, Mma.“

Mma Ramocve je okrznula pogledom Mmu Makuci, koja se beŃe smestila za svoj sto i sad je s interesovanjem pratila razgovor.

„Mma Ramocve dobro kaųe“, umeŃala se Mma Makuci. „U ovu kancelariju dolaze mnogi bogati ljudi i sede tu gde vi sad sedite, Mma, u istoj toj stolici, i plaću li plaću, Mma. Kad vam kaųem, Mma - suza im suzu Ńtiųe.“

Mma Ramocve je smatrala ovo malim preterivanjem, ali nije protivrećila svojoj pomoćnici. Bilo je ljudi koji su plakali u kancelariji - Ńto je sasvim normalno oćekivati kad ljudi prićaju o svojim problemima - ali nisu svi oni bili bogati i, uopŃte uzev, nisu tekle baŃ takve reke suza kakve je nagovestila Mma Makuci.

Mma Ramocve se udobnije smestila u svojoj stolici. „Dakle, Mma, sad ste tu, mi smo takoće tu, i ćini mi se da bi ovo bio pravi trenutak da poprićamo. Ne smete se bojati da prićate s nama.“

„Mi to nećemo nikom reći“, opet se umeŃala Mma Makuci. „O tome ne morate brinuti.“

ųena je klimnula glavom. „Znam“, rekla je. „Neko mi je rekao da ste vi poput sveŃtenika. Ćovek vam moųe isprićati bilo Ńta, a vi nećete nikom reći.“

Mma Ramocve je bila strpljiva, ali u tiŃini koja je usledila bacila je diskretan pogled na svoj rućni sat. Pitala se nije li ovoj Ńeni moųda

potreban baš sveštenik, tu i tamo, ljudi bi naišli u ovu kancelariju jednostavno zato što im je bilo potrebno da skinu sa sebe teret neke tajne. Saslušala bi ih, dabome, i činilo joj se da to verovamo pomaže. Međutim, često im nije mogla dati ono što im je bilo potrebno: oprostaj. Mogla ih je, što se toga tiče, uputiti u pravom smeru, ali nije im ga mogla dati. Imala je osećaj da je ovo jedan od takvih slučajeva.

„Nešto vas muči, Mma, zar ne? Nešto što ste uradili?”

Žena je buljila u pod. „Nešto što sam uradila?” Glas joj je bio jednoličan - bez ikakvog naglašavanja. „Ne, Mma. To je nešto što i sad radim.”

Mma Ramocve nije rekla ništa. Videla je kako Mma Makuci s drugog kraja prostorije posmatra, dok joj se jutarnja svetlost koja je dopirala kroz prozore cakli na staklima velikih naočara.

Blago je podstakla ženu. „Nešto što i sad radite? Nešto loše?”

Žena je potvrdno klimnula, ali jedva primetno, tako da je bilo lako propustiti taj znak odobravanja. „Nisam razmišljala o tome”, tiho je rekla. „Nisam razmišljala o tome. Jednostavno se desilo.”

Mma Makuci se nalaktila na svoj sto. Bilo joj je nezgodno, budući da je klijentova stolica bila okrenuta prema Mmi Ramocve i svaki put bi zatekla sebe kako se obraća klijentovom potiljku, baš kao i sad. Ali ustanovila je da joj to govorenje osobi iza leđa pruža određenu prednost, podsećalo je na ispitivanje osobe pod jakim svetlošću. Klovis Andersen, naravno, nije to odobravao. Nemojte nikad primenjivati metode trećeg stepena, napisao je. Tako se ne dolazi do istine. Šta li mu je taj treći stepen? pitala se Mma Makuci. I šta mu dođu prvi i drugi stepen? Jesu li gori, ili su na neki način bolji?^[7]

„Niste znali šta radite, Mma?” podstakla ju je. „Ili niste znali da je to što radite loše?”

Mma Ramocve je uputila Mmi Makuci obeshrabrujuć pogled.

„Mma Makuci samo pokušava da pomogne”, rekla je.

Žena se sa zebnjom osvrnula. „Ne znam, Mma”, odvratila je. „Ja vam nisam školovana žena.”

Mma Ramocve je progovorila umirujućim glasom. „To nije važno, Mma. Ima mnogo ljudi koji nisu školovani a ipak su veoma pametni. Nije njihova krivica što nisu išli u školu.”

„Ljudi se smeju ovakvima kao ja", rekla je žena. „Danas, kad su svi tako školovani."

„Ako vam se smeju, to samo znači da su budale", rekla je Mma Ramocve. „Velike budale." Zastala je. „Ali, Mma, morate mi reći šta vas čini nesrećnom. Šta je to?"

Žena je podigla glavu i sreća pogled Mme Ramocve. „Ja sam žena sa dva muža", rekla je. „Eto šta sam ja."

Iz stražnjeg dela prostorije dopr'o je zvuk - nešto slično siktanju od Mme Makuci - mada, u stvari, više izdah nego siktaj neodobravanja. „Dva muža", promrsila je.

Žena je uzdahnula. „Ne odobravam da žena ima dva muža", rekla je. „A sad sam i sama jedna od njih."

Mma Ramocve se namrštila. „Znate, Mma, protivzakonito je da budete udati za dva muškarca istovremeno. To znate, zar ne?"

Žena je delovala iznenađeno. „O, ali ja nisam udata", odvrtila je. „S obojicom se samo zabavljam. Ali tako su dobri. Kao da su mi muževi. Jednog nazivam mužem za radne dane, a drugog mužem za vikend."

Mma Ramocve je podigla pogled prema tavanici. Šta da radi? Ljudi su se ponekad ponašali kao da je ona jedna od onih „dragih Saveta" u novinama - očekujući da ona odluči umesto njih. Ova žena je očigledno imala problem, ali Mma Ramocve nije videla šta bi mogla učiniti za nju osim da je posavetuje da se nadalje zabavlja samo s jednim, a da drugog ostavi. Ali valjda su joj dosad već i drugi to rekli, tako da je od nje i Mme Makuci očekivala nešto više.

„Izaberite", rekla je Mma Makuci. „Izaberite jednog od njih."

„To nije lako", odvrtila je žena.

Mma Makuci je prasnula u smeh. „To stvarno nikad nije lako. Ali morate, Mma. Ne smete imati dva muža. Jednog dana će vas stići kazna zbog toga. Jedan od njih će saznati za onog drugog, a onda ćete nadrljati."

Ovo je izazvalo oštar prekor Mme Ramocve. „Mma Makuci!" Ne pomaže ako detektivska pomoćnica kaže klijentu da će nadrljati. To je neprofesionalno.

„Samo govorim istinu, Mma", pobunila se Mma Makuci.

Žena je neočekivano stala na stranu Mme Makuci. „Da", rekla je. „Imate pravo, Mma. Nadrljaću, još kako - i to vrlo brzo. Imam veliki

problem - desilo se da se jedan moj muž zaposlio u firmi kod onog drugog. To je vrlo mala firma - samo njih trojica. Sad jedan muž - moj vikend-muž - kaže da želi da pozove drugog muža na večeru kod nas. I traži da ja spremim tu večeru." Načas je začutala, posmatrajući Mmu Ramocve, koja je zurila u nju čekajući nastavak priče. „A drugi muž - onaj koji je pozvan - traži da idem s njim na tu večeru. A ja ću biti žena koja će spremati tu večeru, u kući mog drugog muža."

„Eto vidite!" nije izdržala Mma Makuci. „Vidite li gde su vas dovele laži i prevara, Mma? Eto vidite!"

„Zahvaljujem, Mma Makuci", rekla je Mma Ramocve. U glavi je žurno prebivala po mogućnostima. Ljudi se upetljaju u najnezgodnije moguće situacije i nije ih moguće uvek spasti. Koliko god je želela da pomogne, nije mogla preuzeti na sebe emocionalne probleme celog Gaborona. Ne, moraće da kaže ovoj ženi da mora preuzeti odgovornost za čabar u koji se sama uvalila. „Dakle, Mma, meni je stvarno žao što ste se našli u tako nezavidnoj situaciji. Volela bih da mogu da je rešim umesto vas, ali šta bi tu iko mogao uraditi? Neke probleme moramo rešavati sami - a ovo je jedan od njih."

S druge strane prostorije doprla je i presuda Mme Makuci. „Da."

„Morate razgovarati s tim muškarcima", nastavila je Mma Ramocve. „To je sve što možete. Ja, znate, ne mogu rešiti ovaj problem umesto vas. Žao mi je, zaista, ali ne mogu."

Žena je izgledala kao da su joj sve lađe potonule. „O, Mma Ramocve, tako se bojim..."

„Bojite se?"

„Da, bojim se šta će oni učiniti. Znate kako muškarci umeju da se razbesne."

Mma Ramocve je znala. U mislima je načas ugledala svog prvog, nasilnog muža, Notea Mokotija. Videla je njegovu podignutu pesnicu. Videla je bes u njegovim očima.

„Imam ideju", rekla je Mma Makuci.

Obe su se okrenule prema njoj. Osmehivala se - s izrazom nekog ko je iznenada doživeo otkrovenje.

„Razgovarajte s obojicom", rekla je Mma Makuci. „Ali zasebno, normalno. Recite svakom mužu da ste bili slabi i da ste se viđali s drugim muškarcem. Zatim zamolite svakog od njih da vam oprost." "

Žena je zaustila da se pobuni. „Ali kako da...?“

Mma Makuci je podigla prst. „Pažljivo motrite na njihovu reakciju, Mma. Posmatrajte kako se ponašaju. Verovatno će se ponašati različito. Posmatrajte ih i potom izaberite onog koji je skloniji da vam oprost. Taj je bolji čovek. Izaberite da ostanete s njim, a onom drugom recite da vam je žao ali da ne možete ostati s njim.“

Neko vreme nijedna nije progovarala. Napolju, u radionici, Fanvel i gospodin Polopeci su čekićali po nekom metalu. Fanvel je nešto rekao i kroz vrata se začuo glasan smeh.

Žena je zurila u Mmu Ramocve i potom se okrenula i osmehnula Mmi Makuci. „To je baš dobra ideja, Mma. Vrlo mudra.“

Mma Makuci je skromno oborila pogled. „Drago mi je da tako mislite, Mma.“

„Meni takođe“, rekla je Mma Ramocve. „Mislim da bi se i sam Šerlok Holms ponosio ovim predlogom.“

„Ko je taj Rra Holms?“ upitala je žena.

„Čuveni detektiv“, odvratila je Mma Ramocve. „S onih strana.“ Mahnula je rukom u pravcu severa. „On živi u Londonu. Ali sada je pokojni.“

„Uradiću kao što ste mi predložili“, rekla je žena. „Sad mi je već lakše pri srcu.“

„Odlično“, rekla je Mma Ramocve. „A onda nam dođite opet i ispričajte kako je prošlo, Mma...“ Prekinula se u pola reči. Shvatila je da ne zna kako se žena zove i sad je to postalo očigledno. To ume da bude problem kad se svakome možete obratiti sa Mma ili Rra, ponekad i ne pitate za ime na samom početku, a posle vam bude neprijatno da to učinite.

„Ja sam Mma Sefoto“, rekla je žena. „Lili Sefoto.“

„Vidi ti to!“ preneraženo je uzviknula Mma Makuci pošto je Mma Sefoto otišla. „Šta reći na ovo, Mma? Ne znam. Ne znam.“

Retko se dešavalo da Mma Makuci prizna da je zanemela od čuda, u stvari, još se nikad nije desilo. Međutim, ovo priznanje da je zanemela bilo je praćeno bujicom reči, koje su odreda izražavale mešavinu zaprepašćenja i sasvim suprotnog osećanja: bila je zaprepašćena ali i nije bila - ako Vajolet Sefoto ima majku, onda je ona svakako od one vrste žena koje se ne libe da žive s dva muža. Ne prava muža, dabome: nešto takvo, dostojno poštovanja, ne može

se naći u kući raskalašnih žena. Dva muškarca - eto šta ima Mma Sefoto - dva muškarca. A po sopstvenom priznanju - izrečenom sopstvenim i tako primerenim rečima - jedan je služio za radne dane a drugi za vikende. Je li Mma Ramocve ikad čula tako sirovo izražavanje? I nije li ta žena o tome govorila bez stida i srama, kao da priča kako ima dva para cipela: jedan za radne dane i jedan za vikend?

Mma Ramocve je slušala sve ovo bez mnogo upadica, tu i tamo prekidajući tiradu Mme Makuci ponekim smernim „baš čudno" i opreznim „vrlo neobično".

„I još je imala obraza da dođe ovamo i ispriča nam to", pušila se od besa Mma Makuci. „Majka žene koja..."

Ostavila je optužbu nedovršenu ali je Mma Ramocve dobro znala šta joj je bilo na vrh jezika. Bilo je to osetljivo pitanje, dabome, ali ovo je bila stvar principa. Vrata Prve damske detektivske agencije bila su uvek otvorena svima kojima je bila potrebna pomoć. Kao što je Mma Makuci dobro znala, saslušale su svakog - i ponosne, i razmetljive, i ohole, pa čak i umereno pokvarene. Nisu odobravale ljudske poroke koji su se otkrivali pred njima, ali postojala je mogućnost da ova žena nema nikakve veze s Vajolet. Nisu je to pitale, a ona im nije dala nikakvu informaciju koja bi to potvrđivala ili pobijala. Mma Ramocve je sad izrazila ovu sumnju, samo da bi čula kako je Mma Makuci po kratkom postupku odbacuje.

„Razume se da joj je majka“, rekla je. „Pogledajte je. Pri tom, kako joj je ime, Mma? Lili. Lili i Vajolet - dva cveta. Sigurno joj je majka. Da cvet ima dete, šta bi bilo to dete? Još jedan cvet, Mma, baš kao u ovom slučaju. Vajolet je Lilina kćerka.“^[8] Mma Ramocve je morala priznati da, ako se neko zove Lili, nije nimalo nelogično da kćerku nazove Vajolet, stoga nije protivrečila. Ali je istakla - makar vrlo blago - da deca ne smeju ispaštati zbog grehova otaca, te da po istoj logici ne smemo grehove dece koristiti kao izgovor da grdimo očeve.

„Mma, ovde ne govorimo o očevima i deci“, rekla je Mma Makuci. „Govorimo o majkama i kćerkama.“

Mma Ramocve je pogledala na sat. „Zapričale smo se, Mma. Već je vreme za čaj, a imamo toliko posla.“

„Pristaviću vodu“, žustro je odvrtila Mma Makuci. „Danas pre podne doživele smo veliki šok, a čaj će nam pomoći da se

povratimo. Čaj je dobar za takve stvari. To je opšte poznato." Mma Ramocve se složila s njom.

Četrnaesto poglavlje

NAPADAČ SREDNJEG REDA

Pošto su popile čaj i oprale i spremile šolje, Mma Ramocve i Mma Makuci latile su se zadatka predviđenih za taj dan. Obema su najpreča dužnost bili razgovori s igračima s Molofololovog spiska. Mma Ramocve je trebalo da se nađe s jednim od novih igrača, mladim nastavnikom fizičkog vaspitanja, dok je Mma Makuci imala u jedanaest sati zakazan sastanak na terasi hotela Prezident. Njen igrač je beše upozorio da je on vrlo zauzet čovek, trgovac, i da može da odvoji samo pola sata. Međutim, spreman je da razgovara s njom, pod uslovom da ga ona časti kafom.

„Čist bezobrazluk“, požalila se Mmi Ramocve. „Nevaspitano je reći da ćeš se naći s nekim samo ako će ti taj nešto kupiti.“

„Možda se šalio“, odvratila je Mma Ramocve. „Ima ljudi koji tako razgovaraju, znate. Nije im namera da budu bezobrazni - oni misle da je to duhovito.“

„E pa ja se ne smejem“, rekla je Mma Makuci.

Ostalo je na tome, ali kad je Mma Makuci tog prepodneva sišla iz minibusa na stanici iza hotela Prezident, već je imala osećaj da će njen sastanak s Otengom Bolelangom,iskusnim napadačem srednjeg reda (šta god mu to značilo) Napadača iz Kalaharija, biti naporan. Izraz napadač srednjeg reda upotrebila je Mma Ramocve kad je zamolila svoju pomoćnicu da popriča s Bolelangom, ali je Mma Makuci čisto sumnjala da njena poslodavka zna šta to znači. „Šta je to?“ upitala ju je, na šta je Mma Ramocve odmahнула rukom i rekla: „On napada, Mma. Napada sa sredine terena.“ Mma Makuci je razmislila o tome, ali je tek posle pomislila da je to jednostavno bila konstatacija očiglednog. „Ali šta ako se igra pomeri bliže drugom kraju terena, Mma? Šta onda? Kako može napadač srednjeg reda da krene u napad ako je on na sredim terena, a svi ostali igrači su tamo ispred gola?“ Smatrala je da Mma Ramocve neće umeti da odgovori na to, ali opet, pošto se nijedna od njih nije razumela u

fudbal, nije imala prava da joj prigovara. Mma Ramocve je barem bila na fudbalskoj utakmici, što se za Mmu Makuci nije moglo reći.

Zaobilazeći zgradu hotela Prezident, razmišljala je kako čitava ova rabota nije ništa drugo do potpun gubitak vremena. Ona i Mma Ramocve će razgovarati s ovim fudbalerima, s tim njihovim komičnim nadimcima koji više priliče nedoraslim dečacima, i na kraju neće znati ništa više nego pre. Ili će možda znati malo više, utoliko što će saznati ponešto o budalastoj muškoj igri, ali što se tiče potrage za izdajnikom koga traži gospodin Molofololo, i dalje će tapkati u mestu.

Na trgu ispred hotela Prezident, širokoj i vrlo prometnoj pešačkoj ulici poznatoj kao Bulevar, vladala je još veća gužva nego inače. Pre neki dan je bio kraj meseca, kad se isplaćuju plate, i dejstvo naglog priliva novca u džepove naroda se još uvek osećalo. Duž celog trga, koji se protezao od državnih službi na jednom do zgrada banaka na drugom kraju, sitni trgovci behu postavili svoje tezge. Bilo je tu prodavača grubih sandala ručne izrade i cipela poređanih u nizove, krojača s njihovim štenderima punim komotnih haljina, trgovaca narodnim lekovima s njihovim gomilicama džombastog korcnja i tračica kore drveća, prodavača rezbarija i drvenih činija za salatu, torbara što nude jeftine naočari za sunce i parfeme. Poslovalo se - ali ne bogzna kako, budući da je ovo mesto očigledno pružalo isto onoliko prilike za druženje koliko i za trgovanje. Ljudi su se raspitivali za rođake i kolege, raspravljali su i kovali planove o brakovima, svi skupa su se žalili na rabote političara i birokratije, i preuveličavali ih priđe, i, dabome, razmenjivale su se novosti o udaljenim krdima goveda. Događanja koliko voliš.

Mma Makuci bi više volela da je mogla prošetati Bulevarom, zastati da proćaska s poznanicima, ali videla je da već nekoliko minuta kasni na zakazani sastanak. Stoga se nerado, onako kako to već biva kad čovek mora da obavi neprijatan zadatak, popela širokim stepeništem koje je krasilo fasadu hotela Prezident i otišla do hladovite terase.

U vreme pauze za ručak, u hotelu je vladala gužva, ali sada je samo nekoliko stolova bilo zauzeto. Za jednim, moderno odevena žena sedela je sama, s otvorenim časopisom pred sobom. Bila je napeta, uočila je Mma Makuci, s nervoznim izrazom osobe koja

očekuje neki važan susret - možda s osobom na koju želi da ostavi upečatljiv utisak. S vremena na vreme, pogledala je ka malom mobilnom telefonu na stolu, čežnjivo, pomislila je Mma Makuci. O, sestro moja, promrmljala je Mma Makuci ispod glasa. O, sestro moja, tako mi je žao. On neće doći, zar ne?

Pogled Mme Makuci je krenuo dalje. Sredovečan par, turisti s velikim mekanim šeširima, sedeli su za stolom i proučavali neku turističku brošuru. Mma Makuci se osmehnula, toliki ljudi čitaju te brošure umesto da se naprosto osvrnu oko sebe i pogledaju mesto o kojem čitaju. Isto je bilo s foto-aparatima: turisti toliko vremena provode zureći kroz objektiv aparata da se i ne sete da razgledaju zemlju koju fotografišu. Par je, međutim, spustio svoje knjižice i pogledao je, osmehnuvši se, njen sopstveni osmeh postao je širi. To je već bilo bolje. Šta u toj knjižici piše o meni? pitala se. Potražite Mmu Makuci. Ona je verenica gospodina Futija Radifutija, pa bi trebalo da potražite i njega.

Kratko sanjarenje beše prekinuto. Ugledala je - u to nije bilo nikakve sumnje - gospodina Otenga Bolelanga, napadača srednjeg reda, kako sedi za stolom blizu ograde terase, upadljivo pogledajući na sat.

„Oprostite što kasnim, Rra“, rekla je, sedajući za sto. „Ali ko što kaže Mma Ramocve, bolje da dođete na večeru nego da vas donesu na ručak.“

Oteng Bolelang ju je pogledao s nerazumevanjem. „Šta to znači? Ko vam je ta Mma Ramocve?“ Govorio je neuobičajeno piskavim glasom i Mma Makuci je bila zatečena. Zamišljala je da fudbaleri - a pogotovo napadači srednjeg reda - govore dubokim, muževnim glasom. Glas ovog muškarca, međutim, bio je prilično tanušan, piskav, kao glas ptice, pomislila je, ili nekog od onih mršavih pasa koji zavijaju koliko ih grlo nosi.

„Mma Ramocve je vlasnica Prve damske detektivske agencije“, rekla je. „Eto ko je ona.“

Oteng je slegao ramenima. „Ne poznajem je.“ Ton mu je bio mrzovoljan.

Mma Makuci se prijazno osmehnula. „Pa dobro, možda je jednog dana i upoznate, Rra. Nego, zamolila me je da porazgovaram s

vama. Sigurno znate da gospodin Molofololo traži od svih igrača da razgovaraju s nama.“

„Rekao nam je“, odvratio je fudbaler. „Misli, valjda, da nemamo pametnija posla nego da pričamo sa že... da pričamo s ljudima.“

Sa ženama, pomislila je Mma Makuci. To si hteo reći, ali si se prekinuo u pola reči. Rekla bih da ti voliš žene, Rra. Ti nas ne voliš.

„Sigurna sam da ste vrlo zauzeti, Rra“, rekla je. „Juče ste mi u telefonskom razgovoru rekli da ste trgovac. Čime trgujete?“

„Frižiderima“, rekao je Oteng. „Frižiderima i zamrzivačima.“

„To su važne stvari u ovako vrućoj zemlji“, primetila je Mma Makuci. „Gde bismo bili bez frižidera?“

„I dalje bismo bili u Bocvani“, rekao je Oteng, ponovo pogledajući na svoj sat.

Ti si jedan vrlo neučtiv čovek, pomislila je Mma Makuci.

„Recite mi, Rra. Šta nije u redu s timom? Zašto stalno gubi?“

Oteng ju je pogledao kao da mu je postavila sasvim neočekivano pitanje. „Vrlo čudno pitanje“, rekao je.

„Zašto je čudno?“

„Zato što je odgovor toliko očigledan da niko ne bi ni trebalo da ga postavlja.“

Čekala je da nastavi, ali on se nije trudio, budući da se umesto toga okrenuo na drugu stranu i pokušavao da privuče pažnju konobara koji je stajao pored vrata.

„Potrebna mi je kafa“, rekao je.

Mma Makuci nije nameravala da mu dopusti da je zbuni i ponovila je pitanje, dodavši: „Vama je odgovor možda očigledan, Rra. Ali meni nije. Napadači su ranije pobeđivali - sada gube. Kako biste vi to objasnili?“

„Golman“, rekao je Oteng. „Ako protivnici postižu golove, to je zato što im golman dozvoljava. Kriv je Grmalj.“

Mma Makuci je pažljivo slušala. „On ih pušta da postižu golove?“ upitala je. „Namerno to radi?“

Oteng je prasnuo u smeh - nadmoćan, prezriv smeh. „Ne“, odvratio je. „Stvar je mnogo jednostavnija. Njegov vid.“

Konobar je prišao stolu i Oteng je poručio kafu. Potom, kao da se naknadno prisetio, upitao je Mmu Makuci da li bi je i ona popila. Ti si baš, ali baš neučtiv, rekla je u sebi.

„Šta nije u redu s njegovim vidom?" upitala je.

„Potrebne su mu naočari", rekao je Oteng. „A golman ne sme da nosi naočari. Izgledalo bi čudno."

Mma Makuci je načas razmislila. „Otkud znate da ima problema s vidom? Rekao vam je?"

Oteng se ponovo nasmejao. „Grmalj Tafa ne priča mnogo sa mnom. Zato što je ljubomoran na mene, razume se. Ja sam napadač srednjeg reda, znate."

Mma Makuci je potvrdno klimnula. „Čula sam."

„Video sam ga onomad kako se spopleo preko nečega", rekao je. „Nije video šta je pred njim. U to sam siguran. A ja sam mu jednom prilikom dobacio nešto u svlačionici - samo da bih ga testirao. Dobacio sam mu olovku. Rekao sam, Evo, Grmalju, hvataj. A on je nije ni video."

„Znači, to je razlog što timu ne ide dobro?"

Oteng je načas oklevao. „Možda."

Mma Makuci je podigla obrvu. „Postoje i drugi razlozi, Rra?"

Piskav glas postao je glasniji, i još piskaviji. „Molofololo nije od pomoći. Stalno nešto menja. Menja taktiku. Menja termine treninga. Menja nam opremu kad god nađe novog sponzora. Hteli smo da razgovaramo s njim, ali neće da sluša - problem je u tome što nam sponzor plaća da nosimo tu opremu. Promenio je broj telefona kluba, a onda se predomislio i vratio stari. Stalno se nešto menja i tako se svi zbune."

Stigla je kafa i Oteng se ućutao. Mma Makuci je pokušala da mu postavi još nekoliko pitanja, ali shvatila je da od toga nema više ništa. I ona se ućutala. Nije ponudila da mu naspe još jednu šolju.

„Bili ste vrlo predusretljivi, Rra", rekla je.

„Bilo mi je zadovoljstvo", odvratio je.

Nije bilo uobičajeno da se Mma Ramocve na bilo koji način meša u vođenje servisa. Međutim, videla je gospodina Polopecija i mlađeg šegrtu kako stoje naslonjeni na jedna kola, videla je da Fanvel pije neki hladni napitak iz limenke, a gospodin Polopecij petlja oko nečeg što je izgledalo kao tranzistor - i zaključila da mu Fanvel nije potreban.

„Ne bi se reklo da imate mnogo posla", rekla je, prišavši im. „Sada popravljate i radio-aparate, Rra?"

Gospodin Polopeci se nasmejao. „Ovaj radio je praktično odradio svoje“, rekao je. „Moja žena kaže da bi trebalo da ga bacimo, ali ja ipak pokušavam da ga spasem.“

Mma Ramocve je pogledala šegrtu. „A ti, Fanvele?“

„Obavio sam šta sam imao, Mma.“ Pokazao je prema kolima iza sebe. „Bilo je mnogo lakše nego što smo mislili. Morao sam samo da...“

Nije joj bilo potrebno objašnjenje. Pošto već nema posla, rekla je, gospodin Polopeci bi mogao pripaziti sat ili dva na servis i njenu kancelariju, zar ne? A Fanvel bi mogao poći s njom. „Možeš da voziš moj novi kombi, Fanvele“, rekla je, zveckajući ključevima pred njim. „I mogao bi mi pomoći u vezi s nečim.“ Nije morala reći šta je posredi, pogled je bio dovoljan.

Fanvelu je bilo naročito drago što može da provoza kombi. „Baš je dobar, Mma“, rekao je kad su izašli na drum. „Oslušnite samo taj motor. Ko pčela. Samo zuji. Ko zadovoljna pčela.“ Mma Ramocve je uzdahnula. „Moj stari kombi je proizvodio mnogo zanimljiviji zvuk“, rekla je. „Ponekad mi se činilo da motor razgovara sa mnom.“

Fanvel ju je okrznuo pogledom. „Da, Mma. Čini mi se da razumem kako vam je.“

Uzvratila mu je pogled. Koliko pre godinu dana, ne bi ni pomislila da ijedan od dvojice momaka - Čarli ili Fanvel - može razumeti takva osećanja. Voleli su brzinu, buku i glasnu muziku, voleli su da pričaju o devojkama i barovima i fudbalskim timovima. Sad je bilo drugačije i shvatila je koliko je lako pogrešno proceniti mlade, pomisliti da ne poseduju nijednu od onih složenijih emocija koje oblikuju naš život kako postajemo stariji. Ipak ih poseduju, rekla je u sebi, i oni imaju u sebi ta osećanja, i odjednom su postali kadri da ih opažaju kod drugih.

„Hvala, Fanvele“, rekla je. „Nedostaje mi taj kombi. Tu mi nedostaje.“ Dodirnula je rukom grudi, tamo gde je srce.

Načas nije rekao ništa, ali se potom napola okrenuo prema njoj.

Mma Ramocve ga je potapšala po ramenu pre no što je stigao da kaže bilo šta. „Moraš gledati na drum dok voziš, Rra. Gospodin Dž. L. B. Matekoni kaže da se većina nezgoda dešava zato što ljudi jedu ili pokušavaju da rade nešto drugo dok su za volanom.“

„Gledam. Samo sam hteo da se prisetite, Mma, onoga što sam juče rek'o. Rek'o sam da ne mogu ništa da garantujem. Možda i ne budem mog'o da popravim vaš kombi.“

Znala je to, i uverila ga da ne očekuje čudo. Ipak, dok su se približavali otpadu Harija Molosoa, osetila je da joj srce primetno brže kuca. Prošla su samo dva dana otkako su odšlepovali njen kombi i nije pomišljala da se za to vreme moglo dogoditi bogzna šta. Ipak, moglo je. Kombi je već mogao proći kroz jednu od onih drobilica koje pretvaraju karoseriju u kocku sabijenog metala. To bi baš teško podnela - da vidi malu belu kocku umesto svog kombija.

„Eno ga plac Harija Molosoa“, rekao je Fanvel, pokazujući prema dvorištu neurednog izgleda s ogradom od talasastog lima. „Vidite! Povelik je to plac - pruža se sve do tamo. Pun je starih kola, traktora, kamiona - svega i svačega.“

Stali su na kapiji, koju je čuvao vremešni stražar u kakiuni- formi. Prišao im je i saslušao dok je Fanvel objašnjavao ko su i kojim su poslom došli. Potom je podigao rampu - brvno obojeno crvenim i belim prugama - i našli su se u dvorištu.

„Ovo vam je ko groblje slonova“, rekao je Fanvel. „Znate ona mesta 'de slonovi odlaze da umru. One gomile belih kostiju. Ovde su vam to kosturi automobila.“

Fanvel je parkirao kombi pored kancelarije, male građevine od blokova od šljake obojene u limeta-zelenu i s velikom tablom. Hari Moloso, gosp. Metal Magnet, Uskrsavanje metala - čuda se događaju svaki dan.

„On sebe zove gospodin Metal Magnet“, rekao je Fanvel, pokazujući prema tabli. „Dobro ime za trgovca metalnim otpadom.“

Mma Ramocve se slabašno osmehnula. Osvrtala se naokolo, tražeći pogledom svoj mali beli kombi. Na zadnjem delu placa ležalo je nekoliko starih autobusa, bez točkova i s gotovo sasvim oljuštenom bojom, s rupama koje su zjapile mesto prozora, iza njih je bilo još nekih stvari koje nije razaznavala s mesta na kojem je stajala. Mali beli kombi se lako mogao kriti baš tamo.

Prišli su poluotvorenim vratima kancelarije.

„Ko, ko!“ pozvala je Mma Ramocve.

Iznutra je dopr'o glas. „Ovde sam. Uđite, Mma.“

Gurnuli su vrata, koja su se nevoljko pomerila na šarkama koje su zaškripale. Za bogatog čoveka - a za Harija Molosoa su svi pričali da je bogat - nije trošio mnogo novca na svoju kancelariju. Tu i tamo na podu, neki u baricama ulja, ležali su razbacani delovi povraćeni iz starih motora, žice i cevi, poput bačene utrobe, drugde su ležale gomile papira, poslovni imenici, tehnička uputstva, nezavedena poslovna prepiska. Podsećala je na kancelariju gospodina Dž. L. B. Matekonija u starim danima, pre no što su se Mma Ramocve i Mma Makuci zajedničkim snagama latile da je dovedu u red, ali mnogo gore od toga.

„Dumela, Rra“, počela je Mma Ramocve. „Vi ste Hari Moloso?“

Muškarac koji je sedeo na zadnjem sedištu izvađenom iz nekih starih kola ustao je kad su ušli. Beše čitao novine, koje je sad samo presavio i bacio na radni sto.

„Hari Moloso, glavom i bradom“, odvratio je. Pogledao je Fanvela i namignuo. „A ti si onaj momak što radi kod gospodina Dž. L. B. Matekonija, je li tako? Čini mi se da si nedavno dolazio po neke rezervne delove.“

„Dovezao sam jedan stari kombi“, rekao je Fanvel. „Zajedno s gospodinom Dž. L. B. Matekonijem.“

Hari Moloso je potvrdno klimnuo. „Dabome, sećam se. Smešan stari beli kombi. Prastari. Rekoste da je pripadao nekoj debeloj ženi - vešanje mu je skroz propalo na toj strani.“

Mma Ramocve nije pogledala Fanvela. „Tradicionalno građenoj“, prošištalala je, taman dovoljno glasno da je mladić čuje.

Hari Moloso ju je takođe čuo. „Da, u to vreme su ih kvalitetno pravili.“

Mma Ramocve nije rekla ništa. Da, u to vreme su kvalitetno pravili kombije i ljude.

„Ova gospođa bi da otkupi kombi nazad, Rra“, rekao je Fanvel.

Hari Moloso je delovao iznenađeno. „Nazad? Bio je vaš, zar ne, Mma?“

Mma Ramocve je potvrdno klimnula. „To je bio moj kombi, Rra. Volela bih da probam da dam nekom da ga popravi. Fanvel kaže da bi on mogao pokušati.“

Hari Moloso je pogledao Fanvela. „Pozamašan posao, rekao bih, gos'n Veliki Mehaničaru.“

„Jeste, Rra", odvratio je Fanvel. „Ali vol'o bi' da pokušam."

Hari Moloso se okrenuo Mmi Ramocve. „Mnogo mi je žao, Mma, al' zakasnili ste. Prodao sam ga skoro odmah. Neko je naišao.

„Ko ga je kupio, Rra?" smesta je upitao Fanvel.

„Otkud znam", odvratio je Hari Moloso. „Nikad mu oči nisam video. Reče da je iz Mačanenga. Platilo je u gotovini. Ne mnogo, razume se. Reče da će možda pokušati da ga sredi."

Mma Ramocve se jedva odvažila da progovori. „I on... on ga je.. “

„Odšlepovao ga je", rekao je Hari Moloso. Govorio je blagim glasom, kao da je shvatio da su ove njegove reči označile kraj jedne nade. „Odvezao ga je tamo. Četiri sata šlepovanja, po meni. Al' bolje on nego ja."

Fanvel mu je zahvalio i njih dvoje su se vratili do plavog kombija. „Dakle", počeo je šegrt, „izgleda da je mali beli kombi stig'o do kraja svog puta, Mma. Baš mi je žao."

Okrenuvši glavu na drugu stranu, Mma Ramocve je pogledala kroz prozor, preko sumornog polja metalnog otpada. „Postoji i drugi put", tiho je rekla. „Put koji vodi za Mačaneng."

Petnaesto poglavlje

KAKO IZBEĆI DIVERZIJE

Koliko god se trudila, Mma Ramocve je bila svesna da ne može do da bude zabrinuta za gospodina Dž. L. B. Matekonija. Zabrinutost za one koje volimo neizostavan je deo života - i nemoguće je zamisliti svet bez nje. Ali priželjkivala je da on ne dođe tako kasno iz Lobacea, da bude odlučan i odbije da radi posle, recimo, pet sati, što bi značilo da bi se mogao vratiti već oko pola šest, taman na vreme za večeru, a ona onda ne bi morala da sedi i zamišlja šta mu se sve moglo desiti na putu do kuće. Ali gospodin Dž. L. B. Matekoni se nije menjao i ako je njegovom prijatelju potrebno da se on dokasna zadrži radeći, uvek će mu izaći u susret.

Kad se tog dana vratila u kancelariju, bilo je to tek nakon što je, posle odlaska na otpad Harija Molosoa, odbacila Fanvela natrag u servis i potom otišla da razgovara s još jednim imenom sa svog spiska. To je bio najnoviji član tima, nastavnik fizičkog obrazovanja. Posle tog razgovora nije znala ništa više nego pre i jedva je čekala da čuje šta je Mma Makuci otkrila u svom razgovoru s Otengom Bolelangom. Imala je osećaj da ih čitava ova istraga naposletku neće nikud odvesti i morala je da popriča s Mmom Makuci o tome. Njena pomoćnica je već izrazila svoje sumnje u vezi s tim - i možda su one bile osnovanije nego što je mislila.

Zebnju koja ju je obuzimala i potrebu za razgovorom o slučaju rešila je pozivom na večeru.

„Večeras ću jesti sama“, rekla je Mma Ramocve. „Oboje dece ostaju da prespavaju kod prijatelja - vole to da rade, znate. Vole da prespavaju u kući nekog od prijatelja. Mislim da vole da isprobavaju različite krevete!“

„Sećam se toga iz detinjstva“, rekla je Mma Makuci. „Imala sam drugaricu čija je kuća bila bolja od naše. Uvek sam volela da prespavam kod nje. I hrana je tamo bila bolja.“

„Hrana svih drugih je uvek bolja“, rekla je Mma Ramocve. „Pogotovo kad ste dete. I svi drugi žive bolje nego mi. I imaju finije roditelje. I udobniji nameštaj u kući. I tome slično.“

Mma Makuci je potvrdno klimnula. U njenom slučaju, dabome, kuće svih ostalih su zaista bile bolje, budući da Makucijevi nisu imali mnogo novca, tako da nisu imali ni mnogo nameštaja u kući. Sada je, naravno, bilo drugačije, imala je svoju platu i novac koji joj je davao Futi. A kad se bude udala - ako se to ikad desi - biće još više dobrostojeća. Možda će Mma Ramocve tada moći da dođe i prespava kod nje u kući. Imaće prostranu gostinjsku sobu s velikim krevetom i crvenim zavesama i...

„Pitam se da li biste možda hteli da večerate sa mnom večeras“, rekla je Mma Ramocve. „Pripremila bih neki dobar gulaš i mogle bismo malo porazgovarati. Povedite i Futija ako hoćete.“

„On ne može doći“, brzo je rekla Mma Makuci - možda malo previše brzo? upitala se Mma Ramocve - „ali ja bih volela da dođem kod vas.“ Sa zadovoljstvom je prihvatila poziv Mme Ramocve, budući da u kući nije imala više ništa od hrane. Birajući juče između cipela i namirnica, odlučila se za cipele. Posledica toga bila je da je Futi uživao u vrlo skromnom obroku - „A hoćemo li imati i glavno jelo?“ upitao ju je na kraju, na šta je morala da ga obavesti da je njen kuhinjski kredenac prazan. „Umalo da kupim još namirnica“, rekla je, „ali...“ To ali trebalo je da bude uvod u priču o iskušenju i padu - priču o cipelama, u stvari - ali Futi nije insistirao na nastavku i priča je ostala neispričana.

Dve žene su se dogovorile o vremenu i Mma Ramocve je na povratku kući svratila u supermarket kako bi nabavila sve što joj je potrebno. Znala je šta Mma Makuci najviše voli i nameravala je da se te stvari svakako nađu na jelovniku. Mma Makuci je volela piletinu, naročito kad se spremi s belim lukom, i obožavala je sladoled serviran s konzervisanim južnoafričkim kruškama. Mma Ramocve, pak, nije posebno marila nijedno od toga - beli luk je izbegavala, a ustanovila je da joj pomalo zrnasta tekstura krušaka ide na živce. Ali Mmi Makuci za ljubav, spremiće i jedno i drugo.

Mma Makuci je stigla nešto ranije. Bila je pozvana u šest, a stigla je u deset do šest. „Pristojno je doći malo ranije“, rekla je. „Čitala sam da je desetak minuta ranije otprilike pravo vreme.“

Mma Ramocve je delovala sumnjičavo. Čitala je iste časopise kao Mma Makuci i bila je sigurna da je savet glasio upravo suprotno od ovoga što je maločas ustvrdila Mma Makuci. Međutim, morala je da bude pažljiva, budući da Mma Makuci nije uvek dobrostivo primala protivrečenje ili ispravljanje. Zapravo, nije to nikad činila.

„Nisam sigurna“, rekla je Mma Ramocve uvodeći svoju gošću u kuhinju. „Jeste li sigurni da možda nije obrnuto? Ja, razume se, ne znam zasigurno, Mma. Ali zašto bi savetovali da se dolazi ranije?“

„Zato što je tako pristojno“, rekla je Mma Makuci. „Eto zašto, Mma. Ima pristojnih postupaka, i ima nepristojnih. Pristojno je stići deset minuta ranije.“

Mma Ramocve je stisla usne. Možda je Mma Makuci osoba čvrstih stavova i neko prema kome zaista treba biti fin i pažljiv, budući da je malčice sklona eksplozivnim reakcijama, ali da li je u redu puštati je da kroz život prolazi verujući u očigledne zablude poput ove? Mma Ramocve je smatrala da nije.

„Dakle, Mma, možda bi trebalo da malčice razmislimo o tome.“

„Nema potrebe“, odlučno je odvrtila Mma Makuci, sedajući za stolicu za kuhinjskim stolom. „Kao što dobro znate, Mma, pravila lepog ponašanja su čvrsta. Znamo da je pogrešno primiti poklon jednom rukom - to znamo. Ono je naprosto tu, to pravilo, barem u Bocvani. Možda ima zemalja u kojima za to nisu čuli - znam - ali o njima i ne govorim. Govorim o Bocvani. Ne možemo dovoditi te stvari u pitanje.“

Mma Ramocve je uzela tiganj s police. „Da“, rekla je. „U pravu ste, Mma, što se toga tiče. Ne bih nikad rekla da su te stvari pogrešne.“

„Onda je u redu“, rekla je Mma Makuci.

„Ali u isto vreme“, nastavila je Mma Ramocve, „moguće je pogledati ta pravila i videti šta se nalazi iza njih. To nam kazuje zašto postoje. Razlog za pravilo koje brani da se poklon prima samo jednom rukom jeste da bi u suprotnom izgledalo kao da ne cenimo poklon - te da nam je do njega stalo taman toliko da upotrebimo samo jednu ruku. Zato postoji to pravilo.“

Mma Makuci je ćutala.

Mma Ramocve je iskoristila priliku da nastavi. „A pravilo da doviknete Ko, ko pre no što uđete u nečiju kuću takođe postoji s razlogom. Ako ne najavite svoje prisustvo na taj način, može se

desiti da osobu koja živi u kući zateknete bez odeće ili zaokupljenu nekim poslom. Nikad se ne zna na šta možete naići u nečijoj kući."

Mma Makuci i ovog puta nije komentarisala. Ohrabrena, Mma Ramocve je prešla na temu dolaska pre zakazanog vremena. „A sad, ako razmislimo o pravilu koje kazuje kad valja doći..."

Mma Makuci je prekinula ćutanje. Progovorila je glasno - i autoritativno. „Pravilo glasi deset minuta ranije, Mma Ramocve. Tako glasi."

„Ali razmislimo malo o tome, Mma", rekla je Mma Ramocve. „Zašto bi trebalo da stignete deset minuta ranije!"

„Jer tako glasi pravilo."

„Ne. Koji razlog stoji iza pravila, Mma? Ako dođete deset minuta ranije, zar ne mislite da bi to moglo biti nezgodno osobi kod koje dolazite? Ne uvek, razume se, ali ponekad."

„Ne", odvratila je Mma Makuci.

Mma Ramocve je pokušala još jednom. „Vidite, možda ta osoba nije završila s pripremanjem jela... Možda mora potražiti tiganj ili tako nešto. Možda mora izvaditi namirnice iz frižidera..." Na to je otišla do frižidera i izvadila parčad piletine odvojene za večeru.

Mma Makuci je delovala neubeđeno. „I dalje mislim da je bolje poraniti, Mma. Zato pravilo glasi: uvek dođite deset minuta ranije."

Mma Ramocve je zaključila da ovo nije rasprava u kojoj bi mogla pobediti. Moraće da sačeka da se ovo pitanje ponovo nađe u štampi - tek tada će moći da iznese pred Mmu Makuci dokaze kojima će uspeli da je ubedi da greši.

„Pa dobro, možda postoje dva mišljenja u vezi s tim", dobrodušno je nagovestila Mma Ramocve.

Mma Makuci se složila s ovim energično klimnuvši glavom. „Da. Ispravno i pogrešno, Mma."

Mma Ramocve je okrenula glavu da bi sakrila osmeh. Nije mogla da se ne divi Mmi Makuci, danas ima toliko ljudi koji pojma nemaju u šta veruju i uvek su spremni da se poviju onako kako vetar duva. Mma Makuci nije bila takva.

Promenila je temu. „Moramo popričati o slučaju Molofololo", rekla je. „Moram da pristavim ovu piletinu na šporet, ali možemo razgovarati dok kuvam."

„A ja vam mogu pomoći", ponudila se Mma Makuci.

Mma Ramocve je dala svojoj pomoćnici zadatak da oljušti krompir, a za to vreme joj je ispričala šta je saznala u kući Grmalja Tafe.

„Dosad smo“ počela je, „saznale ovo: Grmalj Tafa, golman, želi da bude kapiten. Misli da je Ropsovo vreme prošlo i da bi trebalo da se povuče...”

„I da čuva goveda“, uplela se Mma Makuci.

„Da, tako se izrazila njegova žena. Ali ima još.”

Oljuštivši prvi krompir, Mma Makuci ga je podigla prema svetlu. „Izgleda da su baš mnogo pričali, Mma.”

Mma Ramocve je objasnila da je razgovarala i s doušnikom s ulice. „Saznala sam da Grmalj Tafa ne voli gospodina Molofololoa. Rekao je da se ovaj uvek u sve meša. A onda sam saznala da Grmalj duguje novac. Najmanje deset hiljada pula.”

Mma Makuci je jasno pokazala svoje neodobravanje. „Deset hiljada pula! To je mnogo, Mma. To mu daje snažan motiv, zar ne mislite?”

Mma Ramocve se slagala s tim, ali je istakla da osoba koja ima najočigledniji motiv ni slučajno ne mora uvek postupiti u skladu s tim. Motivi, podsetila je Mmu Makuci, mogu biti ono što je Klovis Andersen nazivao diverzijama. Setila se tog pasusa i izrecitovala ga Mmi Makuci. Uvek imajte na umu da u životu nikad nije onako kao što mislimo da će biti. Uvek ima nekih diverzija čiji je zadatak da vas dovedu u zabludu. Nemojte to nikad zaboraviti!

„Znači, vi ne mislite da je Grmalj Tafa onaj koga tražimo?” upitala je Mma Makuci.

Mma Ramocve je delovala zamišljeno. „Ne. Ne mislim da je on taj, Mma. Ima mnogo razloga da to bude on, ali ja mislim da nije.”

„Zašto?”

„Zato što mi ne miriše na krivca“, odvratila je Mma Ramocve. „Znate kako je, Mma? Nos nam kazuje mnogo toga. Moramo mu verovati.“ Ćutala je načas, iznova odmeravajući razloge za i protiv krivice Grmalja Tafe. Ne, to nije on. „Ne, Mma, Grmalj ima velike ambicije i ne voli baš mnogo Ropsa Tobegu. Ali kad sam mu nagovestila da mislimo da neko prodaje mečeve, videlo se da je istinski preneražen. Nos, kažem vam.”

Mma Makuci je ustanovila da se njen pogled nezaustavljivo kreće ka nosu njene poslodavke. Nije to bio ni po čemu poseban nos i pitala se zašto bi, u ovom pogledu, posedovao veće sposobnosti od

bilo kog drugog nosa. Međutim, smatrala je da je Mma Ramocve u pravu, nosevi su korisni i zaista nam mnogo kazuju.

„A nastavnik?“ upitala je. „Šta je vaš nos rekao o njemu?“

Mma Ramocve je kažiprstom potapšala jednu stranu nosa. „Moj nos je bio vrlo jasan u vezi s njim. Nastavnik je pošten čovek.“

Mma Makuci je ovo odobravalala. „Nastavnici bi i trebalo da budu poštteni. Velika je šteta, Mma, što su danas nastavnici isti kao svi ostali. Ja mislim da to nije u redu.“

Mma Ramocve je imala svoje mišljenje o tome - gajila je veliko poštovanje prema nastavnicima - ali ovog časa nije htela da se uvlači u raspravu o toj temi. „Ne samo da je pošten“, rekla je, „nego je i u odličnoj kondiciji. Odveo me je da mi pokaže novu školsku fiskulturnu salu - to vam je jedna vrlo fina prostorija, Mma, s užadima da se deca penju na njih i s trambulinom. Pozvao me je da se popnem na trambulinu dok smo razgovarali.“

Mma Makuci je ciknula. „Niste valjda pristali, zar ne, Mma?“

„Bojim se da jesam“, odvratila je Mma Ramocve. „Popela sam se zajedno s njim i on je počeo da skače. Od toga sam i ja počela da poskakujem gore-dole. Tako smo razgovarali.“

Mma Makuci je rekla da bi volela da je to videla. „Ne bih vam se smejala, Mma“, rekla je. „Ali bih ipak strašno volela da sam to videla. Jeste li saznali išta o njemu?“

„Samo da je vrlo ambiciozan“, rekla je Mma Ramocve. „Svi ostali igrači su mu simpatični - nema lošu reč ni za koga, hvali čak i gospodina Molofololoa. Kaže da mu je vrlo zahvalan što mu je dao mesto u timu. A kaže i da je siguran da će tim uskoro opet početi da niže pobede, pogotovo sad kad i on igra u njemu. Kaže da će se postarati da ubuduće pobeđuju.“

„On je taj“, rekla je Mma Makuci. „Svi ostali imaju motiv. On ga nema. Mora biti on.“

„Kamo sreće da je tako jednostavno“, rekla je Mma Ramocve. „I, ne, Mma, on sigurno nije taj. Moj nos mi je to rekao. Opet je presudio moj nos.“

Mma Makuci se pitala šta je njen sopstveni nos rekao za Otenga Bolelanga. Sastanak koji je imala s njim bio je sasvim nezadovoljavajući, rekla je Mmi Ramocve, mada je saznala da on sumnja da Grmalj Tafa ima problema s vidom.

„Baš čudno“, uzvihnula je Mma Ramocve. „Je li baš tako rekao, Mma?“

„Jeste. Rekao je da je testirao Grmaljev vid dobacivši mu olovku i da je Grmalj nije uhvatio jer je nije dobro video.“

Mma Ramocve se osmehnula. „Ili zato što ga je uhvatio nespremnog, zar ne mislite, Mma! Da vam neočekivano dobacim nešto, da li biste uspeli da to uhvatite!“

Mma Makuci je razmislila o tome. Mma Ramocve je obično bila u pravu. Ne očekujemo da nam ljudi nešto dobace i stoga nismo spremni za to. Stoga nije iznenađujuće ako ne uspemo da to uhvatimo.

„Zatim, tu je još nešto“, nastavila je Mma Ramocve. „Ljudi stalno optužuju igrače - i sudije - da ne vide dobro. Kad sam bila na stadionu, čula sam ljude kako viču, Sudija, gde su ti naočari? Nimalo pristojno, po mom mišljenju.“

„Sve u svemu, to je jedna nepristojna igra“, rekla je Mma Makuci.

„A jeste li saznali još nešto, Mma?“

Mma Makuci joj je prenela mišljenje Otenga Bolelanga o gospodinu Molofololou. „Navodno on stalno sve menja. Dresove. Boje. Taktiku. Čak i brojeve telefona.“

Mma Ramocve je zacoktala. „Nije baš omiljen među igračima, znate, Mma. I znate li šta to još znači?“

Mma Makuci je oljuštila i poslednji krompir i spustila ga u šerpicu punu vode koju je Mma Ramocve stavila u sudoperu. „Šta, Mma?“

„To znači da su verovatno svi oni imali motiv“, rekla je Mma Ramocve. Zvučala je obeshrabreno. Ako je svaki igrač imao motiv, na koji način onda da izdvoje onog ko je odgovoran za lošu igru tima? Zatim, trebalo je razmotriti još jednu mogućnost: šta ako nijedan od igrača nije odgovoran, a razlog za pad kvaliteta igre leži negde drugde? Ne, ovo neće biti lak slučaj i, dok je okretala komade piletine u ulju u kojem su se pržili, ponovo se upitala je li ovo bio jedan od onih slučajeva koje je bilo mnogo pametnije odbiti. Visok stepen uspešnosti zavisi od sposobnosti da kažete ne beznadežnim slučajevima, napisao je Klovis Andersen. I opet je bio u pravu. Kao i uvek. Uvek.

Sedele su za stolom i jele piletinu s krompirom. Bilo im je dosta priče o slučaju Molofololo i sada su zadovoljno prešle na druge

teme. Mma Ramocve je pazila da ne potegne pitanje Futija i Vajolet Sefoto, ali je Mma Makuci uradila to umesto nje.

„Razgovarala sam sa Futijem kad je sinoć došao na večeru“, rekla je.

Mma Ramocve je čekala. „I?“

„I rekla sam mu: Kako se Vajolet Sefoto pokazala na poslu u radnji? A on je rekao, Odlično radi svoj posao - prvoklasno, štoviše. Stoga sam rekla, O, shvatam. Znači, prirodno talentovana za prodavačicu, zar ne ? A on je odgovorio, prvog dana na poslu prodala je četiri kreveta, a drugog tri. Juče je prodala još dva. To je veoma dobro. “

„Izgleda da ima mnogo ljudi kojima trebaju novi kreveti“, primetila je Mma Ramocve.

„Izgleda, zaista. I onda sam mu rekla: Je li joj mnogo daleko od kuće do radnje? A on me je pogledao onako iznenađeno - znate kako mu se nos namreška kad je zbunjen? - i onda je rekao: Ne, ne stanuje naročito daleko. Zato sam rekla, Pa dobro, znači li to da pešice ide kući ? A on je rekao, To je vrlo čudno pitanje. Sto te ta Vajolet toliko interesuje?

„Valjda mu je jasno“, rekla je Mma Ramocve. „Valjda mu je jasno kakva je ona žena?“

„Muškarcima to ne ide baš najbolje, Mma“, rekla je Mma Makuci. „Svi znamo da oni ne umeju da shvate takve stvari. Stoga sam rekla, Zar je nisam videla u tvojim kolima ?“

Mma Ramocve je zadržala dah. „A on?“

Mma Makuci je ubacila komadić krompira u usta. „A on je rekao, Da, prvog dana sam je odbacio do kuće. Rekla je da mora da se vrati na vreme da skuva večeru bolesnoj tetki.“ Mma Makuci nije krila svoju nevericu.

„To je moguće“, rekla je Mma Ramocve. „Ja sam imala tetku koja je bila lošeg zdravlja i...“

„O, sve je moguće, Mma Ramocve. Naprosto, eto, nešto ne mogu da zamislim Vajolet kako kuva za bolesnu tetku. Ali mogu da je zamislim kako priča Futiju neku takvu priču, kako bi on pomislio, Ovoj devojci nije teško da kuva za svoju bolesnu tetku. To mogu da zamislim, još kako.“

Ono što je važno, pomislila je Mma Ramocve, jeste kako je Futi reagovao na zapitkivanje Mme Makuci. Je li osetio njenu zabrinutost

zbog Vajolet?

„Mislim da nije“ rekla je Mma Makuci. „Ali i dalje sam veoma zabrinuta, Mma. Šta ako joj uspe da ga navede da se zagleda u nju? Šta onda? On jeste dobar čovek, ali čak i dobar čovek može biti zanesen čarima glamurozne žene. To je dobro poznato.“

„To je više nego dobro poznato“, saglasila se Mma Ramocve. „Pogledajte Adama. Pogledajte kako ga je zanela Eva.“ „Nije imala odeće na sebi i odmah se zaljubio“, rekla je Mma Makuci.

„To ponekad pomaže“, rekla je Mma Ramocve.

Obe su prasnule u smeh. A onda je došlo vreme za kruške i sladoled, i razgovor je prešao na sećanja o prvom putu kad su probale sladoled. „Imala sam osam godina“, rekla je Mma Ramocve. „Moj otac me je odveo u Gaboron i kupio mi sladoled. U životu nisam bila tako ushićena, Mma. To je za mene bio veličanstven dan.“

Zatvorila je oči. Stajala je pored svog oca, pokojnog Obeda Ramocvea, tog velikog čoveka, a on joj je pružao sladoled. Nosio je onaj svoj šešir, onaj izandali stari šešir koji nije skidao sve do dana kad je poslednji put otišao u bolnicu. I osmehivao joj se ispod oboda tog starog šešira dok je iza njega, visoko na nebu, bleštalo sunce, a sladoled je imao slađi i čistiji ukus od bilo čega što je ikad u životu okusila. Dala bi sve - baš sve - da može da vrati oca na makar jedan jedini dan, da bi mogla da mu ispriča o svom životu i kaže mu da sve to duguje njemu i njegovoj dobroti. Ne bi joj trebalo dugo da mu sve to ispriča - otprilike isto onoliko koliko je potrebno da se pojedje sladoled ili prošetata od početka do kraja Zebrine ulice. Ništa duže.

Kad je Mma Ramocve ponovo otvorila oči, zatekla je Mmu Makuci kako zuri u tavanicu. „Šta mislite, Mma, zašto tako volimo sladoled?“ upitala je Mma Makuci. „Ili je to jedno od onih pitanja na koja nema odgovora?“

„Mislim da jeste“, odvratila je Mma Ramocve, gledajući u sto. Preostala je još jedna velika porcija sladoleda - ili dve male. Nije se nimalo dvoumila kako da postupi. „Sipaću vam ovaj ostatak sladoleda, Mma“, rekla je, pružajući ruku da uzme tanjir Mma Makuci. Nadala se da će ova reći: „Ne, Mma, podelićemo ga.“

Ali Mma Makuci nije to rekla. „Baš vam hvala, Mma“, kazala je. „Tako ste ljubazni.“

Odvezla je Mmu Makuci svojim plavim kombijem, iskrcavši je ispred njene mrakom obavijene kuće. Veće je bilo toplo, noć je tek malo ublažavala vrelinu dana i lišće na drveću papaje u dvorištu Mme Makuci, dva tamna obličja naspram mesečine, beše klonulo, kao da je premoreno. Topli meseci nisu bili laki - crpeli su energiju zemlje, njenu vitalnost, pritiskajući životinje, ljude i biljke pod nebom koje je povremeno podsećalo na ogromnu pećnicu. A onda, kad u celoj zemlji zavlada sve gora suša, i kad, u naročito teškim godinama, stoka počne da ugiba, priroda je popuštala, prisećajući se da je vreme za kišu. Na horizontu su se pojavljivali veličanstveni kišni oblaci, jedan purpurni bedem na drugom, i potom kretali preko zemlje darujući je željno čekanom kišom. Vrućine su opadale, jer je zemlja ponovo počinjala da diše, smeđe se preobraćalo u zeleno, srca svega što živi ispunjavala su se olakšanjem i zahvalnošću. Ali to se još uvek ne beše dogodilo, vrućine su i dalje tištale... a gospodin Dž. L. B. Matekoni se još ne beše vratio iz Lobacea.

Vozeći se od kuće Mme Makuci, Mma Ramocve je pogledala na svoj sat. Bilo je skoro dvadeset do deset, lagodni ženski razgovori učinili su da vreme brzo prođe. Dvadeset do deset, ako je gospodin Dž. L. B. Matekoni završio posao do osam - a sigurno jeste, jer bi bilo sasvim nerazumno od njih da su ga duže zadržali - tada bi se svakako vratio kući do devet i petnaest. Razume se, morao je odbaciti Čarlija kući, a to mu je oduzimalo, koliko? Petnaest minuta, možda. Saobraćaj nije bio gust u ovo doba, i nije bilo ni traga onim izluđujućim zastoјima na semaforima i raskršćima. Ako je do pola deset stigao do Gejm Sitija, s nekoliko minuta zadržavanja na policijskom kontrolnom punktu kod skretanja za Mokolodi, i još petnaest do Čarlijeve kuće i nazad... petnaest do deset, onda. Ali uvek se mora računati s desetak minuta tamo ili ovamo, što je značilo da bi trebalo da bude kod kuće najkasnije u deset. Dakle, ako je njoj potrebno deset minuta vožnje od kuće Mme Makuci do Zebrine ulice, tada bi kući trebalo da stigne otprilike istovremeno kad i on.

Pogledala je u retrovizor. Mma Makuci beše upalila svedo, sijalicu nad ulaznim vratima, i mahala joj. Laku noć, Mma: zahvalna sam vam. Zahvalna sam vam što ste moja pomoćnica i što imate te svoje bubice i što tako insistirate na njima. Zahvalna sam vam što ste takvi

kakvi ste: što se zalažete za žene s velikim naočarima i problematičnom kožom i sve one koji su morali da se izbore za ono što su postigli. Više od svega, zahvalna sam vam što ste moja prijateljica, Mma, zahvalna sam vam zbog toga. To je nešto najbolje što iko ikom može biti - prijatelj.

Njene misli su se vratile gospodinu Dž. L. B. Matekoniju. Negde u ovoj zemlji, negde u Bocvani, danas su nekom saopštene vesti koje će srušiti njegov mali svet. Nekom, nekoj nepoznatoj osobi tamo negde, saopšteno je da se neko neće više nikad vratiti. A jedino što deli tu sirotu osobu i bilo koga drugog jesu slučaj, i sreća, i sile nad kojima mi nećemo nikad steći vlast ili razumevanje. Šta ako je ona večeras imala da bude primalac takvih vesti? Ne, ne sme tako razmišljati, neće tako razmišljati. Ali moglo bi se dogoditi, zar ne?

Skrenula je u Zebrinu ulicu. Ruke su joj sad već drhtale, a u sebi, na onom čudnom, neodredivom mestu na kojem strepnja i fizički obznanjuje svoje prisustvo, osećala je strašnu blizinu opasnosti, bola.

Pred njom se pojavila njena kapija i, iza nje, na svetlbfu farova, četiri mala stuba njene verande. Pažljivo je smotala volan da bi zašla na kratak prilaz i, kad je mlaz svetlosti iz farova promenio pravac, ugledala je zadnji deo njegovog kamioneta, svetla koja su još uvek tinjala crveno. Ostala svetla na vozilu behu se pogasila, ali sada je bilo osvetljeno njenim farovima i ugledala je gospodina Dž. L. B. Matekonija kako izlazi iz kabine i otresa prašinu s pantalona, kao što je uvek radio kad bi se iskrcao iz svog kamioneta. Zaustavila je kombi tamo gde se zatekao, nekoliko metara pre njegovog normalnog mesta pored kuće, izašla i potrčala mu u susret, dok su farovi kombija još uvek radili - da bi pokazali svetlu, ako je iko hodao Zebrinom ulicom po tom mraku, ako je iko mario da pogleda, susret, posle jednodnevne razdvojenosti, muškarca i njegove žene, gospodina Dž. L. B. Matekonija, najboljeg automehaničara u Bocvani koji se bezbedno vratio iz Lobacea, i Mme Ramocve, njegove žene, koja ga je volela više nego što je ikad ikog volela, možda s izuzetkom davno počivšeg Obeda Ramocvea, njenog oca, penzionisanog rudara i odličnog poznavaoa stoke.

Šesnaesto poglavlje

ČARLI RAZGLEDA KREVETE

Žena Grmalja Tafe, Mmakeleco, rekla je onomad da je njen muž rekao - toliko toga što je Mma Ramocve saznavala bile su informacije iz druge ruke, rekla-kazala, što bi rekao Klovis Andersen - da je gospodin Molofololo, između ostalog, nestrpljiv. E pa zaista jeste, pomislila je Mma Ramocve, slušajući ga dok su sledećeg jutra razgovarali telefonom.

„Jeste li otkrili ko je taj, Mma Ramocve? Imali ste nekoliko dana za to. Ko je on?“

Mma Ramocve je podigla obrvu, usnama nečujno i tečno oblikujući slogove njegovog prezimena kako bi Mma Makuci znala ko se nalazi na drugom kraju žice: Molofololo.

„Veoma dobro napredujemo, Rra“, uveravala ga je. „Moja pomoćnica i ja intenzivno razgovaramo s igračima sa spiska koji ste nam dali. Dosad smo saznali znatnu količinu informacija. Mnogo toga zanimljivog.“

„Na primer?“ oštro je upitao gospodin Molofololo.

Mma Ramocve je oklevala. Teško da mu je mogla reći - barem u ovoj fazi - da nekim svojim igračima, verovatno svima redom, ide na živce. Niti je želela da mu kaže da Grmalj Tafa ima dugova i da bi želeo da mu se Rops skloni s puta, ili da je Oteng Bolelang umišljen i da smatra da Grmalju Tafi trebaju naočari. Stoga je jednostavno rekla: „Mnogo toga zanimljivog, Rra, što će mi koristiti da stvorim sliku onoga što se događa.“

„Ali ja znam šta se događa“, rekao je gospodin Molofololo. „Događa se to da neko od mojih igrača prodaje utakmice. Imamo izdajnika, Mma, a ja vam plaćam debele pare da otkrijete ko je to.“

Mma Ramocve pomisli da bi mu baš i mogla ukazati na činjenicu da dosad nije platio ništa. Beše zatražila manju sumu kao avans, ali je Molofololo ignorisao njen zahtev.

„Mislim da ćemo se uskoro videti, Rra“, rekla je. „Tada možemo opširno porazgovarati o slučaju. Nije lako pričati o tim stvarima ovako preko telefona.“

Gospodin Molofololo je žurno prihvatio ponudu. „Mogli biste doći na subotnju utakmicu“, rekao je. „Igramo protiv Majstora iz Molepololea. Dođite na utakmicu, pa ćemo iskoristiti vreme da popričamo.“

Mma Ramocve je pomislila na svoj vikend. Beše već žrtvovala jedno dragoceno subotnje posle podne da bi sedela i posmatrala kako se na terenu odvijaju dešavanja koja nije ni najmanje razumela, i smatrala je da nema svrhe da to uradi još jednom. Puso će, s druge strane, smatrati da i te kako ima svrhe.

„Mislim da je najbolje da popričamo negde drugde“, rekla je. „Na fudbalskoj utakmici se uvek toliko toga dešava, a ja... a ja moram biti diskretna, znate.“

„A, da“, rekao je gospodin Molofololo. Tako je i zamišljao detektivski rad - kao diskretan. „Imate pravo, Mma. Da ne privlačimo pažnju. Ali šta je s Pusoom - tako se, beše, zove? On je dobar dečkić - bi li voleo da dođe na utakmicu?“

„Sigurno bi voleo, Rra. Vrlo ste ljubazni.“

„A mi možemo popričati u ponedeljak?“

„U ponedeljak, Rra. A dotad ću, nadam se, imati nešto konkretnije da vam kažem.“

Pokajala se zbog ove poslednje rečenice onog časa kad ju je izgovorila. Velika je greška vezivati se za rokove - uopšte, davanje obećanja je velika greška - ali bilo je nečega u ponašanju gospodina Molofololola - u njegovom zapovedničkom, prilično nasrtljivom stilu - što je dovelo do toga. Da li je to ono što muči njegove igrače, pitala se, i može li biti da je kod nekog izazvalo ozlojeđenost dovoljno veliku da motiviše izdaju?

Završivši razgovor s gospodinom Molofololom, spustila je slušalicu i zgledala se s Mmom Makuci.

„Bojim se da nam predstoji još razgovora, Mma“, rekla je.

Mma Makuci je slegla ramenima. „Na kraju ćemo se nas dve još dobro razumeti u fudbal, Mma. Moći ćemo da pričamo s muškarcima o njemu.“

Mma Ramocve se zakikotala. „Verujem da ima žena koje nauče ponešto o fudbalu samo zbog toga. Znajuju da muškarci vole da

pričaju o njemu. Tako lakše nalaze muškarce."

„Vajolet Sefoto", rekla je Mma Makuci.

Mma Ramocve je taktično ćutala.

„Da. Vajolet Sefoto je od sorte koja bi uradila baš to", nastavila je Mma Makuci. „Fudbal, nameštaj - učiniće sve da se dokopa nekog muškarca."

„Još uvek ste zabrinuti?" upitala je Mma Ramocve.

„Naravno da jesam, Mma. Futi je dobar čovek i ja mu verujem. Ali čak i dobar muškarac može povremeno biti... ne tako dobar."

Mma Ramocve je morala da se saglasi s tim. U svom poslu je nailazila na najrazličitije vrste ljudi i znala je da čak i oni jaki umeju povremeno ispoljiti slabost. To zapravo nije njihova greška, jer svi smo mi ljudi i naša ljudskost nas čini slabima. Ali dešava se.

„Jeste li čuli još nešto?"

Mma Makuci nije odmah odgovorila i Mma Ramocve je iz njenog ćutanja shvatila da se još nešto desilo.

„Čula sam nešto", rekla je naposletku Mma Makuci. „Srela sam jednu od žena koje rade kod Futija u radnji. U supermarketu. Rekla mi je da Vajolet tokom poslednjih par dana prodala još kreveta. Navodno je Futi toliko zadovoljan da pomišlja da je unapredi u..." Zastala je. Očigledno ju je stajalo izvesnog napora da to izgovori. „Pomoćnika menadžera."

Mma Ramocve se prenerazila. „Cele radnje?"

Mma Ramocve je odmahнула glavom. „Ne, ne cele radnje. Ali tog sprata. Pomoćnika menadžera sprata."

Mma Ramocve je zazviždala. „To ništa ne valja, Mma. Ali kako ona uspeva da proda tolike krevete? Da li je stvarno tako dobra prodavačica?"

„U tome i jeste misterija", odvratila je Mma Makuci. „Možda je ubedljiva. Ne znam. Ali rekla mi je nešto, Mma - ta žena - rekla mi je da su sve mušterije, sem jedne, bili muškarci."

Mma Ramocve je tokom razgovora sedela na svojoj stolici, sad se naglo uspravila,

„Muškarci, Mma?"

„Muškarci."

Mma Ramocve je ustala. Nije se nigde uputila - samo je ustala sa stolice i Mma Makuci je znala šta to znači. Mma Ramocve je upravo

doživela trenutak spoznaje.

„Mma Makuci“, rekla je, glasom tihim ali napregnutim od uzbuđenja. „Molim vas, idite i vidite je li Čarli slobodan. Čak i ako nije, zamolite ga da dođe da popričam s njim.“

Mma Makuci je pohitala prema vratima. „Šta hoćete da tražite od njega, Mma?“

„Mora da kupi krevet“, odvratila je Mma Ramocve.

Čarli je ušao blistajući. U poslednje vreme postajao je sve samouvereniji, što su primećivale i Mma Ramocve i Mma Makuci, ali je samo jedna komentarisala.

„Taj je nešto namerio, Mma“, rekla je Mma Makuci. „Je li vidite kako hoda? Vidite kako mu se noge pomeraju gore-dole?“

„Ali svima nam se noge tako pomeraju“, blagim glasom je istakla Mma Ramocve.

Kao da je Mma Makuci nije čula. „A njegova zadnjica, Mma. Ne bih da budem prosta, ali pogledajte kako mu zadnjica štrči.“

„Svačija zadnjica štrči“, rekla je Mma Ramocve. „To je normalno, Mma.“ Zastala je. Ima i izuzetaka, naravno. Taj mršav, moderan svet koji svu svoju energiju troši na smanjivanje svoje konfekcijske veličine - njima je sigurno neudobno kad sede, s tom njihovom nedovoljno tapaciranom pozadinom.

U taj mah je u kancelariju došetao Čarli, brišući ruke gomilom pucvale na čijoj je upotrebi gospodin Dž. L. B. Matekoni insistirao uprkos sveprisutnosti papirnih ubrusa.

„Šta je bilo, Mma Ramocve?“ upitao je. „Da nemate vi gospoje problema da saberete neke cifre il' tako nešto? Ja sam vam pravi čovek za to. Najbolji iz matematike u Automehaničarskoj zanatskoj školi - dve godine zaredom. Je'n, dva, tri, čet'ri - ja sam vaš čovek.“

„Izvinjavam se“, rekla je Mma Makuci, vraćajući se za svoj sto. „Ako si najbolji matematičar u toj tvojoj školi, što onda još nisi završio šegrtski staž? Odgovori na to, gospodine Čarli.“

Čarli nije udostojio pogleda Mmu Makuci, već se tonom nepravедno napadnutog obratio Mmi Ramocve. „Je 1' ste čuli, Mma Ramocve? Je li ste čuli šta je ona tamo malopre rekla? Ne završavaju svi šegrtski staž dve godine za godinu. Ponekad je bolje kad je čovek temeljit. Ko žurio, vrat slomio.“

„Naravno, Čarli“, rekla je Mma Ramocve umirujućim glasom. „Samo ti lepo na miru odrađuj svoj šegrtski staž onoliko dugo koliko ti je potrebno. Nije važno. Neki ga nikad i ne završe.“

Nije joj bila namera da ovo zvuči podrugljivo, ali se Čarli smesta uhvatio za to. Okrenuvši se na peti, pobeđnički je pogledao Mmu Makuci. „Neki detektivi, na primer, Mma! Neki koji za sebe kažu da su detektivski pomoćnici, a nikad u životu nisu bili detektivski šegrti! Ha!“

„Ćuti, Čarli“, rekla je Mma Ramocve. „Nećemo sad svađu ovde. Ova kancelarija je miroljubiva teritorija. Ovo je Bocvana, ne zaboravi.“

„Ona...“

Mma Ramocve ga je prekinula u pola reči. „Vidi, Čarli, imamo važan zadatak za tebe. To je nešto što zahteva odličnog glumca. Nekog ko bi mogao da igra u filmovima...“

„Ako završi šegrtovanje“, umešala se Mma Makuci.

Mma Ramocve je dobacila svojoj pomoćnici obeshrabrujuć pogled. „Molim vas! Molim vas! Hvala! Dakle, Čarli, ono što tražimo od tebe jeste da pođeš s nama - s Mmom Makuci i sa mnom. Ici ćemo u prodavnicu nameštaja Dvostruko udobnije - znaš, robnu kuću koja pripada gospodinu Futiju Radifutiju.“

„Matorom Futiju“, rekao je Čarli.

„A kad dođemo tamo“, nastavila je Mma Ramocve, bez obzira na upadicu, „želimo da uđeš unutra i pretvaraš se da si zainteresovan za kupovinu kreveta. Ici ćeš na odeljenje kreveta i naći ćeš tamo ženu koja se zove Vajolet..“

„Vajolet Sefoto!“ uzviknuo je Čarli. „Ona što smo je jurili u supermarketu. Ona s ovakvom zadnjicom.“ Slikovito je prikazao rukama.

Mma Ramocve je odmahнула glavom. „Ne smeš tako pričati, Čarli. Ali, da, to je vrlo glamurozna dama.“

„O, je li danas tako nazivaju kradljivice tuđih muževa?“ uplela se Mma Makuci. „Baš dobro ime za takvu ženu, čini mi se.“

Mma Ramocve se nije obazirala na ovo. „Jeste, Čarli, ona je glamurozna žena. A sve što tražim od tebe jeste da se pretvaraš da si zainteresovan za kupovinu kreveta. Reći ćeš da si se baš doselio ovamo iz Frensistauna. Reći ćeš da si dobio odličan posao u jednoj

od rudarskih kompanija i da ćeš odsad živeti u Gaboronu, pa ti je zato potreban novi krevet. Reći ćeš joj da bi hteo bračni krevet - iako nisi oženjen ni bilo šta slično, ipak hoćeš veliki krevet. To je sve što moraš da kažeš.“

Čarli je oduševljeno pljesnuo rukama. „Ja sam odličan glumac, Mma. To nema da bude nikakav problem.“

„Sigurna sam da si dobar glumac, Čarli. Sigurna sam da ćeš sve odlično uraditi. Ali pazi: hoćeš li umeti da se pretvaraš da nisi siguran u vezi s krevetom koji bude pokušavala da ti proda? Reci joj da moraš još da razmisliš i da ćeš možda otići da razgledaš krevete u još nekim prodavnicama. Pravi se da si jedna od onih mušterija koje se moraju mnogo ubeđivati.“

„I onda?“

„I onda, pošto joj kažeš sve ovo, a ona tebi kaže šta ti već kaže, možeš joj reći da moraš da ideš, ali da ćeš se kasnije vratiti. Ali pazi, šta god radio, ništa ne potpisuj.“

„Ja nikad ništa ne potpisujem, Mma“, rekao je Čarli. „Ako kažeš kako se zoveš, odma' te skembaju. Davno sam ja to naučio. Čuvaj se, to je moj moto!“

Mma Makuci je smatrala da je to vrlo smešno. „Ta ti je dobra, Čarli. Čuvaj se, evo ga Čarli. Dobar moto, Čarli.“

Mma Ramocve je na ovo dozvolila sebi mali osmeh, isto kao i Čarli. Ovo uzajamno ismevanje između Mme Makuci i Čarlija ipak nije tako ozbiljno, pomislila je. Staviše, verovala je da su u dubini duše čak simpatični jedno drugom, koliko god je katkada bilo teško videti te simpatije na delu. Ljudi gaje čudne odnose jedni s drugima, smatrala je Mma Ramocve: oni koji se spolja doimaju kao prijatelji umeju u stvarnosti biti neprijatelji - ali kako da čovek to zna? I biva li i obrnuto? Uzmimo gospodina Molofololoa: izgledalo je da ima mnogo neprijatelja ili, barem, onih kojima se iz ovog ili onog razloga ne dopada. Ali koliko tih neprijatelja su mu zapravo prijatelji? Bilo je lako zamisliti zašto se neprijatelj može pretvarati da je prijatelj, ali zašto bi se, pitala se, prijatelj predstavljao kao neprijatelj?

Mma Makuci je imala prigovor. „Samo nešto u vezi s ovim planom, Mma: šta ako ona prepozna Čarlija, jer ga je onomad videla u supermarketu?“

Mma Ramocve je već razmišljala o toj mogućnosti, da bi je naposljetku ipak odbacila. Susret u supermarketu je bio krcat dešavanjima, ali je uglavnom obuhvatao nju i Mmu Makuci. Čarli je bio u pozadini i nije rekao ništa, što je značilo da ga je Vajolet, u onoj usijanoj raspravi, jedva i primetila.

„Neće ga prepoznati“, rekla je. „Uostalom, sve i da ga prepozna, šta ima veze. Čak su i momcima koji rade u automehaničarskim servisima potrebni kreveti, zar ne?“

„Svima su nam potrebni kreveti“, zamišljeno je rekla Mma Makuci. „Svakom treba krevet.“

Mma Ramocve je klimnula glavom. „To je svakako opšte poznato“, rekla je.

Mma Makuci je delovala zamišljeno. „Još nešto, Mma. Zašto tražite ovo od Čarlija? Šta se nadate da ćete dokazati?“

„Videćemo“, odvratila je Mma Ramocve. „Ponekad ne znaš šta tražiš dok to i ne nađeš. Zar ne, Mma?“

„Nisam sigurna, Mma. Moraću razmisliti o tome.“

„E pa istina je“, rekla je Mma Ramocve. „Stvarno jeste.“

Parkirali su plavi kombi ispred prodavnice nameštaja Dvostruko udobnije i, dok je Čarli ušao unutra, Mma Ramocve i Mma Makuci su ostale da sede u kabini kombija, spuštenih prozora zbog vrućine. Srećom, behu pronašli malo hladovine ispod jednog od onih zgodnih stabala akacije koja su za kola, po takvim vrućinama, isto što i pčelama saće. Pod krošnjom ovog beše se već zbililo nekoliko vozila, ali se našlo taman dovoljno mesta za plavi kombi.

Posle deset minuta, Mma Makuci je počela da biva nervozna. „Šta radi on tamo unutra, Mma? Šta mislite, hoće li mu pasti na pamet da isprobava sve moguće stolice i ostalo? Futi kaže da neki ulaze samo da bi posedeli u njegovim udobnim stolicama. Kaže da često uđu bez namere da bilo šta kupe. Ponekad zatekne ljude zaspale u velikim foteljama i onda mora da ih budi.“

Pomenuvši stolice, setila se Futijevog obećanja da će joj pokloniti novu kancelarijsku stolicu. Nije mu više to pominjala, a sad više nije bila sigurna šta da radi u vezi s tim. Problem je bio u tome što je smatrala da ne bi mogla sedeti na novoj stolici dok njena šefica, Mma Ramocve, još uvek sedi na staroj. A ipak, ako odbije Futijevu

ponudu, on će se sigurno naći uvređen... Sve je to bilo tako komplikovano.

U međuvremenu, Mma Ramocve je zamišljala Futijeve mušterije kako sede u tim udobnim foteljama. „Svi moramo da sednemo“, rekla je.

„Da, ali ne na stolice koje nam ne pripadaju“, suprotstavila joj se Mma Makuci. „To je nevolja s ovom zemljom, Mma - ima previše onih koji sede na tuđim stolicama.“

Još jedna od izjava Mme Makuci - potpuno nepotkrepljena činjenicama, podozrevala je Mma Ramocve, ali ne i nešto o čemu je želela da raspravlja. Što se nje ticalo, ako je stolica prazna, svako je dobrodošao da sedne na nju. Trebalo bi da podelimo svoje stolice s drugima, smatrala je. Možda je to pravi problem s ovim modernim svetom - samo je malo nas spremno da podeli svoje stolice s drugima. Da, to je verovatno tačno, i pitala se da li bi možda mogla porazgovarati o tome s biskupom Mvambom i predložiti mu da kaže koju reč o tome na sledećoj propovedi. Mogao bi, možda, početi tako što bi pitao članove kongregacije jesu li primetili koliko stolica ima i koliko njih je prazno. To bi ih navelo na razmišljanje. Ali kako bi se nastavilo? To je već stvar biskupa Mvambe, zaključila je, on ume da smisli lepe propovedi i sigurno bi našao neki način da izvuče neku važnu pouku iz stolica.

Razmišljajući o tome, setila se profesora Tloua. Mma Ramocve je bila veliki poštovalac profesora Tloua i pročitala je negde da on drži stolicu iz istorije. Znala je da se to samo tako kaže - da naprosto znači da je on profesor istorije Bocvane - ali pomislila je da bi bilo baš lepo kad bi mu univerzitet dao i pravu stolicu koja bi se slagala s titulom.^[9] Stolica za istoriju, činilo joj se, morala bi biti neka vrlo stara stolica, jedna od onih napravljenih od tamnog, tvrdog drveta s izrezbarenim nogama i komplikovano izrađenim sedištem od izukršanih traka od životinjske kože. Bila bi dostojna poštovanja, ta stolica, i sasvim drukčija od stolice iz muzike, koja bi ispuštala tihe muzičke zvuke kad sednete u nju ili bi umilno pevušila kad bi ostala napolju i vetar duvao kroz nju.

U razmišljanju ju je omela Mma Makuci, munuvši je laktom. „Evo ga, Mma“, prošištalala je. „Dolazi.“

Čarli je razmetljivim hodom izašao iz prodavnice i uputio se pravo prema kombiju. Nije bilo mesta za njega u kabini - dovezao se u tovarnom prostoru, pozadi - ali pošto su morale odmah da razgovaraju s njim, izašle su mu u susret i povele ga u hladovinu pod akacijom.

„Dakle?“ upitala je Mma Ramocve.

Čarli je zakoluto očima. „Kakva ženska! Je'n, dva, tri!“

„Mani sad to, Čarli“, nestrpljivo je rekla Mma Makuci. „Šta se dogodilo?“

„Dajte mu malo vremena, Mma“, rekla je Mma Ramocve. „Ispričaj nam, Čarli, ali samo polako. Molim te, pokušaj da se setiš baš svega.“

Čarli je uživao što je u centru pažnje. „Dakle, ovako“, počeo je. „Uđem ti ja u radnju. Kakva radnja, Mma Ramocve! Nije ni čudo što je Mma Makuci srećna što je verena za tog Futija! Velika radnja, Mma. Velika radnja.“

Mma Ramocve ga je podstakla da nastavi s pričom. „Da, da, Čarli. Ali šta je s krevetom?“

Čarli se osmehnuo. „Naš'o sam tu žensku o kojoj ste pričali - tu Vajolet. Opa, bato! Zgodna ženska. Zgodna! Dakle, priđe ti ona meni - evo ovako, tako ona hoda, znate - i kaže, Tražite krevet, Rra? Na pravom ste mestu. Ovde se prodaju najbolji kreveti u Bocvani. I tako to.“

„I onda?“

„I onda mi kaže, Ovaj krevet ovde, Rra, to je odličan krevet za vas. Isprobajte ga. I kaže mi da bi treb'o da legnem na krevet i vidim je li mi udoban. Legnem ja. I dok sam tako lež'o, priđe ti ona meni i kaže, Baš ste zgodni, Rra, dok tako ležite na tom krevetu - vrlo zgodni. Ja onda ustanem, a ona kaže, Kako vam se čini ovaj krevet, Rra - zar nije najudobniji na kojem ste ikad ležali? I onda doda, Sigurna sam da je tako zgodan mladić kao vi, Rra, spavao u mnogim krevetima! I tu se ona nasmeje.“

Mma Ramocve i Mma Makuci su na ovo razmenile poglede pune neodobravanja.

„I onda, Čarli?“ navaljivala je Mma Ramocve. „Šta je dalje bilo?“

„Onda ti ja ustanem i počnem da bockam dušek prstom i opipavam ono drveno uzglavlje. Baš je glatko. I kažem, Znate, nisam baš sto

postoji siguran što se kreveta tiče. Moraću da odem i pogledam šta imaju u drugim radnjama. Velike su to pare, znate. I onda..." Zastao je, dodajući dramski efekat onoga što je sledilo. „I onda ti Vajolet priđe i šapne mi, Ako kupite ovaj krevet, Rra, jednog od sledećih dana doći ću i pomoći vam da ga isprobate. Eto šta je rekla! Toj ženskoj nema ravne, Mma Ramocve! Ijaoj! Je'n, dva, tri!“

Mma Ramocve je razrogačila oči. „Znala sam!“ uzviknula je. „Znala sam, Mma Makuci! Eto kako je Vajolet Sefoto uspela da proda toliko kreveta.“

Mma Makuci je odmahivala glavom. „Sramota“, rekla je. „Sramota je što se sve to događalo Futiju pred nosom, a on pojma nije imao šta ona govori mušterijama.“

Čarli je podigao prst. „Može biti da sad ima, Mma.“

Mma Makuci se namrštila. „Kako to misliš, Čarli?“

Čarliju kao da je bilo malo neprijatno. „Pa sam sam mu rek'o, Mma. Nisam 'teo, al'... Evo kako je to bilo. Kad sam joj rek'o da ću da razmislim o tome, poš'o sam da izađem napolje. Al' onda sam video nekog čoveka kako gleda jedan krevet ko da ga razgleda. I dok sam prolazio kraj njega, došapnem mu, Trebalo bi da kupite jedan od ovih kreveta, Rra! Dobija se i ponešto 'pride! Samo sam 'teo da budem ljubazan - ko muškarac s muškarcem, razumete. I onda se on uspravi, taj muškarac, i okrene se, i ja vidim da je to Futi Radifuti, Mma Makuci. Da! I kaže on meni, O čemu vi to? I onda mu ja ispričam i on poče da se trese - evo ovako, Mma - i reče, To je jedna jako pokvarena žena, i onda ode prema njoj. I onda sam ja izaš'o napolje, Mma. To vam je to.“

Mma Ramocve je pogledala Mmu Makuci. „Čini mi se, Mma, da ne moramo više ništa da učinimo“, rekla je. „Futi sada zna za...“

„Za pokvarenu ženu u svom... ovaj, u odeljenju za krevete“, dovršila je rečenicu Mma Makuci.

Sedamnaesto poglavlje

ČAJ S MMOM POTOKVANI

Narednih nekoliko dana, osoblje Prve damske detektivske agencije - to jest, Mma Ramocve i Mma Makuci, uz malu pomoć gospodina Polopecija - bilo je neuobičajeno zauzeto. Atmosfera u kancelariji, međutim, nije bila onako napregnuta kao ponekad kad su imali mnogo posla, štaviše, bila je veoma vedra, ne mnogo različita od raspoloženja koje preovladava u nedeljama koje prethode Božiću, kad se svi raduju zabavama i slavljinama. Do Božića su, razume se, imali još da pričekaju, ovo vedro raspoloženje bilo je izazvano očiglednom srećom Mme Makuci. Napetosti koja se uselila posle Vajoletinog zapošljavanja kod Futija beše nestalo onog popodneva kad je Mma Ramocve raskrinkala stvarni razlog njenih uspešnih prodaja. Kao čovek na svom mestu, Futi Radifuti je bio krajnje preneražen čuvši za Vajoletinu trgovačku tehniku i smesta ju je otpustio. Domalopredašnja šefica odeljenja za krevete izjurila je iz radnje besna kao ris, zatekavši Mmu Ramocve i ostale kako još uvek stoje pored kombija na parkiralištu.

„Vi ste mi ovo uradili, Mma Ramocve“, prosiktala je. „Neću vam to zaboraviti.“ Potom, videći Mmu Makuci koja je čekala u kombiju, ljutito je zapretila prstom svojoj nekadašnjoj školskoj drugarici i svašta joj izgovorila. „A ti, Grejs Makuci! Nemoj da misliš da ne znam da si i ti umešana u ovo. E pa da sam na tvom mestu, držala bih tvog dragocenog Futija Radifutija na vrlo kratkom povocu. Mnogo mu se dopadam, da znaš. Nije mogao da skine ruke s mene, znaš. Jak neki verenik!“

„Ne verujte joj“, doviknula je Mma Ramocve prilazeći kombiju. „Futi to ne bi nikad uradio.“

„O da uradio bi“, vrištala je Vajolet. „I još kako je uradio.“

Mma Ramocve je prišla kombiju i popela se u kabinu, naglašavajući Mmi Makuci na to da je sve što je Vajolet rekla čista laž. „Ne verujte toj ženi“, rekla je. „Ona je ljubomorna na vas. A Futi je valjan čovek,

na svom mestu. I još uvek je vaš verenik - a to je ono što Vajolet ne može da podnese."

„Ja Futiju verujem", rekla je Mma Makuci. „On ne bi nikad ni prišao ženi poput nje. Nisam nikad ni mislila da bi."

Ovo, pomislila je Mma Ramocve, nije bilo sasvim tačno - Mma Makuci je bila ubeđena da Vajolet predstavlja stvarnu opasnost - ali nije joj protivrečila. Važno je bilo samo da se raspoloženje Mme Makuci vratilo u normalu i da će moći da se vrate radu na Molofololoovom slučaju s moralom na visini. Doduše, nije da se Mma Ramocve nadala da će ih ta istraga negde i dovesti - štaviše, odgovori svih igrača s kojima su razgovarali te nedelje bili su upadljivo slični.

Čak i Rops Tobega, s kojim su Mma Ramocve i Mma Makuci razgovarale zajedno, imao je o mešanju gospodina Molofololoa umnogome isto mišljenje kao i Grmalj Tafa i ostali. „On ima najbolje namere", rekao je Rops, „ali voleo bih da prestane da ih nameće. Stalno sve menja, znate. Radite ovako - ne, nemojte, radite onako. Stalno. A onda smo pre šest meseci promenili kompletnu opremu - dresove, trake, dokolenice, kopačke, sve redom. Našao je nekog novog sponzora koji mu je pribavio svu tu opremu i naterao nas da je nosimo. To nema kraja. Samo promene, promene, promene. Samo prigovori, prigovori, prigovori. A nas nikad neće da sasluša. Nikad."

Pitala se u vezi s Grmaljem Tafom i još jednim ili dvojicom drugih, ali je naposljetku zaključila da u stvari ne postoji niko na koga bi mogla upreti prstom. Ili nosom.

Krajem nedelje, Mma Ramocve je počela da sastavlja nacrt izveštaja koji je sledećeg ponedeljka nameravala da preda gospodinu Molofololou. Diktirala je Mmi Makuci, sedeći u svojoj kancelariji usred vrelog prepodneva, posmatrajući muve na tavanici dok je govorila.

„Moja pomoćnica i ja smo razgovarale sa svim članovima tima. Ustanovile smo da nema nikakvih vidljivih slučajeva nelojalnosti. Kako izgleda, svi igrači su odani Napadačima iz Kalaharija, i nismo našle nikakve dokaze koji bi ukazivali da je ijedan od njih namerno uradio išta što bi doprinelo pobedi protivničkog tima. U isto vreme, ustanovile smo da postoji..."

Zastala je. „Kako da to formulišem, Mma?" upitala je Mmu Makuci.

„Ustanovile smo da postoji izvesno nezadovoljstvo“, predložila je Mma Makuci.

„Vrlo dobro. Ustanovile samo da postoji izvesno nezadovoljstvo u vezi s načinom na koji određujete kako će i šta će tim raditi. Ne bismo da vas uvredimo, Rra, ali moramo vam reći da bi tim bolje igrao kad biste se manje bavili menjanjem taktike i govorenjem igračima šta da rade. Zaključujemo, prema tome...”

Ponovo je Mma Makuci pripomogla u formulaciji. „Trebalo bi da kažete, Smatramo, dakle, da nema dokaza o postojanju izdajnika te da bi istragu o tome trebalo okončati - pošto platite račun koji vam u u prilogu dostavljamo.“

„To je baš dobro“, rekla je Mma Ramocve. „Vi baš umete s rečima, Mma. Potpuno sam zadovoljna ovim izveštajem, mada on zapravo kazuje vrlo malo...”

„Ne kazuje ništa“, rekla je Mma Makuci, kitnjastim pokretom zatvarajući svoju beležnicu. „Ali to je, Mma, zato što ima nekih slučajeva u kojima nema šta da se kaže.”

U subotu je Mma Ramocve organizovala da gospodin Dž. L. B. Matekoni odbaci Pusoa do stadiona na kojem su Napadači iz Kalaharija imali da igraju s Majstorima iz Molepololea. Gospodin Dž. L. B. Matekoni se takođe bavio mišlju da ode na utakmicu, ali je naposljetku zaključio da bi bilo bolje da se lati svojih poslovnih knjiga, koje je proteklog meseca žalosno zapustio. Ako ne pošalješ račun, rekla mu je otvoreno Mma Ramocve, ljudi zaborave da ti plate. Znao je da je to tačno, a ipak, uvek mu se činilo da ima neka druga posla - i preča, smatrao je, kao što su otkrivanje šta nije u redu s naročito namćorastim kolima ili traženje rezervnog dela za stari kombi Mme Potokvani, ili bilo šta drugo što su od ovog velikodušnog automehaničara tražili da uradi. Naravno, bilo bi jednostavnije da je uvek tražio da mušterija plati račun pre nego što odveze kola iz servisa - svi ostali servisi su tako radili - ali kako je mogao da odbije kola koja je potrebno popraviti samo zato što je vlasnik trenutno praznih džepova? Nije to nikako mogao, a Mma Ramocve ga je baš zbog toga volela - kao i verovatno svi ostali, a naročito vozači praznih džepova.

Stoga se gospodin Dž. L. B. Matekoni ipak naposljetku odlučio za poslovne knjige umesto za fudbal, a Mma Ramocve je, na svoje

ogromno zadovoljstvo, mogla priuštiti sebi jednu savršeno normalnu subotu. Otići će u nabavku s Motoleli, a onda će odbaciti devojčicu kod drugarice. Zatim će popiti čaj u hotelu Prezident, možda otići u posetu nekoj prijateljici na još jednu šolju čaja, prošetati svojim vrtom, posedeće na svojoj verandi, isplanirati šta će kuvati za večeru, a posle podne će odremati na svom krevetu uz najnoviji broj svog omiljenog časopisa. To će biti najbolje od svega - ležanje na krevetu i čitanje korisnih saveta za domaćinstvo i o egzotičnoj, očigledno na propast osuđenoj romansi neke nepoznate osobe, pre no što pusti da joj časopis isklizne iz ruke dok je obuzima san - popodnevi san bez snova.

Puso je, razume se, drhtao od uzbuđenja dok se spremao za odlazak na utakmicu. To uzbuđenje bilo je pomešano s izvesnim osećanjem sopstvene važnosti: naime, beše mu rečeno da se po dolasku na utakmicu javi gospodinu Molofololou, kao i da će mu biti dopušteno da pomaže u pripremi tima. Sada je o timu govorio kao o „nama“, dok je gospodina Molofololoa zvao „moj prijatelj, Rra Molofololo“. Međutim, pored sveg svog oduševljenja ostao je realan i rekao je gospodinu Dž. L. B. Matekoniju, dok ga je ovaj vozio na utakmicu, da će Majstori verovatno pobediti.

„Nikad se ne zna“, rekao je gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Nikad se ne zna kako na kraju može ispasti.“

„Nećemo igrati dobro“, rekao je Puso. „Trenutno nas prati maler.“

Kad je gospodin Dž. L. B. Matekoni kasnije došao po njega, izraz na dečakovom licu rekao mu je sve još pre no što se ovaj popeo u kabinu kamioneta.

„Ništa?“ upitao je gospodin Dž. L. B. Matekoni.

„Majstori su pobedili“, odvratio je Puso. „Nisu neki naročit tim, ali su pobedili. Postigli su gomilu golova.“

„Ali bila je dobra utakmica?“ upitao je gospodin Dž. L. B. Matekoni.

„Jeste, ako navijaš za Majstore““, rekao je Puso.

Gospodin Dž. L. B. Matekoni se zamislio. Moraće da mu održi pridiku o sportskom ponašanju i uživanju u igri bez obzira na ishod. Tu lekciju je teško naučiti, neki ljudi je nikad i ne nauče, ali svejedno je potrebna. Pogledao je Puso i pokušao da se seti kako je to kad si u tim godinama. Želiš razne stvari - to je bilo to: želiš ih toliko da te naprosto boli. I ponekad veruješ da ono što želiš može da se ostvari

ako dovoljno jako želiš. Radio je to i sam - živo se sećao, kad je kao dečak izgubio najdražeg strica i otišao u buš i podigao pogled prema nebu i obratio se direktno Bogu: Molim Te, učini da ne bude mrtav. Molim Te, učini da ne bude mrtav. Kad se vratio kući, napola je očekivao da je njegova žarka želja nekako urodila plodom i da je njegov stric čudesno oživeo. Ali, naravno, žene su i dalje naricale, tu su bile crne trake na rukama i svi ostali znaci da nije upalilo: svet je takav kakav je, koliko god mi želeli da bude drugačiji.

Kad su se vratili kući, Mma Ramocve beše ustala posle svoje popodnevene dremke i seckala je luk u kuhinji. Gospodin Dž. L. B. Matekoni joj je rekao da Napadači iz Kalaharija nisu igrali dobro - kao što su svi i očekivali - i da Puso to teško podnosi.

„Naučiće već”, rekla je. „Svi naučimo da otpimo poraze.”

„Osim gospodina Molofololoa”, zamišljeno je rekao gospodin Dž. L. B. Matekoni. „Nisam siguran da je on to naučio.”

„Ne”, rekla je Mma Ramocve. „Neki ljudi kao da nisu izvukli te jednostavne pouke.”

U taj mah je u kuhinju ušao Puso i počeo da joj priča o utakmici. Posle nekoliko minuta, izgubila je nit onoga što je govorio. Bilo je to nešto o napadima, faulima i penalima - tehničke pojedinosti o kojima je slušala tokom proteklih nekoliko nedelja, ali su joj još uvek malo značile. Potom je slučajno rekla: „A jesi li pričao s igračima? Je li ti gospodin Molofololo dozvolio da im pomažeš, kao što je rekao da hoće?”

Puso je potvrdno klimnuo. „Dali su mi da držim loptu dok su čekali da istrče na teren. Neki su i pričali sa mnom.”

Počela je da ljušti novu glavicu luka. Fudbal je više nije istinski zanimao, sad pošto je napisala svoj izveštaj i namerila da privede istragu nezadovoljavajućem kraju. Ali Puso jeste, stoga ga je barem napola slušala. „I šta su ti rekli?” upitala je.

„Skoro svi su mi rekli da im se ne dopadaju kopačke”, odvratio je. „Jedan mi je rekao da su vrlo neudobne, a ostali su potvrdili.”

Mma Ramocve je oklevala. Spustila je luk.

„Rekli su da su im kopačke neudobne?”

„Aha. Kažu da ih gospodin Molofololo tera da nose te kopačke koje su dobili od sponzora. Kažu da ih nose već šest meseci i da su im još uvek neudobne. Meni se čini da izgledaju baš lepo...”

Mma Ramocve je pogledala kroz prozor. Bilo je tako očigledno. Tako očigledno. Ali opet, rešenja složenih problema su često vrlo jednostavna. Kako možeš da igraš dobar fudbal ako nosiš neudobne kopačke? Ne možeš, naravno - svako, čak i žena koja poseduje detektivsku agenciju i koja je došla iz Močudiyja i udata je za valjanog automehaničara i ima dvoje dece koju obožava iako im nije prava majka i kćerka je čoveka po imenu Obed Ramocve - čak i takva žena, koja se nimalo, ama baš nimalo ne razume u fudbal - čak bi i ona to znala.

Zatim se setila nečega, a to sećanje je bilo tako silovito da je u jednom trenutku shvatila da zadržava dah, gotovo uplašena da diše. Pa naravno. Pa naravno. Gospodin Molofololo je onomad, na samom početku, izrekao čudnu opasku: Ja sam taj. To sam ja. Znao je! Znao je - na izvesnom nivou - da je problem u njemu i to mu je izletelo. Znao je ali nije znao, kako to već često biva kad je reč o našim vlastitim greškama. Znamo šta nije u redu, ali ne možemo da nateramo sebe da to i priznamo. Pomagala je već takvim klijentima - ljudima koji su zapravo znali odgovor na svoje probleme, ali su želeli da im nekog drugi pomogne da to priznaju. Ispustila je vazduh. Da. Da.

Okrenula se, naglo podigla Pusoa u naručje i zagrlila ga. Bila je to upravo ona vrsta gesta koja za male dečake predstavlja vrhunsku neprijatnost - i najradije bi pobegli da je izbegnu - ali je ipak pretrpe. „Ti si moj pametni dečko!“

Dečakova nelagoda pretvorila se u zbunjenost. „A što sam pametan, Mma?“

„O Pusoo, upravo si rešio velik i važan slučaj. Čime... čime da te častim? Pričaj.“

Podigao je pogled prema njoj. „Sladoledom“, rekao je. „Mnogo sladoleda.“

„Onda će biti sladoled“, rekla je. „Idemo odmah. Pravac kombi. Sladoled - mnogo, mnogo sladoleda. Više nego što možeš da pojedeš - obećavam ti.“

U ponedeljak pre podne, u jedanaest sati, Mma Ramocve odvezla se u sirotište da bi popila čaj s Mmom Potokvani. Nije dobila nikakav specijalan poziv i kad je izašla iz kancelarije Prve damske detektivske agencije, nije znala ni da li će zateći nadzornicu tamo.

Međutim, slučaj je hteo da je dočeka srdačna dobrodošlica njene prijateljice koja je, naizgled dokona, stajala ispred svoje kancelarije.

„Nemate posla, Mma Ramocve?“ doviknula joj je Mma Potokvani. „Imate li vremena za šolju čaja?“

„Ni vi ne delujete prezauzeto“, odvrtila je Mma Ramocve, prilazeći joj da se pozdrave.

„Stojim ovde i planiram“, rekla je Mma Potokvani. „Najbolje razmišljam kad stojim i gledam decu kako se igraju.“

Mma Ramocve se osvrnula naokolo. Grupa male dece se igrala pod drvetom - bila je to neka neobična dečija igra koja obuhvata vučenje i trčanje. Ima tako mnogo tih igara, pomislila je Mma Ramocve - sa svim tim pravilima i istorijom iza njih, baš kao i stvari vezane za svet odraslih - komplikovana pravila i istorija.

„Izgledaju srećna“, primetila je Mma Ramocve.

Mma Potokvani se osmehnula. „I jesu veoma srećna. Bez obzira na to kako su ranije živela, veoma su srećna.“ Pokretom ruke pozvala je Mmu Ramocve da uđe za njom u kancelariju.

„Vidim da vozite novi kombi“, rekla je kad su sele. „Vrlo je lep.“

Mma Ramocve nije rekla ništa.

„A vaš stari kombi? Onaj beli?“ upitala je Mma Potokvani.

„Moj stari kombi je otišao u penziju. Gospodin Dž. L. B. Matekoni je odlučio da ga više ne može popravljati.“

„Isto kao i za našu pumpu za vodu“, rekla je Mma Potokvani. „Ja sam mislila da može potrajati još neko vreme, ali on je rekao da ne može. Takvi su oni ponekad - ti mehaničari. Odluče da je nečemu došao kraj i ništa što kažete ne može ih naterati da se predomisle.“ Zastala je. „Jeste li tužni, Mma Ramocve? Zbog kombija?“

Mma Ramocve je uzdahnula. „Jesam. Ali mislim da ću ga uzeti nazad. Znam gde je otišao i ovih dana ću otići da ga nađem. Jedan čovek ga je kupio da bi ga popravio. Otići ću tamo - to je u Mačanengu - i odkupiti ga od njega.“

Još nikom nije rekla za ovaj svoj plan, nije ga još ni valjano razradila u glavi, ali sad, kad ga je ovako iznela pred Mmu Potokvani, zvučalo je kao sasvim logičan postupak. Da, tako će i biti. Otići će, pronaći će mali beli kombi i vratiće ga nazad. Gospodin Dž. L. B. Matekoni će teško moći da prigovara ako ga vrati popravljenog - neće morati da ga moli da ga popravi.

„Zvuči kao dobra ideja”, rekla je Mma Potokvani. „Bravo, Mma. Dobro je kad se čovek bori za ono što voli.” Pogledala je svoju gošću. „A onaj plavi kombi tamo”, nesigurno je nastavila.

„Ako vratite svoj mali beli kombi, hoće li vam onda trebati taj plavi? Jer, znate, mi stalno tražimo nešto pogodno za prevoz dece...”

Mma Ramocve se žalostivo osmehnula. Mma Potokvani je bila nepopravljiva. Ali ovo bi bilo previše. Teško da je mogla da pokloni tako skup kombi samo zato što ga je Mma Potokvani htela za decu.

„Žao mi je, Mma”, rekla je. „Volela bih da vam poklonim taj kombi, ali on staje dosta novca i gospodin Dž. L. B. Matekoni...”

„Naravno, Mma”, rekla je Mma Potokvani. „Razumem. Nego, da pričamo mi o nečemu drugom. Nećemo valjda sedeti ovde i pričati o kombijima, kao muškarci. Imamo mi važnijih tema za razgovor.”

Mma Ramocve je preuzela inicijativu. „Da, tu vrstu razgovora možemo prepustiti muškarcima. To i fudbal.”

Mma Potokvani se nasmejala. „Fudbal! Da, moj muž sa svojim prijateljima priča samo o tome. Meni je to strašno dosadno.”

„Mada, da vam kažem, Mma”, rekla je Mma Ramocve. „Neki delovi fudbala su vrlo zanimljivi.” Smerno je pogledala u pod. „Slučajno sam, Mma, upravo rešila veliki fudbalski slučaj. Da li biste voleli da vam ispričam o čemu se radilo?”

Zato je zapravo i došla kod Mme Potokvani, da joj ispriča o neverovatnom rešenju slučaja Napadača iz Kalaharija. Bio je to čudan slučaj, stvarno - vrlo čudan slučaj. Stoga je ispričala prijateljici sve o svom izletu u svet fudbala i iznenadnoj, bleštavoj spoznaji za koju je imala da zahvali Pusou.

„I da li je to bio problem?” upitala je Mma Potokvani.

„Mislim da jeste”, rekla je Mma Ramocve. „Naravno, bilo mi je malo teže da u to ubedim gospodina Molofololoa kad sam se jutros našla s njim. Rekla sam mu da su razlog za sve te silne poraze neudobne kopačke koje igrači moraju da nose jer ih je on naterao. Vikao je na mene, stvarno je vikao, i rekao je da nikad nije čuo veću glupost, i da je to tipično ona vrsta ideje koja samo ženi može pasti na pamet. Bio je stvarno neučtiv i rekla sam mu da ne dozvoljavam da tako razgovara sa mnom i da bi mu bolje bilo da pripazi kako mi se obraća. I da znate, Mma, posle toga je ostao kao izduvan balon. I prestao je da više.”

„Ja bih vas uvek poslušala, Mma“, rekla je Mma Potokvani. „Hvala vam, Mma. Elem, izgleda da je malo razmislio posle toga, tako da je telefonirao kapitenu i razgovarao s njim o kopačkama. Kapiten mu je rekao otprilike isto što i ja, Zašto nikad nikog ne slušate, Rra? Zašto ne slušate kad pokušamo nešto da vam kažemo? Gospodin Molofololo je na to počeo da viče, ali sam ga ja prekinula i rekla, Eto, Rra - ne slušate, je li tako? I prestao je. Tek tako. Konačno je nešto čuo. Posle toga je počeo da mi se izvinjava. Rekao je da je izvukao pouku i da je vrlo zahvalan zbog toga.“ Mma Potokvani je s odobravanjem klimnula. „I šta ste mu na to rekli, Mma?“

„Rekla sam, Izvolite račun, Rra. Spreman je za naplatu.“
I?“

„I platio je. I to je dobro platio, Mma. Zato sam i došla da vas obiđem, da vam ispričam o tome i o... o jednom drugom slučaju. Vrlo šokantnom.“

Mma Potokvani je otvorenih usta slušala dok joj je Mma Ramocve pričala o Vajolet Sefoto i njenom šokantnom pokušaju da se dodvori Futiju Radifutiju. Kad je došla do dela u kojem joj je rekla kako je Čarli raskrinkao taj plan, nadzornica sirotišta se smejala na sav glas. „Taj momak je stvarno neverovatan“, rekla je. „Oduvek sam to govorila. A ipak je još uvek šegrt.“

„Nikad ne uči za ispite“, odvratila je Mma Ramocve. „Uvek ima loše rezultate. Sam je kriv.“

„Jednog dana će položiti“, rekla je Mma Potokvani. „Čak i ako ne dobije... koliko ono beše, Mma?“

„Devedeset sedam procenata“, odgovorila je Mma Ramocve.

Obe su prasnule u smeh. Potom je Mma Potokvani pripremila čaj, koji je servirala s nekoliko parčića voćnog kolača. Popile su po tri šolje čaja i onda, posle poslednjeg parčeta voćnog kolača - malog - Mma Ramocve se ukrcala u svoj novi plavi kombi i odvezla natrag u grad.

U kancelariji, Mma Makuci ju je pozdravila s izrazom koji je kazivao, Nešto ste propustili.

„Neko je dolazio, Mma?“

„Da. Ona žena.“

Mma Ramocve ju je pogledala belo.

„Ona Sefoto.“

Nije to očekivala. „Vajolet?“ Možda je došla da im preti, ali to joj neće proći.

„Ma ne, ona druga. Lili Sefoto. Ona s dva muža.“

Mma Ramocve je sela za svoj radni sto. Ovo će još ispasti zanimljiv dan, što zbog njenog uspešnog rešavanja slučaja Molofololo, što zbog povratka te žene s dva muža.

„I, šta je rekla, Mma?“

Mma Makuci je očigledno i sama uživala. „Rekla je da je uradila kao što smo joj rekle. Priznala je obojici muževa. I rekla je da su se obojica veoma razbesneli i da su je izbacili iz kuće. Ispostavilo se da naša zamisao da se odluči za onog sklonijeg praštanju nije bila baš dobra. Nijedan nije bio spreman da joj oprostí.“

Mma Ramocve je rezignirano raširila ruke. „Stvarno je sama kriva za to, Mma. Žao mi je što moram reći, ali sama je kriva. I, šta sad?“

Uživanje Mme Makuci postalo je još veće. „Dakle, priča postaje još bolja, Mma. Priznala mi je da nam nije rekla celu istinu. Nije nam rekla da postoji i treći muž. Nije ga pomenula jer ju je bilo suviše sramota.“

„A taj muž? Šta je s njim?“

„Ona kaže da je izvukla dobru pouku i da će ostati s njim. Sad ima samo jednog muža i sve se dobro završilo.“

„Ona je jedna budalasta žena“, rekla je Mma Ramocve. Zaćutala je. Naravno da je Lili Sefoto budalasta, ali nismo li svi mi takvi, na ovaj ili onaj način, i ne zaslužujemo li svi drugu, pa čak i treću priliku?

Mma Ramocve se okrenula. „Dakle, nadam se da je srećna. U svakom slučaju, srećnija od svoje kćerke...“

Mma Makuci je odmahнула glavom. „Ne, ona nije Vajoletina majka, Mma Ramocve. Pitala sam je za to, i ispostavilo se da je ona neka sasvim druga Sefotova. To što obe nose imena cveća je samo koincidencija.“

Mma Ramocve je ustala. „Dakle, Mma Makuci“, rekla je. „To je sad sve sređeno. A i sve ostalo je sređeno, ja mislim, mi i volimo da bude baš tako: sređeno. Mi smo sređene žene, čini mi se.“ Bacila je pogled na zidni časovnik. „Zato bismo sada mogle da se spremimo.“

„Za šta, Mma?“

„Još malo pa će vreme ručku, a ja bih volela da vas častim ručkom u hotelu Prezident. “

„U hotelu Prezident?“

„Što da ne, Mma? Zaradile smo dobar honorar od gospodina Molofololoa. Dovele smo u red barem jednu Sefotovu, čak i ako onu drugu još nismo. I srećne smo zbog svega toga, zar ne?“

Mma Makuci je ustala. Beše obula svoje nove cipele i prilično joj se dopala ideja da se malo razmeće njima u hotelu Prezident. Tamo ljudi cene takve cipele. „Jesmo, Mma. Jesmo, srećne smo.“

„Da krenemo, onda, Mma Makuci, pre no što svi stolovi budu zauzeti.“

Odvezle su se u centar grada, parkiravši plavi kombi iza hotela. Potom, dok su se penjale uza stepenice na prednjoj strani, Mma Ramocve je pogledala u daljinu, prema istoku i obratila Mmi Makuci pažnju na oblake koji se behu upravo pojavili. Bili su to daleki purpurni oblaci i značili su kišu, dugo priželjkivanu kišu koja će započeti sezonu rasta, koja će ponovo probuditi zemlju.

„Pogledajte“, rekla je.

Mma Makuci je klimnula glavom. „Dobro je“, rekla je.

Nije trebalo više ništa reći. To je zaista bilo dobro.

A za stolom, dok su ćutke čitale jelovnik, cipele Mme Makuci su joj se iznenada obratile. Dakle, moramo reći, ovo je baš lepo!

Mma Ramocve je podigla pogled s jelovnika. „Nešto ste rekli, Mma?“

Mma Makuci, koja se beše koncentrisala na izbor svog ručka, do tog trenutka nije ni slušala, uostalom, pričljive cipele nisu mogle očekivati stalno pažljivu publiku. Stoga nije rekla ništa, ali je primetila, kad je podigla pogled, da se kišni oblaci velikom brzinom kreću preko neba i da sad više nisu tako daleko, možda nad Močudijem ili negde u blizini, i da se veličanstvene koprene kiše koja pada iz tih oblaka spuštaju sada, poput tragova džinovske četkice preko platna neba. Došao je red na nju da pokaže i red na Mmu Ramocve da pogleda, i rekla je: „To je miris kiše, Mma.“

Mma Ramocve je odvratila: „Jeste, Mma Makuci. To je miris kiše, predivan miris kiše.“

afrika
afrika afrika

afrika afrika afrika
afrika afrika
afrika

[1] Remen ventilatora (Prim. Prev.)

[2] Maru-a-Pula na Secvana jeziku znači „kišni oblaci“, s prenosnim značenjem „obećanje blagoslova“.
(Prim. prev.)

[3] Gaboronsko jezero, na reci Notvani, iz kojeg se ovaj grad snabdeva pitkom vodom. (Prim. prev.)

[4] Osnovna škola u Bocvani traje sedam godina, a deca se u nju upisuju sa šest godina; posle toga sledi niža srednja škola koja traje tri godine, pa viša srednja, koja traje dve godine (junior odnosno senior secondary school). Statistike su, nažalost, porazne što se tiče devojčica: velika većina prekida srednju školu zbog trudnoće, a svega 10 odsto onih koji prekinu školovanje se kasnije vraća u školske klupe da bi dobilo diplomu o završenom srednjem obrazovanju. (Prim. prev.)

[5] „Keep Ya Head Up“ (1993), autor Tupac Shakur. (Prim. prev.)

[6] Mobile na engleskom znači pokretan, prenosiv. (Prim. prev.)

[7] Treći stepen je eufemizam za „nanošenje bola, fizičkog ili psihičkog, u svrhu izvlačenja priznanja ili izjave“. (J. H. Skolnick, *Above the Law: Police and the Excess/ve Use of Force*, 1994, Simon & Schuster).
(Prim. prev.)

[8] Lily je ljiljan, a violet ljubičica. Dakle, Ljiljana i Ljubica. (Prim. prev.)

[9] Igra reči u ovom pasusu je neprevodiva; Chair of History je katedra za istoriju. Mi bismo rekli da profesor „drži katedru“, ali namera autora ovde primorava na doslovan prevod. (Prim. prev.)

Table of Contents

Aleksandar Mekol Smit

ČAJ ZA TRADICIONALNO GRAĐENE

Prvo poglavlje

GOSPODIN MOLOFOLOLO

Drugo poglavlje

PEŠAČENJE JE DOBRO ZA NAROD, ALI I ZA BOCVANU

Treće poglavlje

NAJLEPŠA IGRA NA SVETU

Četvrto poglavlje

MMA MAKUCI PRIPREMA PILETINU U LJUTOM SOSU

Peto poglavlje

LJUBAV TRAŽI MNOGO TRUDA

Šesto poglavlje

FANVELOVA KUĆA

Sedmo poglavlje

PUSO UPOZNAJE SVOG IDOLA ROPSA TOBEGU

Osmo poglavlje

VAJOLET SEFOTO POČINJE DA RADI

Deveto poglavlje

MALI BELI KOMBI JE U OPASNOSTI

Deseto poglavlje

MALO BOCVANSKE ISTORIJE

Jedanaesto poglavlje

GRMALJ TAFA

Dvanaesto poglavlje

CIPELE OD KROKODILSKE KOŽE

Trinaesto poglavlje

KAKO BRINEMO

Četrnaesto poglavlje

NAPADAČ SREDNJEG REDA

Petnaesto poglavlje

KAKO IZBEĆI DIVERZIJE

Šesnaesto poglavlje

ČARLI RAZGLEDA KREVETE

Sedamnaesto poglavlje

ČAJ S MMOM POTOKVANI